

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
(EĞİTİM EKONOMİSİ VE PLANLAMASI)**

**TÜRKİYE'DE EĞİTİMSEL EŞİTSİZLİK VE TOPLUMSAL
TABAKALAŞMA İLİŞKİSİNE DAİR AMPİRİK BİR ÇALIŞMA**

DOKTORA TEZİ

Yalın Kılıç

**Ankara
MAYIS, 2013**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
(EĞİTİM EKONOMİSİ VE PLANLAMASI)**

**TÜRKİYE'DE EĞİTİMSEL EŞİTSİZLİK VE TOPLUMSAL
TABAKALAŞMA İLİŞKİSİNE DAİR AMPİRİK BİR
ÇALIŞMA**

DOKTORA TEZİ

Yalın Kılıç

Danışman: Prof. Dr. L. Işıl Ünal

**Ankara
MAYIS, 2013**

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalında
DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. L. Işıl ÜNAL

Üye.....

Prof. Dr. Yüksel KAVAK

Üye.....

Prof. Dr. Kasım KARAKÜTÜK

Üye.....

Prof. Dr. Ahmet Haşim KÖSE

Üye.....

Doç. Dr. Seçkin ÖZSOY

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

Prof. Dr. İsmail GÜVEN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Toplumunu anlama, açıklama ve tanımlamada toplumsal sınıf temelinde çözümlene önemli bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz toplumsal sınıflar dışındaki olguların ve ilişkilerin de toplumu çözümlenmede ele alınması olanaklıdır. Ancak sınıf olgusunun ve ilişkilerinin söz konusu diğer olgu ve ilişkilerden daha açıklayıcı olduğu ve onların üzerinde belirleyici etkileri olduğu açıktır. Dolayısıyla sınıflar toplumsal yapının bir bütün olarak anlaşılmasını en genel çerçevede sağlar. Bu çerçevede bu çalışma bilim dünyasına egemen post modernist akımların etkisiyle toplumun artık sınıf gerçeği ile anlaşılamayacağı düşüncesine inat eğitimsel eşitsizlikleri sınıf temelinde çözümlene iddiasındadır.

Bilim dünyasına egemen post modernist akımların dışında başka bir akademik dünyanın olduğunu ve yaşanabilecek daha eşitlikçi bir dünyanın olabileceği konusunda bana yeni ufuklar açan başta Işıl Ünal, Necla Kural, Kasım Karakütük ve Hasan Hüseyin Aksoy hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tezin hazırlanma çalışmaları sırasında akademik olarak en zayıf olduğum sınıf/tabaka konusunda bana yardımlarını esirgemeyen Ahmet Haşim Köse hocama da teşekkür ederim.

Bütün bunların yanında evlilik yaşamı boyunca benim öğrenciliğime katlanan eşime, bu tezin yazımına başladığında yaşama gözlerini açan ve babasının öğrenci olduğuna bir türlü inanamayan kızıma verdiğim rahatsızlıklardan dolayı özür diliyor, bu çalışmamı onlara ithaf ediyorum.

Yalın Kılıç

ÖZET

TÜRKİYE'DE EĞİTİMSEL EŞİTSİZLİK VE TOPLUMSAL TABAKALAŞMA İLİŞKİSİNE DAİR AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

Kılıç, Yalın

Doktora, Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. L. Işıl Ünal

Mayıs 2013, 287 sayfa

Bu çalışmada eğitimsel eşitsizlikleri toplumsal tabakalar açısından çözümlenmek amaçlanmıştır. Araştırma, toplumsal tabakalaşma ile eğitim arasındaki ilişkiyi betimlemeye yönelik tarama modelinde bir çalışma olup, TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak planlanmıştır. Hane Halkı Bütçe Anketleri, hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri, tüketim kalıpları hakkında bilgi veren ve toplumun gereksinimlerinin belirlenmesi, kullanılabilir gelirin haneler ya da bireyler arasında ne şekilde dağıldığının bilinmesi ve uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliğinin test edilmesi amacıyla kullanılan en önemli kaynaklardan biridir. Dolayısıyla bu çalışmada hanehalkı bütçe anketinin verileri toplumsal tabakaların oluşturulmasında temel veri kaynağını oluşturmuştur. Çalışmada, yetişkin nüfusun eğitim düzeyinin cinsiyetle ve elde edilen gelirle ve eğitim çağındaki çocukların eğitim kademeleri itibariyle okullaşma oranlarının cinsiyetle, hanedeki çocuk sayısı, hane reisinin eğitim durumuyla ve hanedeki kişi başı düşen ortalama gelirle ilişkileri toplumsal tabakalar açısından incelenmektedir. Bu hedef doğrultusunda öncelikle TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verileri SPSS 11.5 İstatistik Paket Programında işlenmiş ve analiz edilmiştir. Çalışmada verilerin özelliklerine ve kurulan hipotezlere göre; Khi-kare, korelasyon ve varyans analizi yapılmıştır. Yapılan çözümlenmeler sonucunda toplumsal tabakaların eğitimsel eşitsizliklerin önemli açıklayıcısı olduğu belirlenmiştir.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	1
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÇİZELGE LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
Problem	1
Araştırmanın Amacı	16
Tanımlar	17
Araştırmanın Önemi	17
Sınırlılıklar	18
BÖLÜM 2	19
KURAMSAL ÇERÇEVE	19
Eğitimde Eşit(siz)lik: Kuram ve Tartışmalar	19
Eğitimde Fırsat Eşitliği	20
Meritokrasi ve Eğitim	23
Eğitim ve Toplumsal Hareketlilik	27
Toplumsal Kapanma	34
Toplumsal Yeniden Üretim ve Karşılıklılık Kuramı	37
Eğitim Toplumsal Sınıf İlişkisi	49
Eğitim ve Emek Gücünün Yeniden Üretimi	54
Toplumsal Tabakalaşma: Kuramlar ve Ölçekler	58
Modern Tabakalaşma Kuramları	59
Marksist Sınıf Kuramı	60
Weberyan Tabakalaşma Kuramı	64
İşlevselci Tabakalaşma Kuramı	70
Tabakalaşma Ölçekleri	76
Türkiye’de Oluşturulan Ölçekler	100
BÖLÜM 3	111
YÖNTEM	111
Araştırmanın Modeli	112
Veriler ve Derlenmesi	112
BÖLÜM 4	124

BULGULAR VE YORUM	124
Türkiye Nüfusu Eğitim Durumu, Okullaşma Oranları, Çalışma Durumu ve Gelir Düzeyine Göre Betimlenmesi	124
Eğitim Çağını Tamamlamış Nüfusun Eğitim Düzeyi	124
Cinsiyete Göre Nüfusun Eğitim Düzeyi	125
Çalışan Nüfusun Gelirlerinin Eğitim Düzeyine Göre Çözömlenmesi.	129
İlköğretim Kademesinde Okullaşma Oranının Cinsiyete, Hanereisinin Eğitim Durumuna ve Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Betimlenmesi	140
Ortaöğretim Kademesinde Okullaşma Oranının Cinsiyete, Hanereisinin Eğitim Durumuna ve Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Betimlenmesi	146
Yükseköğretim Kademesinde Okullaşma Oranının Cinsiyete, Hanereisinin Eğitim Durumuna ve Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Betimlenmesi	152
Hanedeki Kişibaşı Gelirin Okullaşma Oranına Etkisi	158
Türkiye Nüfusu Eğitim Durumu, Okullaşma Oranları, Çalışma Durumu Ve Gelir Düzeyine Göre Betimlenmesine İlişkin Bulgular Hakkında Yorumlar	161
Türkiye Toplumunun Sınıf Yapısı	164
Türkiye’de Toplumsal Sınıf Katmanları	165
Cinsiyet Ayrımında Toplumsal Sınıf Katmanları	166
Toplumsal Sınıf Katmanlarının Ortalama Gelir Durumları.....	167
Toplumsal Sınıf Katmanlarının Hane Büyüklüğü ve Hanedeki Çocuk Sayısı	168
Türkiye Toplumunun Sınıf Yapısına İlişkin Bulgular Hakkında Yorumlar.....	171
Türkiye’de Toplumsal Sınıf Yapısı Temelinde Betimlenebilecek Eğitimsel Eşitsizlikler	171
Toplumsal Sınıf Katmanlarının Ortalama Eğitim Düzeyleri.....	172
Cinsiyete Göre Toplumsal Sınıf Katmanlarının Eğitim Düzeyleri.....	181
Toplumsal Sınıf Katmanlarının Ortalama Gelirlerinin Eğitim Düzeyine Göre Çözömlenmesi.....	198
İlköğretim Kademesindeki Toplumsal Sınıf Yapısı ve Eşitsizlikler.....	200
Ortaöğretim Kademesindeki Toplumsal Sınıf Yapısı ve Eşitsizlikler.	206
Yükseköğretim Kademesindeki Toplumsal Sınıf Yapısı ve Eşitsizlikler.....	211
Türkiye’de Toplumsal Sınıf Yapısı Temelinde Betimlenebilecek Eğitimsel Eşitsizliklere İlişkin Bulguların Yorumlanması.....	217
 BÖLÜM 5	 219
 SONUÇLAR VE ÖNERİLER	 219
 EKLER	 220

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1. Sınıfın İşleyiş Kazanmasında Değerlendirilmesi Gereken Üç Seçenek.....	79
Çizelge 2. Wright'ın İlk Sınıf Haritası (Kapsamlı Versiyon).....	89
Çizelge 3. Wright'ın İkinci Sınıf Haritası.....	91
Çizelge 4. Goldthorpe'un Sınıf Şeması (İlk Versiyon).....	94
Çizelge 5. Goldthorpe'un Sınıf Şeması (Yenilenmiş Versiyon).....	95
Çizelge 6. Kıray'ın Sınıf Şeması.....	101
Çizelge 7. Türkiye'deki Bölüşüm İlişkilerinin Sınıfsal Çerçevesi_(Temel Bölüşüm İlişkileri).....	103
Çizelge 8. Türkiye'deki Bölüşüm İlişkilerinin Sınıfsal Çerçevesi_(İkincil Bölüşüm İlişkileri).....	104
Çizelge 9. Kırsal Sınıf/Grupların Tanımına Dönük Çerçeve.....	107
Çizelge 10. Eğitim Düzeyleri ve Nüfus (Genel) (22 + Yaş).....	125
Çizelge 11. Eğitim Düzeyleri ve Nüfus (Erkek) (22 + Yaş).....	126
Çizelge 12. Eğitim Düzeyleri ve Nüfus (Kadın) (22 + Yaş).....	127
Çizelge 13. Ortalama Eğitim Süresinin Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları (22 + Yaş).....	128
Çizelge 14. Belirli Eğitim Düzeylerindeki Nüfusun Cinsiyet Oranlarına İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları (22 + Yaş).....	128
Çizelge 15. Çalışan Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirleri (TL).....	130
Çizelge 16. Çalışan Nüfusun Eğitim Düzeyine Göre Ortalama Gelirlerinde Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	130
Çizelge 17. Çalışan Erkek Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirleri (TL).....	131
Çizelge 18. Çalışan Erkek Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirlerinde Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	132
Çizelge 19. Çalışan Kadın Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirleri (TL).....	133
Çizelge 20. Çalışan Kadın Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	134
Çizelge 21. Okur-Yazar Olmayan ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	134
Çizelge 22. Okur-Yazar Olan ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	135
Çizelge 23. İlkokul Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	136
Çizelge 24. İlköğretim Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	136

Çizelge 25. Ortaöğretim Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	137
Çizelge 26. İki Yıllık Yüksekokul Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	137
Çizelge 27. Üniversite Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	138
Çizelge 28. Lisansüstü Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları.....	138
Çizelge 29. Eğitim Düzeyi İle Toplam Yıllık Gelir Arasındaki Korelasyon (Genel).....	139
Çizelge 30. Eğitim Düzeyi İle Toplam Yıllık Gelir Arasındaki Korelasyon (Erkek).....	139
Çizelge 31. Eğitim Düzeyi İle Toplam Yıllık Gelir Arasındaki Korelasyon (Kadın).....	140
Çizelge 32. İlköğretim Çağındaki Çocukların Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları ve Okula Gitmeyen Çağ Nüfusu	141
Çizelge 33. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları..	141
Çizelge 34. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	142
Çizelge 35. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları	144
Çizelge 36. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması	145
Çizelge 37. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları	146
Çizelge 38. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları ve Okula Gitmeyen Çağ Nüfusu	147
Çizelge 39. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları..	147
Çizelge 40. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	148
Çizelge 41. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları	150
Çizelge 42. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması	151
Çizelge 43. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları	152
Çizelge 44. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları ve Okula Gitmeyen Çağ Nüfusu	153
Çizelge 45. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları	153
Çizelge 46. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	154

Çizelge 47. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları.....	156
Çizelge 48. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması	157
Çizelge 49. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları.....	158
Çizelge 50. Eğitim Çağı Nüfusunun Ortalama Hane Kişibaşı Geliri ve Öğrenci Olma Durumları (TL)	159
Çizelge 51. Hane Kişibaşı Ortalama Gelirin İlköğretim Çağındaki Çocukların Öğrenci Olup Olmamlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları	159
Çizelge 52. Hane Kişibaşı Ortalama Gelirin Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Öğrenci Olup Olmamlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları	160
Çizelge 53. Hane Kişibaşı Ortalama Gelirin Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Öğrenci Olup Olmamlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları	160
Çizelge 54. Türkiye’de Toplumsal Sınıf Katmanlarının Nüfus İçindeki Payları (Genel) (12 + Yaş).....	165
Çizelge 55. Cinsiyet Ayrımında Toplumsal Sınıf Katmanlarının Görünümü (12 + Yaş).....	166
Çizelge 56. Toplumsal Sınıf Katmanlarının Gelir Durumları (Yıllık, TL).....	168
Çizelge 57. Toplumsal Sınıf Katmanlarının Ortalama Hane Büyüklüğü.....	169
Çizelge 58. Toplumsal Sınıf Katmanlarının Hanelerindeki Çocuk Sayısı.....	170
Çizelge 59. Toplumsal Sınıf Katmanları ve Ortalama Eğitim Süreleri.....	172
Çizelge 60. On İki Yaş Üstü Nüfusun Ortalama Eğitim Sürelerinin Toplumsal Sınıf Katmanlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	173
Çizelge 61. Toplumsal Sınıf Katmanlarındaki Bireylerin Mezun Olunan Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (%)	174
Çizelge 62. Çeşitli Eğitim Kademelerinden Mezun Olan Bireylerin Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Dağılımı (%).....	178
Çizelge 63. Toplumsal Sınıf Katmanları ve Ortalama Eğitim Süreleri (Erkek)	181
Çizelge 64. On İki Yaş Üstü Erkek Nüfusun Ortalama Eğitim Sürelerinin Toplumsal Sınıf Katmanlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları	182
Çizelge 65. Toplumsal Sınıf Katmanlarındaki Bireylerin Mezun Olunan Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (%) (Erkek)	183
Çizelge 66. Çeşitli Eğitim Kademelerinden Mezun Olan Bireylerin Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Dağılımı (%) (Erkek).....	187
Çizelge 67. Toplumsal Sınıf Katmanları ve Ortalama Eğitim Süreleri (Kadın).....	190
Çizelge 68. On İki Yaş Üstü Kadın Nüfusun Ortalama Eğitim Sürelerinin Toplumsal Sınıf Katmanlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları	191
Çizelge 69. Toplumsal Sınıf Katmanlarındaki Bireylerin Mezun Olunan Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (%) (Kadın)	192

Çizelge 70. Çeşitli Eğitim Kademelerinden Mezun Olan Bireylerin Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Dağılımı (%) (Kadın)	196
Çizelge 71. Çeşitli Toplumsal Sınıf Katmanındaki Bireylerin Eğitim Düzeyi İle Geliri Arasındaki İlişki	199
Çizelge 72. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle İlköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu	201
Çizelge 73. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle İlköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Erkek)	203
Çizelge 74. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle İlköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Kız)	205
Çizelge 75. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Ortaöğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu	207
Çizelge 76. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Ortaöğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Erkek)	209
Çizelge 77. Toplumsal Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Ortaöğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Kız)	210
Çizelge 78. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Yükseköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu	212
Çizelge 79. Toplumsal Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Yükseköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Erkek)	214
Çizelge 80. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Yükseköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Kız)	216

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Wright'ın İlk Sınıf Haritası	88
Şekil 2. Bireylerin Tabaka/Sınıf Durumları	119

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi tartışılarak tanımlanmış, amaçları oluşturulmuş ve önemi ortaya konmuştur. Ayrıca sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

Problem

İlk bakışta, eşitlik kavramının kolayca tanımlanabilir olduğu düşünülse de gerçekte bu o kadar kolay değildir. Çünkü eşitlik kavramı gerek gündelik yaşantıda gerekse bilimin çeşitli dallarında tanımlanırken “gerçeklik veya değer yargılarına” dayandırılır. Kavramın tanımının kabul edilebilirliği hangi “yargı” çerçevesinde tanımlandığına ve hangi dünya görüşü çerçevesinde ele alındığına bağlıdır. Bu nedenle eşitlikle ilgili bir çalışmada söz konusu kavramın içeriğinin belirlenmesi önemlidir.

Toplumsal bilimlerde eşitlik kavramına çok farklı anlamlar yükleyen değişik tanımlar yapılmıştır. Ayrıca eşitlik kavramı ile başka bazı kavramlar eş anlamda kullanılabilir. Ancak kullanılan bu eş anlamlı kavramların eşitlik kavramından farkını ortaya koymak onu algılamakta büyük kolaylık sağlayacaktır.

Tek bir şeyin eşit ya da eşitsizliğinden söz etmek mümkün olmadığına göre, bir şeyin eşit veya eşitsiz olduğunu belirtmek, başka birşeye eşit veya eşitsiz olduğunu ifade eder (Menne, 1962, 51,57,59). Eşitlikten söz edebilmek için bu iki şey arasında bir karşılaştırma yapma zorunluluğu vardır. Şeyler arasındaki eşitlik ya da eşitsizliği bir karşılaştırma yapmadan açıklamak mümkün değildir. Karşılaştırma, birden fazla şeyin incelenerek aralarındaki ortak veya aykırı olan yönlerini ortaya koymayı ifade eder. Ancak karşılaştırma eşitlikle eş anlamlı kullanılan birçok kavramda var olan bir olgudur. Eşitlikteki

karşılaştırma ilişkili olmalıdır (Browne, 1978, 51). Önemli bir konu ise, söz konusu karşılaştırmanın ortak bir özelliğe (faktöre) göre yapılmasıdır (Westen, 1983, 607).

Eşitlikle eş anlamlı kullanılan kavramların farkını ortaya koyabilmek için de benzer bir muhakemeyi sürdürmek gerekmektedir. Bu eş anlamlı kavramlardan biri “özdeşlik”tir. Özdeşlik, iki şeyin her bakımdan aynı olmasını ifade eder. Özdeş olan şeyler hiçbir açıdan ayırt edilmeleri mümkün olmayan şeylerdir (Menne, 1962, 51, 53). Başka bir anlatımla özdeş olan aynı ve tek olandır. Böylece iki ayrı şeyin varlığını öngören eşitlikten farklıdır (Westen, 1983, 607, 610). Eğer iki şeyin varlığı söz konusu ise bunların her açıdan aynı olması mümkün değildir (Westen, 1983, 610, 611). Böylelikle, iki şey özdeş değilse bile bunlar arasında belirli açılardan eşitliğin varlığı söz konusu olabilecektir. Doğal olarak, iki şey belirli yönlerden eşit kabul edilirken diğer yönlerden eşitsiz olduğu ileri sürülebilecektir (Bedau, 1967, 7,8,12; Westen, 1983, 610, 613, 616).

Eşitlikle eş anlamlı kullanılan bir diğer kavram da “aynılık”tır. Söz konusu kavram, bazen özdeş olan şeyler için kullanıldığı gibi bazen de iki farklı şeyin bazı açılardan ayırt edilemezliğini ifade eder (Bedau, 1967, 5-7; Westen, 1983, 608). Aynılık, özdeşlikle eş anlamlı kullanıldığı her açıdan aynılığı ifade eden anlamı dışında, yalnız belirli açılardan aynılığı ifade eden anlamıyla eşitlikle bağdaşır (Bedau, 1967, 6,8,12,13; Westen, 1983, 608).

Eşitlikle aynı anlamda kullanılan kavramlardan bir diğeri de “benzer”liktir. Birbirinden ayrı şeylerin kimi açıdan ortak yanlarının bulunmasını ifade eden benzerlik kavramında iki şey arasında ve belirli yönlerden söz edilmektedir. Söz konusu şeyler arasında ne kadar benzerliğin varlığından söz edilebileceği gibi bir benzemezliğin de var olduğu kabul edilebilecektir. Diğer taraftan ne kadar benzemez olsalar da bir benzer noktalarının bulunabileceği olasıdır (Lucas, 1967, 244-245). Sartori (1987, 308), eşitliğin benzerliği ifade ettiğini söyler. Bedau (1967, 7-8) ise eşit, aynı ile benzer arasındaki, eşitsiz ise farklı ile benzemez arasındaki bir dereceyi gösterdiğini ileri sürer.

Eşitliğe ilişkin liberal felsefik yaklaşımlar eşitliğin nasıl algılanması gerektiği ve sağlanması için neler yapılmasının belirtildiği tartışmaları

içermektedir. Bu tartışmalar var olan düzen içinde eşitsizliklerin nasıl ortadan kaldırılacağına ilişkin önermelerde bulunduğu için daha çok eşitlik konusundaki liberal söylemlere daha çok hizmet etmektedir. Çünkü bu söylemler sınıfsız bir toplum yaratmaktansa, sınıflı bir toplumda eşitliğin nasıl sağlanabileceğine ilişkin ve var olan sınıfsal yapının meşruluğunu sağlamaya yönelik önermelerde bulunmaktadır. Kuşkusuz eşitliğin doğasına ilişkin felsefik yaklaşımların sınıfsız bir toplum yaratılması için ilham kaynağı olduğunun kabul edilmesi de gerekmektedir.

Toplum felsefesinin eşitliğe dair incelemeleri, doğal yeteneklerin kişisel başarısındaki yeriyle ilgili sorular sorarak, toplumdaki birey sorunuyla işe başlar genelde. Bu nedenle, eşitlik ve hakaniyetle ilgili toplum felsefesi, çözümlenmeyi tek tek bireyler üzerinde yoğunlaştırma eğilimindedir (Turner, 1997, 58). Bu eğilim toplum felsefecilerinin bazı konulara odaklanmalarına neden olur. Söz gelimi bu odaklanmalardan biri “ölçülebilirlik”tir. “Ölçülebilirlik” eşitlik yargısına varmak için bir karşılaştırma yöntemi olarak önemli bir kavramdır. “Ölçülebilirliğin” kıyaslama bakımından olanaklı olması da yargının türüne göre değişmektedir (Aristoteles, 1947, 1998; Şenel, 1969; Özsoy 2002). Bu bakımdan “gerçeklik yargıları” nesnel kıyaslamalara dayandığı için herkesçe kabul edilebilir olmaktadır. Ancak, eşitlik gibi “değer yargıları” herkesçe kabul edilebilir olmaktan uzaktır.

Toplum felsefecilerinin eşitlik konusunda odaklandıkları bir diğer konu ise “ilişkili fark” kavramıdır (Öden, 1989; Lucas, 1967; Sartori, 1987; Platon, 1958; Şenel, 1969). Bu kavram, insanlar arasında eşitlik ya da eşitsizlikten bahsederken hangi açıdan olduğunun vurgulanması gerektiğini ortaya koyan bir olgudur. Sözgelimi, insanları akıl yönünden karşılaştırırken kadınların daha zeki olduğuna ilişkin bir yargı “ilişkisiz fark” yargısına maruz kalacaktır.

“Ölçülebilirlik” ve “ilişkili fark” gibi kavramlar, sınıflı toplumlarda eşitliğin nasıl sağlanabileceğine ilişkin geliştirilen kavramlardır. Çünkü sınıflı toplumlar (kapitalist toplum gibi) bünyesinde her zaman eşitsizlikleri barındırmaya mahkûm oldukları için bu eşitsizlikleri meşru gösterme çabası içindedirler. Sınıflı bir toplumda da eşitlikçi bir uygulamanın olabileceği bunun için bazı ilke ve kuralların benimsenmesi gerektiği düşüncesini savunurlar.

Bu ilke ve kurallar üç açıdan ele alınmaktadır. Bunlar, “kişisel özellikler”, “davranışlar” ve “işlemler”dir. İnsanlar arasındaki kişisel farkların bir değer farkını ortaya koymayacağı; “bütün insanlar eşittir”, “bütün insanlar eşit onur ve değerdedir”, “bütün insanlar onur ve haklar bakımından eşittir”, bütün insanlar aynı ahlaki ve doğal haklara sahiptirler” bu nedenle eşit davranılması gerektiği; ve insanlara eşit işlem yapılmasının zorunlu olduğu gibi önermelerin olgusal değil normatif yaklaşımlar olduğu ileri sürülür (Bedau, 1967; Oppenheim, 1970; Evans, 1974; Popper 2000; Westen, 1982).

Turner (1997, 58)’a göre eşitsizliğe toplumbilimci bakış açısı ise eşitliğin doğasıyla daha az ilgilidir. Toplumbilimci için daha önemli olan eşitsizliğin kendisi ve onun toplumsal sonuçlarıdır. O eşitsizliğin toplumsal sonuçlarını açıklamaya çalışır. Bu nedenle, toplumbilim buyurucu değil, betimleyicidir. Bunun yanında toplumbilim, eşitsizliği, kişilerin bir özelliği olmaktan çok toplumların yapısının temel bir özelliği olarak çözümlenmeye çalışır. Toplumbilim için eşitsizlik, toplumsal grupları, toplumsal tabakaları ve toplumsal sınıfları niteleyen bir ilişkiler dizisidir. Bireylerin eşitsizliği, toplumsal yapı içindeki toplumsal konumlarının bir sonucudur.

Bottomore (1997, 118-120), eşitlik savunucularının insanların fizik, akıl ve karakter açısından tıpatıp aynı oldukları veya eşit oldukları iddiasında olmadıklarını söyleyerek, eşitlik savunucularının dayandırdıkları düşüncelerden özellikle üçünü ön plana çıkarmaktadır. Bunların birincisi, insanların bireysel farklılıklara sahip olmasına rağmen, özsel açıdan şaşırtıcı bir şekilde benzedikleridir. Özünde insanların eşit olduğu, yüzyıllardır çoğu düşünce geleneklerinin ortak teması olarak varlığını sürdürmüştür. Eşitlik kavramının ele alındığı yazında, kavramın karmaşıklığı, belirsizliği, çok yönlü oluşu, yorum ve tanımlarının çokluğu sürekli ifade edilir (Benn ve Peters, 1961, 108-110). İnsanlar arasındaki fark türsel değil bir derece farkıdır. Bu farklılık görece dar bir alanda olup, ortalarda bir yığılma vardır. İkinci düşünce ise, insanlar arasındaki farklılıkları, bireysel farklılıklar ve toplumsal farklılıklar olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Bireysel farklılıklar doğal ya da fiziksel olup, toplumsal farklılıklar ise toplumun ürünleridir. Rousseau (2002, 160), eşitsizliği biri fiziksel ya da doğal eşitsizlik, diğeri ise “ahlaki” ya da “siyasal” eşitsizlik diye adlandırabilecek iki türe ayırmaktadır. Fiziksel eşitsizliğin, doğa

tarafından belirlenmekte olduğu ve yaşı, sağlık, bedensel gücü ve zihin ya da ruh niteliklerinin farklılığından ileri geldiğini söylemektedir. Diğer eşıtsizliğin ise, insanların rızasına ve onayına dayandığı için uylaşımla sonuca ortaya çıktığını vurgular. n plana çıkan cnc görüş ise, eşıtliğin toplumsal bir olgu olduğunu kabul etmek ve eşıtliğin var olması gereken bir olgudan çok, onun için mücadele ederek imrenilecek bir toplum yaratmak idealine dayanmaktadır.

Uygulamada eşıtlik ideali genel olarak herkesin eşıt olması gerektiği düşüncesinden çok belirli bir toplum düzeninde bazı ayırım türlerinin meşruluğunun sorgulaması şeklinde ele alınmıştır (Benn ve Peters, 1961, 114-133). Eşıtlikçiliğin toplumda oluşum şekli bir başkaldırı ve istem olarak görülür. Başkaldırı, keyfi ayrımcılığa dayalı eşıtsizliklerdir. Dolayısıyla, eşıtlikçi gelenek, sınıf, ırk, din, cinsiyet, yaşı, servet ve okur-yazarlık gibi farklılıkların işlem, fırsat ve haklar açısından eşıtsiz uygulamalara meşruluk kazandıramayacağını ileri süregelmiştir. Eşıtlikçi düşüncelere göre, bu farklılıklar insanlar arasındaki önemli benzerlikleri gözardı edemeyeceği gibi eşıtsiz uygulamayı haklılaştırabilir de değildir (Bedau, 1967, 16). Sonuç olarak, eşıtlikçilik, insanlar arasında alan ve derece bakımından eşıtsizlikler görmek ve onları gidermek veya en azından azaltmanın yollarını araştırmaktır (Bedau, 1967, 13-14).

Eşıtlik soruşturması yapan bir çalışma, bazı temellendirmelere dayanmalıdır. Bu anlamda, eşıtlikçiliği, “toplumsal değişim adına girişilen toplumsal hareketlerin ve modern siyasal mücadelelerin temel ilkesi” olarak görmek gerekir. Eşıtlik, günümüzün modern koşullarında reforma yönelik örgütlü toplumsal hareketlerin ihmal edilemez ahlaki bir bileşenidir (Turner, 1997,15).

Eşıtliği varlıkbilimsel bir yaklaşımla açıklamaya çalışmak, insanı açmazlara götürür. Eşıtlik bir toplumsal süreç ve tarihsel bir mücadele ürünüdür. Bu mücadele insanı ideal olan eşıtliğe götürecektir. Bu nedenle eşıtlik, farklı zamanlarda ve farklı mekanlarda farklı bir şekilde tanımlanmaktadır.

Bottomore (1997, 119-120), hem eşıtliğin hem de eşıtsizliğin insanların kolaylıkla ikna olacıkları doğal bir olgu olmadığı kabul edilirse, eşıtlik ve

eşitsizliğin savunulmasının tümüyle gerçek olgulara dayanan bilimsel bir iddianın sunulması şeklinde değil, ahlaki ve toplumsal bir idealin formüleştirmesinden ibaret olacağını belirtir. İdeal formülasyonun ortaya konmasında eşitlik seçilebilir. Ancak, idealin uygulanabilirliğine ve onu elde etmek için elverişli araçlarla ilgili gerçeklere dikkat çekmeyi gerektirmekle birlikte, sonuçta bu seçimi haklı kılan bizzat bunun böyle olması gerçeği değildir. Burada savunulan, eşitliği elde etmek için uğraşmanın daha imrenilecek bir toplum yaratabileceği şeklindeki mantıksal iddiadır.

Günümüz kapitalist toplumlarının toplumsal eşitsizliklerin giderek derinleştiği toplumlar olmasının yanı sıra, hâkim düşünce de eşitsizliklerin “doğal” ve önlenemez olduğu yönündedir. Hatta eşitsizliklerin, aslında toplumun gelişimi için gerekli olduğunu savunanlar bulunmaktadır. Bu nedenle araştırmalarda toplumsal eşitlikten çok eşitsizlikler konu edilmektedir. Bunun yanında, eşitsizliklerin “adil” olabileceği, asıl önemli olanın toplumsal adaleti sağlamak olduğu düşüncesi savunulmakta ve bunun nasıl sağlanabileceği tartışılmaktadır.

Bütün bunların dışı vurumunu ülkemizde de gözlemlemek mümkündür. 1950’li yıllarda iktidarda olan hükümetin “her mahallede bir milyoner yaratacağız” propogandası bunun en tipik örneğidir. Toplumsal refahın, ancak bütün insanların eşit bireyler olarak yaşamasıyla mümkün olabileceği düşüncesinden uzaklaşarak belli kişilerin zenginleşmesine bağlayan bu zihniyete bütün halk inandırılmaya çalışılmıştır. Bu düşünce, daha sonraki iktidarlar döneminde de benzer biçimde dile getirilmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda eğitim olanaklarından kişilerin yeteneklerine göre yararlanmalarının sağlanması gerektiği ve ancak yetenekli olanların eğitim olanaklarından yararlanmasının “sosyal adalet ilkesi”ne uyacağı vurgulanmaktadır. Ancak bu şekilde toplumun “en yeterli” insanlar tarafından yönetilmesinin mümkün olacağı belirtilmektedir (DPT, 1963, 38).

Eşitsizliğin sürüyor olması, çeşitli toplumsal kesimlerin “eşitlik” taleplerinin de sürmesini getirmektedir. İnsanların vicdanlarına yerleşen “eşitlik” düşüncesi nedeniyle eşitsizliği yaşamak ve gözlemek hatta hissetmek insanları rahatsız etmektedir. Bu nedenle burjuva iktidarları halk nezdinde oluşan bu hoşnutsuzlukları gidermek için toplumsal eşitlik taleplerini karşılayacak bir kavram ile toplumun karşısına çıkmaktadır. Bu da “toplumsal

adalet” olarak adlandırılmaktadır. “Toplumsal adalet” kavramı bir toplumda eşitsizliklerin de olabileceğini ve herkese eşit davranmanın “adaleti” bozacağı iddiasına dayanmaktadır.

Kapitalist toplumun demokrasi geleneği çerçevesinde vurgulanan “adalet ilkesi”nde eşitlik düşüncesi “fırsat eşitliği” ya da “koşullarda eşitlik” kavramları ile karşılanmaktadır. Fırsat eşitliğinin ana ilkesi, toplumda var olan önemli pozisyonların herkese açık olması ve buralara seçilecek kişilerin başarı ve yetenek gibi “nesnel” esaslara göre belirlenmesidir. Buradaki temel sav, toplumdaki temel yönetsel ve mesleki konumların ailevi ve sınıfsal kökenlere bakılmaksızın “yetenekli” kişilerce doldurulmasının adil olduğudur.

Ülkemizde de hâkim olan anlayışın “toplumsal eşitlik”ten çok “toplumsal adalet ilkesi” çerçevesinde geliştiği kalkınma planlarından da açık bir şekilde görülmektedir (DPT, 1963, 1968, 1973, 1979, 1985, 1990, 1996, 2001, 2007). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda sadece üç kere “eşitlik” kavramına yer verilirken, tam kırkbeş kere “toplumsal adalet” kavramına yer verilmiştir (DPT, 1963). Burada “toplumsal adalet”, eşitliği bir dağıtım sorunu olarak gören bir kavram olarak ele alınmıştır.

Terfinin ve başarının ailevi ve sınıfsal kökenlerin dikkate alınarak bahşedildiği kapitalist toplum öncesi toplumsal yapılarla karşılaştırıldığı zaman fırsat eşitliği fikrinin daha eşitlikçi bir anlayışı yansıttığı kabul edilmiştir. Modern toplumlardaki bireylerin “zekâ” ve “yetenek”lerine göre birbirleriyle yarıştıkları ve başarının da doğuştan sahip olunan bu özelliklerle bağlantılı olduğu sayılına dayanan meritokratik eğitim sistemi eşitlik anlayışını bu düşünceye dayandırmıştır. Bu anlayışa göre, toplumda var olan mesleki konumlar da kişisel yetenek esasına dayanan evrensel başarı ölçütleri çerçevesinde edinilmektedir.

Fırsat eşitliği fikri herkesin aynı kurallara tâbi olarak yarışabileceğini vurgular. Ancak, yetenekli olup da bu yeteneğini ortaya koyabilecek şekilde yarışa hazır olamayan kişileri gözardı eder. Bir başka anlatımla, başarılı olmak için yarışa koşulanların başlama noktasında eşitlik söz konusu değildir. Kültürel sermaye fikrini öne süren toplumbilimcilere göre, kişisel yetenek başarı için tek gösterge değildir. Kültürel birikim de başarıyı etkileyen etmenlerdendir. Alt toplumsal tabakalardan gelen ailelerin çocukları bu sermaye birikiminden yoksundur ve ailelerinden miras kalan bu eksikliklerle

eğitimde yarışa başlarlar. Bu nedenle, “koşularda eşitlik” fikri “fırsat eşitliği” fikri ile birlikte ele alınmaktadır. Kapitalist bir toplumda koşullarda eşitlik fikri fırsat eşitliği fikrini biraz daha kabul edilebilir kılarken, şu gerçeği gözardı etmektedir: Her iki düşünce de bir rekabet ortamını savunmaktadır. Yani burada bir yarış vardır. Bu yarış sonucu bazıları daha iyi eğitim alacak ve daha iyi konumlara gelecektir. Sonuçta ortaya yine eşitsiz bir durum çıkacaktır. Eğer bir yarış varsa herkesin birinci kabul edilmesi olanaklı değildir. Böylelikle bazılarının başarılı bazılarının ise “başarısız” olduğu söylenecektir.

Başlangıçlardaki eşitsizlikleri sonuçta toplumsal eşitliklere dönüştürmenin olanaklı olabileceği ya da olanaklı kılınması gerektiği düşüncesi “sonuçlarda eşitlik” kavramının kullanılmasına yol açmıştır. Bu kavram çerçevesinde, başlama noktasına ve var olan yeteneğe bakmadan birtakım politik araçlarla sonuçlarda eşitliği sağlamak hedeflenmelidir. Sınırlılıkları olan gruplar için olumlu ayrımcılık sağlayan toplumsal programlar uygulamak bu anlayış doğrultusunda geliştirilmiş politikalarındandır.

Konuyu toplumsal tabakalarla ilişkilendiren İşlevselci Tabakalaşma Kuramının temelinde “eğitimde fırsat eşitliği” düşüncesi ve meritokratik eğitim anlayışı yatar. İşlevselci paradigma öncelikle insanlar arasında eşitsizlik olduğunu baştan kabul eder. Bu paradigma çerçevesinde, bazı insanlar daha üstün yeteneklere sahip olduğu için onların daha ayrıcalıklı bir eğitime sahip olması gerektiği savunulur. Bu düşünceye göre, toplumsal sistemlerin sürekliliğinin sağlanması için toplumsal tabakalaşmaya gereksinim vardır.

İşlevselci Tabakalaşma Kuramına göre, bir toplumdaki belli konular, toplumsal yapının devamlılığı açısından diğer konumlara göre işlevsel olarak daha önemli olduğundan bu konuların gerektirdiği işlevler özel beceri gerektirir. Bu işlevlerin yerine getirilmesini sağlayacak beceri ve yetenekler sınırlı sayıda kişide mevcuttur ve konuyla ilgili eğitimi gerektirir. Bu da “uzun zaman” ve “özveri” ister. Dolayısıyla, yetenekli kişilerin özveride bulunmalarını özendirerek mekanizmalara gereksinim vardır. Yetenekli kişilerin bu eğitimi alarak gösterdikleri “özveriyi” ödüllendirmek için söz konusu konumlara belirli ayrıcalıklar tanınması ve “kıt ödüller”den pay verilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Toplumdaki tabakaların sahip olduğu “saygınlık ve onur” farklılıkları da ödüllerden alınan paya göre belirlenir. Toplumsal tabakalara yüklenen roller eğitim yoluyla benimsenir ve böylece eğitim aynı zamanda

tabakaları da oluşturur. Ancak, sistemi adil göstermek için herkesin fırsat eşitliğine sahip olduğu ileri sürülmektedir. Başka bir anlatımla, fırsat eşitliğini sağlamanın sistemi adil kılacağı kabul edilir. Dolayısıyla, fırsatları iyi değerlendiren daha iyi bir eğitime ve geleceğe sahip olacaktır. Her zaman için yoksul ve yetenekli öğrenciler fırsat eşitliği sayesinde iyi bir eğitime kavuşacaklar ve gelecekte toplumda yüksek uzmanlık gerektiren işlere sahip olacaklardır.

Sistemin adil olduğunu kanıtlamak için tabakalar arasında toplumsal hareketliliğin var olduğu savı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla, toplumsal eşitsizlik hızlı veya açık bir toplumsal hareketliliğin varlığı durumunda kabul edilebilir görülmektedir. Bunun yanında, adalet, demokrasi ve yurttaş olmanın ancak toplumsal hareketliliğin varlığı ile söz konusu olabileceği ileri sürülmektedir. Toplumsal hareketliliği sağlayacak en önemli öğenin de eğitim olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, eğitimde fırsat eşitliğinin var olması sonuçlarda eşitsizlik doğursa da meşru görülebilmektedir.

Toplumsal tabakalaşma, eğitim alanındaki eşitsizlikleri açıklamada çok önemli bir değişken olarak ele alınmaktadır. Tabakalaşma, eğitimde büyük eşitsizlikler doğurabildiği gibi eğitimde yaşanan eşitsizlikler de tabakalaşmayı besleyen bir süreç doğurmaktadır. Bu durum da toplumsal eşitsizlikler açısından bir kısır döngü oluşturmaktadır.

Tabakalaşma konusu genel sosyoloji kitaplarında Marx'ın "sınıf kuramı" ve Weber'in "statü grupları kuramı" ile birlikte ele alınsa da "toplumsal tabakalaşma" ifadesi daha çok Weber'in "statü gruplarını" çağrıştırmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin çözümlemesinde bir araç olarak kullanılan "toplumsal tabakalaşma" sıradizinsel bir derecelendirme ortaya koymaktadır. Bu derecelendirmede bazı gruplar üst tabakaları oluştururken bazıları ise alt tabakaları oluşturmaktadır. Marx'ın sınıf kuramı ise bir derecelendirme yapmamaktadır. Kurama göre emekçiler ve kapitalistler olmak üzere iki grup vardır. Bunlar arasında sıradizinsel bir derecelendirme sonucu ortaya çıkan alt sınıf ya da üst sınıf olmaktan kaynaklı bir eşitsizlik ilişkisinden bahsedilemez. Burada üretim ilişkilerinden doğan bir eşitsizlik vardır. Marx ve Engels (2011) kapitalist sınıf ile emekçi sınıf arasında "küçük burjuva" gibi bazı toplumsal tabakaların olabileceğini belirtmiş, ancak bunların zamanla yok olacağını bu ara tabakalardaki grupların bazıları kapitalist olurken büyük bir çoğunluğunun

emekçi olacağını ifade etmiştir. Bu anlamda Marx “tabaka” kavramını “sınıf” kavramının altında bir ifade olarak ele almıştır. Bütün bunlara rağmen sosyoloji kitapları “toplumsal sınıfları” ve “statü gruplarını” toplumsal tabakalaşma konusunun alt kümeleri olarak işlemektedir. Bu çalışmada da “toplumsal tabakalaşma” konusu genel sosyoloji kitaplarının sistematığıne uygun şekilde ele alınmıştır.

Toplumsal tabakalara ilişkin araştırmalarda tabakaların tanımlanmasını ifade eden kavramsal bir şemanın benimsenmesi gerekmektedir. Kavramsal şemalar, kabul gören tabaka kuramına göre farklılık göstermektedir. Kavramsal şema geliştirilmesi konusunda iki öncü araştırmacı vardır (Edgell, 1998). Bunlardan birincisi Weber’in tabaka kuramına göre kavramsal şema çalışmaları yapan Goldthorpe’dur. İkincisi ise Marx’ın sınıf kuramına göre kavramsal şema çalışmaları yapan Wright’dır.

Kıray ve Boratav, Türkiye’de tabakalaşma konusunda çalışma yapan iki önemli isimdir. Türkiye’de toplumsal sınıfların incelenmesi konusunda öncü olan Kıray (1999), kırsal alanda oluşan yeni tabakaları ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Boratav (1991), 1980’li yılların bölüşüm ilişkilerini ele aldığı çalışmasında Türkiye’nin kapsamlı bir sınıf haritasını çıkarmaktadır. Gerek Kıray gerekse Boratav toplumsal tabakalaşmayı Marksist bir çözümlenmeyle ele almışlardır.

Toplumsal tabakalaşma konusunda son yıllarda yapılan çalışmalardan biri Köse, Pınar ve Bahçe’nin (2009) TÜBİTAK-SOBAG araştırma projesidir. “Türkiye’de Hane Halklarının Sosyo-Ekonomik Oluşumu” başlıklı söz konusu araştırmada Türkiye’de toplumun giderek emekçileştiği ve köylülüğün hem mutlak hem de görel olarak eridiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada toplumsal tabakalar üretim ilişkileri çerçevesinde oluşturulmuştur.

Bahçe, Günaydın ve Köse (2011) tarafından yapılan “Türkiye’de Toplumsal Sınıf Haritaları: Hane Halkları Bütçe ve İşgücü Anketleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma” konulu araştırmada TÜİK’in Hane Halkı Bütçe Anketi ve Hane Halkı İşgücü Anketi verileri kullanılarak elde edilen, birbirinin uzantısı niteliğindeki iki toplumsal sınıf haritası karşılaştırmalı bir çerçevede sunulmuştur. Çalışma Türkiye kapitalizminin yakın dönemde yaşadığı hızlı işçileşme sürecini ve bu süreci besleyen sınıfsal çözümlenmeleri ampirik bir kapsamda ortaya koymaktadır.

Son yıllarda Türkiye'deki toplumsal tabakalarla ilgili olarak yapılan çalışmalardan bir diğeri de Dansuk, Özmen ve Erdoğan (2008) tarafından yapılan "Yoksulluğun Toplumsal Analizi" çalışmasıdır. Yoksulluk oranlarının öznel bir tabakalaşma modeli çerçevesinde çözümleme iddiasında olan söz konusu çalışmada daha çok Weberyen bir yaklaşımla tabakaların oluşturulduğu görülmektedir.

Yoksulluk ve toplumsal tabakalarla ilgili bir diğeri araştırma ise Köse ve Bahçe (2009), tarafından yapılan "Yoksulluk Yazınının Yoksulluğu: Toplumsal Sınıflarla Düşünmek" adlı çalışmadır. Söz konusu çalışmada Marksist bir yaklaşımla toplumsal sınıflar ortaya konmuş ve bu sınıfları yoksulluk durumları incelenmiştir. Bu çalışmada yoksulluk gerçeğinin anlaşılmasında toplumsal sınıf çözümlerinin kaçınılmazlığı ortaya konmuştur.

Toplumsal tabaka araştırmalarının reklamcılık sektörünün de ilgi alanına girdiği görülmektedir. Sektör, reklamını yaptığı ürünün hangi gruba hitap ettiğini ve bu grubun hangi özelliklere sahip olduğunu öğrenmek açısından tabaka çalışmalarına eğilmektedir. Bu çerçevede Suher'in (2003) "Sosyo-Ekonomik Statü Ölçüm Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi" araştırması kapsamlı bir çalışmadır.

Eğitimsel eşitsizliklere toplumsal tabakalar açısından bakıldığı zaman Bowles ve Gintis (1976), Bourdieu (2000) ve Willis'in (1977) çalışmaları ön plana çıkmaktadır.

Bowles ve Gintis (1976), okulların toplumdaki işbölümünü devam ettirdiklerini savunmuşlardır. Bowles ve Gintis'in (1976) çalışmalarında kuramsal açıdan toplumsal tabakalar irdelenmemektedir. Ampirik olarak oluşturulan sosyo-ekonomik durum çerçevesinde eğitim çağındaki çocukların okullaşma durumları ele alınmıştır. Onlara göre eğitim kurumları öğrencilerin toplumsal sınıf kökenine göre ayrılmaktadır. İşçi sınıfı çocukların gittikleri okul ile daha üst sınıftan gelen çocukların gittikleri okullar farklı olmaktadır. Bu nedenle okullar toplumda var olan toplumsal sınıf farklılıklarını devam ettirmektedir. İşçi sınıfı çocukları okullarda aldıkları eğitimle işçi sınıfına ait toplumsal ve ekonomik rolleri öğrenmektedir. Eğitim sistemi toplumda egemen sınıf tarafından kontrol edilmektedir. Eğitim programlarının düzenlenmesinde ve öğrenciye sunulmasında sınıf farklılıkları gözetilmektedir. Bu "toplumsal sınıfların yeniden üretimi" anlamına gelmektedir.

Bourdieu (2000), Bowles ve Gintis (1976) gibi eğitim sistemine “toplumsal sınıfların yeniden üretimi” çerçevesinde bakmaktadır. Bourdieu (2000) “Eğitim, Toplum ve Kültürde Yeniden Üretim” çalışmasında kendi kuramsal tabakalaşma modeli üzerinden eğitimsel eşitsizlikleri irdelemiştir. Bourdieu’nun (1986) tabakalaşma modeli kendisi tarafından tanımlanan iktisadi ve kültürel sermaye sahipliğine göre oluşmaktadır. Bireyler iktisadi ve kültürel sermayeye hangi oranda ve hangi düzeyde sahipse ona göre tabaka sıradizininde yer almaktadırlar. Bu sıradizinsel ve eşitsiz yapı eğitim yoluyla da meşrulaştırılmaktadır.

Willis’in (1977) “İşçiliği Öğrenmek” adlı çalışması ise “yeniden üretim” kuramcılarının düşüncelerini sorgulayan bulgular ortaya koymuştur. Willis (1977) çalışmasında, işçi sınıfından gelen çocukların okullarda dayatılan kültüre karşı çıktıkları ve onu benimsemekte direnç gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bu bulgular “yeniden üretim” kuramcılarının okullarda verilen orta sınıf kültürünün hiçbir direnç görmeden işçi sınıfından gelen öğrenciler tarafından benimsendiği yargısına ters düşmektedir.

Eğitim ve tabakalaşma konusunda gelişmekte olan ülkelerde yapılan ampirik araştırmalar dört ana başlıkta toplanmaktadır (Buchmann ve Hannum, 2001, 79): 1) Eğitim ve tabakalaşma konusunda makro-yapısal güçleri ele alan araştırmalar, 2) eğitime katılım ve başarıya aile yapısının etkisini inceleyen araştırmalar, 3) okulun eğitsel çıktılara olan etkisini konu edinen araştırmalar ve 4) eğitimin toplumsal hareketliliğe olan etkisini araştıran çalışmalardır. Ünal (1996, 262), eğitimde eşitsizliğin hem hizmet dağıtılırken oluşturulan koşullarla, hem bireysel farklılıklarla, hem de ülkenin sosyo-ekonomik koşulları ile ilgili değişkenlerden etkilendiğini belirtmektedir.

Buchmann ve Hannum (2001), gelişmekte olan ülkelerde statüye erişim alanında yapılan sınırlı araştırmalarda tutarlılık eksikliği olduğunu, sanayileşmiş ülkelerde, statüye erişim ve kuşaklar arası hareketlilik işleyişlerini kıyaslayan başlıca çalışmaların tersine az gelişmiş ülkelerdeki araştırmaların daha az olduğunu belirtmektedirler. Ülkemizde de bu konularda yapılan çalışmalar azdır.

Türkiye’deki eğitimsel eşitsizliklere toplumsal tabakalar açısından bakan çalışmalar incelendiğinde şu noktalar ortaya çıkmaktadır. Eğitimsel eşitsizlikler, öğrencilerin başarı durumları ve eğitim çağı nüfusunun eğitimden

yararlanma durumları olmak üzere iki açıdan ele alınmıştır. Bu çalışmalarda genellikle Weberyan tabaka sosyolojisinden esinlenen, ancak araştırmacının daha çok tabaka kuramlarına bağlı kalmaksızın “ampirist” bir yaklaşımla kendi geliştirdiği gruplar kullanılmıştır. Bu gruplamalar kimi zaman ebeveynlerin eğitim düzeyine göre yapıldığı gibi kimi zaman ailenin gelir durumuna göre yapılmıştır. Bazen de okul türüne göre bir gruplamanın yapıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda kent-kır ayrımı yapılarak da tabaka grubu oluşturulduğu görülmektedir.

Ergüneş (1983), Eğitim Sosyolojisi Açısından Toplumsal Katmanlaşma ve Eğitim İlişkisi adlı araştırmasında ilk olarak öğrencileri, özel okul, genel devlet okulları ve meslek okulları öğrencileri şeklinde okul türüne göre gruplara ayırmıştır. Bu gruplamada özel okul öğrencileri daha üst tabakayı temsil ederken, genel devlet okulu öğrencilerinin ise üst tabakanın bir altını ve meslek okulu öğrencilerinin alt tabakayı temsil ettiği görülmektedir. Bu çerçevede, özel okul öğrencilerinin genel devlet okulu ve meslek okulu öğrencilerinden daha başarılı olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde genel devlet okulu öğrencilerinin de meslek okulu öğrencilerinden daha başarılı olduğu araştırmada ortaya çıkan diğer bulgu olmuştur. Araştırmada öğrenciler ayrıca ebeveynlerin eğitim ve gelir durumuna göre de gruplandırılmıştır. Ailenin eğitim ve gelir düzeyi yükseldikçe öğrencilerin başarı durumu da artmaktadır.

Köse'nin (1990), “Aile Sosyo Ekonomik Durumu, Lise Özellikleri ve Üniversite Sınavlarına Hazırlama Kurslarının Eğitimsel Başarı Üzerine Etkileri” adlı araştırmasında öğrenciler ailelerin sosyo-ekonomik durumuna göre tabakalandırılmıştır. Araştırmada sosyo-ekonomik durum, öğrenci anne babasının eğitim düzeyleri ve meslekleri ile aylık geliri, öğrencinin sahip olduğu kardeş sayısı ve hanedeki kişi sayısına göre belirlenmiştir. Öğrencinin sosyo-ekonomik durumu yükseldikçe başarı durumu da artmaktadır.

Altay'ın (1995), “İzmir’de Farklı Gelir Gruplarındaki Ailelerin Çocuklarının Temel Eğitimin İkinci Kademesinden Yararlanma Olanaklarının Karşılaştırılması” adlı araştırmasında da ailenin ekonomik durumu ve eğitim düzeyine göre öğrenciler tabakalandırılmış ve eğitimden yararlanma durumları irdelenmiştir. Ailelerinin ekonomik durumu ve eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin eğitimden yararlanma durumları daha da artmaktadır.

YÖK'ün 1997 yılında yapmış olduğu araştırma ile üniversite öğrencilerinin Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı'na hazırlanma biçimleri, bu amaçla yapmış oldukları harcamalar, yükseköğrenimleri sırasında yapmış oldukları harcamaları ve finansmanını, okudukları program hakkındaki düşünceleri ve iş beklentileri incelenmiştir. Öğrenciler hane gelirine göre katmanlaştırılmış ve Ankara, İstanbul ve İzmir'deki üniversitelerin daha çok hane geliri yüksek olan öğrencilere sahip olduğu saptanmıştır.

Şahin'in (1999), "Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinin Eğitimsel ve Sosyo-Ekonomik Kökenleri" adlı araştırmasında, öğrenciler ailelerinin eğitim durumuna göre gruplandırılmış ve üniversitedeki bazı bölümlerin daha prestijli olduğu yargısı çerçevesinde hangi bölümlerde okudukları irdelenmiştir. Ailelerinin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha prestijli bölümlerde okudukları saptanmıştır.

Özsoy'un (2002), "Yüksek Öğretimde Eşitlik ve Hakkaniyet Sorunsalı – Türkiye'deki Finansal Yapıyla İlgili Bir Çözümleme" adlı araştırmasında, yükseköğretim hakkından daha çok kent kökenlilerin yararlandığı ve mezun olunan lise türü ve grubunun yükseköğrenim hakkına erişimde etkili olduğu saptanmıştır. Araştırma sonuçlarında yükseköğretim öğrencilerinin ana-babalarının eğitim düzeyinin, Türkiye genel düzeyinin çok üzerinde olduğu görülmüştür. Ayrıca, araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyleri devam ettikleri üniversite ve fakültelere göre farklılık göstermektedir.

Bilgili, Uçan ve Çetin (2003), "O.D.T.Ü İktisat, Erciyes Üniversitesi ve Niğde Üniversitesi İktisat ve İşletme Bölümü Öğrencilerinin Profillerinin Karşılaştırılması" adlı çalışmalarında, öğrenciler arasında devlet okulu olan genel lise öğrencilerinin ve Anadolu lisesi ve özel lise/kolej öğrencileri şeklinde bir ayırım yapmıştır. Çalışma, devlet okulu olan genel lise öğrencilerinin daha alt tabakalardan gelen öğrencilerden oluştuğu ve Anadolu Lisesi ve özel lise/kolejlerin ise daha üst tabakadan gelen öğrencilerden oluştuğu varsayımına dayanarak öğrencileri tabakalandırmıştır. Yine O.D.T.Ü iktisat bölümünün, Niğde Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi İşletme ve İktisat Bölümlerine göre daha prestijli olduğu varsayımına göre çözümlenelerde bulunulmuştur. Niğde Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi İşletme ve İktisat Bölümü öğrencilerinin büyük çoğunluğunu devlet lisesi mezunları

oluştururken, O.D.T.Ü iktisat bölümü öğrencilerinin büyük oranda Anadolu lisesi ve özel lise/kolej mezunlarından oluştuğu saptanmıştır.

Şengönül (2007), "Toplumumuzda Eğitimin Dikey Sosyal Hareketliliğe Etkisi" adlı çalışmasında, Marx ve Weber'in tabakalaşma yaklaşımları çerçevesinde İzmir'de profesyonel meslek sahibi bireylerin sosyal hareketliliğini incelemiştir. Bu çalışmada da kapsamlı bir tabaka çözümlemesi yapılmamış, sadece profesyonel meslek sahipleri bir tabaka olarak irdelenmiştir. Araştırma kapsamına giren eğitilmiş-diplomalı çalışanların % 92'si üretim araçlarına sahip değildirler. Dolayısıyla diploma, onlara Marksist tanım çerçevesinde sınıf değiştirme şansı vermemiştir. Ancak aynı kişiler, Weberci tanım çerçevesinde sınıf değiştirmişlerdir. Çünkü araştırma deneklerinin % 80'i, anne-babanın yaşamlarına göre çok daha gelişmiş koşullarda yaşama şansına kavuşmuşlardır.

Eğitim sosyolojisi alanında, eğitim ve toplumsal tabakalaşmaya ilişkin araştırmalar yaygın bir şekilde ampirist yöntemle ele alınmaktadır. Eğitimsel eşitliği araştırmalarının merkezine koyan eşitlikçi ampiristler, çalışmalarında ya işlevselci ya da Neo-Weberyan geleneği benimsemektedirler (Lynch, 2000, 87). Söz konusu araştırmalarda eğitimsel eşitlik bir dağıtım sorunu gibi algılanmakta ve adaletli bir dağıtımın eşitlik sorununu çözeceği vurgulanmaktadır. Sorunu "dağıtım sorununa" indirgeyen bu araştırmalarda "fırsat eşitliği" veya "yeterlik" ilkeleri çerçevesinde çözümler sunulmaktadır.

Alanyazında, eğitimden yararlanmada yaşanan eşitsizliklerin gelir dağılımında eşitsizliklere yol açtığı gibi, gelir dağılımı adaletsizliklerinin de eğitimden yararlanmada eşitsizlikler yarattığı yönünde tartışmalar yer almaktadır. Bu tartışmalarda, toplumsal tabakalar ile eğitimden yararlanma arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmaların bulguları üzerinde durulmaktadır. Ülkemizde eğitimsel eşitsizlik konuları daha çok bölgesel ve cinsiyet ayrımcılığına yönelik olarak araştırma konusu olmuştur. Toplumsal tabakalaşma ve eğitimde eşitlik konusundaki araştırmalar sınırlıdır. Türkiye'de benzer bir çalışmanın bulunmaması, ülkemizdeki eğitim eşitsizlikleri üzerindeki tartışmaları sınırlamaktadır. Türkiye'deki ulusal istatistiklerin eğitimden yararlanma konusunda çok sınırlı bilgiler içermesi de bunda etken olmaktadır. Oysa eğitimin ticarileştirilmesi sürecine paralel olarak, bugün eğitim geçmişte olduğundan daha büyük ölçüde ailenin satınalma gücüne

bağlı hale gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye’de eğitimsel eşitsizlik ile toplumsal tabakalaşma arasındaki ilişkinin araştırılması, sınırlı istatistik bilgilerle de olsa, daha kaçınılmaz hale gelmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Türkiye’de eğitimdeki eşitsizliklerin toplumsal tabakalaşma temelinde çözümlenmesidir. Bu genel amaç çerçevesinde genel olarak nüfusun eğitim durumu, tabakalar itibariyle yetişkin nüfus ile eğitim çağı nüfusunun eğitim durumları incelenerek aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkiye nüfusu eğitim durumu, okullaşma oranları (eğitim çağı nüfusu için), çalışma durumu ve gelir düzeyine göre nasıl betimlenebilir?
 - Eğitim çağını tamamlamış nüfusun eğitim düzeyleri nedir?
 - Nüfusun eğitim düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - Çalışan nüfusun gelirleri eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - İlköğretim kademesinde okullaşma oranının cinsiyete, hanereisinin eğitim durumuna ve hanedeki çocuk sayısına göre dağılımı nasıldır?
 - Ortaöğretim kademesinde okullaşma oranının cinsiyete, hanereisinin eğitim durumuna ve hanedeki çocuk sayısına göre dağılımı nasıldır?
 - Yükseköğretim kademesinde okullaşma oranının cinsiyete, hanereisinin eğitim durumuna ve hanedeki çocuk sayısına göre dağılımı nasıldır?
 - Hanedeki kişi başı gelirin okullaşma oranlarına etkisi nedir?
2. Türkiye toplumu sınıf katmanları yapısı açısından nasıl betimlenebilir?
3. Türkiye’de toplumsal sınıf katmanları yapısı temelinde betimlenebilen eğitimsel eşitsizlikler nelerdir?
 - Toplumsal sınıf katmanlarının ortalama eğitim düzeyleri nedir?

- Toplumsal sınıf katmanlarının eğitim düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
- Toplumsal sınıf katmanlarının ortalama gelirleri eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
- İlköğretim kademesindeki sınıf katmanlarının yapısı ve eşitsizlikler nasıldır?
- Ortaöğretim kademesindeki sınıf katmanlarının yapısı ve eşitsizlikler nasıldır?
- Yükseköğretim kademesindeki sınıf katmanlarının yapısı ve eşitsizlikler nasıldır?

Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan kimi kavramların tanımları şu şekildedir:

Toplumsal Sınıf Katmanları: Bir toplumda yaşayan bireylerin, gelinine, statüsüne, mesleğine vb. özelliklerine göre hiyerarşik olarak sıralanması sonucu ortaya çıkan gruplardır. Bu çalışmada tabaka, gelir düzeyi, gelir türü, meslek, işteki durum, toprak sahipliği, çalışılan ekonomik sektör ve çalıştırılan işçi sayısı gibi ölçütler kullanılarak oluşturulan grupları belirtmektedir.

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya konutlarda ya da aynı konutun bir bölümünde yaşayan, kazanç ve masraflarını ayırmayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluktur.

Çalışan Nüfus: Hanehalkı bütçe anketi soru bülteninde 12 yaş ve üstü kişilerden anketin yapıldığı ay içinde çalıştığını ifade eden kişilerdir.

Hane Reisi: Hanehalkı bütçe anketi soru bülteninde aile bireylerinin yakınlık derecelerinin ortaya konulmasında referans alınan aile bireyidir.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, kapitalist toplumda eğitim olanaklarından yararlanmanın kişisel farklılıklardan daha çok, mevcut toplumsal eşitsizlikler temelinde gerçekleştiği yönündeki savın Türkiye’de bir tür sınanmasına yöneliktir. Bu çalışma, mevcut istatistik verilerden hareketle, Türkiye’de farklı toplumsal sınıf

katmanlarının eğitim olanaklarına ne ölçüde sahip olduklarını, eğitimdeki eşitsizliğin hangi toplumsal değişkenlerle daha fazla bağlantılı olarak ele alınması gerektiğini anlamaya yöneliktir. Çalışmanın alanyazınındaki önemli bir eksikliğin giderilmesine katkı getireceği umulmuştur. Eğitimdeki eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikaların belirlenmesinde buna benzer araştırmaların bulgularının yararlı olacağı düşünüldüğünde araştırmanın önemi artmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamı, TÜİK tarafından yapılan 2006 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi ile elde edilen verilerle sınırlıdır. Bu çerçevede eğitimsel eşitsizlikler, verilerin sınırlılığı nedeniyle sadece eğitime erişim kapsamında incelenebilmiştir. Sahip olunan verilerin elde edilen eğitimin niteliğindeki farklılıkları ortaya koyamadığından bu kapsamdaki eşitsizlikler çözümlenememiştir.

BÖLÜM 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde eğitim ile toplumsal eşit(siz)lik arasındaki ilişki ile toplumsal tabaka/sınıf kavramına ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

Eğitimde Eşit(siz)lik: Kuram ve Tartışmalar

Eğitimsel eşit(siz)likleri iki farklı şekilde ele alan yaklaşımlara dikkat çekmek gerekiyor. Birincisi liberal bakış, diğeri ise Marksist bakıştır (McLaren, 2007). Liberal bakış eğitimsel eşit(siz)likleri bir dağıtım sorunu olarak ele alırken, Marksist bakış devrimci bir praksi savunan eleştirel pedagojinin hümanist yaklaşımını ortaya koyar.

Liberalizmin eğitimsel eşitsizliklere bakışı derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısını düşürme, asi öğrencilerin gereksinim ve deneyimlerine daha duyarlı yeni programlar geliştirme, yoksul kesimlerdeki okulların müfredatın gerektirdiği araç-gereci temin etme gibi konulara yoğunlaşmaktadır. Marksist bakış sınıf içi toplumsal ilişkileri ve kültürel şekillenmeleri kesişen mücadele alanları olarak görmektedir. Bu çerçevede öğretmenlerin görevleri, günlük sınıf yaşamı ve öğretmenin yaptığı işin doğası olarak tanımlanan öğretimin çelişkili karakterini ve eleştirel çözümlenmeleri ortaya koymaktır (McLaren, 2011, xxi).

Eğitim sosyolojisi alanında eğitimde eşit(siz)liğe bakış açıları, siyah ve beyaz şeklinde ayrılan iki farklı kutupta toplanmaktan çok, tamamen zıt iki nokta arasında yer alan görüşlerden oluşmaktadır. Bir uçtaki eşitlik sorununu bir dağıtım sorunu gibi gören liberal yaklaşım, diğeri uçtaki ise eşit(siz)lik sorununu toplumsal sınıf ilişkileri açısından ele alan Marksist yaklaşımdır.

Eğitimsel eşit(siz)liği, eğitimin çeşitli toplumsal tabakalar arasında nasıl dağıldığı şeklinde ele alan liberal yaklaşım, çözümlenmelerinin temeline

“toplumsal hareketlilik” olgusunu koyar. Diğer yandan “insan sermayesi kuramı” da çözümlenme araçlarından biridir. Bu anlayışta eğitim, gelir dağılımındaki dengesizlikleri ortadan kaldıran bireyler arasında fırsat eşitliğini sağlayıcı bir araç olarak görülür. Liberal kuramın eğitimsel eşitsizliklerin çözümünde temel aldığı ilke “eğitimde fırsat eşitliği”dir. Söz konusu kurama göre temel sorun fırsatların eşit olmamasıdır.

Marksist yaklaşım çerçevesinde eğitimsel eşit(siz)likleri ele alan eğitim araştırmacıları eleştirel eğitim kuramcıları olarak adlandırılmaktadır. Bu kuramcılar eğitimsel eşit(siz)lik çözümlenmelerinin temeline “toplumsal sınıf ilişkilerini” koyar. Bu kuramcılara göre eğitim toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren bir kurum olarak çözümlenmeye alınır.

Eleştirel eğitim kuramında son yıllarda ortaya çıkan yeni yaklaşımlar eski eleştirel kuramları sorgulamaktadır. Yeni yaklaşımlar, eğitimsel eşit(siz)lik çözümlenmelerinde “toplumsal yeniden üretim” olgusunu merkeze alan eski eleştirel eğitim kuramlarını “karşılıklılık kuramları” olarak adlandırırken, kendi yaklaşımlarını “direniş kuramı” olarak ifade edilmektedirler (Apple, 2006, 101-102; Rikowski, 2011, 67-88).

Eğitimde Fırsat Eşitliği

“Eğitimde fırsat eşitliği”nden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin birçok tartışmalar vardır. “Fırsat eşitliği” kavramının farklı ideolojilere göre farklı tanımları olabileceğini belirten yaklaşımlar (Cohen, 2006) olduğu gibi “fırsat eşitliği” kavramının bazı paradoksal yönleri olduğunu ileri sürerek “eşitlik” kavramının “fırsat” kavramı ile yan yana gelemeyeceğini vurgulayan yaklaşımlar (Özsoy, 2012) da bulunmaktadır.

Cohen (2006, 464-465), fırsatın önünde bulunan ve bazı insanları etkileyen, bazılarını etkilemeyen engellerin ortadan kaldırılma durumuna göre farklılık gösteren üç farklı “fırsat eşitliği”nden bahsetmektedir. Yazara göre fırsatın önünü kesen üç farklı engel vardır. Bu üç engeli ortadan kaldıran üç çeşit fırsat eşitliği vardır. Birincisi, “burjuva fırsat eşitliği” diyebileceğimiz günümüz liberal çağın en temel fırsat eşitliğidir. Burjuva fırsat eşitliği “*yaşam şansı üzerindeki toplumsal statü kısıtlamalarını*” ortadan kaldıran fırsat eşitliğidir. Buradaki yaşam şansı üzerindeki kısıtlamalar, feodal toplumdaki bir

kölenin ya da ırkçı bir toplumdaki zencinin yaşadığı sıkıntılardır. İkinci “fırsat eşitliği” türü ise “burjuva fırsat eşitliği”ni de aşan “liberal sol fırsat eşitliği”dir. Liberal sol fırsat eşitliği, fırsatın önündeki en büyük engelin toplumsal koşulların olduğunu ileri sürerek bu koşullara karşı çıkar. Bunlar, mağdurlarına daha alt bir statü vererek değil, onları yoksulluğa ve bir takım yoksunluklara mahkûm eden doğum ve yetişme koşullarıdır. Liberal sol fırsat eşitliğinin hedef aldığı yoksunluk kişinin koşullarından kaynaklanan yoksunluktur. Söz konusu fırsat eşitliğinde en önemli politika yoksul kesimlerden gelen çocukların eğitimidir. Eğer eğitim ve diğer yollarla koşullarda iyileştirmeler yapılırsa insanların geleceğini toplumsal koşullar değil yetenekleri ve tercihleri belirleyecektir. Özellikle yeteneklerin doğuştan kaynaklandığı düşünülürse “liberal sol fırsat eşitliği”nin doğuştan kaynaklanan eşitsizliklere bir çare olamayacağı açıktır. Bu nedenle “liberal sol fırsat eşitliği”ninin de birçok eşitsizliklere göz yumduğu görülmektedir. Üçüncü fırsat eşitliği ise “sosyalist fırsat eşitliği”dir. Toplumsal koşulların yarattığı eşitsizlikler kadar kişinin kendi tercihi olmayan doğuştan kaynaklanan farklılıkların yarattığı eşitsizliklerin de adil olmadığı düşüncesi “sosyalist fırsat eşitliği”nin temel çıkış noktasıdır. Gerek toplumsal gerekse doğal bir şansızlık sonucu ortaya çıkan ve varlığından mağdur olan kişinin sorumlu tutulamayacağı tüm dezavantajları “sosyalist fırsat eşitliği” ortadan kaldırır.

Özsoy (2012), bütün eşitlikçi görünümüne karşın bütün gerçekliği ile yaşanan toplumsal katmanlaşmayı sadece olduğu biçimiyle sürdürmeye değil aynı zamanda bu katmanlaşmayı “kristalize” etmeye hizmet eden “fırsat eşitliği” kavramına karşı çıkmaktadır. Ona göre “eğitimde fırsat eşitliği” insanlar arasındaki doğal farklılıkları toplumsal eşitsizliklerin kaçınılmaz sonucu olarak görüp bu eşitsizliklere meşruiyet kazandırma çabasında olan eşitsizlikçi ideolojik bir iddiadır. Fırsat eşitliği kavramıyla “*insanlığın kadim ideali olan eşitlik*” politik bir illizyonla karşıt anlamına dönüştürülmektedir. “Fırsat eşitliği” kavramı liberal kuramın adalet anlayışının temelini oluşturmaktadır. Ancak kavrsal olarak kendini meydana getiren sözcükler birbiri ile çelişmektedir. Eğer fırsat kavramından anlamamız gereken “*başkalarından daha iyi bir duruma geçmek, başkalarının önüne geçmek, bir üstünlük/ayrıcılık talebi*” ise burada tam anlamıyla bir “oxymoron” vardır. “Fırsat” ve “eşitlik” gibi birbirinin karşıtlarını çağrıştıran sözcüklerin yan yana

gelerek bir deyim oluşturması oluşturdukları deyimini anlamsızlaştırmaktadır. Herkez eşit ise ortada fırsat yoktur. Ortada bir fırsat varsa fırsata sahip olan diğerleri ile eşit değildir. Sınıflı bir toplumda "fırsat" toplumsal dikey hareketlilik olanağıdır. Başka bir anlatımla "fırsat" bir üst sınıfa atlama ve daha iyi bir yaşam koşuluna ulaşmadır.

Eşitlik yerine fırsat vadeden "fırsat eşitliği ilkesi" "olanaklarda eşitlik" ve "sonuçlarda eşitlik" gibi diğer eşitlik türleri ile çelişmektedir (Özsoy 2012). Özsoy'a göre, olanaklarda eşitlik yarışa aynı noktadan başlamayı ve yarış boyunca aynı engellerle karşılaşılmasını öngörmektedir. Ancak çoğunlukla fırsat eşitliği ile birlikte anılan bu eşitlik türü fırsat eşitliği ile çelişir. Çünkü hem fırsatların hemde olanakların eşitlendiği durumda fırsat denilen şey zaten yok olacaktır. Diğer yandan yazara göre, fırsat diğerlerinden ayrıcalıklı ve farklı sonuçlara ulaşma vaadi olduğundan, sonuçların ya da sahip olunacak yararın eşitlenmesi durumunda da fırsat denen şey yine kaybolacaktır.

Bottomore (1997, 17), seçkinler ile demokrasi fikri arasındaki karşıtlığı dile getirirken, demokrasi düşüncesinin özünü oluşturan eşitlik vurgusunun, seçkin kuramının bireysel doğal yeteneklerin eşitsizliği ısrarı ile uyuşmadığını belirtmektedir. Tabii buradaki temel çelişki, yetkin yönetici azınlık düşüncesi ile demokratik çoğunluk düşüncesinin bağdaştırılmaya çalışılmasıdır. Söz konusu bağdaştırma "fırsat eşitliği" düşüncesi ile gerçekteştirilmeye çalışılmaktadır. Çünkü seçkin kuramına göre demokrasi yönetici konumların herkeze açık olmasıdır. Herkezin bu konumlar için rekabet etme şansı yani fırsatı vardır. Rekabet sonucu yarış kazanan yetkin seçkin politik ortamı belirleme gücüne sahip olur. Bu durumun demokratik olduğu konusunda da kuşku yoktur. Eğer söz konusu durumun eşitlikle bağdaşmadığına ilişkin bir eleştiri varsa ona da "fırsat eşitliği"nin varlığı eşitlik için yeterli olduğu iddiası ileri sürülmektedir.

"Fırsat eşitliği" kavramının eğitim alanında "eğitimde fırsat eşitliği" şeklinde ilkeselleştirilmesi tartışmalı bir durumdur. Özsoy (2012), eğitimsel eşitlik tartışmalarında bunun hiçbir sorgulamaya tabi tutulmadan evrensel ve herkesçe kabul gören bir ilke olarak ortaya atılmasına karşı çıkmaktadır. Yazar, sanki "ideolojilerüstü mutlak bir hakikat, herkesçe her daim benimsenmesi gereken apolitik bir ilkeymiş gibi benimsenen" söz konusu ilkeyi "hak eşitliği" kavramıyla karşılaştırarak yapıbozumuna tabi tutmaktadır.

Böylece eğitimin “fırsat” ve “şans” kavramları yerine “hak” kavramı ile ele almanın kuramsal ve politik önemine işaret etmektedir.

Eğitimden yoksun kalmayı, eğitime erişim hakkını kullanamama yetersizliği ya da değerlendiremediğimiz bir fırsat olarak görmek büyük bir yanlışlıktır. Özsoy (2012), eğitimsizliği varoluşsal bir sorun olduğunu belirtmektedir. Fırsat eşitliği ilkesinin liberal endişesi, bireyin öznel gereksinimlerinden ve beklentilerinden ayrılmış bir şekilde eğitimin bir meta olarak sahip olunamamasıdır. Çünkü liberal söylemde piyasada alım satıma konu olan ve paylaşıldıkça azalan herhangi bir mal ya da hizmetle eğitim arasında bir fark yoktur. Bu mal ve hizmetlerden yararlanmak ayrı bir yetenek gerektirdiği gibi eğitimden yararlanmak da ayrı bir yeteneği gerektirmektedir. Eğitim hizmeti ne kadar bol olursa olsun liberal söyleme göre ondan yararlanmak için bazı donanımlara sahip olunmalıdır. Ancak eğitimi kimlerin daha fazla hak edeceğine dair elimizde nesnel ölçütler yoktur. Bu nedenle eğitime “fırsat” yerine “hak” statüsünün tanınması zorunludur. Eğitimsel eşit(siz)liğe yönelik olarak, “fırsat”, “olanak”, “sonuç”, “yarar”, “yetenek”, “zeka”, “sınav”, “başarı” gibi terimlerle yapılan açıklamalar sorgusuz geçerliliği olan tanımlamalar olmayıp her biri toplumsal kurgulardır. Bu kullanımlar çerçevesinde oluşturulan kurguların çoğunu *“bilgi ve bilgilendirme eylemi üzerindeki toplumsal denetim/dışlama araçları”* olarak görmek gerekir. Sonuç olarak söz konusu kullanımlar bilgiye erişimde oluşan eşitsizliklere toplumsal meşruiyet kazandıran kurgulardır.

Meritokrasi ve Eğitim

Meritokrasi, ideal ve etkin bir toplumun nasıl olması gerektiğine ilişkin bir sistem önerisinde bulunan bir düşüncedir. Söz konusu sistem, toplumsal kaynakların ve ödüllerin insanların yetkinliklerine göre dağıtılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sistemde en temel “yetkinlik” göstergesi eğitimidir. Eğitim insanları başarılarına göre sınıflandırır. Böylece insanlar toplumdaki belirli konumlara ve mesleklere eğitimdeki başarılarına göre dağıtılırlar. Ancak meritokratik toplumda kimlerin nasıl bir eğitim alması gerektiği de sahip olunan “yetkinlik” çerçevesinde belirlenir. Öğrencilerin belirli kriterlere göre söz gelimi sınav ya da öğretmenin değerlendirmeleri sonucu farklı “yetkinlik”

kategoriklerine tabi tutularak farklı eğitim görmeleri uygun bulunmaktadır. Örneğin söz konusu kriterler çerçevesinde bazı öğrenciler “meslek liseleri”ne yönlendirilirken, bazılarının “genel liseler”e ve bazılarının da özel öğretim koşullarına sahip “Anadolu liseleri”ne yönlendirilmektedir.

Toplumun eğitime dayalı olarak ayrıma tabi tutulmasının adil bir yaklaşım olmadığı ileri sürülerek “meritokratik toplum düzeni” eleştirilmektedir (Tannock, 2008). Eleştirilerin odağını eğitimsel yeterliliklerin keyfiyete tabi olduğu ve beceri ya da başarıya ilişkin farklılıkları belirlemede yetersiz olduğu düşüncesi oluşturmaktadır. Ayrıca meritokratik sistem insanları “yetkinlikler”ine göre “en iyi” ve diğeleri şeklinde ayrıma tabi tutarak ikinci sınıf vatandaşlar yaratmaktadır.

“Meritokrasi” kavramı ilk olarak 1958 yılında Michael Young tarafından yazılan “Meritokrasinin Yükselişi” adlı kitapta kullanılmıştır. Söz konusu kitapta “meritokrasi” “en iyi” ve “en parlak” kişiler tarafından yönetilen bir toplumu ifade etmektedir. Bu toplumda gerek eğitimde, gerek istihdamda ve gerekse politikada bütün fırsatlar başarı ve yeteneğe göre tanınmaktadır. Böylelikle, meritokratik bir toplumda ırka, cinsiyete, toplumsal sınıfa, aile ve nüfusa göre ayrımcılık ortadan kalmaktadır. Tek ayrımcılık bireylerin eğitimsel yetkinliğine dayalı olan ayrımcılıktır (akt. Tannock, 2008).

Goldthorpe (2003), eğitime dayalı meritokrasi kuramı 1960 ve 1970’lerdeki Amerikalı birtakım toplum bilimciler tarafından geliştirildiğini ve daha sonra da söz konusu kuramın yaygın bir şekilde akademisyenler, uzmanlar ve politikacılar tarafından kabul edildiği ve bunlar üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu ileri sürmektedir. Yazara göre, meritokrasi kuramı, bireylerin sınıfsal kökenleri, eğitim durumları ve ulaşabildikleri sınıfsal konum arasındaki ilişkiyle ilgilidir. Kurama göre, bu ilişkiler modern toplumun işlevsel gereklerine bağlı olarak zamanla değişmektedir. Bu değişim üç farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak eğitim düzeyi ile sınıfsal köken arasındaki bağın zamanla zayıflayacağı iddia edilmektedir. Tabii ki burada eğitimsel fırsat eşitliğine yüklenen sorumluluk gözden kaçmamalıdır. Gerekli reformların yapılması ve eğitimin yaygınlaşması eğitimde fırsat eşitliğini sağlayacak ve böylelikle sınıfsal köken ile eğitim düzeyi arasındaki bağ ortadan kalkacaktır. İkinci olarak ise kişilerin ulaşabildikleri sınıfsal konum ile eğitim düzeyleri arasındaki bağın zamanla güçlenmesidir. Bireylerin formal eğitimle elde

ettikleri yetkinlik çerçevesinde üst toplumsal sınıflara kolayca atlayabilecektir. Üçüncü ve son olarak da insanların ulaşabildikleri sınıfsal konum ile başlangıçtaki sınıfsal kökenleri arasındaki bağı giderek kaybolacağıdır. Eğitimsel olanakların artmasının bu durumu ortaya çıkarmada en büyük etken olduğu ileri sürülmektedir. Sonuç olarak meritokratik bir toplumda hangi sınıfsal kökenden gelinirse gelinsin herkezin yükselme ve yetkinlikleri çerçevesinde her toplumsal statüyü kazanabilme ve istedikleri toplumsal konuma gelebilme şansına sahip olduğu kabul edilmektedir.

Meritokrasi kuramının mantıksal kurgusunun yarattığı çekicilik politikacıların ilgisini çekme konusunda oldukça başarılı olmuştur. Kuramın ortaya koyduğu makul görünen senaryo hem bir toplumsal adalet duygusu oluşturma çabası ortaya koyarken hem de etkin bir toplum yaratma idealine de hizmet etmektedir. Bazı araştırmacılar meritokratik toplum idealini referans alıp, araştırma konusu toplumların ne kadar meritokratik olduğunu ölçmeye çalışmaktadırlar (Tannock, 2008). Genellikle bu araştırmacılar kuramın ortaya koyduğu yapıyı olumlamakta ve araştırmalarında meritokratik bir topluma nasıl ulaşılabileceğine ilişkin öneriler ortaya konmaktadır. Diğer yandan bazı araştırmacılar ise meritokrasi kuramının ortaya koyduğu ideal toplum senaryosunun bir yanılgı olduğunu öne sürmektedirler (Goldthrope, 2003).

“Meritokrasi” sözcüğünü etimolojik olarak incelersek şöyle bir sonuç çıkmaktadır. Meritokrasi, Latince’de “yetkinlik (liyakat)” anlamına gelen “meritum” ile “yönetim” anlamına gelen “cratie” sözcüklerinden türetilmiş bir sözcük olup, *“hak edenlerin yönetimi ya da iktidarını”* ifade eder (Özsoy, 2002, 43). Meritokratik idealin temel dayanağını oluşturan “yetkinlik” (merit) kavramı öncelikle sorgulanması gereken bir konudur. Tannock (2008), “yetkinlik” kavramının “muğlak” ve “esnek” bir kavram olduğunu ileri sürmektedir. “Yetkinlik” zeka ve becerilerin toplamı şeklinde tanımlansa da bu toplumsal olarak oluşturulmuş bir değerler sisteminden bağımsız bir tanım olamaz.

Meritokrasi düşüncesinin seçkin modeli günümüzde “işlevselci tabakalaşma kuramı” olarak ortaya çıkar. Söz konusu kuramda, günümüz toplumlarındaki statü dağılımı ussal bir anlatımla gerekçelendirilerek herkeze kabul edilebilir olmasını sağlama çabası vardır. Bu çerçevede, zümresel tabakalaşmaya dayalı feodal toplumlar, “kan bağı” temelinde oluşan toplumsal

eşitsizliklerin varlığı nedeniyle eleştirilerek, bireysel “başarım” adı altında ortaya çıkan toplumsal eşitsizliklere meşruiyet kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Meritokratik eğitim tasarımı, eğitimde fırsat eşitliği kavramı ile yanılısamaya uğramaktadır. Özsoy (2002, 45), meritokratik eğitim kurgusunun ideolojik meşrulaştırma özelliğinin, eğitimde fırsat eşitliği kavramının biçimsel yorumlanması ile doğrudan ilişkili olduğunu belirtmektedir. Yazar, ussal meritokratik eğitim modelinin, arka planındaki ideolojiyi meşrulaştırma çabasını “yarış pisti mecazı” ile açıklamaktadır:

“Yarışa başlama çizgisinden fırlayan koşucular varış çizgisini aynı anda geçemiyorlarsa, sonuç tek tek koşucuların hız, bedensel güç ve kondüsyon bakımından farklılığının ifadesi olarak yorumlanır. Birinciye altın (üniversite diploması), ikinciye gümüş (lise diploması) ve üçüncüye bronz madalya (ilkokul diploması) verilmesinin mantığını kim sorgulayabilir? Bu mecazla, eğitim dünyası, her özneye aynı ölçüde açık olan fırsat ve olanakların türdeş bir evreniymiş gibi gösterilir ve eğitimde var olan toplumsal eşitsizliklerin, eşit erişim fırsatlarının bulunduğu bir başlangıç noktasından sonra ortaya çıktığı anlatılmak istenir. Böylece bu tasarım, zaten yüksek bir statü ve rahat bir yaşam ayrıcalığına sahip olanlara bir de bütün bunları gördükleri eğitimle hak etmiş oldukları duygusunu aktarmak gibi bir ideolojik işlevi başarıyla yerine getirir.”

En iyi yönetimin toplumun az sayıdaki “en iyiler”inin ayıklanarak eğitilmesi yoluyla oluşturulabileceği iddiasında olan meritokratik eğitim düşüncesi özü itibarıyla anti demokratiktir (Özsoy, 2002, 45-46). Meritokratik eğitim düşüncesinde “en iyi” olmanın “doğuştan gelen toplumsal statü” yerine “eğitim başarısı”ndan kaynaklanması söz konusu düşüncenin ilerici yönünü oluşturur. Çünkü toplumda “en iyi” olma kalıtsal soylulukla değil “yetkinlik”le belgelenmektedir. “En iyi”ler her zaman daha küçük bir grup olmak durumundadır. Böylelikle, meritokratik eğitim sistemi, sürekli “en iyi”ler içinden daha “en iyi”leri çıkarmak durumundadır. Söz konusu “en iyi” olan seçkinler, seçkin kalabilmek için de seçkinlik ölçütlerini de belirleme durumundadırlar. Seçkinlik ölçütlerini de seçkinlerin az sayıda olmasını sağlayacak şekilde belirlemektedirler. Böylelikle liberal demokraside varlığına çok büyük önem atfedilen “toplumsal hareketlilik” de ortadan kalkmaktadır.

Eğitim ve Toplumsal Hareketlilik

Sanayileşme, kentleşme ve demokrasi olgularının günümüz toplumlarını tabakalaşma konusunda daha esnek hale getirdiğine ilişkin yaygın bir kanı vardır. Bu düşünceye göre bugünün toplumlari tabakalar arası dikey hareketliliğin olduğu açık sistemler olarak görölmektedir. Sanayileşme ve kentleşme geçmişe göre farklı türde işlerin ve mesleklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu değişime koşut olarak işgücünün sektörel dağılımı da değişmektedir. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş hızı, bir yandan farklı türdeki işlerin ve mesleklerin çeşitliliğini artırırken diğer yandan tarım sektöründeki işgücünün toplam işgücü içindeki payını azaltmıştır. Sanayinin gelişmesi yeni iş kollarını ve yeni meslekleri doğururken kentleşme de hizmetler sektörünün büyümesine yol açmaktadır. Hizmetler sektörünün büyümesi de sanayi sektöründen hizmetler sektörüne doğru bir işgücü kaymasına neden olmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte yeni iş ve meslek alanlarının doğmasının kişilerin “yaşam şanslarını” artırdığı ve yeni fırsatlar yarattığı ileri sürölmektedir. Ancak bu fırsatların toplumsal hareketliliğe katkısı konusu tartışmalıdır. Weberyen liberal kurama göre sanayileşmenin yarattığı bu fırsatların dikey toplumsal hareketliliği sağladığı kabul edilirken, dikey toplumsal hareketliliğin sanayileşme ile birlikte arttığı düşüncesi “yeniden üretim kuramcileri”nce pek kabul görmemektedir.

Weber’in toplum kuramı Marksist kuramın kapitalist toplumu açıklayan tezlerini sorgulamak için ortaya çıkmıştır. Bu kuramda, gerek üretim ilişkileri gerekse üretim güçleri arasındaki karşıtlıkların sınıf çatışmasını yoğunlaştırarak sınıf bilincini artırmak suretiyle devrimci bir değişimle düzenin yıkılacağına ilişkin Marksist görüş reddedilmektedir. Weberyen açıklamalarda Marksist kuramın sınıf temelli çatışmacı açıklamalarını toplumsal dikey hareketliliğe ilişkin iyimser görüşleri ile zayıflatma eğilimi görölmektedir.

Belirli statü gruplarının toplumsal dikey hareketliliği engellediğine ilişkin Weberyen toplumbilim anlayışı çerçevesinde ortaya konan görüşler de mevcuttur (Collins, 1968). Söz konusu görüşler çerçevesinde ortaya çıkan “sosyal kapanma kuramı” Weberyen toplumbilimin bir kavramı olmasına rağmen Makrsizm’in etkisi altında şekillenmiştir (Murphy, 1983, 639-645).

“Toplumsal yeniden üretim kuramcılarının” bir bölümü de sanayileşmenin toplumdaki bireylerin dikey hareketliliğini sağladığı yönündeki görüşleri kabul etmemektedir (Bowles ve Gintis, 1976; Bourdieu ve Passeron, 2000). Liberal kuram toplumdaki işgücünün dağılımına ilişkin değişimleri ve toplumsal hareketlilikleri kültürel ve politik faktörlere duyarsız kalarak yüzeysel bir şekilde araştırmaktadır.

Liberal yaklaşım sanayileşme ile birlikte beyaz yakalı denilen ayrıcalıklı bir tabakanın ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Maaş karşılığı çalışan beyaz yakalıların ücretli işçilere göre daha yüksek ücret alan bir sınıfsal konuma sahip olduklarını kabul etsek de ofis-büro iş konumlarının gelişmesi ve eğitimin yaygınlaşması ile beyaz yakalı çalışanların sayısındaki artışa koşut olarak maaşlarında bir düşmenin yaşandığı bir gerçektir (Braverman, 2008). Bu durum iş konumundaki düşüş sonucu “proleterleşme” olarak nitelendirilmektedir.

Marx ve Engels (2011, 79-80) “proleterleşme” olgusunu küçük burjuvanın sahip olduğu konumdan daha alt bir konum olan ücretliler sınıfına kayması olarak ortaya koymuştur. Bu durum küçük burjuvanın aşağıya doğru sosyal hareketliliği şeklinde ifade edilmektedir. Braverman (2008) toplumda proleter sınıfa girenlerin sürekli arttığını ve işçilerin ekonomik ve sosyal konumlarında sürekli düşüşler yaşandığını ileri sürmüştür. Liberal yaklaşımın ileri sürdüğü sanayileşme ile birlikte eğitilmiş beyaz yakalıların artması sonucu refah düzeyinin yükseldiği şeklindeki görüşe karşılık, Braverman beyaz yakalıların çalışma koşullarının sürekli kötüleştiğini ve maaşlarının azalmakta olduğunu ve statülerinin mavi yakalı işçilerin statülerine yaklaşmakta olduğunu ileri sürmektedir. Gerek iş konumlarındaki düşüş ve gerekse buna bağlı olarak o konumlardaki çalışanların statülerindeki düşüş kapitalist toplumda işbölümünün bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kapitalizmde işbölümü çalışanların denetimini kolaylaştırmak amacıyla hizmet etmektedir.

Liberal kuram sanayileşme ile birlikte sürekli derecesi yükselen iş konumlarının eğitilmiş bireyler talep ettiğini ve eğitimin bireylerin sınıf atlamasında önemli bir rol oynadığını savunarak toplumsal eşitliğin sağlanmasında eğitime önemli işlevler yüklemektedir. İş konumlarının derecesinin yükseldiğine ilişkin görüşlerin gerçeği yansıtmadığını Braverman (2008) çalışmalarında çürütmektedir. Sonuç olarak bireylerin eğitim yoluyla

beyaz yakalı iş konumlarına yerleşmelerinin onların proleterleşmesini engellemediği ve beyaz yakalıların her geçen gün biraz daha mavi yakalı iş konumlarına yaklaştığı görülmektedir. Dolayısıyla liberal kuramın toplumsal eşitliği sağlamada eğitime yüklediği rol kapitalist toplumda pek işlememektedir.

Weberyen kuram, toplumları tarım ve sanayi toplumu gibi iki yapı arasında değerlendirirken, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde dikey toplumsal hareketliliğin artacağını ileri sürer. Sanayileşen toplumlarda dikey toplumsal hareketlilik olanakları sağlanarak fırsat eşitliği de sağlandığı kabul edilir. Sanayileşme ile birlikte toplumlar geçmişe göre fırsat eşitliğinin ve kişilerin dikey toplumsal hareketliliğinin göreceli olarak daha da arttığı iddiası vardır. Hangi toplumsal kökenden gelirse gelsin kişilerin belli konumlara gelebilme konusunda eşit koşullarda yarıştığı belirtilir.

Weberyen tabakalaşma modellerini içselleştirmiş liberal kuram, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte ortaya çıkan yeni fırsatların orta sınıfları da genişlettiği görüşünü savunmaktadır (Tan, 1981, 88). Onlara göre sanayileşme sürecinde orta sınıfın büyümesinin sebebi, sanayileşen toplumlarda bireylerin iş yaşamındaki ve kuşaklar arasındaki yukarı doğru toplumsal hareketliliğinin aşağıya doğru hareketliliğe göre çok daha fazla olmasıdır. Toplumun sanayileşmesi ile birlikte değişen fırsatlar ve sürekli bir şekilde artan başarı şansları, bireylerin, işbölümünün yarattığı çeşitli konumlara gelmelerine ön ayak olmaktadır. Bireyler sahip oldukları zekâ, başarı, bilgi, beceri ve yeteneklerine göre toplumda bu işbölümü çerçevesinde oluşmuş konumlara yerleşmektedirler. Her bir konum için gerek duyulan zekâ, başarı, bilgi, beceri ve yeteneğin bir ölçüsü bulunmaktadır. Bu ölçü de eğitim yoluyla belirlenmektedir. Dolayısıyla bireylerin elde ettikleri eğitime göre toplumsal konumlara yerleştirilmesinin en akılcı yol olduğu kabul edilmektedir. Böylelikle sanayi toplumlarında statülerin, “verilen” konumlar olmaktan çıkarak “kazanılan” konumlara dönüştüğü ileri sürülmektedir. Statülerin eğitim, bilgi, beceri, zekâ, yetenek ve başarı ile kazanılan konumlar olması nedeniyle bireylerin soy ve asaleti yerine ne yapabileceklerinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Demokrasi bu işleyişin önemli bir parçası olarak da ön plana çıkmaktadır. Liberaller tarafından eşitlik ile özdeşleştirilen demokrasinin

bireylerin kentleşmiş sanayi toplumlarında yukarı doğru toplumsal hareketliliği sağlayan bir ortam oluşturduğu iddiası bulunmaktadır.

Liberal kuramcılar kapitalist toplumların eşitlikçi olduğu savını onların “açık toplum” oldukları tezine dayandırmaktadırlar. Açık toplumların en önemli özellikleri de bireylerin dikey toplumsal hareketlilik olanağının var olması olarak ifade edilmektedir. Açık toplum olmanın temel unsurları olan toplumsal dikey hareketlilik ve fırsat eşitliği sanayileşmenin kaçınılmaz sonuçları olarak görülmektedir. Ekonomik gelişme ile bilim ve teknolojinin yarattığı ilerleme sanayileşmeyi doğururken, eğitim olanaklarının yaygınlaşmasıyla toplumsal dikey hareketlilik de artmaktadır (Clark, 1962; Kerr ve diğ., 1960). Sanayileşme öncesi toplumlarda bireylerin “yaşam şansları”nın katı bir şekilde toplumsal sınıflara bağlı olduğu, ancak sanayileşme ile birlikte eğitim sayesinde bireylerin toplumsal dikey hareketliliğinin arttığı ileri sürülmektedir. Böylelikle eğitim sayesinde toplumsal sınıflara olan bağlılığın azalarak dikey hareketlilik olanağının arttığı kabul edilmektedir. Liberal kuram tarafından eğitim yoluyla kazanılan bilgi, beceri ve yeteneğin bireyin toplumda başarı şansını belirleyen temel unsurlar olduğu belirtilir.

Liberal kuram, eğitim fırsatlarından yararlanmada ve eğitim yoluyla bilgi, beceri ve yetenek kazanmada bireyin sınıf kökeninin belirleyiciliğinin azaldığını öne sürmektedir. Bunun yanında bireylerin toplumda üst sınıflara doğru hareketinde eğitimle elde edilen kazanımların belirleyiciliğinin arttığı kabul edilmektedir. Böylelikle toplumsal dikey hareketliliğin nesnel koşullarının belirlendiği düşünülmektedir. Liberal görüşe göre, bireylerin eğitim yoluyla sınıf atlayabildiği ve eğitim yoluyla elde ettiği bilgi, beceri ve yetenek gibi kazanımlarla hangi konumlara gelebileceğinin nesnel olarak ortaya konduğu meritokratik bir toplumsal yapıya doğru gidildiği savunulmaktadır.

Sanayileşmenin gelir dağılımını ve bireyin refah düzeyini olumlu şekilde etkilediği konusunda liberal kuramın bir iddiası bulunmaktadır. Sanayileşme öncesi tarım toplumunda işgücü verimliliğinin düşük olması nedeniyle ekonomik refah düzeyi de görece düşük düzeyde bulunmaktadır. Az sayıdaki sanayi çalışanı ile tarım çalışanı arasında gelir açısından büyük uçurumlar bulunmaktadır. Sanayileşme ile birlikte, sanayi sektöründe çalışanların sayısı ve aynı zamanda da işgücü verimliliği artmaktadır. Sanayileşme, aynı zamanda beyaz yakalı çalışanlara olan talebi artırmaktadır (Tan, 1981, 96).

Bu da eğitimli işgücüne olan talebin artmasına neden olmaktadır. Sanayileşme ile birlikte işgücündeki eğitim düzeyinin yükselmesi de buna bağlanmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte gelir dağılımı eşitsizlikleri ortadan kalkmaktadır. Sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan teknolojik gelişmeler ve ekonomik iyileşmeler sınıfsal eşitsizliklerin azalmasına yol açmaktadır. Eşitsizliklerin azalması sınıf temelli eylemlerin toplumsal tabanını yok etmektedir.

Sanayileşmenin bilim ve teknolojideki gelişimle hızlanmasının yarattığı yeni koşullar, bireylerin eğitilmesi işlevini formel eğitim kurumları olan okullara yüklemiştir. Bilim ve teknolojideki gelişim eğitimin enformel bir yapıda sürdürülmesini zorlaştırdığından okulların önemini daha da artırmıştır. Bilim ve teknolojinin yarattığı yenilikler, makineleşmenin, otomasyonun ve bilgisayar kullanımlarının yaygınlaşmasına neden olarak el ve beden gücüne dayanan beceriler yerine daha uzmanlaşmış ve beyin gücüne dayalı becerilere olan gereksinimi artırmıştır. Yeni beceriler öncelikle teknik bilgiye sahip olmayı gerektirmektedir. Teknik bilgi ise ancak formel bir eğitimle kazandırılabilir. Teknik bilginin kazanılması sadece okur-yazarlıkla üstesinden gelinemeyecek kadar karmaşıktır. Teknoloji topluma daha da nüfus ettikçe ve sanayileşme daha da hız kazandıkça daha üst düzeyde bir eğitim zorunluluk arz etmektedir. Liberal kurama göre, uzmanlaşmış insangücüne olan istemin teknolojik gelişmeyle doğru orantılı olarak arttığı ve eğitim süresinin de uzadığı iddia edilmektedir (Worsley, 1970, 161). Sanayileşen toplumda insangücüne olan gereksinim azalmakla beraber nitelikli ve yeterli beceriye sahip insangücüne olan istem artmaktadır.

Sanayileşen toplumda eğitim, kişinin statüsünün belirlenmesinde ve toplumsal dikey hareketliliğin sağlanmasında en önemli etkenlerden biri olarak öne çıkarılmıştır (Eserpek, 1978, 153). Eğitim toplumsal dikey hareketliliği hızlandıran bir süreç olarak görülmektedir. Bu süreç aynı zamanda mevcut tabakalaşma sistemini de etkileyen bir yapıya sahiptir. Buna karşın eğitim aynı zamanda “yeni tabakalaşma”nın en temel ölçütü olarak gündeme gelmektedir. Başka bir anlatımla, eğitimin toplumsal tabakalaşmanın olumsuz yönlerini törpüleyeceği ve tabakalar arasındaki eşitsizlikleri kaldıracağına ilişkin yaygın görüşün aksine eğitim durumuna göre yeni statü gruplarının ortaya çıktığı ve toplumsal dikey hareketliliğe rağmen tabakalar arasındaki mesafenin

sürdürüldüğü görülmektedir (Eserpek, 1978, 135). Buna karşın olumlu olarak ileri sürülebilecek tek konunun eski tabaka sisteminden farklı olarak verilmiş statülerin etkinliğinin azalırken kazanılmış statülerin etkinliğinin arttığıdır.

Weber (1996, 270) sınıfı ekonomik koşullarla belirlemekte ve aynı yaşam şanslarına veya sosyal fırsatlara sahip bir grup olarak tanımlamaktadır. Bireylerin yaşam şanslarını ortaya koyan koşullar, bireyin sınıf kökeninden hareketle ulaşacağı sınıf konumunu belirlemektedir. Bu nedenle bu bakış açısından yaşam şansları önem arz etmektedir. Dolayısıyla eğitim de bu anlayışa göre bireysel yaşam şanslarını etkileyen en önemli unsur olarak görülmektedir. Eğer eğitim yoluyla bireysel yaşam şansları arttığı ileri sürülen kişilerin dikey sosyal hareketlilikleri de arttığı kanıtlanırsa, bu durum yaşam şansları üzerinde sınıf kökeninin etkisinin de görece azaldığı iddiasını güçlendirir. Liberal kuramcılar, sanayi toplumlarında eğitim olanaklarının yaygınlaşması nedeniyle bireysel yaşam şanslarının arttığı düşüncesindedirler. Bu görüşe göre, sanayi toplumlarında bireyler eğitim olanaklarından yaygın bir şekilde yararlanabilmekte ve bazı mesleki yeterliliklere sahip olabilmektedirler. Bu şekilde meslek sahibi bireylerin artması toplumda “yaşam şansları” artan bireylerin çoğalmasına yol açmaktadır. Eğitim yoluyla meslek sahibi olmak bireylerin ekonomik yaşamda başarılı olmalarına olanak tanımaktadır.

Toplumsal sınıfların kişilerin “yaşam şansları”nı belirlemede artık etkili olmadığı düşüncesini savunanlar eğitime büyük önem atfetmektedirler. Sanayileşme ile birlikte artan nitelikli insangücü gereksinimi eğitime olan istemi artırmıştır. Bu durum eğitim kurumlarının da artmasına ve yaygınlaşmasına olanak yaratmıştır. Bireyler de bu artan eğitim olanakları sayesinde eğitim görme fırsatlarına sahip olmuşlardır. Bütün bu gelişmelerin kapalı sınıf toplumundan açık topluma geçişe yardımcı olduğu iddia edilmektedir. Böylelikle ulaşılan sınıf konumu ile sınıf kökeni arasındaki bağ eğitim sayesinde zayıflamaktadır. Buna karşın eğitim yoluyla kazanılan bilgi, beceri ve yetenekler ile ulaşılan sınıf konumu arasındaki ilişki güçlenmektedir (Blau ve Duncan, 1967, 402; Holton ve Turner, 1989, 180).

Toplumsal hareketlilik ve sosyal açıklığın “sanayi sonrası toplum”larda görece daha da artmasında sanayileşme sürecinin ve eğitimin büyük rol

oynadığı düşünölmektedir. Toplumsal hareketliliğin en temel unsuru olarak eğitim ön plana çıkmaktadır (Şengönöl, 2007, 34-35). Kuşaklararası toplumsal hareketlilik araştırmalarında eğitim en önemli açıklayıcı değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Bireylerin eğitim kurumlarından elde ettiği diplomalar onu ebeveynlerinin yer aldığı konumdan bir üst konuma veya bir alt konuma ya da aynı konuma yerleştirmektedir. Sosyal açıklığın en önemli unsuru olarak da meritokratik toplumsal yapı ön plana çıkmaktadır. Eğitim kurumlarının bireylerin toplumsal sınıf kökenleri ile olan ilişkisinin ortadan kalkması ve herkesin aynı eğitim olanağına sahip olabilmesi meritokratik toplumun ön koşulu olarak görölmektedir. Böylelikle bireylerin eğitim yoluyla sınıf kökenlerinden bağımsız olarak elde ettikleri bilgiler, beceriler, yetenekler sayesinde daha üst sınıfsal konumlara ulaşabileceği iddia edilmektedir. Bu bakış açısına göre, bireyler eğitim yoluyla belirli konumlara, statülere ve mesleklere yerleştirilmek amacıyla bilgi, beceri, yetenek, zeka ve başarı ölçütlerine dayalı olarak meritokratik bir usulle elenerek seçilmektedir. Belli bir konuma ulaşmada toplumsal sınıf kökeninin etkisi azalmakta ve eğitimle edinilen bilgi, beceriler ve yetenekler yoluyla sınıf atlama olanağı doğmaktadır. Bireylerin toplumsal hareketlilik şansları ve fırsatları görece artmakta ve daha eşit duruma geldiği ileri sürölmektedir. Sonuç olarak da toplumların daha açık bir özellik gösterdiği vurgulanmaktadır.

Bireylerin toplumsal kökeni ne olursa olsun çok çalışması ve çabalaması sonucunda istediği eğitim düzeyine ve toplumsal statüye ulaşabileceği konusunda yaygın bir inanç söz konusudur. Bu inanç, özellikle Amerikan toplumunda daha güçlüdür (Devine, 1998). Amerikan toplumu kökeni ne olursa olsun eğitilmiş bir bireyin gecekonduda oturan yoksul bir birey konumundan en üst konum olarak kabul edilen Beyaz Saray'a kadar yükselmesinin olanaklı olduğu inancındadır. Modern toplumlar bireyin konumunu onun eğitimdeki başarısına bağlayarak kuşaklararası hareketliliği kurumlaştırma eğilimindedirler. Bu durum toplumda fırsat eşitliği sağlamak için büyük önem arz etmektedir. Ancak, toplumda tam bir fırsat eşitliği sağlama konusunda engeller vardır (Dahrendorf, 1959, 57-59). En büyük engel de eğitim olanaklarından eşit bir şekilde yararlanılamamasıdır. Eğitimin topluma yaygınlaştırılması, eşitlikçi bir toplum yaratılması için önemli bir unsur olarak görölmektedir. Okul bireyleri kapasitelerine göre farklı statülere yetiştirmeye

hizmet eden seçici bir kurum işlevi görmektedir (Davis and Moore, 1949, 219). Eğer okullardan eşitlikçi bir şekilde yararlanma olanakları kısıtlanırsa eşitlikçi olduğu öne sürülen düzen sorgulanır hale gelmektedir. Bu nedenle eğitim reformları eşitlikçi bir toplum yaratmanın kaçınılmaz uygulamaları olarak öne çıkmaktadır.

Toplumsal Kapanma

Belirli statü gruplarının toplumsal dikey hareketliliği engelleyerek diğer alt grupların kendi grupları içine girmesini önleme çabaları “sosyal kapanma” olarak tanımlanmaktadır. Weber’in kapitalizm yorumunun Marx’ın yorumuna bir tepki olarak ortaya çıktığı kabul edilse de bu yorumun büyük ölçüde Marx’ın yorumundan etkilendiği de vurgulanmaktadır (Murphy, 1983, 639-645). Çatışmacı Weberyen kuramcılar Marx’ın analizlerine büyük değer verirken bir yandan çağdaş Marksistlerin yorumlarına karşı çıkıp diğer yandan oluşturdukları kuramların Marksizm ile ilgisini itiraf etmektedirler.

Sosyal kapanma kuramı bütünlüklü bir yaklaşım gibi görülse de onun kuramcıları düşüncelerini birbirlerinden bağımsız olarak ve diğerlerinin yayınlarını göz ardı ederek geliştirmişlerdir (Murphy, 1988, 8). Söz konusu kuramcılar temel yaklaşımlarını Weber’in fırsatların tekelleşmesi tartışmalarından referans olarak ortaya koymaktadırlar. Hatta sosyal kapanma kuramına en büyük katkıyı yapan Collins kapanma (closure) kavramını dahi kullanmamıştır. O, kuramını çatışmacı kuram olarak adlandırmıştır.

Sosyal kapanma kuramcılarının her biri kuramlarını Weber’in farklı yazılarına dayandırmışlar, böylelikle her biri sosyal kapanma kuramının farklı yönlerini geliştirmişlerdir (Murphy, 1988). Collins (1968, 1979) çalışmalarında, eğitim düzeyleri itibarıyla oluşan statü gruplarını ve bu grupların eğitim sertifikaları ile diğer grupları dışlamalarını Weberyen yaklaşımlar çerçevesinde ele almıştır. Eğitim yoluyla elde edilen diplomaların rolü üzerinde duran Collins teknik işlevci kuram (technical-function theory) ifadesini gündeme getirmektedir. Collins, teknik işlevci kuramı toplumda tabakalaşmayı açıklamaya çalışan işlevselci kuramın bir alt türü olarak kabul etmektedir. Daha sonra bu kuramın temel önermelerini şu şekilde sıralamaktadır (Collins, 1971, 1004):

1)Sanayi toplumunda teknolojik değişimler nedeniyle mesleklerin beceri gereksinimleri sürekli artmaktadır. [Bu çerçevede] iki süreç ortaya çıkmaktadır: (a) Düşük becerileri gerektiren mesleklerin oranı azalırken yüksek becerileri gerektiren mesleklerin oranı artmaktadır. (b) Aynı mesleklerin (geçmişte de var olan) gerekli beceri düzeyleri yükselmektedir.

2)Örgün eğitim çok yüksek becerili meslekler için zorunlu olan eğitimler sağlamaktadır.

3)Böylelikle istihdam edilmek için gerek duyulan eğitim sürekli artmakta ve nüfusun artan bir şekilde daha geniş kesimleri yaşamlarının daha uzun dönemlerinde eğitimde kalmaktadır.

Collins (1971, 1005-1007), söz konusu önermelerin var olan kanıtlarla pek desteklenemeyeceği görüşündedir. İşgücünün eğitim düzeyinin bugünün toplumunda yükseldiğinin kabul edilmesi gerektiği, ancak mesleklerin genel yapısı itibariyle yüksek beceri gerektiren mesleklerin oranının işgücünün eğitim düzeyindeki yükselmeyle aynı hızda olmadığını belirtmektedir. İşgücünün eğitim düzeyindeki ancak yüzde 15'lik bir artışın mesleki yapıdaki yükselmelere atfedilebileceği söylenmektedir. Dolayısıyla, beceri düzeyi yükselen işlere oranla bu işlere yerleştirilmek amacıyla eğitilen işgücü daha çok artmaktadır. Örgün eğitimin mesleki beceriler için ihtiyaç duyulan eğitimi sağladığı konusundaki önermeye ilişkin olarak da iki test sorusu ortaya konmaktadır. Birincisi, daha iyi eğitilmiş işçilerin daha az eğitilmiş işçilerden daha mı verimli olduğunun sorgulanmasıdır. İkincisi ise mesleki becerilerin okulda mı yoksa başka yerde mi öğrenildiğinin sorgulanmasıdır. Birincisine yönelik olarak Collins (1971, 1005), eğitimin verimliliği tüm ekonomi için dolaylı olarak artırdığı, ancak bireysel olarak daha çok eğitimlilerin verimliliğinin eğitimi daha az olanlara göre düşük olduğunu vurgulamaktadır. İkinci test sorusuna verilen yanıt ise şu şekildedir. Mesleki eğitim programlarından mezun olanların el emeğine dayalı iş konumlarında istihdam edilme şansı liseyi terk edenlerden daha yüksek değildir. Çoğu el emeğine dayalı mesleklerde beceriler ya iş yaşamında ya da diğer enformel yollarla elde edilmektedir. Teknolojik değişiklikler nedeniyle yeniden eğitime gereksinimi bir şekilde iş yerinde informal olarak yerine getirilmektedir. Çok az yeniden eğitim ihtiyacı eğitim kurumlarında yerine getirilme gereksinimi duymaktadır.

Sonuç olarak, teknik işlevci kuram önermelerini destekleyecek uygun bir kanıt ortaya koyamamaktadır. Bu nedenle Collins (1979, 50-54) eğitimin toplumsal yaşamdaki rolünü yeniden sorgulamaktadır. Bu çerçevede eğitim

diplomalarının daha ayrıcalıklı ve daha kazançlı ödüllere nasıl olanak sağladığı ve bu sürecin nasıl işlediği Collins, tarafından irdelenmektedir. Collins, “diploma toplumu” (credential society)’nda sahip olunan konumları “konumsal mülkiyet” olarak adlandırmaktadır. Eğitim diplomaları bireylerin en iyi işlere girmeleri için (başka bir anlatımla, daha iyi konumsal mülkiyete sahip olmak için) bir koşul olarak ileri sürülmektedir. Söz konusu konumlara erişim bu konumların yeniden üretiminde eğitim süreçlerinin kontrol edilmesi ve daha yüksek eğitim diplomaları istenmesi yoluyla sınırlandırılmaktadır. Bütün bu süreçler becerilerin tekelleştirilmesine yol açmakta ve daha yüksek maaş ve ayrıcalıkları meşrulaştırmaya yardım etmektedir.

Collins (1979, 198)’e göre, günümüz toplumlarında teknik beceriye sahip olmak bir takım ayrıcalıklara sahip olmanın meşru gerekçesi olarak görülmektedir. Daha yüksek maaşa sahip olmak daha üst düzeyde bir eğitime sahip olmakla elde edilecek becerilerle mümkün olabilecektir. Yükseköğrenimle elde edilen diplomaların belgelendirdiği bilgiler, beceriler ve yetenekler toplumda kıt ve değerli kaynaklar olarak kabul edilmektedir.

Bu görüşe göre, diplomalar bugünün toplumunda üst konumlara eleman yetiştirmeyi sınırlamak için kullanılmaktadır. Söz konusu konumlar sınırlı sayıda diploma sahibi için saklanılmaktadır. Collins, Amerikan toplumunu buna örnek göstererek meslek gruplarının yüksek gelir ve saygınlık gerektiren mesleklere girişi eğitim diplomaları yoluyla kısıtladığını ileri sürmektedir. Ona göre işe girişte eğitim diplomalarının koşul olarak öne sürülmesi akıl dışıdır. Giderek daha fazla insanın kolayca yapabilecekleri işlerde sadece gerekli olduğu öne sürülen eğitsel belgelere sahip olmamaları nedeniyle istihdam edilmemeleri akıl alacak gibi değildir. Çok karmaşık olmayan az sayıda işlere girebilmek için birçok insanın eğitim kurumlarında dirsek çürütmeleri anlamsız olarak görülmektedir. Bu akıl dışı sistemin sürmesi işveren ve eğitim kurumlarına hizmet etmektedir. Bu çerçevede yükselen eğitim düzeyi, Collins’in “teknokrasi miti” dediği aldatmacanın sonu olarak kabul edilmekte ve Collins’e göre “ çağdaş toplumdaki işler öylesine karmaşık olmuştur ki ancak yüksek düzeyde bilişsel becerilere sahip olan kişiler tarafından görülebilir” düşüncesi söz konusu miti ortaya çıkarmaktadır (Akt. Tan, 1990, 568).

Collins'e göre anlamsız bir şekilde israfa yol açan bu sistem gün geçtikçe geçerliliğini kaybedecektir. Çünkü bu sistemde eğitimin niceliği niteliğinin önüne geçmektedir. Bunu gören insanlar onun kendi başına bir değer olmadığını ve belli bir amaç için araç olmaktan başka bir şey olmadığını göreceklerdir (Hurn, 1993, 72; Tan, 1990, 569). Bu durumun yaratacağı hayal kırıklığı toplumda eğitime olan inancı yok edecektir.

Toplumsal Yeniden Üretim ve Karşılıklılık Kuramı

Eğitimin toplumsal eşitliği sağlama işlevi konusundaki tartışmalarda liberal kuramcılar toplumsal dikey hareketliliğe büyük önem verirken, çatışmacı kuramcılar toplumsal sınıfların yeniden üretimi taşınmasını gündeme getirmektedirler. Çatışmacı kuramcılar kapitalist toplum düzeninde eğitimin toplumsal dikey hareketliliği sınırlı bir şekilde desteklediği düşüncesindedirler.

Kapitalist toplumda bireylerin büyük çoğunluğu sınırlı fırsatlara sahiptirler. Kapitalist toplumsal yapı kişilere oldukça sınırlı bir miktarda ve oranda yukarı doğru toplumsal hareketlilik olanağı sunmaktadır. Sınıflı toplum düzeni ile eğitim sistemi arasındaki güçlü ilişki de bu sınırlamaya hizmet etmektedir. Yukarı doğru toplumsal hareketliliğin gerektirdiği ayrıcalıklı niteliklerin alt sınıflardan gelen bireyler tarafından edinilmesi sistem tarafından sınırlandırılmaktadır. Bununla birlikte ayrıcalıklı konumda olanların bu niteliklere sahip olmaları kolay olduğu için onların aşağı doğru toplumsal hareketliliği ortadan kaldırılmaktadır.

Günümüzde kapitalist toplumlarda okul süreçlerine hâkim olan anlayış "yetenek İdeolojisi"dir. Bu anlayış çerçevesinde toplumu en yeteneklilerin yönetmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle okulların bu en yeteneklileri ortaya çıkarması gerektiği düşüncesi vardır. Bu bir çeşit "toplumsal darwincilik"tir (Apple, 2006, 25). "Yetenek ideolojisi" okula bireysel yetenekleri kalıtsal ayrıcalıklara karşı daha üstün kılmaya yönelik bir görev yüklemektedir. Ancak bu Bourdieu (1979)'nun belirttiği gibi "okuldaki yetenekle kültürel miras arasındaki gizli ilişki" nedeniyle toplumun alt katmanlarındaki bireylerin yukarı doğru toplumsal dikey hareketlilik yapmak için gerek duyduğu ayrıcalıklı nitelikleri edinmesi katı biçimde sınırlandırmakta ve toplumun üst

katmanlarındaki bireylerin ayrıcalıklı nitelikleri korunarak aşağı doğru toplumsal dikey hareketliliği engellenmektedir. Böylelikle okullar “toplumsal yeniden üretimin” bir aracı olarak işlev görmektedir. Bu işlev sonucunda ortaya çıkan eşitsizliklerin doğuştan gelen ve tanrı tarafından bahşedilmiş yetenek farklılıklarından kaynaklandığı ileri sürülerek kültürel sermaye farklılıklarından kaynaklanan toplumsal eşitsizlikler gizlenmeye çalışılmaktadır.

Bourdieu (2000, 194), eğitim sistemi ile toplumsal sınıf sistemi arasındaki güçlü ilişkiye dikkat çekmektedir. Bu ilişkinin varlığını, öğrencilerin sosyal kökenine, farklı kurumların itibar sıralamasına ve eğitimin farklı türleri içinde sağlanan sosyo-ekonomik dönüşüne bakarak ortaya koymak mümkündür. Okulun farklı türlerinin varlığına ilişkin tartışmalar, eğitimsel eleme ve seçme süreçlerinin sistematik doğası, katılımı ve birey ya da grupların toplumun fırsat yapısı içindeki avantajlı veya dezavantajlı konumları söz konusu güçlü ilişkiyi ortaya koymaktadır. Ekonomik yapının değişmesi ile birlikte meslek türlerinde ya da iş yapısında meydana gelen değişimlere rağmen, çok sayıda işler hala çok düşük düzeyde bir beceri ile yerine getirilmektedir. El emeğine dayanmayan “beyaz yakalı işler” hala istihdam içinde küçük bir orana sahip bulunmaktadır. Toplumda yaşanan “toplumsal hareketlilik” türleri ya da mesafesine ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Toplumda var olan sınıf konumlarının çeşitlenmesine rağmen sınıf yapısı ve eğitim sistemi değişmemektedir (Şengönül, 2007, 21-22).

Eğitim sistemi bir taraftan güç ilişkilerini gizlerken diğer taraftan tarafsızlık görüntüsü vermektedir (Bourdieu, 2000, 194-210). Bu durum ona ayrıcalıklı bir konum sağlamaktadır. Eğitim sisteminin bir parçası olarak okul, kültürel bilgiyi doğrularken üst sınıf konumlarının kaçınılmazlığını vurgulayarak, toplumsal sınıfların varlığını haklılaştırmaktadır. Okul, üst sınıf ve alt sınıf meslek rollerini neden ayırdığını ve kişileri bu rollere nasıl konumlandığını kendi kavramları içinde açıklamaktadır. Bu kavramlar, kendini demokratik olarak tanımlayan toplumlarda büyük bir çoğunluk tarafından benimsenir. Okulun bu işlevi, kişisel başarı yoluyla “yukarı toplumsal hareketliliği” savunan toplumlarda çok önemli bulunur (Şengönül, 2007, 21).

Okul sistemindeki ve işyerindeki kontrol ve otorite ilişkileri ile hiyerarşik işbölümü tam bir uyumluluk göstermektedir (Bowles ve Gintis 1976, 240-

241).Okul sistemi iş-meslek ve sosyal rollerin dağıtımında tarafsız bir seçici kurum kisvesine bürünmektedir. Bu tarafsızlık görüntüsü vermesi yaptığı seçimlere meşruiyet kazandırma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü okullar tarafsızlık görüntüsü altında egemen sınıfın çocuklarına diplomalar kazandırarak onları toplumdaki daha ayrıcalıklı konumlara yerleştirmektedir. Dolayısıyla egemen sınıflar, toplumdaki ayrıcalıklı konumlarını tarafsız olduğunu iddia ettikleri eğitim sistemine borçlu olduklarını söyleyerek bu konumlarını meşrulaştırma çabasına girmektedirler. Bourdieu ve Passeron (2000), egemen sınıfların ayrıcalıklı değilmiş gibi gösteren okul sisteminin söz konusu ayrıcalıklardan yoksun olan bireyleri var olan düzenin adilliği konusunda oldukça ikna edici ve inandırıcı olabildiğini belirtmektedir. Söz konusu ayrıcalıklardan yoksun olan bireyler yetenek ve beceri yoksunluğuna karşı tam cehaletten kurtulmak için kendilerini bu okul sistemine teslim etmektedirler. Birçok birey dışlandığından habersiz ve kendini görece yoksun bırakıldığına farkına varamadan bireyin kendi yetenekleri ve becerileriyle yükselebileceği kandirmacasına dayandırılan toplumsal dikey hareketlilik ideolojisi bilinçlere yerleştirilmektedir. Bu ideoloji birçok birey için fırsatların son derece sınırlı olmasına rağmen bu ideoloji egemen sınıflar tarafından güçlendirilmektedir. Egemen sınıfların toplumsal dikey hareketlilik temelinde şekillendirdikleri “eşitlik ideolojisi” de bu meşrulaştırma çabasına hizmet etmektedir.

McLaren (2011, 317), eleştirel eğitim kuramcılarının yıllarca, sınıfsal ilişkileri devam ettirmek için gerekli olan toplumsal ilişki ve tutumların okullar tarafından nasıl sürdürülüp çoğaltıldığını çözmeye çalıştığını belirtmektedir. Dolayısıyla, okulların “toplumsal yeniden üretim”deki gizli rolü eleştirel kuramcılarının vazgeçilmez çalışma alanı olmuştur. Toplumsal yeniden üretim, toplumsal sınıfların nesiller boyu üremesini ifade etmektedir. Yazara göre öğrencilerin devlet okulları ve özel okullar arasındaki dağılımı, okul topluluklarının sosyo-ekonomik bileşimi ve öğrencilerin okul içindeki farklı eğitim programlarına yerleştirilmesi toplumsal yeniden üretimin temel mekanizmalarını oluşturmaktadır. Ancak, yazar yeniden üretim kuramcılarının bazı çocukların ebeveynlerinin sosyal statülerini aşmasını açıklamakta yetersiz kaldığını belirtmektedir.

Apple (2006, 101-102), toplumsal yeniden üretimin Bowles ve Gintis (1976) ile Bourdieu ve Passeron (2000) gibi tanımlayan kuramları “karşılıklılık kuramları” olarak adlandırmaktadır. Yazara göre “karşılıklılık kuramları”, eğitim kurumlarının öğrencilere sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırk temelinde farklı muamelelerde bulunabileceğini ve toplumsal işbölümünün yeniden üretimine katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Ancak bu, “karşılıklılık kuramları” tarafından iddia edildiği gibi ekonomi veya devletin istediği şekilde yönlendirdiği ve öğrencileri şekillendirdiği mekanik bir süreç değildir.

Üretim araçları ve emek gücünden oluşan üretim güçlerinin yeniden üretimi sistemin devamlılığının ön koşuludur. Çünkü üretim araçları ve emek gücünün yeniden üretimi meta üretiminin olmazsa olmazıdır. Üretici güçlere olan iktisadi sahiplik üretim ilişkilerinin temel kurgusunu oluşturur. Kapitalist toplumsal yapıda en temel üretim ilişkisi burjuvazinin üretim araçlarına sahipken proletaryanın sadece emek gücüne sahip olmasıdır. Üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki karşıtlık kapitalist üretim tarzının dinamiğini oluşturmaktadır (Selçuk, 2008, 194).

Kapitalist toplumda eğitim tasarımı, genellikle eğitimin toplumsal ve ekonomik işlevleri çerçevesinde şekillenmektedir. Bu durum eğitimin kurumsal varlığının ve toplumdaki rolünün sorgulanması gereğini gündeme getirmektedir. Söz konusu sorgulama özellikle eğitimin “verili toplumsal yapının ve egemen ideolojinin yeniden üretimini sağlayan bir süreç olduğu” şeklinde ifade edilen Marksist bir çözümleme ile yapılmaktadır. Eğitim sisteminin genel işleyiş mekanizmaları toplumsal yapının yeniden üretimi ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Söz gelimi kapitalizmin temel ilkelerinden biri olan fırsat eşitliği ilkesinin eğitim sisteminin de işleyişinde egemen olması ve “öğrenci seçme” işlemlerinin sürecin her aşamasında yer alması, kaçınılmaz bir şekilde “*kapitalizmin toplumda yarattığı ve derinleştirdiği farklılaşmaların (toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, etnik ve inanç farklılıkları, ...) eğitim sistemi aracılığıyla yeniden üretimini, bunlar arasındaki eşitsizliklerin sürmesini, tüm bu farklılıklara rağmen onların görünmezliğinin sürdürülmesini sağlamaktadır.*” (Ünal, 2005, 36). Yazara göre, temel alınan ölçütlerin ve yapılaşdırılan farklılıkların doğal ve evrensel olduğu yönündeki ideolojik söylemler bu mekanizmaların işlemlerine olanak tanımaktadır.

Kapitalist eğitim anlayışının iyi bir şekilde ortaya konabilmesi için sermaye-eğitim ilişkisinin dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Önder (1999, 25)'e göre, sermayenin eğitimi kontrol altında tutmasının üç temel sebebi bulunmaktadır: Birincisi, eğitim beşeri sermayenin üretim ünitesidir. İkincisi, eğitimin sermaye için teknoloji üreterek maliyet tasarrufuna katkıda bulunmasıdır. Üçüncüsü ise eğitimin toplumda egemen olan sermaye yanlısı ideolojiyi üreten bir işleve sahip olmasıdır. Selçuk (2008, 201) ise bu üç temel kategoriye sırasıyla şu şekilde ifade etmektedir: *“emek gücünün ve niteliklerinin yeniden üretimi, üretim araçlarının yeniden üretimi ve nihayet üretim ilişkilerinin yeniden üretimi”*. Ancak yazara göre bu yeniden üretim biçimleri arasına kesin sınırlar koymak mümkün değildir.

Söz konusu üç yeniden üretim biçimi arasında bir geçişkenlik vardır. Üçünün de birbirinin içinde bir şekilde varlığı söz konusudur. Selçuk (2008, 202) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“...eğitimin sermaye yanlı ideoloji üreten (yani sahte-yanlış bilinç üreten) bir işlevi olması, onun yalnız üretim ilişkilerinin yeniden üretimine yardımcı olduğu anlamına gelmemelidir. Çünkü....emek gücünün yeniden üretimi, yalnızca niteliklerinin yeniden üretimi değil, bununla birlikte, kurulu düzenin kurallarına boyun eğmesinin de yeniden üretimini gerektirmektedir. Dolayısıyla denebilir ki, eğitimin söz konusu bu işlevi, üretim ilişkilerinin yeniden üretimiyle doğrudan ilişkilirken, dolaylı olarak emek gücünün yeniden üretimiyle de ilişkilidir. Öte yandan ilk iki kategori, yani eğitimin beşeri sermaye üretim ünitesi olması (emek gücünün yeniden üretimi) ve sermayeye teknoloji üreterek maliyet tasarrufu sağlama unsuru olması (üretim araçlarının yeniden üretimi), toplamda emek gücünden ve üretim araçlarından meydana gelen üretici güçlerin de yeniden üretimi olmaktadır. Sonuç olarak aralarında kesin sınırlar yoktur, birbirlerine eklenmiş halde bulunurlar ve duruma göre birden çok işlevi yerine getirebilirler.”

Yeniden üretim kuramcılarının göre, egemen ideolojinin, onun bilgi biçimlerinin ve toplumsal işbölümünün yeniden üretilmesi için gereken becerili bireylerin yeniden üretilmesi okulların temel işlevidir. Bu nedenle okulların çözümlemesinde onların devlet ve ekonomi ile ilişkilerini irdelemek gerekir. Söz konusu kuramcılar açısından eğitimin önemi, toplumsal ve kültürel yeniden üretim araçları olarak okulların nasıl işlev gördüğünün açıklanmasıyla anlaşılacaktır. Başka bir anlatımla, okullarda kapitalist akılcılığın nasıl meşrulaştırıldığının ve egemen toplumsal uygulamaların nasıl desteklendiğinin

ortaya konmasıyla eğitimin kapitalist toplumdaki önemi kavranabilecektir (Aronowitz ve Giroux, 1986, 69).

Kapitalist toplumda egemen sınıfın temel amacı, var olan sınıf ilişkilerinin devamını sağlamak ve kendi sınıfsal konumlarını sürdürmektir. Eğitim kurumunun işlevlerinden biri de bu temel amaca hizmet etmektir. Kamu okullarının yaygınlaştırılmasının sebebi de budur (Bowles ve Gintis 1976, 151-179). Bu çerçevede kapitalist toplumda eğitim egemen sınıfların amacına hizmet etmek için yapılandırılır. Burada birinci amaç, çalışan sınıfın iş performansını artırmak için onların teknik ve bilişsel becerilerini işin gereğine uygun hale getirmektir. İkinci amaç, egemen sınıfların çıkarlarını güden sınıf ilişkilerinin yıkımına neden olacak şekilde işçi sınıfının bilinçlenmesini engellemek için onları depolize etmektir. Böylelikle çalışanların meydana getirdiği artı değerın sermaye sahipleri tarafından el konulmasına olanak sağlayan toplumsal ilişkilerin devamı sürdürülmektedir. Kapitalist toplumun temel unsurlarını oluşturan piyasa, mülkiyet ve güç ilişkilerinin devamı sağlanarak ekonomik eşitsizliklerin de sürdürülmesine olanak yaratılmaktadır (Bowles ve Gintis 1976, 129-130). Okullar hiyerarşik bir şekilde derecelendirilen iş konumlarını, ödülleri ve meritokratik işleyişi meşrulaştırmaktadır. Sosyal sınıflara özgü kimlik ve tutumları güçlendirmektedir. Bir yandan kapitalist sınıfların egemen olmasına yönelik olarak gerekli sosyal ilişkilere uyumlu kişilik gelişimini sağlarken, çalışan sınıfları itaatkâr bir tutum takınmalarını sağlayacak bir eğitim sistemi oluşturulmaktadır (Şengönül, 2007, 23-24).

Toplumsal yapının yeniden üretiminde egemen sınıflar rakipsiz bir şekilde mülkiyet olgusu gibi avantajlara sahipken, eğitim gibi bazı olgularda diğer sınıflarla çatışma halindedirler. Frankel (1991, 191), eğitimin kapitalist toplumlarda sermaye birikimine ve egemen ideolojinin yeniden üretilmesine hizmet ettiğini belirtirken, Carnoy (1989, 7), egemen sınıfların eğitim sürecini yeniden üretim anlamında kendi avantajları doğrultusunda yönlendirmede muhalif toplumsal sınıfların tepkisi ile karşılaştığını vurgulamaktadır.

Kapitalist üretim şeklinin yeniden-üretimini sağlamak adına üst toplumsal sınıflar eğitim ve diğer devlet aygıtlarını şekillendirme çabasıındadırlar. Bu süreç üst sınıflar adına daha yararlı ve çatışmasız bir şekilde yapılmaya çalışılırken, devlet denetimindeki bazı toplumsal akımlar da

bu aygıtları bu üst sınıflarla çelişkili konumlardaki grupların yararı amacına yönelik olarak şekillendirme çabasına girerler. İktisadi sistem değişime uğrasa da yeniden üretim sürecinin temelini oluşturan tema hep aynıdır. Ana tema değişmemekle birlikte üst toplumsal sınıfların eğitim üzerindeki talebi değişime uğrayabilir. Benzer şekilde üst sınıflarla çelişkili durumda olanların da haklarını genişletmek ve sürdürmek adına yaptıkları mücadele devam etmekle birlikte, bu karşıt grupların da taleplerinde değişim olabilmektedir (Carnoy, 1989, 7). Sonuçta toplumsal sınıfların taleplerinde değişim olsa da ana tema olan toplumsal yapının yeniden üretimi söz konusu olduğu sürece eğitimin eşitlikçi bir toplum yaratma iddiası hiçbir zaman gerçekçi olamayacaktır.

Gündelik yaşamda sermaye iktisadi bir kavram olarak kullanılmaktadır. Sermaye “sahip olunan ve gelir getirebilen mal varlığı” şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak Bourdieu sermayeyi daha geniş bir zeminde ele alarak ona daha başka anlamlar da yüklemektedir. Günlük dilde kullanıldığı anlamıyla sermaye ona göre “iktisadi sermaye” olarak adlandırılırken, “kültürel sermaye” de genel olarak sermayenin bir başka boyutunu ifade etmektedir. Bourdieu’nun yorumuna kadar sermaye sosyal sınıfları birbirinden ayıran temel faktör olarak ifade edilmiştir (Amman, 1995, 121-122). Marksist kuramın burjuvazi ve proleterya olarak isimlendirdiği antagonist sınıflar, sermayeye sahip olanlar ve olmayanlar şeklinde tanımlanmıştır. Buradaki sermaye kavramı Bourdieu’ya göre “iktisadi sermaye”dir. Ancak ona göre günümüz toplumlarının sınıf yapısını açıklamada “iktisadi sermaye” sahipliği yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, Bourdieu bunun için iktisadi sermaye kavramı yanında özellikle kültürel sermaye başta olmak üzere sermayenin yeni formlarını gündeme getirmektedir (Bourdieu, 1986).

Bourdieu (2006, 21-22), toplumda bireylerin toplumsal sınıf konumlarına yerleştirmek için iki sosyal parametre ortaya koymaktadır. Birincisi iktisadi sermaye sahipliği, ikincisi ise sosyal sermaye sahipliğidir. İlkinde bireyler az ekonomik sermayeye sahip olan insanlardan (niteliksiz işçiler) daha fazla ekonomik sermayeye sahip olan ekonomi seçkinlerine (girişimciler) kadar uzanan bir boyutta konum sahibi olmaktadır. İkincisinde ise az kültürel sermayeye sahip olanlardan (yine niteliksiz işçiler) orta tabakaya (öğretmenler ve idareciler) ve oradan da kültürel seçkinlere (sanatçılar ve

akademisyenler) kadar uzanan boyutta bireyler toplumsal tabakalarda yer almaktadır. İlk bakışta, patronlar, serbest meslek sahipleri ve üniversite profesörleri gibi güçlü bir toplam sermaye (sosyal ve iktisadi sermaye toplamı) hacmine sahip olanlar ile vasıfsız işçiler gibi ekonomik ve sosyal sermaye bakımından en yoksul olanlar toplumsal çatışma içinde olduğu görülmektedir. Diğer yandan, ekonomik sermaye ile kültürel sermayenin toplam sermayeleri içindeki görece ağırlığına göre profesörler (kültürel sermayeleri toplam sermayeleri içinde görece daha yüksektir) ile patronlar (ekonomik sermayeleri toplam sermayeleri içinde görece daha yüksektir) çarpıcı şekilde çatışma içindedirler. Bu Fransa'da olduğu kadar Japonya'da da böyledir.

Bourdieu (1986), beğenilerin ve tüketim alışkanlıklarının, farklı ekonomik ve kültürel sermaye bileşimlerine sahip meslek ya da ekonomik durumlarda nasıl değişim geçirdiğini sistematik bir şekilde açıklamaktadır. Yazar toplumdaki ekonomik sermaye ile kültürel sermaye sahipliklerinin farklı meslek ve ekonomik durumlarda beğeni ve tüketim alışkanlıklarında yarattığı değişimi çapraz bir ilişkiyle anlaşırlmaktadır. Ona göre kültürel sermaye ile ekonomik sermaye her zaman paralel dağıtılabılır.

Ekonomik sermayeden yoksun olanın, kültürel sermaye sahipliğinin ancak kitlelerin tüketimine açık kolay ulaşılabilen beğeniler ve tatlardan oluşabileceği beklenmektedir. Toplumda beğenilerin dağılımında da bu şekilde bir çekiciliğin varlığı gözlenmektedir. Bunun yanında ekonomik sermaye sahiplerinin doğrudan kültürel sermaye sahibi olabilmelerini beklemek de mümkün değildir. Ekonomik sermayeye sahip olma hızı ile kültürel beğeni tercihlerindeki değişim hızı aynı ivmede olmamaktadır. Bu tıpkı altyapıdaki değişimin üstyapıya ya da kültürel, ideolojik, sanatsal ve siyasi alana yansımalarının zaman alması gibidir. Ekonomik sermaye ile kültürel sermayenin oluşumundaki bu eşzamansızlık bazı arada kalan sınıfların veya toplumsal kategorilerin lümpen versiyonlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. (Aktay, 2007, 479).

Kültürel sermaye ne bağış yoluyla, ne mirasla, ne de satın alma ya da mübadele ile anlık aktarımı mümkün olmayan bir birikimdir. Bu birikim kişinin ölümü ile de yok olmaya mahkûmdur. Mauger'e göre kültürel sermayenin aktarımı zaman alan bir kafaya yerleştirme ve içselleştirme çalışmasını

gerektirmektedir. Dolayısıyla kültürlenme zamanla olmaktadır. Ekonomik sermaye ise varlığı boyunca birçok kez aktarımı mümkündür. Bourdieu'ye göre kültürel sermayenin başlıca üç biçimi vardır: Birincisi, kütüphaneler, tablolar, müzik aletleri, koleksiyonlar ve kültürel düzeye tanıklık eden diğer nesnelere oluşan "maddi kültürel sermaye"dir. İkincisi, okul diplomaları, unvanlar, ödüller ve başka sosyal onaylama biçimlerinden oluşan "kurumsallaşmış kültürel sermaye"dir. Üçüncüsü ise bilişsel ve estetik yetkinlikler, zevkler, "tanrı vergileri" ve başka doğallaşmış ve bedenselleşmiş sosyal yapı biçimlerinden oluşan "bedenselleşmiş kültürel sermaye"dir (Ünal, 2004, 158).

Başat kültürün mirasçısı olan çocuklara toplumsal konumlarını korumak ya da daha da iyileştirmek için kültürel mirasın biran önce aktarılması gerekmektedir. Prost, kültürel sermayenin aktarımı, bütün açık isteklerin dışında, aile çevresinde bütünleşmiş objektifleşmiş kültürel sermayenin uyguladığı eğitici etki yoluyla ve habitusların sosyal inşasına katkıda bulunan dil kullanımlarına bağlı gizli aktarım biçimleri yoluyla gerçekleştiğini vurgulamaktadır (Akt. Ünal, 2004, 159). Kültürel sermayenin bu aktarımı kısmen de olsa alıcının ve vericinin haberi olmadan bir şekilde etkileşim yoluyla gerçekleşmektedir. Kültürel sermayenin aktarımında bilinç dışı yollar kadar "açıkça kafaya yerleştirme" çalışmaları da ihmal edilmeden uygulanmaktadır. "Açıkça kafaya yerleştirme" miras alınan kültürel sermayenin okul sermayesine dönüştürülmesi şeklinde olmaktadır. Okul sermayesi kurumsallaştırılmış ve belgelenmiş bir sermayedir. Bunun kafaya yerleştirilmesi özel bir çabayı, ebeveynin pedagojik bir çalışmasını yani eğitim yatırımlarını gerektirmektedir. Aşamaların, kurumların ve seçeneklerin dolambaçları arasında ebeveynler, çocukları için olabilecek en iyi okul-dışı ortamı yaratarak en iyi yerleştirme stratejisinin yolunu araştırmaktadırlar. Sonuçta, bütün başat konumlara giriş için diploma zorunlu olmadığı gibi yeterli bir koşul da değildir. Böylelikle, bir kişinin evlilik ya da iş pazarında değeri sadece elde ettiği okul sermayesine bağlı olmayıp, aynı zamanda ailevi ilişkiler ağı yoluyla harekete geçirilebilen sosyal sermayeye de bağlı olmaktadır (Ünal, 2004, 159).

Günümüz toplumunda sanayi toplumu kuramcılarının ileri sürdüğü gibi beyaz yakalı işlerde bir artış olduğu görülmektedir. Ancak bu gelişmelerin

sonucu sanayi toplumu kuramcılarının iddia ettiği gibi eğitilmiş insanların daha üst konumlara dikey hareketliliğine yol açacak fırsatların arttığı anlamına gelmemektedir. Çünkü çalışma hayatında büro ya da ofis işlerinin belirgin bir şekilde arttığı gözlenmekle beraber bu iş konumlarının “orta sınıf” özelliği göstermekten ziyade el emeği ile çalışanların iş konumlarına daha yakın olduğu izlenmektedir. Geçmişte memurların işlevi, otoritesi, maaşı, ayrıcalıkları, iş umutları ve beklentileri daha çok burjuvaziye yakınken şimdi daha çok fabrika işçisine yakın bir konuma geldiği görülmektedir. Başka bir anlatımla memurlar artık proleterleşmektedir (Şengönül, 2007, 134).

Sanayi toplumunun sanayide ve hizmet sektöründe yaşanan değişimler yoluyla giderek daha fazla “eğitilmiş” ve bu nedenle daha fazla “değerlenmiş” işgücü gerektireceği tezi neredeyse evrensel bir kabul görmektedir. “Değerlenme” tezini desteklemek amacıyla kullanılan “vasıf”, “öğrenim” ve “eğitim” kavramları zaten yeterince belirsiz kavramlardır (Braverman, 2008). Teknolojik gelişmenin ve bunun temel bilimlere uygulanmasının ortaya koyduğu emek sürecinin içeriğinin daha fazla bilimsel bilgi gerektirmesi zorunluluğu emeğin sahip olduğu ortalama “bilim ve teknik” içeriği dolayısıyla “vasfı” yükseltmiştir. Bu gelişimin mantıksal bir sonucudur. Burada dikkat edilmesi gereken konu ise emeğin bilimsel ve eğitilmiş içeriğinin “ortalananmaya” doğru mu yoksa “kutuplaşmaya” doğru mu eğilim gösterdiğidir. İki zıt kutup ortalandığı zaman istatistiksel olarak iyi bir durum ortaya çıksa da bu durum aslında pek iç açıcı olmayabilir. Braverman (2008, 385) bu durumu şu benzetme ile alaya almaktadır. “ [Bu durumda] *ortalama vasfın yükseldiğini söylemek, bir ayağı ateşte öteki ayağı buzlu suda dururken ortalama olarak gayet iyi bir durumda olduğunu söyleyen istatistikçinin mantığını benimsemektir.*” Bilimsel gelişme sonucu ortaya çıkan makineleşme işçilerin emek süreci üzerindeki denetimlerinin gerilemesine neden olmaktadır. Bu denetimin mühendis ve yöneticiler (ücretli çalışan olarak değerlendirilmesi durumunda) tarafından yapılması emek sürecindeki vasfın azalmasına hiçbir şekilde engel olamaz. Burada emek sürecindeki vasfın mutlak olarak azalması ile birlikte göreceli bir şekilde de azalma söz konusudur. Diğer yandan “değerlenme” tezinin eğitim ve öğrenim gerektiren uzmanlıkların yaygınlaştığı savının da bu çerçevede sorgulanması gerekmektedir. Bu sav “giderek daha

fazla pozisyonun özel vasıfları gerekli kıldığı” önermesine dayanmaktadır. Ancak bu önermenin doğruluğu çalışan nüfusun büyük bir bölümünün özel vasıflar gerektiren konumları işgal ettikleri anlamına gelmeyebilir. Çünkü bu önerme işçi kitlesinin bilim, bilgi ve vasıf âleminden dışlandığını göz ardı ederek, teknik uzmanlıklardaki çoğalmayı teknik mesleklerin sayısındaki artışa bağlamaktadır (Braverman, 2008, 385–387).

Değerlenme tezini savunanlar, bu tezlerini iki açık önermeye dayandırmaktadırlar. Bu önermelerin birincisi, işçilerin daha önce vasıfsız olarak değerlendirilen mesleki gruplardan daha vasıflı gruplara doğru kaymasıdır. İkincisi ise ortalama eğitim süresinin uzamasıdır. Birinci önermeye ilişkin olarak Braverman, değerlendirme tezini savunanların “yarı vasıflı” işçiler şeklinde bir kategori oluşturarak daha önce vasıfsız niteliğinde görülenleri bir kalemde yarı vasıflı hale getirerek sanki sanayi devrimi sonrası nitelikli emek konumlarının arttığı görüntüsü verilmeye çalışıldığını belirtmektedir. Braverman, “yarı” ifadesinin “vasıf” sözcüğüne eklendiğinde ortaya çıkan ifade ile sanki vasıf ile hiçbir vasfın olmaması arasında yer alan bir eğitim ve yetenek düzeyi olduğu izleniminin yaratıldığını vurgulamaktadır. Söz gelimi değerlendirme tezini savunanların yarı vasıflı olarak ifade ettikleri “operatör” kategorisi için eğitim zorunlulukları ve işin yapılması için işçiden talep edilen beceriler öylesine düşüktür ki bu düzeyin daha da altında kalan işlerin herhangi bir vasıf düzeyine sahip olduğunu düşünmek imkânsızdır. Amerika Birleşik Devletleri Çalışma Bakanlığı’nın Mesleki Görünüm El Kitabı’nda *“Yalnızca sağlığı iyi durumda olan bir insanın sıradan fiziksel özelliklerine gereksinim duyan; görevlerin bir günden başlayarak en fazla birkaç aya kadar uzanan kısılıktaki sürelerde öğrenildiği; işçiye “neyi nasıl yapacağını kesin olarak söylediği”; “yakın süpervizyona tabi” tutulan işler; aynı hareketleri ya da aynı işleri çalışma günü boyunca tekrarlayan ve Çalışma Bakanlığı analistlerinin bunlar hakkında “uyarlanabilirlik” talep ettiklerinden başka söylenecek iyi bir şey bulamadıkları işler”* şeklinde tanımlanan yarı vasıflı işçiler tanımı aslında tam bir vasıfsız işçi tanımıdır (Braverman, 2008, 390–391).

Niteliksiz ve nitelikli işçi ayrımı alınan eğitimin süresine bağlı olarak yapılıyorsa o zaman bir işçinin yarı vasıflı olması için iki ile on iki haftalık bir

eğitim görmesi yeterli görölmektedir. Ancak buradaki ayırmadan doğan farklılaşma gerçekçi gibi görölmemektedir. Bu sınıflandırma yapanların sübjektif değerlendirmeleri sonucudur. Niteliksiz şeklinde sınıflandırılan eğitimsizlerin (hiç eğitim görmemiş) yer aldığı bir iş konumuna çalışma yaşamında rastlanılması oldukça güçtür. Böyle bir konum varsa da bunlar çok azdır. Değerlenme tezi savunucularının sanayi toplumundaki emek gücünün vasfının arttığı sonucuna aslında var olan vasıfların daha yüksek vasıflıymış gibi gösterilmesi sayesinde varabilmektedirler. Yarı nitelikli işçi kategorisi bunlardan biri iken diğer bir uygulama ise önceleri vasıfsız şeklinde değerlendirilen konumların şimdi vasıflı emek olarak değerlendirilmesidir. Bu şekilde yapılan yeniden sınıflandırmalar tek bir el hareketiyle mavi yakalı işçiler kategorisini önemli ölçüde sınırlandırmıştır (Braverman, 2008, 392–394).

Değerlenme tezi savunucularının ikinci önermesi ise ortalama eğitim süresinin uzamasıdır. Bu önermenin temelinde yatan konu ise sanayi toplumunun daha eğitilmiş emek gücü talep etmesi düşüncesidir. Bu nedenle işgücünün daha eğitilmiş hale getirmek gerektiği vurgulanıyordu. Ancak ifade edilen amaç bu olsa da gerçek amaç gençlerin işgücü piyasasına girişinin ertelenmesi yoluyla işsizliğin azaltılmasıdır. Bu durum artık kendisini aşırı arz olarak gösteren oldukça yüksek düzeyde yüksek okul eğitimi almış işgücü arzı yaratmıştır. Büyük bir kuşağın kendisini “kariyer” elde etme uğruna eğitmesinin sürekli teşvik edilmesi sonucu eğitilmiş işgücünün büyük çoğunluğu eğitimle kazandığı niteliklerin daha altında eğitim gerektiren işlerde çalışma durumunda kalmıştır. Söz konusu kuşağın en az dörtte üçünün istihdam edildiği işler asgari eğitim gerektiren işçi sınıfı işleri olduğu ve işçi sınıfı düzeyinde ücret aldığı bu dönemde işler geri tepmeye başlamıştır. Bu çerçevede, orta öğretimin de yaygınlaşmasının bir sonucu olarak, işverenlerin istihdam edecekleri işçilerden beklentileri de değişmeye başlamıştır. Böylelikle, işverenlerin beklentileri işin gerektirdiği kadar eğitimin ötesinde eğitim isteyerek artmıştır. Bunda yüksek okul mezunlarına kitlesel ölçekte ulaşabilir olmalarının etkisi büyüktür (Braverman, 2008, 397).

Eğitim Toplumsal Sınıf İlişkisi

Eğitim bilimleri alanında 1970'ler ve 1980'lerdeki eleştirel düşüncenin başarısızlığını siyasal gelişmelerle açıklamak mümkündür. Batı kaynaklı "Soğuk Savaş" ve "Doğu Bloğu" ülkelerindeki değişim üzerine yürütülen propogandalar sol düşüncenin etkisini azaltmıştır. Bunun da ötesinde eğitime sol bakışı ortaya koyan "eleştirel pedagoji"yi bu gelişmeler "ehlileştirmiş" ve etkisizleştirmiştir. Eleştirel pedagoji bu ehlileşmiş halinden koparak, politik ekonomi çerçevesinde eleştirisini sürdürmeli ve sermayenin toplumsal evreni dışında bir yaşamın olabileceğini gösteren argümanları biran önce öne çıkarmalıdır.

Post yapısalcı-post modern yaklaşımlarla desteklenen neo-liberal ideolojinin eğitime uygulanış biçimi kapitalist devletin temelinde yatan sermaye egemenliğini ve toplumsal üretim ilişkilerini sorgulamaz. Neo-liberalizmin pro-kapitalist önermelerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Hill ve Cole, 2001);

- Sağlık, sosyal, eğitim ve diğer benzer devlet hizmetleri özel sektöre havale edilerek üretim araçlarının mülkiyeti özelleştirilir,
- Emek-gücünün satılması ile esnek ve kötü düzenlenmiş bir emek pazarı oluşturulması amaçlanır,
- Devlet hizmetleri bir şirket modeli çerçevesinde yerine getirilir,
- Eğitimin temel ilkelerinin ekonominin gereklilikleri bağlamında belirlenmesine çalışılır,
- Eğitimde sermayenin egemenliğini sorgulamaya yönelik eleştirel pedagojiye kesinlikle izin vermez ve uygulanacak müfredat ve pedagojinin itaatkâr ve pro-kapitalist işçiler yetiştirmesini ister.

Bu kapsamda eğitimsel eşit(siz)liğe ilişkin kuramsal yaklaşımları iyi bir şekilde irdelemek gerekmektedir. Bu yaklaşımların eğitimsel eşit(siz)likten ne anladıklarını ortaya koymak gereği ortadadır.

Eğitimin ekonomi-politik çerçevesinde ele alınması eleştirel pedagojinin etkisizleştirilmiş içeriklerini, süreçlerini ve oluşumlarını tekrar gündeme getirecektir. Bu bağlamda eleştirel pedagojinin söylemlerini emek kavramı ve emek değer teorisine dayandırmak gerekecektir. Dolayısıyla eğitimin kapitalist toplumdaki çözümlenmesinde sınıf ilişkilerine bakmak kaçınılmaz olacaktır. Eğer sınıf ilişkileri kapsamında emek sermaye ilişkisini ortaya koyan eleştirel

bir yaklaşımdan uzaklaşırsa ehlileşmiş sol akımlara ve basit oluşumlara çakılıp kalmaktan kurtulamayız.

Emek gücünün insan sermayesi olarak algılandığı ve canlı emeğin mutlak emek tarafından kapsandığı sermayenin toplumsal evreninde eğitim sınıf ilişkisinin çözümlenmesinde tarihsel materyalist bir eleştirel bakışa gerek vardır. Yine bu çerçevede eleştirel pedagoji ile sınıf mücadelesini bir birine bağlayacak kavramların ortaya konması zorunludur. Ancak bu şekilde sermayenin toplumsal evreninde yaşanmakta olan gariplikleri sorgulayacak eleştirel pedagojik yaklaşımların azlığının yarattığı hayal kırıklıklarından kurtulunabilir. Ayrıca eğitimi özgürleştirme aracı olmaktan ziyade özgürleşme aracı gibi gösterip kapitalist ilişkileri güçlendirici bir süreç olarak gören düşüncelerin eleştirel pedagojideki egemenliğine son verilebilir.

Eğitim sınıf ilişkisini insani direniş çerçevesinde çözümlmek için değer sermayenin özü olduğu öncülüne dönmek gerekiyor. Değer, bir nesne olmayıp, egemen kapitalist düzenin ortaya koyduğu belli bir toplumsal ilişki biçimidir (McLaren, 2007, 186). İşçilerin kendi ürettiklerini tüketmezken, başkalarının ürettiklerini tüketmek için çalışması değer üretimini emeğin iki yönü ile ilişkilendirir. Bu durum emeğin hem kullanım değeri hem de değişim değerine işaret eder.

Eğitimsel eşitsizliklere kültürelci yaklaşım alt sınıfların kültürünü üst sınıflarinkine göre daha değersiz görme sonucunu doğurmaktadır. Bu yaklaşımda çalışan sınıfın çocukları daha düşük kültürlerden geldiği için okullarda başarısız olduğu önermesi ileri sürülmektedir. Bu önerme çalışan sınıfın kültürünü değersizleştirmektedir. Sermayenin toplumsal evreninde var olan direnç noktalarını ve sınıf mücadelesini göz ardı etmektedir.

İşçi sınıfı gençlerin kendi yaşam alanlarında maruz kaldıkları ve içselleştirdikleri kültürün kendi gelecekleri için daha önemli olduğunu düşünerek okullarda dayatılan kültüre karşı çıktıkları görülmektedir. Willis (1977, 92), liyakata dayalı sistemin öne sürdüğü söylemlerin aksine işçi sınıfı gençlerinin okullarda kendilerine sunulan rehberliğin kendilerine iyi bir gelecek sunamayacağını anladıkları için kendi ekonomik ve kültürel bağamlarının onlar için en iyi rehber olacağı kanısına vardıklarını belirtmektedir. Bu nedenle kariyer derslerinde öğretilenler bu gençler tarafından reddedilmekte, umursanmamakta, alaya alınmakta ve dönüştürmeye çalışılmaktadır. Kendi

mahallelerinde yaşadıkları ve içselleştirdikleri “delikanlılık kültürü” onlara göre bunu gerektirmektedir. Willis (1977), bu “delikanlılık kültürü”nün yarattığı direnme yetisi ve isteğinin asi delikanlıların en azından sosyal konumlarının ve ekonomik açıdan ezilen sınıfın üyeleri olduklarının kısmen de olsa farkında olduklarının bir göstergesi olarak görmektedir. Bu durumun en azından kapitalizmin gereksinimlerine uymayı reddederek bir çeşit sınıf bilincinin oluşması olasılığını da gündeme getirmektedir.

Sınıf kavramını nesnel bir olgu gibi gösteren egemen çözümler sınıfı gösterebilimsel açıdan inşa etmektedir. Bu çözümler ayrıca sınıfı farklılık biçimlerinden biri olarak görme eğilimindedir. Egemen çözümlerin bir diğerinde ise sınıf mal tüketme süreciyle ilişkilendirilerek bir yaşam tarzı olarak ortaya konmaktadır. Ancak, eğitimsel eşitsizlikleri çözümlenmede kişilerin sınıf konumlarının kapitalist emek bölümlenmesindeki yeriyle ilintili olduğu ve emeğin değer kaynağı olduğu anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla gösterebilimsel yaklaşımların etkisiz kavramlaştırılmalarına tenezzül edilmemelidir.

Sınıfı bu boyutları ile ele almak onun öznel biçimlerini görmezlikten gelme anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla bu boyut, sınıfın yalnızca canlı kültür ve deneyim olarak öznel biçimlerle oluşamayacağını ifade eder. Bütün bunlar ortadayken, soldaki eğitim bilim seyrinin sınıfı göz ardı eden, eleştirelliği bırakmış ve fetişleşmiş “farklılık” kavramını çözümlerinin merkezine koyan postmodern klişeler çerçevesinde yürüdüğü görülmektedir. Sermayenin toplumsal evrenine karşı sosyalist alternatifleri azaltan bu yaklaşımların aksine Marksist kuram “entelektüel ortodoksilere” ve eğitimdeki eşitsizliklerin akılcılaştırılmasına karşı koyan düşünceleri yaygınlaştırma açısından temel bir rol oynamaktadır (McLaren, 2007, 151).

Marksist diyalektik yaklaşım çerçevesinde sınıfı bir işlev, bir grup ve karmaşık bir toplumsal ilişki olarak görmek daha anlamlıdır (McLaren, 2007, 158). Bu çerçevede sınıf, işlev olarak sistem içindeki yeri açısından, grup olarak ırk ve cinsiyet gibi eklenmiş nitelikler bakımından ve karmaşık bir ilişki olarak bireylerin toplumsal hayatının yabancılaşmış niteliğiyle ilişkilidir. Sınıf işlevsel olarak işçilerin nesnel, grup olarak ise öznel menfaatlerine işaret eder. İşçilerin kendileri için en iyisi olduğuna inandıkları şeyler öznel menfaatlerken, ücretli

emekçiler olarak ortaya koydukları pratikler ise nesnel menfaatlerini ifade etmektedir.

Günümüzde kafa karıştırıcı birçok söylemle toplumsal eşitsizlik ve tabakalaşmadan bahsederek sınıf analizi yaptığını iddia eden çalışmalar bulunmaktadır. Bu yapılırken gerçek toplumsal sınıf kavramı görmezlikten gelinmektedir. Bütün bunlar toplumsal sınıfın hayatımızın bir parçası ve sermayenin toplumsal evreninin çekirdeğini oluşturmasına rağmen yapılmaktadır.

Genelde çağdaş toplum bilim kuramlarında yaşandığı gibi özelde sınıf çözümlerinde de gerçek dışılık bulunmaktadır. Yaşadığımız gerçeklikte mücadele dünyasının yapısal ögesi olan sınıf ile kuramsal düzeyde toplumsal eşitsizliklerle gündeme gelen tabakalaşma şeklindeki sınıf birbiri ile örtüşmemektedir. Yaşadığımız gerçek dünyada sınıf, emek sermaye ilişkisinin bir sonucudur. Çağdaş kuramların göz ardı ettiği yaşadığımız dünyanın merkezindeki emek sermaye mücadelesinin sonucu ortaya çıkan sınıf ilişkilerinde eğitimin oyandığı rol önem arz etmektedir.

Emekle sermaye arasındaki amansız karşıtığa dayanan sermayenin toplumsal evreninde emek anahtar bir rol oynamaktadır. McLaren (2007, 166), eğitimin çağdaş kapitalist toplumda bu kadar “grotesk ve sapmış” bir şekilde yer almasının sebebini bu role bağlamaktadır. Ona göre eğitim bizim ruhlarımızı sermayeye bağlayan zincirin halkalarının birleştiricisidir. Bu nedenle eğitim bilimci kuramcılarının, araştırmacıların, aktivistlerin ve öğretmenlerin bu şekildeki ürkütücü konulardan uzak durmaları şaşırtıcı olmamaktadır.

Toplumsal sınıf kavramı pek çok toplum ve eğitim bilim kuramcıları ve araştırmacıları tarafından dikkate alınmamaktadır. Toplumsal ve eğitimsel eşitsizlikleri tabakalaşma kavramını işlevselleştirerek ele almaktadır. Toplumsal sınıflar yetenek, mesleki statü ve gelir bakımından toplumsal tabakalara ayrılarak parçalanmaktadır.

İçlerinde Marksist yaklaşımları benimsemişlerin de olduğu birçok araştırmacı Birleşik Krallık Nüfus İdaresi gibi kurumları ürettikleri istatistikleri ve akademik tanımları kullanarak toplumsal sınıf araştırmaları yapmışlardır (Hill ve Cole, 2001). Toplumsal ve eğitimsel kuramcılar olarak yapılan bu sınıf tanımlamalarının dosyalanmış insanlar yarattığı konusunda ciddi eleştiriler yer

almaktadır. Eğitim bilim kuramcıları ve araştırmacıları bu tanımlanmış grupları kullanarak vasıflandırma ve yükseköğretime katılım oranları gibi eğitimsel konulara toplumsal eşitlik açısından bakmaktadır. Ancak bu sınıflandırma kişilerin toplumsal statülerini göreceli olarak yansıtan dosyalar yaratmaktadır.

Toplumsal eşitsizlik ve tabakalaşma kavramlarını işlevselleştirerek kişileri avantajlı ve dezavantajlı şeklinde iki uç arasında bir hiyerarşi içinde sıralayıp en avantajsız alt tabakadan olanların yüksek bir performans göstererek diğerlerinin üstüne çıkmalarını bekleyen fırsat eşitliği kavramı biraz tuaf kaçmaktadır. Günlük yaşamda bununun gerçekleştiği istisnai durumlarla karşılaşmak mümkündür. Bazı kişiler karşı karşıya oldukları dezavantajların üstesinden gelerek başarıya ulaşabilmektedir. Bu istisnai durumlar oranlanarak ölçülebilmektedir. Adı üstünde istisnai olduğu için söz konusu oranlar oldukça düşüktür.

Orta sınıf öğrencilerinin ortalama olarak daha başarılı olmalarını açıklayan birçok veriye ulaşmak mümkündür. Bu verilere dayalı yapılan çalışmalardan kapitalist toplumun yapısı ve piyasanın yarattığı eşitsizliklerin ürünlerini görebiliriz. Eşitsizliklerin topluma ödettirdiği bedelin ve bu eşitsizliklerin geçerlilik kazanmasının kökenlerine söz konusu araştırmalar sayesinde inilebilmektedir (Rikowski, 2002). Ancak bunların toplumsal sınıflara dair bir şeyler söylediği konusunda endişeler bulunmaktadır. Burada esas alınan gruplamalar toplumsal sınıf olmaktan uzak olup, toplumsal eşitsizliğin ve buna bağlı toplumsal statünün farklı ölçütlerinin birleşimi anlamına gelen toplumsal tabakalaşma kategorileri şeklindedir.

Toplumsal eşitsizliklere de aynı açıdan bakmak gerekmektedir. Onun da politik ekonomi eleştirisine maruz kılınması daha açıklayıcı bir çözümleme doğuracaktır. Bu eleştirinin toplumsal ilişkiler çerçevesine oturtulması toplumsal eşitsizlikleri daha net bir şekilde ortaya koyacaktır. Böylelikle toplumsal eşitsizliklerin yaygınlaşmasının kaynağını oluşturan güçler ve onun doğurduğu toplumsal ilişkiler daha görünür hale gelecektir. Bu nedenle söz konusu politik ekonomi eleştirisi kapitalist toplumun köklerine ve aynı oranda emek-sermaye ilişkilerine, yani sınıf ilişkilerine odaklanmalıdır.

Sermayenin toplumsal evreninin özü değerdir ve bu değer emek ile sermaye arasındaki antagonist ilişkiyle yaratılır. Bu antagonist ilişki bir sınıf ilişkisi olup, çetin bir diyalektik oluşturur. Bu nedenle değer ve artı değer karşıt

sınısal güçlerin savaşımlı sonucı ortaya çıkar. Bu mücadelede, sermaye sınıfı artı değeri yaratılması için işçileri zorlarken, işçi sınıfı direniş göstererek çalışma koşullarının ve ücret düzeylerinin yükseltilmesini sağlamaya çalışır.

Sermayenin toplumsal evreni bütün boşlukları doldurma, farklı görünümlere bürünerek her şekilde girme ve etki alanında derinleşme ile genişler. Rikowski (2001a) bu genişlemeyi üçlü bir sınıflandırma ile şu şekilde açıklamıştır. Birincisi, sermaye tüm sosyofiziki alanlara uzanarak bütün boşlukları doldurma çabası içinde küreselleşerek genişler. İkincisi, kendisinin çeşitlendirilmiş ve farklılaştırılmış türleri ile yayılma eğiliminde olduğundan yeni tür mallar icat eder ya da çeşitlendirir. Üçüncüsü ise sermayenin yoğunlaşarak yayılmasıdır ki, bu da, onun etki alanı içerisinde derinleşmesi anlamına gelir.

Eğitim ve Emek Gücünün Yeniden Üretimi

Eğitim alanı sermayenin hızla genişlemesiyle ilgili olarak verilebilecek en çarpıcı örnektir. Eğitimin artan bir şekilde sermayeleşmesi yaşadığımız çağın en tipik özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün hizmet sektörü çerçevesinde ele aldığı eğitimi ticarileştirme, özelleştirme, serbestleştirme ve piyasalaştırma yoluyla hızla sermayeleştirdiği dikkate değerdir (Rikowski, 2001b). Geçmişte kamusal hizmet ağırlıklı olan eğitimin giderek ticarileştirilme, özelleştirilme ve piyasalaştırılma yoluyla sermayeleştirilmesi sermayenin uzamsal olarak bütün alanlara nüfus etme çabasını göstermektedir. Eğitim kurumları için tasarlanan yeni modeller sermayenin farklılaşma ve yoğunlaşma yoluyla yayılmasına örnek teşkil etmektedir.

Sermayenin toplumsal evreninde onun yayılma arzusuna gem vurmamak imkânsızdır. Bu yayılma arzusu insana bile nüfuz etmiştir. Bu toplumsal evrende insan bile sermayeleştirilmiştir. İnsan sermayesi kuramı sermayenin insana kadar yayılmasının alt yapısını oluşturmuştur. Bu çerçevede sınıf mücadelesi insanın içinde de gerçekleşmektedir. Bunu daha iyi anlamak için sermayenin psikolojisini kavramak gerekir. Söz konusu psikoloji sermayeyi insan, insanı da sermaye olarak görmektedir.

McLaren (2007, 181) Marx'a atfen iki çeşit emekçinin varlığından söz eder. Birinci tür emekçi mallarında dahil olduğu emek sürecinde değer üretenlerdir. İkinci tür ise üçe ayrılmaktadır. Bunlar öğretmenler gibi toplumsal anlamda emek gücü üretenler, sağlık emekçileri gibi emek gücünü koruyanlar ve çocuk yetiştiriciler gibi geleceğin emek gücünü üretenlerdir. Sermayenin toplumsal evreninde emekçilerin her iki karakteristiğe bürünmeleri normaldir. Dolayısıyla kapitalist toplumda emek dahilinde en büyük çatlak iki büyük emekçi grup arasında değildir. En büyük çatlak emeğin kendi içinde ilişki temelinde ortaya çıkan çatlaktır. Yani emeğin hem değer üreticisi hem de emek gücü geliştiricisi olarak kendi içinde yaşadığı gerilimdir. Bu kapitalist eğitim ve öğretimin emek ve sermaye arasındaki ilişki olarak sınıfın yapılandırılması konusunda ne anlama geldiği konusunu gündeme getirmektedir. Çünkü bugünkü kapitalizm dâhilindeki emek gücünün toplumsal üretiminin temel esaslarını kapitalist eğitim belirlemektedir.

Marx'ın zamanında devlet okulu kavramı yeni yeni geliştiği için eğitimin toplumsal varlığı çok belirgin değildi. Bu nedenle Marx emek gücün toplumsal üretimini derinlikli bir şekilde ele almamıştır (McLaren, 2007, 182). Marx'ın (1986, 170-179) emek gücünün üretim maliyeti ile emek gücünün üretilmesi arasındaki farkı ortaya koyduğu, fakat genel anlamda emek gücünün toplumsal üretimi konusunda pek açıklamada bulunmadığı görülmektedir.

Emek gücünün toplumsal üretimi konusunda Marx'ın detaylı çalışmaları bulunmasa da eğitim konusuna Marksist açıdan bakan Rikowski'nin bu konudaki çalışmaları dikkate değerdir. Rikowski (1999, 77) emek gücünün toplumsal üretiminin iki temel şekliinden bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, emek sürecinde potansiyel emek gücünün çalışma kapasitesinin etkin biçimde gelişmesidir. İkincisi ise işçilerin emek gücünü harcama ve yeteneklerini kullanma arzularının artırılmasıdır. İşçilerin kendilerini emek sürecinde değer yaratıcı güç olarak harcama ve yeteneklerini kullanma isteğinin gelişimi işe alım görüşmelerinde en çarpıcı şekilde görülmektedir. İşe alım görüşmelerinde işçilerin çalışma tutumları en anlamlı ve belirleyici nitelik olarak görülmektedir. Ayrıca işverenlerin okullardan "iyi hazırlanmış", "çalışmaya hazır" ve "istihdam edilebilir" gençler yetiştirmesi konusundaki ısrarcı tutumları emek gücünün toplumsal üretiminin ikinci biçimini açıklayıcı en iyi örnektir.

Emek gücünün toplumsal üretiminin kapitalist toplumdaki söz konusu iki biçimini parçalanmış bir süreç olarak ifade eden McLaren (2007, 182), bu sürece zorunlu eğitimi de dâhil etmektedir. Ayrıca, teknik eğitim, çeşitli kişisel eğitim programları, daha yüksek eğitim, bilgisayar destekli eğitim ve başka süreçlerin de gerek işyerinde gerekse işyeri dışında işlediğini belirtmektedir. Bunun yanında emek gücünün toplumsal üretiminin doğrudan emek üzerinden emek sürecinde geliştiğini vurgulamaktadır. Bu son durum emek gücünün “otomatik” üretimi anlamına da gelmektedir.

Toplum bilime egemen anlayış çerçevesinde eğitim ve teknik öğretim toplumsal ve ekonomik statüler ile kimliklerin farklı boyutlarının üretildiği alanlar olarak açıklanır. Ancak, eğitimin kapitalist toplumdaki rolünü anlamada, hem sınıf ilişkisini hem de bununla ilişkili olarak kapitalizmi var eden toplumsal meta üretimi olarak emek gücüne yönelmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Sermayenin toplumsal özü olan değer kapitalist emek sürecinde emek gücünün emeğe dönüşümü ile ortaya çıkar. Eğitim ve yetiştirme de emek gücünü şekillendirerek ve geliştirerek kapitalist toplumun merkezindeki acımasız emek-sermaye ilişkisini yani sınıf ilişkisini destekler ve geliştirir (McLaren, 2007, 183).

Kapitalist sistemin bütünüyle yaslandığı tek mal olan emek gücünü üretmek eğitimcilerin ve teknik eğitimcilerin odak noktasıdır. Bu anlamda toplumsal olarak özel bir öneme sahiptirler. Çünkü sermayenin en zayıf halkası olan emek gücü üzerinde çalışmaktadırlar. Dolayısıyla kapitalizmin acımasız sınıf ilişkisi ve piyasa eşitsizliklerine ilişkin eleştiriler üretmek bu zayıf halkanın kopmasına neden olabilirler.

Kapitalizm ile eğitim arasındaki ilişkiyi çözümlenmek ve eşitlikçi mücadeleyi anlayabilmek için Marks'ın emek değer kuramına bakmak gerekir (Cole, Hill, McLaren ve Rikowski, 2001). Emek, kapitalist toplumda tüm değerlerin kaynağını oluşturur. Sermayenin var olabilmesi için artı değere gerek vardır. Artı değer, bir işçinin yaşamını sürdürebilmesi için gerek duyduğu zorunlu ürünlerin ötesinde yaptığı üretimdir. İşçi, kapitalist için artı değer üretir. Emek-gücümüz ve emek kapasitemiz artı değerlerin dayanağıdır. Emek kapasitemiz, bizim becerilerimiz, bilgimiz, fiziksel yetilerimiz, çalışma ve sosyal becerilerimizden oluşur. Kapitalist toplumda emek-gücü “beşeri sermaye” olarak adlandırılır; bu da yalnızca insan içinde gerçekliğe kavuşur.

Dolayısıyla emek gücü doğası gereği emekçiden ayrı düşünülemez. Sonuç olarak artı değer için emek gücü vazgeçilmezdir.

Emek gücü, sermayenin sosyal evreninde toplumsal enerjinin hep var olan temel yakıtıdır (Rikowski, 2000, 2001a, 2001b). Kendi toplumsal varlığını devam ettirebilmek için gereken değerden daha fazla değer yaratma kapasitesine sahip özel bir metadır. Dolayısıyla emek gücü sermayenin toplumsal evreninde varlığını sürdürmek için gerekli olan emek-zamandan daha fazla sarf ederek artı değer üretmektedir. Böylelikle ortaya kullanım değeri ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede kullanım değeri artıdeğer üretmek için toplumsal olarak gereken emek-zamandır.

Artı değer üretim süreci sermayenin toplumsal evreninde yarattığı sömürü düzeni ile yaşanan adaletsizlikler ve eşitsizlikleri ortaya sermektedir. Eğitim ve öğretimin bu süreçte oyandığı rolü ortaya koymak sermayenin toplumsal evreninde eşitsizliklerin nasıl üretildiğini de bize gösterecektir. Eğitim ve öğretimi emek gücünün (yeniden) üretimi süreçleri olarak nitelendirmek mümkündür. Eğitim emek gücünün yaşamını devam ettirmek için gerekenden daha fazla harcadığı emek-zamanı artırmak için yürütülen bir süreçtir. Başka bir anlatımla eğitim, emek gücünün yaşamını sürdürmesi için gerekli emek-zamanın görece düşürülerek artıdeğer için gerekli emek-zamanın görece olarak yükseltilmesi yoluyla sermayenin toplumsal evreninde verimliliği artırma sürecidir.

Emek gücünün artırılması için işçilerin eğitilmesi gerekmektedir. Eğitim işçilerin daha hızlı, daha fazla ve daha iyi çalışabilmelerini sağlayarak emek gücünün kapasitesini artırır. Emek gücünün eğitim yoluyla kapasitesinin artması onun değişim değerinden çok kullanım değerini artırarak artıdeğerin çoğalmasına neden olur.

Devrimci eleştirel pedagoglar toplumsal eşitliğin ancak sınıfsız bir toplumda var olabileceğini ve kapitalist bir toplumda eşitsizlikle mücadelenin sınıf mücadelesi ekseninde yürütülmesi gerektiğini savunurlar. Ancak bugün burjuva solu sınıf mücadelesini hayalperestlik olarak görmektedir. Pek çoğu için bu gerçekleştirilmesi mümkün olmayan modası geçmiş bir düşünce olarak zikredilmektedir. Sınıf mücadelesine uzak duran bir diğer grup olan liberal sol bu konuda pek ilgili değildir. Onların sol anlayışı, kapitalizmi ezilenlerin gereksinimlerine karşı sanki mümkünmüş gibi daha merhametli hale getirme

çabasına dayanmaktadır. Toplumsal adaletin sağlanması, liberallerin de benimsediği bir düşünce olsa da kapitalist toplumsal ilişkileri dönüştürme yoluyla bunun sağlanabileceğinin ayırında değillerdir. Toplumsal adaletin sağlanması konusundaki iyi niyetleri takdire değer de olsa sınıf mücadelesine olan ön yargıları kabul edilebilir değildir.

Eğitimsel eşitsizliklere toplumsal sınıflar açısından bakan araştırmacıların çoğu “sınıf mücadelesi” kavramını görmezlikten gelmektedir. Onlar daha çok toplumsal tabakalaşma ve sosyal adaletsizliklerden bahsetmektedirler. Burada sınıf mücadelesinden kasıt emek ve sermaye arasındaki toplumsal ilişkidir (Rikowski, 2001a). Sınıf mücadelesi kapitalist toplumun özü olup, yaşamın her alanında ortaya çıkan bir olgudur. Dolayısıyla eğitimde de bu görülür. Eğitim sermaye ilişkilerinin meydana getiren temel bir süreçtir. Rikowski (2001a, 1), sermayenin toplumsal evreninde, eğitimi, “ruhlarımızı sermayeye kenetleyen halkaların tutkalı” olarak görmektedir. Ona göre eğitim “emek ve sermaye dövüşünün gerçekleştiği ringi saran iplerden biridir.” Yazara göre, öfke yumruklarının kullanıldığı bu dövüşte günümüz tarihi yani sınıf mücadelesi biçimlenir. Bu çerçevede sermayenin toplumsal evreninde okullar, sınıf ilişkisini yani kapitalist toplumun ve onun gelişiminin özündeki sermaye emek ilişkisini destekler ve geliştirir.

Sermayenin toplumsal evreninde, sınıf ilişkisi, tüm değeri yaratan sermaye emek ilişkisidir. Emek sermaye ilişkisi antagonist ilişkidir. Bu düşmanca ilişkiden sınıf mücadelesi ortaya çıkar. Emeğin tümü içinde yer alan ilişkilerle sınıf mücadelesini ilintilendirmek gerekmektedir. Bu ilintilendirme çerçevesinde emeğin kendi karşıtı sermayeyi yarattığı ve sermayenin de onu egemenliği altına aldığı yönündeki önermeler sınıf mücadelesinin referans noktaları olmalıdır. Bu kapsamda sermayenin eleştirisi ve emeğin değer halini almış biçimi yönünden sınıf mücadelesi çözümlenmelidir (McLaren, 2011, 49).

Toplumsal Tabakalaşma: Kuramlar ve Ölçekler

Toplumda bazı insanların daha fazla güç ve zenginliğe sahipken bazılarının ise bunlara yeterli ölçüde sahip olmaması toplumsal eşitsizliklere yol açmaktadır. Toplumsal tabakalaşma, bu eşitsizlikleri ortaya koyan

sistemik bir tanımlamadır (Kalaycıoğlu ve diğerleri, 1998; Marshall, 1999, 710). Giddens (2000, 256) ise tabakalaşmayı farklı insan gruplaşmaları arasındaki yapılaşmış eşitsizlikler olarak tanımlamaktadır.

Toplumsal tabakalaşma çalışmaları toplumsal eşitsizliklerin sistemik olarak ortaya koyan çözümlerlerdir. Sanayi öncesi geleneksel toplumlarda eşitsizlikler doğal ve doğuştan kazanılan bir nitelik olarak görülürdü. Ancak, Sanayi Devrimi ile Fransız Devrimi sonrasında insanlar arasında hakim olan düşünce, eşitsizliğin değil eşitliğin doğal bir durum olduğudur (Kalaycıoğlu, Kardam ve Başk., 1998, 126). Alan yazınında Sanayi Devrimi ile Fransız Devrimi öncesi var olan eşitsizlikler “Geleneksel Tabakalaşma Modelleri” ile ortaya konulmuştur.

Sanayi Devrimi ile Fransız Devrimi sonrası ise toplumsal eşitsizlikler “modern tabakalaşma kuramları” ile açıklanmaya başlanmıştır. Bu kuramlar çerçevesinde birçok ampirik çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu çalışmalar bir ölçek geliştirme sorununu ortaya çıkarmış, böylelikle birçok ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçekler, doğal olarak, kabul edilen kurama göre farklılıklar göstermektedir. Tabakalaşma kuramlarının eşitsizlik olgusuna bakış açısı bu ölçeklerin oluşumunu etkilemektedir.

Modern Tabakalaşma Kuramları

Sanayi kapitalizminin egemen duruma gelmesi ile birlikte tabaka sosyolojisine ilgi de artmaya başlamıştır. Temel sosyoloji kitaplarında genellikle “tabaka” kavramı kapsayıcı bir kavram olarak ele alınmakta ve “sınıf” kavramını da kapsadığı görülmektedir. Ancak “tabaka” ile “sınıf” kavramı arasındaki kapsayıcılık kuramdan kurama farklılık arz etmektedir. Weberci kuramda “sınıf” toplumsal tabakalaşmanın unsurlarından biri olarak görülür, ancak toplumsal süreçlerdeki belirleyiciliği statü ile sınırlı tutulur. Marksist kuramda ise “sınıf”ın hem toplumsal süreçlerin temel belirleyicisi hem de “tabakaları” kapsayan üst bir kavram olduğu ve temel iki sınıf arasında bir takım katmanların olabileceği kabul edilmektedir (Öngen, 2006). Bu çalışmada söz konusu iki temel sınıf arasında yer aldığı kabul edilen “toplumsal sınıf katmanları”na yer verilmektedir.

Toplumsal sınıflar, yasal ya da dinsel olarak tanımlamaya ve müeyyidelendirmeye gerek olmaksızın de facto olarak oluşan, görece açık gruplardır. Bu özelliği ile diğer tabaka sistemlerinden önemli bir biçimde farklılık göstermektedir. Tartışmasız olarak ekonomik bir temele dayanır. Ancak, bunun yanında ekonomik grup olma özelliğini de aşan niteliklere sahiptir. Toplumsal sınıflar, onyedinci yüzyılla birlikte ortaya çıkan sanayi toplumunun karakteristik bir özelliği olduğu kabul edilmektedir. Ancak, sayılarını belirlemeye veya herhangi bir sınıf üyeliğine ilişkin tanımlamaya, betimlemeye çalışıldığında önemli güçlükler ortaya çıkmaktadır (Bottomore, 1984, 206-207).

Kapitalizmin sınıf yapısını ilk olarak ele alan 19. yüzyıl ortasındaki ve 20. yüzyıl başındaki sosyologların ortaya koyduğu kavramsal yapı taşlarına batılı sosyologlar olağanüstü bir bağlılık içinde olmuşlardır. Sınıf ya da tabakalaşma kuramı olarak bilinen çoğu şeyin kökeninin Marx ve Engels'in, Max Weber'in ve Mosca-Pareto okulunun yazılarında olduğunu ileri sürmek pek yanlış olmayacaktır (Parkin, 1997, 595). Ancak, eşitsizliğin yapısı ve biçimleri konusunda diğer klasik kuramcılar da kavrayışlar ve gözlemler sunmuşlardır.

Marx ve Weber'in tabakalaşma kuramına yaptıkları kapsayıcı etki çok güçlü olup, yeni geliştirilen kuramlar ya Marx'ın ya da Weber'in izinden gitmektedir. Genel sosyoloji kitaplarının tabakalaşma konusunu ele aldıkları bölümler yalnızca Marx'ın sınıf kuramı ile Weber'in statü grupları kuramını içermektedir (Ünal, 2004, 68-69). Bu kuramlardan sonra en yaygın olanlar ise işlevselcilerin ve yapısalcılarının yaklaşımlarıdır.

Marksist Sınıf Kuramı

Sınıf kavramı Marksist kuramın temel taşlarından biridir. Marksist yazında sınıf kavramına özel bir vurgu vardır. Söz konusu kuramda sınıf, toplumsal değişimin gerisindeki ilişkileri ortaya koyan bir toplumsal olgu olarak ele alınır (Öngen, 1996, 30-31). Sınıf sözcüğü Latince kökenli olup, Fransızca'da 14., İngilizce'de ise 16. yüzyıldan beri, toplumda bireylerin çeşitli hiyerarşik derecelere göre ayrımını ortaya koymak için kullanılmaktadır.

Marx (1978, 775-776), Kapital adlı eserinin üçüncü cildinde toplumsal sınıf şemasını ayrıntılandırmaya çalışmıştır. Marx burada modern kapitalist toplumun üç ana sınıftan oluştuğunu belirtir. Gelir kaynakları ücret, sermaye ve toprak kirası olan bu sınıflar emek sahipleri, sermaye sahipleri ve toprak sahipleridir. İngiltere iktisadi yapı bakımından söz konusu eserin yazıldığı zamanlar en ileri düzeyde ve klasik olarak gelişmiş bir ülkedir. Buna rağmen Marx'a göre o zamanlar İngiltere'de bile saf bir sınıfsal yapıdan bahsetmek mümkün değildir. Kentte göre daha az rastlansa da kırdaki ara ve geçici tabakalar sınıfsal sınırları belirsizleştirir. Ancak Marx yapacağı çözümlere açısından bunun bir öneminin olmayacağını belirtir. Marx'ın çözümlemesine göre üretim araçlarının giderek artan bir şekilde küçük parçalar halinde emekten ayrılıp bir bütün halinde sermayeye dönüşmesi kapitalist üretim biçiminin genel eğilimini göstermektedir. Böylece emeğin de ücretli emeğe dönüşmesi sonucuyla karşılaşılır. Diğer yandan toprak sahipliğinin emek ve sermayeden ayrışması veya toprak mülkiyetinin her türünün kapitalist üretim biçimine dönüşmesi bir başka eğilim olarak ortaya çıkar. Bu çerçevede sınıfı tayin eden şeyin ne olduğuna ilişkin yani üç ana toplumsal sınıf olarak ücretli emekçilerin, kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin nasıl tanımlanacağı sorusu gündeme gelmektedir. Bu sorunun ilk anda yanıtı sanki gelir kaynaklarının kimliği şeklindedir. Ancak Marx açıklamalarının devamında bu konudaki çekincesini belirtirken sınıf konusundaki düşüncelerini yarıda bırakmıştır.

Marksist kuram tarafından yapılan analizlerde temel vurgu, toplumsal yaşamda sınıfın, toplumsal ilişkileri bireylerin ötesinde belirleyen, düzenleyen ve değiştiren bir üst belirleyici olmasıdır. Toplumsal yaşantıdaki değiştirici güç olarak vurgulanmak istenen bireylerden oluşmakla birlikte onları da sarıp sarmalayan ve bireylere kendi özgün değerlerini yansıtan sınıf olgusudur. Bu nedenle, Marksist kuram toplumdaki temel değiştirici gücün sınıfta olduğunu belirtir. Böylelikle, toplumsal yaşantıda bireyler arasındaki ilişkiler, sınıfın bireye biçtiği sosyoekonomik statü ve değerler tarafından belirlenir (Belek, 2000).

Toplumbilimcilerin eskiden beri üzerinde uğraştıkları toplumsal farklılaşma ve eşitsiz ilişkilerin temelinde sınıf ilişkilerinin olduğu Marx tarafından ortaya konulmuştur. Köleci, feodal ve kapitalist toplumların hepsi

sömüren ve sömürülen olmak üzere iki temel sınıftan oluşmaktadır. Belirli bir toplumsal formasyonda iki sınıf arasındaki mücadelenin sona ermesi, tarihsel olarak bir üretim biçiminden daha ileri bir üretim biçimine geçmekle olanaklı olmaktadır. Başka bir anlatımla, tarihsel süreçte üretici güçlerin gelişimiyle birlikte üretim ilişkilerinin buna ayak uyduramaması sonucu ortaya çıkan uyuşmazlıklar, yine üretim güçlerinin gelişim düzeyine uygun olarak yeni bir üretim ilişkisinin ortaya çıkmasını gerekli kılar. Bu, yeni bir üretim sistemine geçiş anlamına gelir.

Marx ve Engels (1992), üretim biçimi ile üretim ilişkileri arasındaki tarihsel ilişkiyi “Alman İdeolojisi” adlı eserlerinde detaylı bir şekilde tartışmışlardır. Burada, üretim biçimi diğer toplumsal, siyasal ve kültürel tüm kurumların belirleyicisidir. Çünkü, üretim süreci içinde gelişen toplumsal ilişkiler üretim sistemince biçimlenmektedir. Üretim sürecinde, dolaysız üreticiler ve artık ürüne el koyanlar olmak üzere iki kesim vardır. Bu iki kesim üretim ilişkileri çerçevesinde karşı karşıyadırlar. Dolayısıyla bu kesimler söz konusu üretim ilişkisine özgü sınıfları oluştururlar.

Sınıf olgusu, Marksist kurama yapılan eleştirinin odak noktasını oluşturduğu gibi, Marksist yaklaşım içinde de tartışma konusu olan bir konudur. Kominist Manifesto’da “tarihsel harekette zorunluluk ilkesi”ne yer veren ve bu yönde tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihi” olarak gören ve çözümlenmelerinde sınıfa öncelik veren Marx ve Engels bir takım eleştirilere maruz kalmışlardır. Bu eleştiriler “özcülük”, “belirlemecilik” ve “indirgemecilik” şeklindedir (Öngen, 2002, 9; Özüğurlu, 2002, 30-31).

Marksist kuramda sınıf sorunu merkezi bir konumda yer almasına rağmen, Marx’ın sınıf konusunu bütünlüklü bir model çerçevesinde ele almadığı kabul edilmektedir (Öngen, 2002, 13). Bunun yanında sınıf ile devrimci pratik arasındaki ilişkiyi de sistematik bir şekilde ortaya koymadığı ortadadır. Bununla beraber, birkaç sayfalık el yazmalarından ve “Kapital” isimli eserinin üçüncü cildinin son bölümündeki sınıfa ilişkin açıklamalarından bu konuya değinmeyi planladığı, fakat ömrünün yetmediği görülmektedir. Ancak, Marx’ın, Öngen (2002)’nin de belirttiği gibi, tüm eserlerinin temel kavramı sınıf olduğu ve sınıf mücadelesinin devrimci pratiğin esası olduğunu kabul ettiğine kuşku olmadığı açıktır.

Sınıf kavramının kurama hangi koşullarda dahil edildiği ve sınıf olgusunun nasıl sorunsallaştırıldığı, Marksist sınıf yaklaşımını anlamamanın ön koşulu olarak görülür (Öngen, 2002, 13). Öngen'e göre, Marx'ın sadece metodolojik kaygılarla sınıf olgusuna eğildiğini ileri sürmek güçtür. Çünkü Marx'ın toplum çözümlemesinde sınıfı tercih etmesinin tek nedeninin diğer değişkenler arasındaki analitik üstünlüğü olmadığı, özgül sınıf karakteri ile bu karakterin şekillenmesinde etken olan sınıf mücadelesi süreçlerinin çözümlenmesiyle tarihsel formasyonun ancak anlaşılabilceği düşüncesidir. Bu nedenle Öngen, Marx'ın sınıf sorununa yaklaşımının felsefi olduğu kadar tarihsel, sosyolojik ve politik güdüler içerdiğini ileri sürmektedir. Yazara göre, Marx'ın tarih ve toplum felsefesini geliştirmesi, sınıf kavramının onun zihinsel dünyasına girişiyle olanaklı olmuştur (2002, 13-14).

Sınıf çözümlemesinin kategorik ve konjektürel bir şekilde yapılması tarihsel maddeci çözümlmeye göre kabul edilemez. Tarihsel maddeci kuramda sınıf çözümlemesi önceliği toplumsal sınıfa değil, sınıflar mücadelesine verir. Dolayısıyla, bu öncelik bizi iki önemli sonuca götürür: Birincisi, toplumsal sınıfların ayrı ayrı incelenemeyeceği, bunun yerine, belirli artışa el koyma biçim ve mekanizmalar çerçevesinde ortaya çıkan sömürü ilişkisi ile algılanabileceğidir (Özüğurlu, 2002, 33). Bu bağlamda, tarihsel maddeci çözümlleme ilişkili ve etkileşimli bir alanı konu alır. Önceliğin sınıflar mücadelesine verilmesinin ikinci sonucu, toplumsal sınıfların oluşturulmuş kategoriler değil, tarihsel oluşumlar olduğu ve belirli bir kesit içinde değil, ancak belirli bir süreç içinde kavranabileceğidir.

Marksist yaklaşımda kapitalist toplumda iki temel sınıf mevcuttur. Bu iki sınıf kapitalist sınıf ve işçi sınıfıdır. Bu iki sınıf arasında birtakım katmanları olabilmektedir. Ancak Marksist yaklaşıma göre tarihsel süreçte bu katmanlar işçi ya da kapitalist sınıftan birine dahil olarak iki kutuplu bir sınıf yapısı ortaya çıkacaktır. Marx ve Engels'e (2011, 57), göre küçük ticaret erbabı, dükkan sahipleri, çoğunlukla emekliye ayrılmış tüccarlar, zanaatkarlar ve köylüler gibi orta sınıfın alt tabakaları, modern sermayenin gerektirdiği ölçek büyüklüğüne uygun olmayan küçük sermayeleri nedeniyle büyük sermaye ile rekabet edememesi ya da yeni üretim yöntemlerinin onların uzmanlaşmış emeğini işe

yaramaz hale getirmesi nedeniyle gittikçe proleterleşir. Bu nedenle toplumun önemli bir bölümü yavaş yavaş proleterleşme yoluna doğru gider.

Ara tabakalardan birini oluşturan küçük toprak sahibi köylüler Marx'a (2002, 131-132) göre birbirleriyle fazla ilişkiye girmeksizin aynı koşullarda yaşayan büyük bir kitledir. Ancak üretim biçimi, onları karşılıklı ilişkiler çerçevesinde bir araya getirmektense birbirlerinden uzaklaştırmaktadır. Çünkü aralarındaki ilişki yerel olup çıkarlarının kimliği bir sınıf oluşumuna izin vermemektedir. Bu büyük kitlenin sınıf olabilmesi için *“onları birbirlerinden ayıran ve onların yaşayış tarzlarını, onların çıkarlarını ve onların kültürlerini toplumun öteki sınıflarıninkilerle karşı karşıya getiren ekonomik koşullar içinde”* yaşamaları gerekmektedir.

İşçi sınıfının kapsamının ne olduğu Marksist kuramı benimseyenler arasında tartışmalara yol açmaktadır. Selçuk (2006, 32), gelişmiş kapitalist ülkelerde geleneksel diyebileceğimiz proletaryanın sayısal olarak küçülmesinin Marx'ın sınıf kutuplaşması tezini sorgulanır hale getirdiğini ve bunun da Marksist kuramcılarını proletaryanın kapsamını daha net bir şekilde tanımlama çabasına ittiğini belirtmektedir. Yazara göre işçi sınıfı tanımında Poulantzas'ın oldukça dar tuttuğu tanımdan Mandel'in oldukça geniş tuttuğu tanım arasında geniş bir yelpaze bulunmaktadır.

Selçuk (2006), Poulantzas'ın “üretken emek” ölçütü çerçevesinde işçi sınıfını çok dar bir kapsamda tanımladığını belirtmektedir. Yazara göre üretken emek ölçütü çerçevesinde birçok ücretli küçük burjuvazinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Poulantzas işçi sınıfı ile burjuvazi arasında bir kutuplaşma olduğunu ileri sürmesine rağmen onun işçi sınıfını “üretken emek” ölçütüne göre tanımlaması büyük bir ücretliler grubunu küçük burjuvazi içinde değerlendirilmesine yol açmıştır. Diğer yandan Mandel ise proletaryayı “üretim araçlarından ayrılması, daha doğrusu kendisini bağımsız bir duruma getirmek için yetecek kadar gelire sahip olmaması” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım Poulantzas'ın tanımından daha geniş bir tanıma ortaya koymuştur.

Weberyan Tabakalaşma Kuramı

Alman sosyolojisi Marksist toplum kuramına yönelik ilk ve ciddi eleştiriyi getirmiştir. Weber, kapitalizm öncesi toplumların tarihsel gelişimini yorumlama

ve kapitalizm sonrası toplumsal gelişmenin yönüne ilişkin öngörüler bakımından Marx'tan çok farklı bir yaklaşım sergilemektedir (Öngen, 1996, 88-89).

Weber (1985, 27-36), kapitalizmin gelişmesinde Protestan özelliklere büyük önem atfeder. Günün mesleki istatistiklerini mezhepler itibariyle toplumsal tabakalar açısından karşılaştırdığında Protestanların üstünlüğünü ortaya koyar. Protestan mezhebinin sahip olduğu özelliklerin bu üstünlüklere zemin hazırladığını belirtir. Söz konusu üstünlükleri belirtirken de kendine has tabaka kuramının ipuçlarını ortaya koyar. "*Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhü*" adlı eserinde "*Sermaye sahipleri ve işverenler, hatta işçi sınıfının eğitim görmüş yüksek tabakası, özellikle çağdaş iş kollarında yüksek düzeyde teknik ya da ticari eğitim görmüş personel*"in Protestan özelliklere sahip olduğunu belirtirken kafasındaki toplumsal tabaka şablonu hakkında bilgi vermektedir. Toplumsal tabakaların üretim süreci içindeki konumlanma çerçevesinde işçi, işveren şeklinde oluşabileceği gibi sahip olunan eğitime ve çalışılan iş kolunun itibarına göre de ayrışma olabileceğini ortaya koymaktadır.

Weber (1986, 177), toplumsal tabakalaşmayı gücün (iktidarın) dağılımı anlamında açıklamaya çalışmıştır. Toplumsal tabakalaşmanın temel unsurları olan "sınıflar", "statü grupları" ve "partiler" bu "güç dağılımı"nı ortaya koyan olgulardır. Weber (1986, 176-177), insanların sadece ekonomik zenginleşme uğruna güç peşinde koşmadıklarını vurgular. Weber'e göre genel anlamda gücün, ekonomik güç de dahil olmak üzere kendi başına bir değeri vardır, dolayısıyla, sosyal onur için de iktidar peşinden koşulabilir. Sonuç olarak, Weber'e göre, ekonomik anlamda güç genel anlamda güç ile aynı değildir ve ekonomik güç ortaya çıkışı başka alanlarda varolan bir gücün sonucu olabilir. Hukuk düzeni güç ve onuru güvence altına alabilir, ancak hukuk bu güç ve onurun başlıca kaynağı değildir. Sadece onların koruma şansını artıran ek bir etmen olup, garanti sağlamaz. Toplumsal düzen de onurun belirli gruplar arasında dağılım biçimi ile oluşmaktadır.

Tabakalaşma konusunda Weber, Marx'ın çözümlerini dayanak alır, ancak ondan farklı bir kuram ortaya atar. Marx'ın sınıfın nesnel olarak belirli ekonomik koşullara dayandığı görüşü, Weber tarafından da kabul görmektedir. Ancak, Weber, Marx'ın öngördüğünden daha çok çeşitteki ekonomik faktörün sınıf oluşumunda önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Weber'e göre, sadece üretim araçlarının denetimi ya da denetimlerinin olmaması değil, ayrıca, mülkiyetle doğrudan doğruya ilişkisi olmayan ekonomik etkenler de sınıf ayrılıklarının kaynağını oluşturmaktadır. Bu etkenler arasında, özellikle insanların, elde edebilecekleri işlerin türünü belirleyen becerileri, referansları ya da nitelikleri yer almaktadır. Profesyonel ve yönetici meslekte olanların, diplomalar, dereceler ve edindikleri beceriler gibi sahip oldukları nitelikler, onları böyle niteliklere sahip olmayan mavi yakalı işçilere göre daha "pazarlanabilir" kılmaktadır. Böylece daha "pazarlanabilir" niteliklere sahip olanlar daha fazla kazanırlar ve çalışma koşulları daha iyidir. Aynı şekilde daha alt düzeyde, mavi yakalı işçiler arasında, nitelikli zanaatkarların, yarı-nitelikli ya da niteliksiz işçilerden daha yüksek ücret elde edebileceği kabul edilmektedir (Giddens, 2000, 262).

Weber'e (1986, 177) göre, sınıflar sosyal topluluklar olmayıp, sadece ortaya çıkan ya da çıkması olası toplumsal eylemin temelini görünümüdür. "*(1) Bir grup insanın yaşam olanaklarının belli bir nedensel ögesi ortak ise, (2) bu öğeyi, mal sahibi olmak ve gelir sağlamak gibi salt ekonomik çıkarlar temsil ediyorsa, (3) bu öge, meta ve işgücü piyasalarının koşullarında temsil ediliyorsa*" Weber'e göre bir sınıftan bahsedilebilir.

Sınıf analizinde Weber, bireylerin ekonomik durumlarından hareket eder. Bireylerin ekonomik nesnelere edinebilme şansları, ailesel olanaklar, meslekler, sahip olunan sermaye gibi belirleyici etmenler nedeniyle farklılık gösterir. Bu kapsamda, Weber'de sınıf bireyin ekonomik varlık edinebilme şansı temelinde kurgulanır (Tolan, 1991, 265).

Weberci kurama göre, üretim ilişkilerinden çok otorite hiyerarşisinden kaynaklanan ilişkilerle ilgili olan pazar konumu, yaşam biçimi ve toplumsal statü benzeri özellikler mülkiyet farklılaşmasını ortaya koymazlar. Bu kapsamda, üretim ilişkileri içinde bulunan konumların sınıf durumlarını belirlemede tek etmen olmadığını, otorite ilişkisinden kaynaklanan ilişkilerin de etkisinin olduğu kabul edilir. Çünkü grup dayanışmasından türeyen güç ilişkileri genellikle sınıfa dayanan kolektif hareketlerle kesişmektedir (Öngen, 1996, 91).

Piyasa koşulları sınıf konumunu belirler. Aynı sınıf konumunda bulunan insanlar grubuna sınıf denir. Sınıf konumu ise kişisel yaşantılar için sahip olunan olanaklar ile yaşam koşulları tarafından belirlenir. Söz konusu

olanaklar da belli bir ekonomik düzen içinde sahip olunan gelirle mal ya da beceri harcama gücünün varlığı ya da yokluğu veya bu gücün türü ve derecesine göre belirlenmektedir. Piyasada değişim amacıyla rekabet durumunda olan insanların bulunduğu bir toplumda, maddi mülklere sahip olma durumu, belli bir yaşam olanağı yaratacağı temel bir ekonomik gerçekliktir. Bu gerçeklik, mal edinme tekeline mülk sahipleri tekeline vererek mülksüzleri mal edinme rekabetinden dışlar. Mülkiyet sahibi olma ya da olmama temel sınıf konumları kategorisidir (Weber, 1986, 177-178)

Weber'in kuramındaki sınıf olgusunun belirleyici unsurunu Öngen (1996, 91) şu şekilde ortaya koymaktadır: Weber'e göre sınıflar, birden fazla toplumsal konumdan oluşan, başka bir anlatımla çoğulcu bir görünüme sahip olan ve gerek nesnel gerekse öznel karakterde olgulardır. Bu çerçevede, pazar konumlarının sınıf olgusunu ortaya koymadaki belirleyiciliği, sınıfsal bölünmenin iki türünün, (1) mülkiyete dayalı sınıflar ve (2) toplumsal statü farklılaşmasına dayanan sınıflar olarak ayırdedilmesini gerekli kılmaktadır. Toplumsal hiyerarşi ilkinde, gelir elde etmeye yarayan mülkiyet kaynaklarına sahip olma olgusuna dayanırken, ikincisinde ise pazarlanabilir bir hizmet sunmaya ya da böyle bir hizmet kapasitesini elinde bulundurmaya dayanmaktadır. Sonuç olarak, "pazarlanabilir becerilerinin" tekelleşme derecesine veya türüne göre mülksüzler de kendi içerisinde bir hiyerarşi oluşturmaktadırlar.

Sonuç olarak, Weber, mülk sahibi sınıf ve edinimci sınıf şeklinde iki sınıf tipi ortaya koymuştur. Mülk sahipliğinin getirdiği ekonomik farklılaşma mülk sahibi sınıfı belirlerken, piyasadaki hizmet sunma fırsatlarından yararlanmaya göre de edinimci sınıf belirlenir. Böylelikle, Weber, sınıfları, piyasa açısından son derece benzer fırsatlara ve yaşam şanslarına sahip karmaşık gruplar olarak görür (Turner, 1997, 63).

Kapitalist endüstriyel gelişme sonucu iki kutuplu bir toplumsal sınıf yapısının oluşacağını kabul etmeyen Weber'e göre, sınıf ilişkilerinin daha da çeşitleneceği düşüncesi hâkimdir (Öngen, 1996, 93). Birbirini kesen, fakat ayrı türlerdeki ekonomik çıkarların kapitalist işbölümünün pazar ilişkilerinde yol açtığı karmaşa, Weber'e göre, aynı sınıf içindeki bölünmeyi daha da derinleştirmektedir. Weber açısından, iki sınıf arasındaki karşıtlıktan daha

önemlisi rasyonelleşme ve bürokratikleşmenin yarattığı beyaz ve mavi yakalı ayrımıdır.

Weber (1986, 178), piyasa koşullarına göre oluşan mülk sahibi olanlar ve olmayanlar temel sınıf gruplarının farklı sınıf konumlarına ayrışabileceğini belirtir. Söz gelimi yazara göre “mülk sahibi olanlar” mülkiyetin türüne ya da piyasaya arz edilecek hizmetlerin türüne göre farklı kategorilere ayrılabilir. Mülkiyetin kullanım şekli de bu alt kategorileri belirleyebilmektedir. Bu çerçevede “mülk sahipleri” örneğin “rantiye” ve “girişimciler” sınıfına ayrılabilir. Mülsüzler ve hizmetini arz edenler de arz ettikleri hizmetin türüne göre ve hizmetler karşılığı kazandıklarını kullanım şekillerine göre kategorilere ayrılabilir.

Weber’e göre bireylerin sınıfsal konumları ile kendilerine toplum tarafından atfedilen statü konumları her zaman çakışmayabilir (Öngen, 1996, 94). Bireyler, sınıfsal konumlarını belirleyen ekonomik çıkarlar yerine kendine özgü bir çıkar düşüncesi içinde hareket edebilir. Bu da Weber’e göre sınıftan ayrı bir tabakalaşma boyutunun varlığını gösterir. Söz konusu boyut statü gruplarıdır. Weber’e (1986, 182-183) göre, statü grupları genellikle sosyal topluluklar olup, çoğunlukla da pek biçimlenmemiş ve dağınıktır. Statü konumu *“insanların yaşam yazgısının somut, pozitif ya da negatif toplumsal onur ölçüsü tarafından belirlenen tüm tipik öğeleridir.”* Söz konusu onur, bir topluluk tarafından paylaşılan bir nitelik olabilirken, bir sınıf konumu ile de ilişkilendirilebilir. Bu çerçevede sınıf kategorileri de statü grupları ile farklı biçimlerde bağlantılı olabilmektedir. Mülkiyet piyasada sınıfsal konumu belirleyen bir unsur olarak tek başına bir statü ölçüsü olarak görülmeyebilir, ancak uzun vadede bu işlevi yerine getirebilir. Hem mülk sahiplerinin hem de mülsüzlerin aynı statü grubunda olduğu durumlara da tanık olunabilir. Ancak bu bir takım sonuçlar doğurabilir. Çünkü sosyal saygınlıktaki bu “eşitlik” uzun vadede devam etmeyebilir.

Weber (1986, 186-187), statü tabakalaşmasının birçok açıdan ve tipik bir şekilde manevi ve maddi değer ve fırsatların tekelleşmesi ile birlikte ortaya çıktığını belirtir. Statü onurunun esasını belli bir gruba dahil olmak isteyenlerin sahip oldukları her şeyden önce sahip oldukları hayat tarzı oluşturur. Sadece ekonomik güç ya da ekonomik varlık hayat tarzının sağladığı onur verseydi

statü düzeni denilen şeyden bahsedilemezdi. Ekonomik güç sadece statü onurunun eşit olduğu durumlarda kişiye ek bir güç verebilir. Statü düzeninden pozitif olarak etkilenen tüm gruplar sahip oldukları gücün ekonomik varlıklarından kaynaklandığı düşüncesini şiddetle reddederler. Yeni zenginlerin, sahip oldukları statü grubuna dahil olmasını da kesinlikle kabul etmezler. Sadece bu yeni zenginlerin statü gruplarının göreneklerine göre eğitim görmüş çocukları kabul görür. Ancak onlar da *“grubun onurunu kişisel ekonomik emeği ile kirletmemiş olan”* çocuklardır.

Toplumsal sınıflar ile statü grupları Weber tarafından dayanışma ve mücadele özellikleri açısından karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Öngen(1996, 97), Weber'in sınıfı ortak bir aidiyet duygusuna sahip olmayan toplumsal gruplar olarak gördüğünü belirtmektedir. Buna karşılık, yazara göre, Weber, statü ve benzeri toplumsal kategorilerin gerçek insan gruplarına dayandığını savunmaktadır. Başka bir anlatımla, statü grupları, belli bir yaşam biçimine yaslanarak prestij veya toplumsal saygınlık elde etme amacına yönelik somut tutumların gerisinde bulunan toplumsal gruplardır. Weber'e göre, statü grubu kimliği sınıf üyeliği duygusunu ve sınıf bilincini zayıflatır (Turner, 1997, 64).

19. yüzyıl başları ile sonları karşılaştırıldığında Weber'e (1985, 47) göre kapitalizm daha fazla ekonomik fırsatlar sunmaktadır. Weber, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte, köylülerin kent işçisi konumuna gelmesiyle durumlarının daha da iyi olacağını kabul etmektedir. Bu nedenle, çalışanların yoksullaşacağı yargısı da Weber tarafından kabul gören bir anlayış değildir. Ayrıca Weber piyasa mekanizmasının oluşturduğu toplumsal sınıflar kaçınılmaz ve olması gerektiği için de olumludur. Weber doğrudan bu durumdan bahsetmez ama “statü” konusundaki söylediklerinden bunu çıkarmak mümkündür. Weber (1986, 181-189), “statü grupları”nın piyasa mekanizmasını bozduğunu ileri sürer. Çünkü Weber'e göre statü kazanmak temelde gaspa dayanan bir tabakalaşma durumudur. “Sınıflar” piyasa mekanizmasının işleyişinden ortaya çıkarken, nerdeyse her türlü statü onurunun kökenini gasplar oluşturur. Weber'in bu düşüncelerinden piyasa mekanizmasının ortaya çıkardığı sınıfların toplum düzeni için işlevsel olduğunu zımnen kabul ettiğini düşünebiliriz.

İşlevselci Tabakalaşma Kuramı

İşlevselci kuram, St. Simon, Comte, Spencer ve Durkheim'dan başlayıp, daha sonraları B. Malinowski ve A.R. Radcliffe-Brown, T. Parsons ve R. Merton gibi yirminci yüzyıl antropolog ve sosyologlarına kadar uzanan geçmişe sahip bir düşünce okuludur. İşlevsel kurama ilk katkı 1800'lü yılların başlarında St. Simon'dan gelmiş, ancak kuramın akademik alana taşınması Comte ile gerçekleşmiştir. Bütün bunların yanında, kuramın akademik anlamda olgunluk kazanması Durkheim ile olmuştur (Swingewood, 1998, 65; Kerbo, 2000, 104; Suher, 2003, 78).

Sosyolojide işlevselci kuramın üzerinde durduğu iki temel ilke vardır. Kalaycıoğlu (2002, 309), bunu şu şekilde sıralar: Birincisi, sosyal olguların var oluş nedeninin toplum için olumlu yanlarının olmasıdır. İkincisi ise, bazı asgari koşulların yerine getirilmesi, toplumların devamı ve sağlıklı yaşayabilmesi için önemli olup, bunlar toplum için "işlevsel önceliklere" sahiptir.

İşlevselci kuram Abrahamson'a (1990, 19-37) göre, ikiye ayrılmaktadır. Bunlar, bireyselci kanat ve toplumsalçı kanattır. Bireyselci kanatın sorguladığı temel soru "Sosyal kurumlar bireysel ihtiyaçları tatmin etmek için nasıl işlevde bulunurlar?" şeklindedir. Toplumsalçı kanat ise, bireysel ihtiyaçların toplumsal açıdan belirlenmiş olduğunu kabul ederek, toplumsal organizmayı *sui generis* (kendine özgü) olarak ele almaktadır. Toplumsalçı kanatın temel sorusu ise, "Sosyal sistemin veya indirgenemeyen kolektivitinin gereksinimlerini karşılamak için, sosyal kurumlar hangi yollarla işlevde bulunmaktadır?" şeklindedir. Abrahamson (1990, 36), Parsons'un iki kanatı sentezleyerek toplumsal sistem ve kişilik sistemi ile kültürel sistemin karşılıklı etkilerini ele aldığını belirtir.

Kuram içinde farklı yaklaşımlar olsa da, işlevselci okulun mensuplarının hepsi toplumları oldukça bütünleşmiş birimler olarak görürler. Sosyal değişme konusunda ortak bir "rahatsızlık"ları vardır. Söz konusu kuramcılar, birey-üstü bir çözümlenme birimi üstünde yoğunlaşma ve bunun sürekli işleyişinin işlevsel gerekliliğini ileri sürme eğilimindedirler (Abrahamson, 1990, 36-37).

Toplumsal yapıyı çatışmacı bir bakış açısı ile inceleyen Marx ve Weber'e karşılık Durkheim toplumu işlevselci bir bakış açısı ile ele alır. Durkheim'in sınıf çatışması ve toplumsal tabakalaşma konularına yüzeysel bakışı Marx ve Weber'den farklı bir yaklaşıma sahip olduğunu ortaya koyar (Tekel, 2002). Durkheim'in çalışmaları daha sonraki işlevselci kuramcılarının çalışmalarına ışık tuttuğu için bu çalışmada öncelikle yer almaktadır.

Toplumu bir organizma olarak gören Durkheim'in bu benzetmesi, onun toplumsal tabakalaşma konusundaki yaklaşımını da ortaya koyar. Kolayca anlaşılacağı gibi bu benzetmeyi yapanın toplumsal sisteme bir bütün olarak baktığı ve toplum içinde gruplar arası bölümlenmeler ve karşıt çıkarılardan çok, söz konusu toplumu yapılandıran parçaların karşılıklı ilişkisine yoğunlaştığı görülür.

Durkheim'a göre, bireye bağımsızlığını sağlayan işbölümüdür. Ancak birey bağımsızlaştıkça da topluma daha sıkı bağlanmaktadır. İşbölümünün artmasına paralel olarak toplumsal dayanışmanın nasıl arttığına ilişkin konular Durkheim'in açıklamaya çalıştığı temel olgulardan biri olmuştur. Durkheim bu çerçeveden hareket ederek önce işbölümünün ne olduğunu açıklamaya çalışır. Ona göre işbölümü sonucu ortaya çıkan temel olgu bireylerin farklılaşması ve bu farklılaştırma sonucunda bireyler arasında bir dayanışmanın meydana gelmesidir. Çünkü bireylerin farklılaşması birbirlerini tamamlama gereksinimini ortaya çıkarmakta ve bu sebeplerle de birbirlerine daha sıkı bağlanma gereği duymaktadırlar (Tekel, 2002, 17).

Durkheim'in açıklamaya çalıştığı işbölümü iktisatçıların düşündüğü işbölümünden farklıdır. Ona göre, özellikle mesleklerin farklılaşması, sanayi etkinliklerinin çoğalması toplumsal farklılaşmanın bir göstergesidir. "Mekanik dayanışma" ve parçalı yapının çözülmesi Durkheim tarafından toplumsal farklılaşmanın kökeni olarak gösterilmektedir (Tekel, 2002, 18). Durkheim yaşam mücadelesinin bir sonucu olarak işbölümünün ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Böylelikle işbölümünün bireylerin birbirlerini rakip görmek yerine birarada yaşayabilmelerine olanak sağlayan bir etmen olarak görülmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Ayrıca, Durkheim'a göre, endüstriyel toplumlarda, toplumsal işbölümü geliştikçe, "mekanik dayanışmanın" egemen olduğu farklılaşmamış toplum tipinden, "organik dayanışmanın" yaygın olduğu farklılaşmış toplum tipine geçilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Kızılcılık, 1994, 62).

"Toplumsal dayanışma" Durkheim'a göre toplumsal düzenin temelidir. "Toplumsal işbölümü" de "toplumsal dayanışmanın" toplumdaki görünümüdür (Durkheim 1893). Dolayısıyla Durkheim işbölümünü toplumsal dayanışmayı açıklayan bir kavram olarak ifade etmektedir. Durkheim'a göre mekanik dayanışma ve organik dayanışma şeklinde iki farklı dayanışma biçimi vardır. Mekanik dayanışma, geleneksel toplumlara özgü basit toplumsal yapılar içinde görülürken, organik dayanışma, çağdaş toplumlara özgü karmaşık yapılar içinde ortaya çıkar. Benzerlikler mekanik dayanışmayı yaratırken, farklılıklar ise organik dayanışmayı doğurur.

Geleneksel toplumlarda ilişkiler yüz yüze olduğundan ve işbölümü çok basit yapıldığından mekanik bir yapı söz konusudur. Geleneksel toplumlarda mekanik bir ilişki vardır. Avcılık ve çiftçilik toplumdaki bireylerin tek uğraş alanıdır. Aynı kişi bir işin bütün parçalarını yapmakta ve toplumdaki bütün bireylerin yaşam tarzı, inançları, gelenekleri ve ayinleri aynı olmaktadır.

Geleneksel toplumda "ortak bilinç" olarak adlandırılan ortak bir uzlaşma vardır (Bahar, 2011, 38). Ortak bilincin bireyler üzerinde egemen olduğu mekanik toplumlarda bireysellik çok az olup, sosyal farklılıklardan söz edilemez. Aile ve din gibi temel kurumlar tarafından sapmalar ağır bir şekilde cezalandırıldığından, toplumsal uyum ve sosyalleşme kolay ve doğal bir şekilde sağlanmaktadır.

Sanayinin gelişmesi ve buna paralel olarak toplumun modernleşmesi ile işbölümü de karmaşıklaşmaya başlamıştır. Köyden kente göçün modernleşmeyle birlikte artması mekanik dayanışmanın azalmasına neden olmuştur. Yaşam tarzlarında ve mesleklerde farklılıklar ortaya çıkmış, bireycilik ön plana gelmiş ve özel mülkiyet ortak mülkiyetin yerini almıştır. Yüz yüze ilişkiler ve resmîyetten yoksun toplumsal denetim toplumsal düzenin ve uyumun sağlanması için yeterli değildir. Hukuk ve devlet toplumsal denetimde aile ve dinin yerini almaya başlamıştır.

İşbölümü organik dayanışmanın esasını oluşturmaktadır. Modern toplumda hiç kimse kendi kendine yeterli olmadığı için birbirlerine bağımlıdır. Ekonomik düzendeki karmaşıklık herkesin farklı mesleklere sahip olmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak farklı mesleklere sahip insanlar da farklı yaşam tarzlarına sahip olmaya başlamışlardır. Karşılıklı ekonomik bağımlılık toplumdaki bireyler arasında organik dayanışmayı zorunlu kılmaktadır.

Toplumsal işlevlerin düzgün bir şekilde yerine getirilebilmesi ve endüstriyel sistemin düzgün işlemesi için Durkheim'a göre, uygun becerilere sahip kişilerin, bu becerilerini en iyi şekilde değerlendirecekleri pozisyonlara yerleşmesine izin verilmesi gerekir (Suher, 2003, 82). Dolayısıyla ona göre, liyakatı temel alan bir eşitsizliğin gerekli olduğu sonucu çıkmaktadır.

Durkheim açısından iki tip eşitsizlik vardır. Bunlara dışsal ve içsel eşitsizlikler adını vermiştir. Dışsal eşitsizlikler, bireye sosyal durumuna göre sahip olduğu olankalarla ortaya çıkar. Dışsal eşitsizlikler mekanik dayanışmanın hakim olduğu endüstri öncesi toplumlarda baskın durumdadır. İçsel eşitsizlik ise endüstriyel toplumlarda gereksinim duyulan yapılardır. Durkheim'a göre, endüstriyel toplumlardaki organik dayanışma dışsal eşitsizliklerin tehdidi altındadır. Endüstriyel toplumlardaki sosyal düzen ve işbölümünün sağlıklı işleyişinin dışsal eşitsizlikler tarafından tehlikeye sokulduğunu ileri sürmektedir. İçsel eşitsizliklerin ise, bireysel becerileri ya da yetenekleri esas aldığı için toplum düzeni için gerekli yapılar olduğu kabul edilmektedir (Suher, 2003, 82).

Bireysellik, eşit fırsat, uzmanlaşma ve birbirine bağımlılık, tam olarak gelişmiş bir organik toplumu şekillendiren olgulardır. Bu anlamda eşitsizlik kaçınılmazdır. Çünkü bu noktadaki eşitsizlik bireylerin içsel becerilerindeki farklılıkları temel almaktadır. Dolayısıyla da "normal" bir işbölümü bu içsel farklılıkları esas almalıdır. Gelişmiş bir toplumda, eşit fırsat yaklaşımından ortaya çıkan farklı ödüllendirmeler mesleklerin sosyal değer farklılıklarını ve bireysel beceri farklılıklarını ortaya koymalıdır (Suher, 2003, 84).

Durkheim'ın yaklaşımında toplumu bütüncül olarak ele almak vardır. Ona göre bütün parçadan önceliklidir. Sosyal sınıflar ve güçler çatışması onun yaklaşımına ters olgulardır. Parçalar bütüne tabi olmalıdır. Öğelerin

toplamından giderek toplumsal bütünü açıklamaya çalışmak hatalıdır (Aron, 2000, 259-260). Toplumsal bütün öğelerin toplamına indirgenemez. Öğelerin bütün tarafından açıklanması temel anlayıştır.

Bu yaklaşım tarzı, Durkheim'in çalışmalarında neden "sınıf" kavramına pek fazla değinmediğini ortaya koymaktadır. Ancak, endüstriyel toplumların genişlemesiyle ortaya çıkan sınıfsal bölünmelerin ve sınıfsal çatışmaların ortaya koyduğu tutarlı eleştiriler onu bu konularda bir şeyler söyleme eğilimine götürmüştür (Suher, 2003, 87). Bu çerçevede, Durkheim, sınıf ve sınıf çatışmasını doğaya aykırı bir durum olarak görmüştür. Eğer böyle bir durum söz konusu ise işbölümü çatışma üretmektedir. Bu da toplumun genişlemeye yönelik bir geçiş durumunda olduğunun ya da toplumsal düzene yönelik hastalıklı bir durumunla karşı karşıya olunduğunun göstergesi olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Tabakalaşma olgusuna işlevselci kuramın ilkeleri açısından bakan Kingsley Davis ve Wilbert Moore, 1945'te yayınladıkları "Tabakalaşmanın Bazı İlkeleri" adlı makaleleri ile bir toplumsal tabakalaşma kuramı geliştirmişlerdir (Davis and Moore, 1945). Yazarlara göre, toplumsal tabakalaşma toplum için faydalı olan ve geçmişten bugüne kadar devam eden, toplumların önemli bir özelliğidir. Sonuç olarak, Davis ve Moore da geliştirdikleri kuram ile tabakalaşmanın ne kadar olumlu olduğu fikrinden hareket ederek tabakaların ortaya çıkışı ve sonuçları üzerinde çözümlenelerde bulunmaktadır (Kalaycıoğlu, 2002, 309).

Davis ve Moore'un tabakalaşma modelini inceleyen yazarlar modelin belli başlı özelliklerini alt alta sıralamışlardır. Bu yazarların modele ilişkin temel özellikler olarak sıraladıkları konular şu şekildedir (Kerbo, 2000, 116; Özkalp, 2001, 326; Kalaycıoğlu, 2002,309-310);

- Toplumun devamı için bazı konular işlevsel öneme sahiptir. Bu konular bilgi beceri ve nitelik açısından yüksek düzeyde kişiler tarafından doldurulmalıdır.

- Her birey bu konuları dolduracak yeteneğe sahip değildir. Sadece sınırlı sayıda insanın bu konulara gelmek için eğitilebilir becerileri vardır.

- Bu becerilerin vasıflara dönüşmesi, belirli bir eğitim sürecini gerektirir. Bu da eğitim görenlerin bazı fedakarlıklara katlanmasını gerektirir. Çünkü kişi için bu eğitim uzun süreli ve masraflıdır.

- Bu fedakarlığa katlanmak için kişiler özendirilmelidir. Bu özendirme toplumda az bulunur ve arzu edilir ödüller sağlamakla gerçekleşir.

- Böylelikle, toplumun bu ödüllere ayrıcalıklı erişim tabakalar arasındaki saygınlık ve prestij farklılaşmasını ortaya çıkarır.

- Sonuç olarak, farklı tabakaların kendi aralarında elde ettikleri ender ve arzu edilen mallar ile prestij ve saygının miktarına göre sosyal eşitsizlik tüm toplumlarda hem olumlu bir şekilde işlevsel hem de kaçınılmazdır.

Davis ve Moore, bilinen bütün toplumlarda tabakalaşmanın var olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre bu işlevsel bir gerekliliktir. Eğer toplumlar var olmak istiyor ve sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürmek istiyorsa bazı işlevsel önceliklere sahip olması gerekmektedir. Etkili rol ayrımı ve performans bu önceliklerden biridir. Etkili rol ayrımı ve performans, tüm rollerin doldurulmasını ve üstlenilmesini; bu üstlenimlerin rolü en iyi şekilde yerine getirecek kişiler tarafından yapılmasını; üstlenici kişilere gerekli eğitimin verilmesini; rollerin dürüst ve özenli bir şekilde temsil edilmesini ifade etmektedir (Haralambos ve Holborn, 1995, 26).

Davis ve Moore'un kuramlarının en büyük açmazlarından biri hangi konumların işlevsel açıdan önemli olduğunun belirlenmesidir. Haralambos ve Holborn (1995, 27), Davis ve Moore'a göre işlevsel önemin ölçülmesinin iki kritere dayandığını belirtir. Bunlar;

- Bir konumun işlevsel açıdan benzersiz ve tek olduğunun ortaya konma gerekliliğidir. Başka bir anlatımla aynı işlevin tatmin edici olarak yerine getirebilen başka bir konumun bulunamaması anlamı taşımaktadır.
- Diğer bir nokta ise, diğer konumların, ölçülen konuma olan bağımlılığının derecesinin ortaya konmasıdır.

Tabakalaşma Ölçekleri

Tabakalaşma kuramlarındaki bu çeşitlilik ve karmaşıklık, toplumdaki tabakalaşmaların ampirik modellerle ölçülmesi açısından da çeşitli modellerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu ampirik modeller tabakalaşma ölçekleri olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu ölçekler, genel olarak toplumsal tabakayı tanımlama ve tabakalar arasındaki sınırları belirleme amacı güderler. Tabakalaşma ölçekleri, nesnel ve öznel olmak üzere iki ana gruba ayrılmışlardır. Nesnel modeller, sosyo-kültürel ve ekonomik kriterleri esas alan modellerdir. Nesnel tabakalaşma ölçekleri, servet, gelir, gelirin kaynağı, meslek, eğitim düzeyi, aile yapısı, konut tipi, oturlan semt, tüketim alışkanlıkları, serbest zamanların değerlendirilmesi gibi kriterlerden yararlanır. Öznel modeller ise, farklılıkların algılanış biçimine dayanır ve mensubiyet duygusu, sınıf bilinci ve diğer sınıflara bakış gibi zihni faktörleri göz önünde bulundurur (Barber,1957, 58; Amman, 1995, 38-39).

Sørensen (2000, 1526; 1996, 1334), “nominal sınıflandırma” olarak adlandırdığı nesnel modellerin toplumdaki eşitsizliklerin kaynağını ihmal ettiği düşüncesindedir. Ona göre, öznel modeller, bireyleri toplumdaki yapısal konumlarına göre sınıflandırdıkları için toplumsal eşitsizlikleri gözlemlenmede daha faydalı olmaktadır.

Tabakalaşma ölçeklerinin metodolojik gelişimine bakıldığında iki farklı analiz geleneğinin ön plana çıktığını görürüz. Bunlardan biri yapısal/işlevselci gelenek olup, diğeri ise kuramsal sınıf yaklaşımıdır. Birincisi daha çok ABD’deki çalışmalarda görülürken, ikincisi ise Avrupa’daki çalışmaların temelini oluşturmaktadır.

Önceki bölümde tabakalaşmanın kuramsal çerçevesi çizilmiştir. Ancak, farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde, somut verilerle toplumsal tabakaların oluşturulması için çeşitli tabakalaşma ölçekleri geliştirilmektedir. Belli bir toplumdaki mevcut tabakaları, ampirik verilerle belirlemek ve betimlemek üzere tabakalaşma ölçekleri kullanılmaktadır. Her bir ölçek, farklı kuramsal temellere ve farklı analiz geleneklerine dayandırılmaktadır. Sonuç olarak, bu ölçekler temel kabullerini söz konusu kuramlardan almaktadır.

Tabakalaşma kuramlarının öngördüğü çerçevede ölçülebilir hale getirilmesine Bu ölçüklerin güvenilir ve geçerli ampirik verilere dayanması gerekmektedir. Burada “güvenirlik”, aynı koşullar altında tekrarlanan ölçümlerin aynı sonuçları vermesi anlamındadır. “Geçerlilik” ise araştırmacının incelemek istediği olgunun doğru bir tasvirini yapan ölçütün varlığıdır (Edgel, 1998, 48).

“Geleneksel analitik sınıf çerçevesi” sınıf ölçümüne ilişkin çalışmaların büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. “Geleneksel analitik sınıf çerçevesi”, sınıfı mesleki terimlerle tanımlamakta; analizin temel birimi olarak aileyi almakta ve hane reisinin ailenin sınıfsal konumunun belirleyicisi olarak kabul etmekte ve son olarak ekonomik anlamda tam gün çalışan faal insanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. “Geleneksel analitik sınıf çerçevesi”nin yaklaşımları birçok eleştiri almıştır. Ancak, bazı karmaşık konuların ele alınması bakımından bu çerçeve öğretici olduğu ve alternatif çerçevelerin geliştirilmesine öncülük ettiği belirtilmektedir (Edgell ve Duke, 1991, 24).

Geleneksel analitik sınıf çerçevesine yönelik eleştiriler dört grupta ele alınmaktadır. Bunlar ampirik eleştiri, feminist eleştiri, sektörel eleştiri ve yeni-marksist eleştiri olarak (Edgell, 1998, 49; Edgell ve Duke, 1991, 29-32) gruplandırılmaktadır. Ampirik eleştiri örneklem üzerinde yoğunlaşmaktadır. Geleneksel analitik sınıf çerçevesinde ekonomik bakımdan faal erkekler üzerinde odaklanılmaktadır. Bu durum, kadınları, emeklileri, öğrencileri, işsizleri ve yarı zamanlı çalışanları dışlamaktadır. Sözelimi böyle bir sınırlama İngiltere gibi bir ülkede nüfusun yüzde 65’ini kapsam dışı tutulmasına neden olacağı vurgulanmaktadır (Duke ve Edgell, 1987, 453). Böyle bir sınırlamaya dayalı sınıf analizine ilişkin genellemelere gidilmesinin sakıncaları açıktır.

Geleneksel analitik sınıf çerçevesine yönelik diğer bir eleştiri feminist bakış açısından gelmektedir. Kadınlar, 1960 ve 1970’li yıllarda sosyolojiye karşı birtakım eleştiriler getirmişlerdir. Bu eleştiriler, sosyolojinin konuları erkek bakış açısından ele aldığı kadın deneyimlerini göz ardı ettiği şeklindedir (Abbott ve Wallace, 1990, 5). Sınıf analizlerinde kadınların ihmalî kadın deneyimlerinin dışta tutulmasına, dolayısıyla sınıfla ilgili tüm bilgilere ulaşılmasına ve eksik/yanıltıcı çözümlere yol açabilmektedir. Örneğin, tam gün faal olan erkekler veya erkek aile reisleri üzerine

yoğunlaşan geleneksel çözümlene çerçevesi, çalışan evli kadınların sayısının giderek artması ve tek ebeveynli ailelerin çoğalması gibi sosyal eğilimler nedeniyle tartışmalı hale gelmektedir (Edgell, 1998, 50).

Geleneksel çerçeveye ilişkin diğer eleştiri ise sektörel eleştiri, her sınıf şemasına istihdam edilen nüfus içindeki kamu ve özel sektör ayrımının dahil edilmesi gerektiği yönündedir. Örneğin, İngiltere’de kamu sektörünün küçülürken özel sektörün genişlemekte olduğu ve sedikalaşma açısından özel sektörle kamu sektörü arasında farklılıkların yaşandığı gerekçesi ile sektörel ayrımın siyasi anlamda önem arz ettiği vurgulanmaktadır (Edgell, 1998, 50; Edgell ve Duke, 1991, 32).

Geleneksel çerçeveye yönelik Marksist eleştiri iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, geleneksel çerçevede kapitalist sınıf egemen sınıf olarak yer almamaktadır. İkincisi, sınıf şemasında kapitalistler ile çalışanlar arasındaki ilişki uygun bir şekilde ortaya konulmamaktadır. Böylece, egemen sınıfın tanımlanmasında hataya düşülmektedir (Edgell ve Duke, 1991, 30).

Burada sorun sınıf ayrımlarının mülkiyet göre yapılarak aynı şemada bir araya getirmek değildir. Buradaki asıl sorun üretim araçlarının mülkiyeti boyutunun tamamen göz ardı edilmesidir. Dolayısıyla, geleneksel çerçevede var olan kol/kafa emeği ayrımı, kapitalist toplumlardaki en önemli toplumsal bölünmeyi (yani üretim araçlarına sahip olanlar ile üretim araçlarına sahip olmayanlar) ve bunun ortaya çıkardığı çıkar çatışmasını yansıtmamaktadır. Ayrıca, piyasa sisteminde çalışanlar karşısında kendini savunmasız hissedenler sadece kol işçilerinin olduğu doğru değildir. Başka bir noktadaki eleştiri ise mesleki temel çerçevesinde yapılan sınıf ölçümlerinin, kalifiyesizleşme ve kalifiyeleşme süreçleri ile ilişkili mesleki yapı değişimleri üzerinde durmaktadır. Bu değişimler, tarihsel genellemeler yapmayı güçleştirerek, bu toplumsal süreçlerden etkilenen tüm mesleklerin görece konumlarını yeniden gözden geçirmeyi zorunlu kılmaktadır (Edgell, 1998, 51).

Çizelge 1. Sınıfın İşleyiş Kazanmasında Değerlendirilmesi Gereken Üç Seçenek

Tercih	Kavramsal Unsur	Teknik Unsur
Kavramsal Şema	<i>Sınıf temeli nedir?</i> Teknik üretim ilişkileri çerçevesindeki ayrımlara dayanan mesleki sınıflar veya	<i>Hangi özel işleyiş şeması?</i> Mesleki sınıf (Örneğin Registrar General, Butler ve Stokes, Goldthorpe) veya
	Sosyal üretim ilişkileri çerçevesindeki ayrımlara dayanan mesleki sınıflar	Toplumsal sınıf (Örneğin, Erik Olin Wright I., II. veya III. Tip)
Çözümleme Birimi	<i>Sınıf analizinin uygun birimi nedir?</i> Aile ya da hane veya	<i>Haneye dayanan sınıf ölçümünde hangi yöntem?</i> Tek gösterge (Örneğin, Hane reisi veya kombinasyonlar ya da egemen olan) veya
	Birey	Çoklu göstergeler
Kapsam Alanı	<i>Sınıf çözümlemesinde kapsama alınacak olanlar kimlerdir ?</i> Yalnızca ekonomik olarak faal olanlar veya	<i>Ekonomik olarak faal olmada kullanılacak tanım hangisidir?</i> Ekonomik olarak faal: tam/yarım gün sınırlaması veya
	Faal olmayanların da dahil olması	Ekonomik olarak faal olmayan: emekli, ev hanımı, işsiz vb. için aynı ya da benzer kurallar

Stephen EDGELL and Vic DUKE (1991), "A Measure of Thatcherism: A Sociology of Britain", HarperCollins Academic, London.

Geleneksel analitik sınıf çerçevesine olan eleştiriler sonucu, kuramsal yaklaşımlarda soyut fikirler olarak ele alınan sınıfın işleyiş kazanabilmesine yönelik olarak ayrıntılı ve sistematik bir şekilde ölçümlenme yapabilmek için araştırmacılar üç konuda tercih yapmak zorundadırlar. Bu tercihler Çizelge 1’de sistematik bir şekilde verilmiştir (Duke ve Edgell, 1987, 447; Edgell ve Duke, 1991, 34). Öncelikle araştırmacı hangi kavramsal şemayı kullanacağı konusunda bir tercihte bulunmalıdır. Bunun toplumsal sınıf şeması mı, yoksa bir mesleki sınıf şeması mı ya da ikisinin karışımı bir şema mı olacağına karar verilmelidir. Dolayısıyla, şema seçimi hangi kuramsal çerçevenin kullanıldığını

da gösterecektir. Yani ya Marksist kuram veya Weberyan kuram ya da ikisinin karışımı bir kuramsal çerçeve kullanımı konusunda tercihte bulunulacaktır. Bundan sonraki tercihler ise, seçilen sınıf kategorilerinin kimler için uygulanacağı, analiz biriminin ne olacağı (birey veya aile) ve ele alınacak grubun kapsamı (tüm yetişkin bireyler veya yalnızca iktisadi olarak faal olanlar) gibi konularda olacaktır.

Kavramsal Şema

Toplumsal tabakaların ölçülebilmesi ve işleyiş kazanabilmesi için araştırmacıların tercih yapması gereken konulardan biri hangi kavramsal şemanın uygulanacağıdır. Edgell (1998, 53), kavramsal şema konusunda verilecek kararı üç temel seçeneğe indirgemektedir: a) Mesleki sınıf şemaları, b) Toplumsal sınıf şemaları c) Mesleki ve toplumsal sınıf şemaları.

Mesleki sınıf şemaları, sadece teknik üretim ilişkileri dikkate alınarak düzenlendiğinden, mavi/beyaz yaka ya da kol/kafa emeği sınıflamalarına öncelik vermektedir. Mavi/beyaz yaka ayrımı daha çok iş sosyolojisinde gündeme gelirken, kol/kafa emeği ayrımı ise toplumsal tabakalaşma sosyolojisinde işçi sınıfı/orta sınıf ayrımını ortaya koymak için ele alınmaktadır. Mesleki sınıf şemalarında görülen iki ana kategoriye ayırmanın yanında, ana kategorilerin alt kategorilere de ayrılması tipik bir uygulama olarak görülmektedir (Edgell, 1998). Bu alt kategoriler, değişen beceri ve/veya statü düzeylerine göre belirlenmektedir. “Orta” sınıf ile “işçi” sınıfı, Britanya’da, hakim resmi istatistikler ve ampirik toplumsal araştırmalara ek olarak mesleki sınıf şemalarında en sık kullanılan kategoriler olduğu görülmektedir (Duke ve Edgell, 1987, 448). Edgell (1998, 53)’e göre mesleki sınıf şemaları konusunda belirtilmesi gereken temel olgulardan biri de bu şemaların derecelenmeli olduğu ve bu nedenle de sınıf yapılarının uyuşumsuz, parçalanmış ve açık yapısıdır.

Mesleki sınıf şemalarında temel sorunun, kafa/kol emeği ayrımının ön plana çıkarılması nedeniyle, mülkiyet sahipliğinin merkezi durumu, mesleki yapıdaki değişimler karşısındaki hassasiyeti ve cinsiyetle ilintisi konusundaki başarısızlık olduğu vurgulanmaktadır (Edgell ve Duke, 1991, 33-35; Edgell, 1998, 53). Bunun yanında, mesleki sınıf şemalarının ileriye yönelik çıkarım yapma konusunda faydalı olduğu düşüncesi de mevcuttur. Ancak bu

düşüncenin, alternatif şemaların kuramsal olarak daha donanımlı ve daha dikkatli kurulmuş olması nedeniyle, çok güçlü olduğunu söylemek zordur. Bütün bunlara rağmen, mesleki sınıf şemaların yaygın olarak kullanılmakta olduğu ve özellikle küçük ölçekli araştırma projeleri için önemli işlemler olan tekrarlama ve karşılaştırmaları kolaylaştırdığı ileri sürülmektedir (Edgell, 1998, 53).

Toplumsal sınıf şemaları üretim ilişkileri temelinde yapılandırılan şemalardır. Bu şemalarda “mülkiyet” ve “işgücü üzerindeki kontrol” merkezi konumdadır. Bu şemalar, mesleki sınıf şemalarının aksine, derecelmeli değildir. Toplumsal sınıf şemalarında, toplumsal sınıflar bağlantısaldır. Bu nedenle sınıfsal yapının çatışma, kutuplaşma ve kapalılık gibi niteliklerine vurgu yapılır.

Toplumsal sınıf şemalarında da bir derecelemenin varlığı ileri sürülmektedir (Edgell, 1998, 55). Bu iddiaya göre, kapitalist toplumda özel mülkiyet pratik ve ideolojik anlamda önemli bir konuma sahip bulunmaktadır. Bu nedenle mülk sahibi sınıflar mülksüzlerin üstünde yer almaktadır. Ancak, bağlantısal kavramlaştırmalar kolayca bir hiyerarşiye dönüştürülemez.

Endüstriyel kapitalist toplumların tamamen uyumlu olduğunu ya da tamamen çatışmacı bir yapıya sahip olduğunu düşünerek geliştirilen iki alternatif şemanın gerçekçi olmadığı konusunda da görüşler mevcuttur. Bu görüşlere göre, sınıf yapıları paylaşılan değerleri ve çatışan çıkarları yansıtmaktadır (Edgell, 1998, 56). Bu nedenle modern toplumsal yapının bu iki boyutunu birleştiren bir sınıf şemasına gerek olduğu belirtilmektedir. Örneğin, Wright'ın ikinci sınıf haritası ve Goldthorpe'un şeması, mesleki ve toplumsal sınıfları bir arada ele alan ve derecelmeli ve bağlantısal sınıfları aynı modelde birleştiren bir yaklaşımla yapılandırılmıştır.

Bu durumda temel bir sorun ortaya çıkmaktadır. Derecelmeli ve bağlantısal sınıfların aynı modelde birleştirmenin nasıl olanaklı olacağı gündeme gelmektedir. Başka bir anlatımla, mesleki ve toplumsal sınıf şemalarını biçimlendiren düzenleyici ilkelerin temelde bağdaşmaz olduğu ileri sürülmektedir. Sözelimi mesleki sınıf paylaşılan değerleri, toplumsal sınıf ise çatışan çıkarları gerektirmektedir. Bunun yanında, iki saf şemadan farklı olarak karışık şemaların, bunlardan birine veya diğerine öncelik vermelerine rağmen, hem toplumsal hem mesleki sınıfları kapsamaları tipik bir durumdur.

Eğer karışık bir şema hiyerarşik bir şekilde mülksüz sınıfları mülk sahibi sınıflarla birlikte sınıf yapısının üst kısmına yerleştirirse, temelde derecelmeli olduğundan toplumsal bağlantıdan ziyade mesleğe dayanan bir şema olarak ortaya çıkacaktır (Edgell, 1998, 55-56). Dolayısıyla, sosyolojinin güvenilirliğini zorlayarak üniversite okutmanlarını büyük sermaye sahipleri sınıfına sokma gibi bir yanlışlık doğacaktır.

Mesleki sınıf şemaları. Mesleğin, kişinin toplum nezdindeki itibarını başka bir deyişle sosyal statüsünü belirleyen sosyal olgulardan biri olduğu genel kabul görmektedir. Birçok sosyolojik araştırmada meslek faktörü gelir düzeyi, yaşam tarzı ve sınıf bilinci gibi kişinin sınıfsal konumunu belirlemede ya da toplumsal tabakalaşma yapısı içinde yatay ve dikey hareketliliğin incelenmesinde temel argüman olarak kullanılmaktadır.

Sorokin (1964, 11), toplumsal tabakalaşmanın iktisadi, politik ve mesleki olmak üzere üç şekilde ortaya çıktığını vurgulamıştır. Sorokin (1964, 100), meslekler arasındaki tabakalaşmayı iki temele dayandırmaktadır. İlki, mesleklerin öneminin toplumun varlığı ve işleyişi ile ilgili olmasıdır. İkincisi ise, mesleğin başarısı için zeka düzeyinin gerekliliğidir. Dolayısıyla meslek gruplarının aynı sosyal düzeyde yatay bir çizgi üzerinde değil üst üste sıralanmış şekilde oldukları ileri sürülmektedir. Bazı meslekler üst sosyal katlarda bulunurken diğerleri alt katlarda yer aldığı kabul edilmektedir. Sonuç olarak da bir mesleğin sınıf şemasındaki hiyerarşik yeri ile sosyal önemi arasında bir korelasyonun var olduğu ve bu korelasyonun da bizi başka korelasyonlara götürdüğü vurgulanmaktadır. Böylelikle bir mesleğin organizasyon ve kontrol işlevinin onun sosyal bakımından önemini ortaya koyduğu ileri sürülmektedir (Eke, 1987, 382).

Kişilerin mesleğin gerektirdiği işler yoluyla sahip oldukları kişisel ve sosyal farklılıkların, toplumsal tabakalaşmada mesleğin bir kriter olarak göz önüne alınmasını gerekli kıldığı ileri sürülmektedir. Mesleğin kişilere kazandırdığı özelliklerin, kişinin o mesleği makul bir devamlılıkta sürdürmesi ile olanaklı olabileceği kabul edilmektedir. Ancak, kişilerin mesleği icra ederken kazandığı özelliklerin almış oldukları eğitim ile de sıkı sıkıya bir ilişkisi olduğu yadsınamaz. Özellikle günümüzde çoğu meslekler belirli bir eğitim düzeyinde kazanılmaktadır. Formel eğitimin gerek duyulmadığı mesleklerde

bile işbaşı eğitimi, yetişkin eğitimi programlarıyla bazı meslek gruplarına gerekli beceri ve bilgiler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle meslek durumu ve eğitim düzeyi birbirinden ayıramamaktadır. Dolayısıyla, meslek faktörünün diğer sosyal sınıf faktörleri ile ilişkisi, eğitim düzeyinin kişiye kazandırdığı özellikler ihmal edilmeden ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Eke, 1987, 388).

Meslek kişinin gelir düzeyinin belirlemede önemli bir faktör olarak çıkmaktadır. Kişinin mesleği gelir düzeyini belirlerken aynı zamanda onun sosyal statüsünü de belirlemektedir. Diğer yandan, gelirin de kişinin sosyal statüsünün temel belirleyicilerden biri olarak kabul görmektedir. Ancak, sosyal statü ile gelir arasındaki ilişkinin her zaman doğru orantılı olmayabileceği de ileri sürülmektedir. Sözelimi bir gazino şarkıcısının bir yargıca göre daha fazla gelir elde etmesine rağmen yargıcın toplum önündeki itibarı daha fazla olmaktadır. Dolayısıyla, meslek statü belirleyicisi olarak gelir etkisini içinde barındırabileceği gibi diğer etmenleri de içerebilmektedir.

İnsanlar barınma, beslenme, giyim, eğitim, sağlık, eğlence, haberleşme ve ulaşım gibi ihtiyaçlarını gelir düzeyi ile meslek ve eğitim durumuna göre kendine has bir bileşim çerçevesinde karşılar. Bu bileşim o kişinin yaşam tarzını ortaya koyar. Bu yaşam tarzı toplum tarafından hiyerarşik bir değerlendirmeye tabi tutulur.

Sonuç olarak, kişilerin toplumdaki statülerini belirleyen eğitim, gelir ve yaşam tarzı gibi etmenler aynı zamanda kişilerin meslekleri ile de yakından ilişkili olduğu için mesleğin tek başına bir statü belirleyicisi olarak ele alınması sıklıkla gözlenmektedir. Suher (2003)'e göre İngiltere'de toplumsal sınıflama yaklaşımları meslekleri temel almaktadır.

Mesleğin sosyal sınıf ölçümünde sosyal bir gösterge olarak kullanılmasının bazı açmazları olduğu kabul edilmektedir (Suher, 2003, 255-256). Birinci açmaz, mesleki ölçüklerin sadece iktisadi anlamda faal olanları kapsama almasıdır. Bilinmektedir ki endüstrileşen toplumlarda ekonomik bakımdan aktif belli sayıda insan olacaktır. Aktif olmayanların sınıflandırılması sorun yaratacaktır. Ancak geliştirilen bazı yöntemler çocuklar ve emekliler gibi bazı aktif olmayanların sınıflandırılmasını olanaklı kılabilir. Söz gelimi, tüm hane bireylerini hane reisinin sahip olduğu sınıfa koyma ve emeklileri yaptıkları en son işe göre sınıflandırma gibi yöntemler örnek olarak

sıralanabilir. Fakat işsizlerin durumu ise açık değildir. İşsizlerin günümüzde hızla artması bu sorunu daha da dikkate değer hale getirmektedir.

İkinci açmaz ise, sınıf süreçlerinin meslekleşme üzerindeki etkisi yadsınamaz olmakla beraber toplumsal işbölümü ile ilgili faktörlerin de etkisini göz ardı etmemek gerekir. Özellikle cinsiyet, ırk ve yaş gibi faktörlerin toplumsal işbölümü ile ilişkisinin göz önünde bulundurulması gerekir. Aynı şekilde, ticari birlik ve profesyonel grupların (avukatların oluşturduğu barolar gibi) ortaya koyduğu sınırlamaların maddi avantajlara yönelik olduğu kadar bir statü iddiasını da içerdiği kabul edilmektedir. Söz gelimi, yetenek gerektiren zanaat grupları tarafından sıkı bir şekilde korunan kurumsallaşmış bağlılıklar, bir mesleğin icrası için belirli birliklere üye olunması buna ilişkin örneklerdendir. Bu nedenle mesleki yapı, aynı zamanda kapitalist sınıf süreçlerinin belirgin bir çıktısı olmayan bu gibi faktörlerin etkisini de bünyesinde bulundurmaktadır.

Üçüncü açmaz da, mesleki unvan, kapital ve servet sahibi olmaya ilişkin herhangi bir gösterge ortaya koyamayacağıdır.

Dördüncü açmaz ise, mesleki sınıf ölçüklerinin kuramsal anlamda sınıf ilişkilerini tanımlamadaki kapasitesine ilişkindir. Marksist yaklaşım, mesleğin, sınıf kavramının temel noktalarına vurgu yapmadığını teknik ve toplumsal işbölümü arasındaki ayrıma dikkat çekerek ortaya koymaktadır. Mesleğin marksist yaklaşımda teknik işbölümündeki pozisyona denk geldiği kabul edilir. Meslek tipik olarak iş görevlerini temsil etmektedir. Sınıf kavramı ise temelde, çalışma durumundaki ilişkileri veya sosyal işbölümü içindeki pozisyonları ifade ettiği vurgulanmaktadır. Weberyen yaklaşımda da sosyal sınıfların sadece mesleklerle ifade edilemeyeceği kabul edilmektedir. Weber'e göre sosyal sınıf, içinde bireysel ve kuşaksal hareketliliğin kolay ve tipik olduğu söz konusu sınıf durumlarının bütünü olarak görülmektedir. Bu nedenle önde gelen bir Weberyen sınıf analizcisi olan Goldthrope, yaptığı çalışmalarda toplumsal sınıfların tanımlanmasında hayati öneme sahip gördüğü toplumsal hareketlilik sınırlarını veya ayrımlarını ortaya koyma çabası içinde olmuştur.

Wright'ın sınıf şeması (Marksist Yaklaşım). Toplumsal sınıflara ilişkin ölçek oluşturma çabasında olan bazı araştırmalarda, sınıf şemalarının

Marksist yaklaşımla geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu konuda en fazla çalışma yapan araştırmacı Erik O. Wright'dır. Marx'a göre sınıf toplumdaki üretim sistemiyle olan ilişkisine göre tanımlanmalıdır. Dolayısıyla Marx sınıfların tanımlanmasında işlevselcilerin ileri sürdüğü mesleki statüyü değil kişinin üretim unsurları ile olan ilişkisini ele almak gerektiğini vurgulamıştır (Kerbo, 2000, 134). Bu çerçevede Wright dört sınıflı bir model geliştirmiş ve bu modelle Wright, Marx'ın sınıf görüşünün daha kullanışlı olduğunu ve mesleki kategorilere yönelik işlevsel bakış açısının bazı problemlere yol açtığını gösterme çabası içinde olmuştur.

Wright genel olarak dört sınıftan söz etmiş, üretim sistemiyle olan ilişkileri çerçevesinde tanımladığı bu sınıfları şu şekilde sıralamıştır (Kerbo, 2000, 134): Kapitalistler, yöneticiler, işçiler ve küçük burjuvazi. Kapitalistlerin üretim sistemiyle ilişkisi, üretim unsurlarına sahipliği ve diğerlerinin emeğini satın almaları ve kontrol etmeleri üzerine kurulmuştur. Yöneticiler ise, kapitalistler adına diğerlerinin emeğini kontrol ederler ve kapitalistlere emeklerini satarlar. İşçiler ise sadece emeklerini kapitalistlere satarak üretim sistemi içinde yer alırlar. Diğer yandan küçük burjuvazi de geniş çaplı olmayan üretim unsurlarını elinde tutarak ve az sayıda işçi çalıştırarak veya hiç çalıştırmadan üretim sistemi içindeki yerlerini alırlar.

Wright'ın çalışmasından önce yapılan pek çok çalışmada işlevselci yaklaşım esas alınmıştır. İşlevselci çalışmalarda meslek, ölçek oluşturmada temel gösterge olarak alınmıştır. Wright ise sınıf ve meslek arasında kesin bir ayırım çizmektedir. Ona göre, mesleklerin üretimin teknik ilişkileri içerisindeki konumlar olarak tanımlanması gerekirken, sınıfların da üretimin sosyal ilişkileri içerisindeki konumlar olarak tanımlanması gerekir. Bu nedenle Wright, mesleki sınıf şemalarının sınıfları gerçek anlamıyla ortaya koyamadığını düşünerek, kendi çalışmasında özel hazırladığı anket verisini kullanmıştır. Onun buradaki temel stratejisi mesleklerin ya da görevlerin temsil ettiği sınıf ilişkilerini ortaya koymaktır. Çünkü Wright görevler ve mesleklerin üretim sistemi içerisindeki kişiler tarafından doldurulan boş yerler olduğu düşüncesindedir. Dolayısıyla meslekler ya da görevler Marksist temellere dayanan sınıf şemasına yerleştirilir. Wright'ın sınıf analizinin odak noktasını üretimin sosyal ilişkileri içerisindeki kontrol ve sömürü oluşturur (Crompton, 1998, 70).

Mesleki sınıf şemalarının anlatıldığı önceki bölümde eğitim düzeyinin ve mesleki statünün kişinin gelirini belirlemede önemli bir etken olduğunun savunulduğundan bahsedilmiştir. Ancak, bunun aksini savunan görüşlerin de mevcut olduğu bilinmektedir. Ayrıca, Wright işgücünün ulusal çaptaki örneklemi üzerinden yaptığı çalışmalarda, sınıf pozisyonunun insanlar arasındaki gelir farklılıklarını mesleki statü ve eğitim düzeyi kadar açıkladığını ortaya koymuştur. Bu çalışmalarda ortaya çıkan diğer bir bulgu ise daha fazla gelire sahip kapitalistlerin, eğitim düzeyinden, mesleki beceriden, yaştan ve makamdan gelen gelir etkisini ortadan kaldırdıkları ya da kontrol ettikleridir. Wright'ın çalışmalarından ortaya çıkan bir diğer bulgu da eğitimin ortalama olarak daha yüksek bir gelir elde etmeye katkısının olmadığı, ancak yönetici konumunda olanlar için daha fazla eğitimin daha fazla gelir sağladığıdır. Ayrıca, sınıf içi kategorilerde erkekler ile kadınlar arasında ve siyahlar ile beyazlar arasında gelir açısından bir fark olmadığı bulgusu da ortaya çıkan konulardandır. Kadın ve erkek ile siyah ve beyaz arasındaki gelir farkları genellikle sınıf farkından doğmaktadır. Kadınlar ve siyahların gelirleri gelirlerinin daha düşük olmasının sebebi bu grupların daha çok işçi sınıfı içinde yer almalarındadır (Kerbo, 2000, 138).

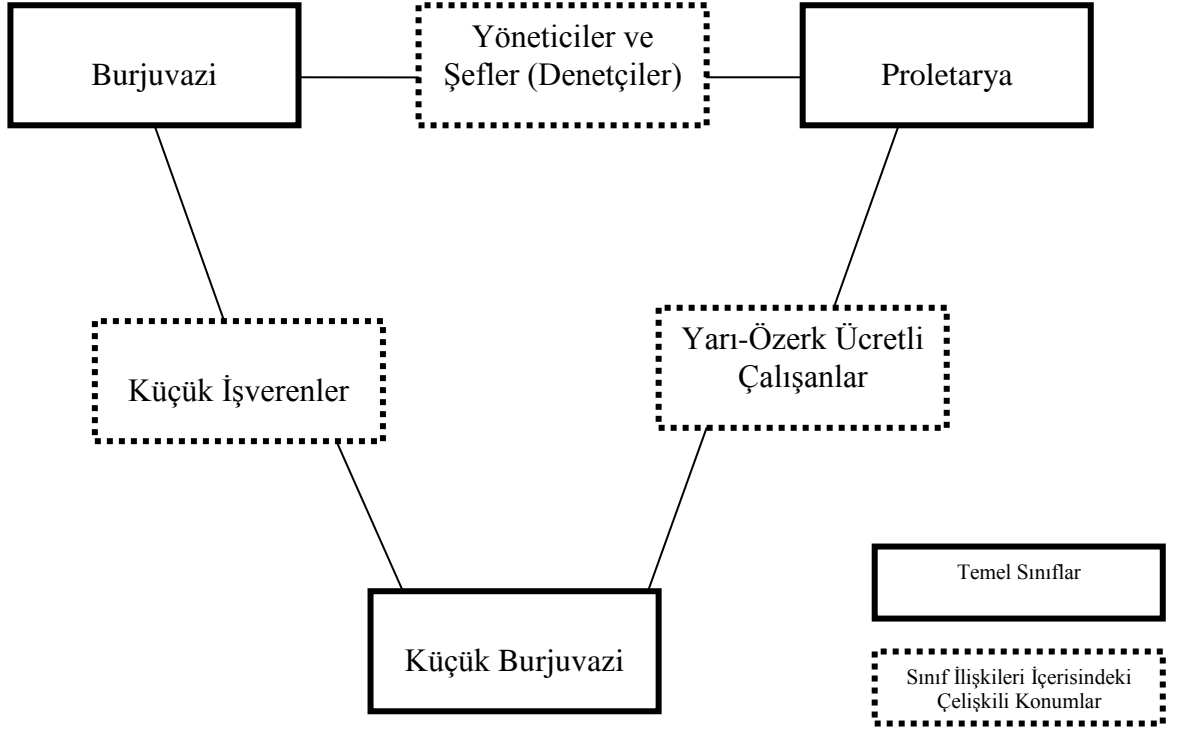
Erik Olin Wright, Amerikalı yeni kuşak Marksistlerden olup 1970 yılından beri sınıfa ilişkin kuramsal yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Ancak, bu yaklaşımların zaman içinde birtakım değişikliklere uğradığı da belirtilmektedir. 20. yüzyılda Marksist açıklamalara yöneltilen en büyük eleştirilerden biri, yüksek ücretlerle çalışan ve “orta sınıf” diye tabir edilen grupların analizinde yetersiz kaldıkları yönündedir. Burjuvaziden farklı olan bu gruplar üretim unsurlarının sahipleri olmasalar da proletarya ile karşılaştırıldığında daha yüksek gelirlere, yaşam koşullarına ve iş güvencesine sahiptirler. Wright bu grubun pozisyonunu Weberyen kavramlara başvurmadan açıklayabilecek bir sınıf şeması oluşturma çabasında olmuştur (Haralambos ve Holborn, 1995, 112). Marksist kuramın “orta sınıf” kavramına ilişkin içine düştüğü açmazı, Wright, “Çelişkili Sınıfsal Konumlar” kavramını ortaya atarak çözmeye çalışmıştır.

Wright ilk sınıf şemasını oluştururken üç temel sınıf konumundan yola çıkmıştır. Bunlar, “burjuvazi”, “proletarya” ve “küçük burjuvazi”dir. Burjuvazi, üretim unsurları, emek gücü, yatırımlar ve birikim üzerinde kontrole sahip

sınıftır. Ploretarya ise bu kontrollerin hiçbirine sahip olmayan sınıftır. Küçük burjuvazi üretim unsurları üzerinde tam kontrolü olup, yatırımlar ve birikim süreci üzerinde biraz kontrolü olan ve işçi çalıştırmadığı için emek gücü üzerinde kontrolü olmayan sınıftır. Wright'ın şemasında sınıf ilişkileri içerisinde çelişkili konumda olan bazı çalışanlar “çelişkili sınıflar” olarak adlandırılmıştır. Çelişkili sınıflar, iki sınıfın bazı özelliklerini taşıması nedeniyle her iki sınıfa da tam olarak uymayan sınıfsal konumlardır. Dolayısıyla, bu çalışanlar yukarıda tanımlanan temel sınıfsal konumların saf üyeleri olmadığı için arada bir konum olarak belirlenmişlerdir. Bu nedenle, yöneticiler, denetçiler, teknokratlar ve ustabaşılar Wright'ın şemasında burjuvazi ve proletarya arasında çelişkili konumlar olarak tanımlanmıştır. Bu çalışanların burjuvazi kadar çok olmamakla beraber, proletaryanın çok üstünde belli bir kontrolleri vardır. Sözelimi, üst düzey yöneticilerin yatırımlar üzerindeki kontrolü sınırlı olmakla birlikte, üretim unsurları ve diğerlerinin emek gücü üzerinde kontrolü azımsanamayacak kadar büyüktür. Bunun yanında, ustabaşılarının, üretim unsurları veya yatırım üzerinde kontrolleri olmasa da diğerlerinin emek gücü üzerinde düşük düzeyde bir kontrol gücü vardır. Burjuvazi ile küçük burjuvazi arasındaki bir diğer çelişkili konum küçük işverenlerdir. Wright'ın tanımına göre küçük işverenler, diğer çalışanlara iş vermekle beraber yaptıkları iş sonucu elde ettikleri karın yarısından fazlasını kendi emekleri ya da diğer aile üyelerinin emeğinden elde edenlerdir. Bu çelişkili konumda bulunanlar, küçük burjuvaziden farklı olarak işçi çalıştırarak bir sömürü ilişkisi içerisine girmektedirler. Bunun yanında, kapitalist sınıftan farklı olarak işçilerle birlikte üretim sürecine dahil olurlar ve sermaye birikimini yüksek düzeyde tutacak kadar emek gücüne iş vermezler. Ploretarya ile küçük burjuvazi arasında yer alan diğer çelişkili konum ise yarı-özerk ücretli çalışanlardır. Bu konumda bulunanların nasıl çalıştıkları ve ne ürettikleri üzerinde biraz kontrolleri vardır. Dolayısıyla üretim unsurları üzerinde az da olsa kontrole sahiptirler. Wright, laboratuvar araştırmacılarını, üniversitedeki profesörleri ve yüksek düzeyde vasıflı zanaatkarları yarı-özerk ücretli çalışanlar sınıfına örnek olarak göstermiştir (Suher, 2003, 307-308).

Wright geliştirdiği sınıf şeması kapsamında 1969 yılında Amerika'ya ilişkin bazı tahminlerde bulunmuştur. Bu tahminler çerçevesinde burjuvazinin nüfusun yüzde 1-2'sini, küçük burjuvazinin yüzde 4-5'ini, ploretaryanın yüzde

41-54'ünü, küçük işverenlerin yüzde 6-7'sini, yarı özerk çalışanların yüzde 5-11'ini ve yönetici ve şeflerin (denetçiler) ise yüzde 30-35'ini oluşturduğunu ortaya koymuştur (Haralambos ve Holborn, 2004, 112).

Rosemary CROMPTON, *Class and Stratification: An Introduction Current Debates*, Polity Press, Oxford, UK, 1993.

Şekil 1. Wright'ın İlk Sınıf Haritası

Wright'ın sınıf haritası Şekil 1'de verilmektedir. Şekil 1'de sınıfsal konumlar mülkiyet, üretim sürecinde kontrol ve özerkliğe sahip olma oranlarına göre sınıf haritasında yer almışlardır. Bu yerleştirmelere yönelik bilgiler Wright ve meslektaşları tarafından büyük çapta örneklemelerden oluşan anketlerle toplanmıştır (Crompton, 1998, 72).

Çizelge 2. Wright'ın İlk Sınıf Haritası (Kapsamlı Versiyon)

Geleneksel Kapitalist	
1. BURJUVAZI	
2. Yarı Çelişkili Konum	Üst Düzey Şirket Yöneticisi
3. Çelişkili Konum	Üst Düzey Yöneticiler
4. Çelişkili Konum	Orta Düzey Yöneticiler
5. Çelişkili Konum	Teknokratlar
6. Çelişkili Konum	Ustabaşı/Bant Denetçileri
7. PROLETARYA	
8. Çelişkili Konum	Yarı-Özerk İşçiler
9. KÜÇÜK BURJUVAZI	
10. KÜÇÜK İŞVERENLER	

Stephen EDGELL, Sınıf, çeviren Didem ÖZYİĞİT, Dost Kitapevi Yayınları, 1998.

Wright'ın sınıf şemasına ilişkin yukarıda yapılan açıklamalar sonucunda onun çelişkili sınıfsal konumları ayırmayıştığının temelinde kontrol kavramının olduğu belirtilmektedir. Onun kontrol kavramıyla ilgili ayrıntılı incelemesinde, üç tip kontrolü (yatırım ve birikim süreci üzerinde kontrol, üretim araçları üzerinde kontrol ve emek gücü üzerinde kontrol) tam, kısmi, asgari ve sıfır kontrol durumu olarak basamaklandığı görülmektedir. Böylece, Wright burjuvazi ile proletarya arasında, tek bir çelişkili konum yerine dört çelişkili konum belirleme durumuna gelmiştir. Çizelge 2'de de görüldüğü gibi, bunlar, yatırımlar üzerinde minimum kontrolü olan üst düzey idareciler; yatırımlar, üretim araçları ve diğer çalışanların emek gücü üzerinde kısmi kontrolü olan orta düzey idareciler; üretim ile emek gücü üzerinde minimum kontrolü olan teknokratlar ve sadece emek gücü üzerinde minimum kontrolü olan ustabaşı/bant denetçileridir. Wright'ın geleneksel kapitalistler ve üst düzey şirket yöneticileri şeklinde burjuvaziye ikiye ayırmaktadır. Bu ayırımın temelinde yatan ise üst düzey şirket yöneticilerinin, sermayenin bir kısmına (çoğu olmasa da) sahip olmalarına karşılık kanuni işveren statüsüne sahip olmamaları nedeniyle yarı çelişkili konumda olmalarıdır. Bu da sınıfsal

ilişkilerin ne kadar karmaşık olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Wright'ın ilk sınıf haritası altı ile on sınıf içerdiği görülmektedir (Edgell, 1998, 27-28).

Yarı-özerk işçilerin sınıfsal koşullarının işçi sınıfının koşullarından gerçekte ayırt edilemez olmasından dolayı Wright ploretarya ile küçük burjuvazi arasındaki çelişkili konumdan vazgeçmiştir. Bu nedenle yarı-özerk işçiler kategorisini ploretarya ile birleştirmiş oldu. Bu da Wright'ın çelişkili sınıflar kavramından uzaklaşmaya başladığının habercisi olarak görülmüştür (Edgell, 1998, 28).

Sınıfsal ilişkilerdeki çelişkili “çelişkili sınıfsal konum” kavramı, sömürü ilişkilerinden ziyade hâkimiyet ilişkilerine dayanmaktaydı (Edgell, 1998, 29). Sözgelimi, idareciler, aynı anda hem işçiler üzerinde egemen olduklarından hem de kapitalistlerin egemenliği altında olduklarından, Wright idarecilik konumunu çelişkili bir konum olarak tanımlamıştır. “Sömürü” kavramının bir tarafa atılması Wright'ı rahatsız etmiştir. Çünkü Wright'a göre, “sömürü”nün göz ardı edilmesi, klasik Marksizm için temel olan sınıfsal konum ile sınıf çıkarları arasındaki ilişkiyi zayıflatır. Bunun da ötesinde, toplumsal ayrımlar karşısında bir “çok yönlü baskı” yaklaşımı geliştirilmesine neden olur. Bütün bu çekinceler, Wright'ı ilk sınıf haritasının kuramsal dayanaklarına ilişkin ileri sürülen eleştirileri kabul etmeye ve kendi sınıf yaklaşımını yeniden gözden geçirmeye itmiştir. Söz konusu gözden geçirme çerçevesinde Wright sömürüyü temel alan yeni bir Marksist sınıf şeması oluşturmuştur (Suher, 2003, 311-312). Ona göre, sömürü, bir sınıfın emeğinin çıktılarını, diğer bir sınıfın kendine mal etmesi ile ilgiliydi. Eğer sömürülen sınıf çalışmayı durdurursa, bu sömürüyü yapan sınıfın zarar göreceği anlamına gelmekteydi.

Sömürü Wright'a göre dört tip varlığa dayanmaktadır. Bu varlıkların her birinin eşit olmayan sahipliği ya da kontrolü, farklı sömürü türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Söz konusu sömürü türleri, feodal sömürü, kapitalist sömürü, statist sömürü ve sosyalist sömürü olup, bunlara neden olan varlıklar (avantajlar) ise sırasıyla emek-güç avantajı, kapital varlığı, örgütsel avantaj ve beceri-ehliyet avantajıdır (Crompton, 1998, 73).

Çizelge 3. Wright'ın İkinci Sınıf Haritası

Avantajlar	Üretim Araçlarındaki			Kurumsal Avantajlar	
	Üretim Araçlarına Sahip Olanlar	Mülksüzler (Ücretli Emekçiler)			
Kendileri Çalışmaksızın İşçi İstihdam Edecek Kadar Sermaye Sahibi Olanlar	1. Burjuvazi	4. Uzman İdareciler	7. Yarı Ehliyetli Yöneticiler	10. Ehliyetsiz Yöneticiler	+
İşçi İstihdam Edecek Kadar Sermayeleri Vardır, Ama Çalışmak Zorunda Olanlar	2. Küçük İşveren	5. Uzman Denetçiler	8. Yarı Ehliyetli Denetçiler	11. Ehliyetsiz Denetçiler	0
Kendi Adına Çalışmaya Yetecek Kadar Sermayeleri Vardır, Ama İşçi İstihdam Edemeyenler	3. Küçük Burjuvazi	6. İdareciler Dışındaki Uzmanlar	9. Yarı Ehliyetli İşçiler	12. Proletarya	-
		+	0	-	Beceri / Ehliyet Avantajları

Edgel, S. (1998) *Sınıf, Çeviren Didem ÖZYİĞİT, Dost Kitapevi Yayınları, s.31.*

Wright sömürüyü merkez alan ikinci sınıf haritasında ilk olarak, sınıf yapısını üretim unsurlarına sahip olanlar ve sahip olmayanlar şeklinde ortaya koymuştur. Üretim unsurlarına sahip olanlar arasında tekrardan bir ayrıma giderek, üç farklı grup tanımlamıştır (Suher, 2003, 314). Bunlardan birincisi, kendi çalışmasına ihtiyaç duymayacak şekilde işçi çalıştıran üretim unsurlarına sahip olanlardır. İkincisi, kendi çalışmasına ihtiyaç duyacak şekilde işçi çalıştıran üretim unsuru sahipliği olanlardır. Üçüncüsü ise kendileri için çalışan ve diğer çalışanlara iş vermeyen küçük burjuvazidir. Üretim unsurlarına sahip olmayan ücretli emekçiler, örgütsel avantajlar ve beceri/ehliyet avantajları açısından bir tasnife tutularak, ortalamanın üzerinde,

ortalama düzeyde ve ortalamanın altında gibi bir derecelendirme yapılmak üzere dokuz gruba ayrılmıştır. Bu kategoriler, örgütlerde kuvvetli pozisyonlara sahip vasıflı, uygun nitelikli uzman idarecilerden başlayıp, pozisyon kuvvetinden, vasıftan veya nitelikten yoksun proletaryaya kadar uzanmaktadır.

Wright'ın ikinci sınıf haritasını gösteren Çizelge 3'te ilk olarak, üretim araçlarına sahip olanlar ve olmayanlar ayrımına gidilmiştir. Burada kapitalizmin temel yapısal sınıf bölünmesi ortaya konmuştur. Daha sonra ise, üretim araçlarına sahip olan mülk sahipleri işçi çalıştırıp çalıştırmamasına ve kendilerinin çalışıp çalışmamasına göre üç gruba ayrılmıştır. Mülksüzler ise sahip oldukları kurumsal avantaj ve beceri/ehliyet avantajlarının tipine ve derecesine göre dokuz gruba ayrılmıştır. Böylelikle Wright'ın ilk temel sınıf haritasındaki sınıf sayısının iki katı bir sınıf sayısına ulaşılmaktadır. Görüldüğü gibi son sınıf haritasına eklenen yeni sınıflar sınıfsal yapının mülksüzler kısmında yer almaktadır. Bu nedenle, ikinci sınıf haritası, sınıf ilişkileri yapısının modern kapitalizmin kendine özgü karmaşıklığının kuramsal bir açıklamasını göstermektedir. Bu haliyle on sınıftan oluşan birinci sınıf haritasının tam versiyonunu anımsatmaktadır. Bu yeni formülleştirme Wright'a göre ilk sınıf haritası ile karşılaştırıldığında daha gelişmiş bir yapıdadır. Çünkü, yeni haritadaki kabule göre, mülksüz orta sınıfların, gerek beceri avantajları gerekse örgütlenme üzerindeki etkin kontrollerinden ötürü, işçi çıkarları ile çatışan çıkarları mevcuttur. Bu çerçevede, bu yeni orta sınıflar, kapitalist bir toplumdaki mücadeleler içerisinde çelişkili konumlar oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile buna sömürücü ilişkiler çerçevesindeki çelişkili konumlar da denilebilir (Edgell, 1998, 29-30).

Söz konusu yeni haritayla Wright, tarihsel olarak hangi çelişkili konumların en önemli konumlar olduğunun açığa çıktığını ileri sürmektedir (Edgell, 1998, 30). Bu çerçevede, idareciler ve devlet bürokratlarının temel çelişkili konumu oluşturduğu Wright tarafından iddia edilmektedir. Çünkü ona göre, söz konusu sınıflar, kapitalizmden çok farklı olan ve kapitalist ilişkilere potansiyel bir alternatif sunan bir sınıfsal örgütlenme ilkesini temsil etmektedirler. Bu durum, şirket idarecilerinden çok kariyerleri kapitalist sınıf çıkarlarına daha az bağlı olan devlet idarecileri için geçerli olduğu Wright tarafından kabul edilmektedir.

Goldthorpe'un sınıf şeması (Weberyan Yaklaşım). İngiliz sınıf yapısı Goldthorpe'un 1960'lardan bu yana incelediği bir konudur. Tabakalaşma konusunda Erik Olin Wright Marksist yaklaşımın kuramsal gelişimine yoğunlaşırken, Goldthorpe ise Weberyan fikirlerin pratikteki uygulamaları üzerine eğilmiştir (Haralambos ve Holborn, 2004, 115). Başlangıçta Goldthorpe'un sınıf şemaları toplumsal hareketliliğe yönelik çalışmalar çerçevesinde geliştirildiği görülmektedir. Onun bu çalışmaları Oxford Hareketlilik Çalışması'nın temelini oluşturmuştur.

Goldthorpe'un sınıf analizinin temelinde sınıf yapıları arasındaki ilişkiler, sınıf hareketliliği, sınıf tabanlı eşitsizlikler ve sınıf eylemleri bulunmaktadır. Dolayısıyla, Goldthorpe'a göre, ulusal ekonomilerin farklı sektörlerdeki üretim birimleri ve emek piyasalarındaki istihdam ilişkileri ile tanımlanan konumlar arasındaki bağlantılar, bireylerin ve ailelerin zaman içinde bu konumlara dağılım süreçleri ve buna bağlı olarak yaşam şansları, adapte ettikleri toplumsal kimlikleri ile takip ettikleri toplumsal değer ve çıkarların sonuçları sınıf analizinin araştırma konuları olmalıdır (Goldthorpe ve Marshal, 1992, 382).

Goldthorpe'un sınıf şemasında temel ayrım "işverenler", "kendi hesabına çalışanlar" ve "işçiler" şeklindedir (Suher, 2003, 324). İşverenler, diğerlerinin emeğini satın alır ve onların üzerinde bir dereceye kadar otoriteye sahiptir. Kendi hesabına çalışanlar, ne başkasının emeğini satın alır ne de kendi emeğini satar. İşçiler, kendilerini işverenlerinin otoritesi altına sokarak, emeğini işverenlere satarlar. Dolayısıyla, herhangi bir sınıf şeması istihdam ilişkilerini temel alıyorsa bu üç temel sınıf konumunu kapsamak zorundadır.

Hope-Goldthorpe meslek ölçeğinin 36 kategorili geçerliliğini kaybetmiş versiyonundan alınan kategorilerin toplanmasıyla oluşturulmuş yedi katlı sınıf şeması Goldthorpe'un ilk versiyon şemasıdır (Çizelge 4). Ancak, söz konusu 36 kategorideki konumların ölçekteki sıralaması göz önünde bulundurulmaksızın toplanması tutarlı bir hiyerarşi oluşturulması açısından endişeler taşımaktadır. Ayrıca, Goldthorpe bu sınıf kategorilerinin mesleki işlev ve istihdam statüsü açısından nispeten yüksek derecede bir ayrım sağlamalarından dolayı büyük ölçüde niteleyici olduğunu ileri sürmüştür. Sonuçta birleşik istihdam statüsü bir meslek tanımının bir parçası gibi muamele gördüğü vurgulanmaktadır. Hem teknik üretim ilişkilerini hem de

toplumsal üretim ilişkilerini kapsayan bir sınıf şeması kurmanın gerekçesi, bu şemanın, ayrıştırılan sınıflar içerisinde, görevlilerin kabaca aynı piyasa ve çalışma koşullarını paylaşacakları meslekleri bir araya getirmesidir. Bu çerçevede, Goldthorpe'a göre, mevcut göstergeler ışığında, her bir sınıfın üyelerinin, bir taraftan kaynakları ve gelir düzeyleri, ekonomik güvenlik dereceleri ve ekonomik gelişme şansları (yani piyasa koşulları), diğer taraftan da içerisinde yer aldıkları üretim sürecini yöneten yetki ve kontrol sistemi çerçevesindeki konumları (yani çalışma koşulları) bakımından, tipik karşılaştırmalara tabi tutulabildiği mesleki kategoriler birleştirilmektedir (Edgell, 1998, 37).

Çizelge 4. Goldthorpe'un Sınıf Şeması (İlk Versiyon)

Sınıflar	No	Tanım
<u>Hizmet Sınıfı</u>	I	Yüksek düzey profesyoneller, kendi başına çalışanlar ve ücretliler; yüksek düzey idareciler ve memurlar; büyük endüstri kuruluşlarındaki yöneticiler; büyük mal sahipleri
	II	Alt düzey profesyoneller ve yüksek düzey teknisyenler; alt düzey idareciler ve memurlar; küçük işletmelerdeki, endüstri kuruluşlarındaki ve hizmet sektöründeki yöneticiler; kafa işçilerinin denetçileri
<u>Ara Sınıf</u>	III	Yönetim ve ticaretteki sıradan kafa işçileri; satış personeli; diğer alt tabaka hizmet sektörü çalışanları
	IV	Küçük mal sahipleri; kendi başına çalışan zanaatkarlar; profesyoneller dışında kendi başına çalışanlar
	V	Alt düzey teknisyenler; kol işçilerinin denetçileri
<u>İşçi Sınıfı</u>	VI	Endüstrinin tüm dallarındaki ücretli kalifiye kol işçileri
	VII	Yarı kalifiye ve kalifiye olmayan kol işçileri

Edgell, S. (1998) *Sınıf, Çeviren Didem ÖZYİĞİT, Dost Kitapevi Yayınları, s.38.*

İngiltere'deki ampirik tartışmalar çerçevesinde yedi kategorili Goldthorpe sınıf şeması üç ana başlık altında hizmet, ara ve işçi sınıfı

şeklinde gruplanmaktadır (Suher, 2003, 326). Lockwood'un çalışma ve piyasa kavramlarının kullanılması, özellikle de piyasa durumunun doğrudan Weber'in çalışmalarından alınması söz konusu sınıf şemasının "Yeni-Weberyan" şeklinde tanımlanmasına yol açmıştır. Goldthorpe'un sınıf şemasının çıkış noktasına yönelik ilk tanımlamaları, çeşitli mesleklerin çalışma koşullarını betimleyen alan yazınına göndermeleri içermektedir. Fakat sonradan sınıf şemasına ilişkin tanımlamalarında çalışma durumu açısından herhangi bir gönderme yer almamaktadır. Goldthorpe'a göre şemanın yapılandırılmasında iş görevleri ve roller dikkate alınmamaktadır. Şu anda şemanın istihdam ilişkileri içinde yapılandığını savunmaktadır.

Çizelge 5. Goldthorpe'un Sınıf Şeması (Yenilenmiş Versiyon)

Sınıflar	No	Tanım
<u>Hizmet Sınıfı</u>	I ve II	Tüm profesyoneller, idareci ve yöneticiler (büyük mal sahipleri dahil); yüksek düzey teknisyenler; kafa işçilerinin denetçileri
<u>Ara Sınıf</u>	III	Yönetim ve ticaretteki sıradan çalışanlar; satış personeli; diğer alt tabaka hizmet sektörü işçileri
	IVab	Küçük mal sahipleri; kendi başına çalışan zanaatkârlar; işçi çalıştıran ve çalıştırmayan diğer kendi hesabına çalışanlar (birincil üretimdekilerin dışındakiler) ¹
	IVc	Çiftçiler ve küçük toprak sahipleri; birincil üretimdeki diğer kendi başına çalışanlar
<u>İşçi Sınıfı</u>	V ve VI	Alt düzey teknisyenler; kol işçilerinin ve kalifiye kol işçilerinin denetçileri
	VIIa	Yarı kalifiye ve kalifiye olmayan kol işçileri (birincil üretimdekilerin dışındakiler)
	VIIb	Birincil sektördeki tarım işçileri ile diğer işçiler

Suher, H.K., 2003, **Sosyo-Ekonomik Statü Ölçüm Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, s. 327.

Not: (a) Mümkün olduğunda, işçisi olan ve olmayanlar, IVa ve IVb olarak ayrılmıştır.

Goldthorpe'un sınıf haritasının ilk versiyonunda Çizelge 4'ten de görüldüğü gibi üç ana grup bulunmaktadır. Hizmet sınıfı, hem beyaz yakalı meslekleri hem de işveren ve işçileri kapsamaktadır. Ara sınıf ise beyaz ve mavi yakalıların bir karışımından oluşmakta olup, küçük çapta mal sahiplerini, kendi başına çalışanları ve işçileri içermektedir. Çalışan tüm mavi yakalı işçileri ise işçi sınıfı kapsamaktadır (Haralambos ve Holborn, 2004, 115).

Söz konusu üç sınıf gruplamasının arkasındaki temel varsayıma bakıldığı zaman bu grupların çalışma ve piyasa koşulları bakımından birbiriyle karşılaştırılabilir sınıfları kapsadığı ileri sürülmektedir (Edgell, 1998, 38). Sözelimi, hizmetler sınıfı, hem mülk sahibi hem de mülksüz sınıfı kapsamakla birlikte sadece beyaz yakalıların mesleklerini içerdiği görülmektedir. Ara sınıf ise biraz karışıktır. Çünkü bir yandan hem mülk sahibi hem de mülksüz sınıfı kapsarken, diğer yandan mavi ve beyaz yakalıların mesleklerini de kapsamaktadır. Bunun yanında, işçi sınıfı ise en saf sınıftır. O da sadece mülk sahibi olmayan kol işçilerini kapsamaktadır. Sonuçta, hizmet sınıfı ile ara sınıf hem bağıntısal hem de dereceleme dayalı unsurları içerdiği vurgulanmaktadır.

Goldthorpe'un ilk versiyon sınıf şeması İngiltere ve Galler'deki erkeklerin sosyal hareketliliğini araştırmak için kullanılmıştır. Ancak, daha sonra bu şemanın ülkelerarası hareketliliği incelemek amacıyla yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çünkü ilk versiyondaki yedi sınıflı ayırımın farklı ülkelerde tutarlı bir şekilde yapmanın güç olacağı görülmüştür. Bu sebeple, Goldthorpe'un ikinci versiyon sınıf şemasında iki hizmet sınıfının (ilk şemadaki I. ve II. sınıflar ile V. ve VI. sınıflar) birleştirilmesi uygun bulunmuştur. Bununla birlikte IV. Ve VII. Sınıflar içerisindeki tarımsal unsurların ayrıştırılması öngörülmüştür. Böylelikle, bir çiftçi sınıfı (Şekil 7'deki IVc sınıfı) ve bir tarım işçileri sınıfı (Çizelge 5'teki VIIb sınıfı) kategorisinin oluşturulmasının mümkün ve arzu edilir olduğu düşünülmüştür. Tartışmaya açık olsa da en şaşırtıcı düzeltme, V. Ve VI. sınıfların genişletilmiş bir işçi sınıfında birleştirilmesi olarak görülmektedir. Çünkü, ilk şemada, alt düzey teknisyenler ve kol işçilerinin denetçileri sınıfı, hizmet sınıfı ile işçi sınıfı arasındaki yapısal konumları temel alarak ara sınıf diye tanımlanmıştır. Başlangıçta, mavi yakalı seçkinlerin marjinal bir sınıf olduğunun belirtilmesi haricinde bunlardan söz edilmemesine rağmen, işçi sınıfı kategorisinin yanı sıra mavi yakalı sınıflar teriminin kullanılması, bu sorunun farkında olduğunun göstergesi olarak görülmektedir. Alt düzey teknisyenler ile kol işçilerinin denetçilerinin problemleri sınıfsal nitelikleri Goldthorpe'un en yeni ve kapsamlı şemasında da çözümlenmeden olduğu gibi kaldığı ileri sürülmektedir. Bu sınıfların, yetkileri ve sınıf statüleri göz önüne alınarak ara sınıfın bir parçası olarak görülmekte iken, diğer yandan bazı işlerinin kol

eöeğine dayanması ve terfi ihtimallerinin nispeten kısıtlı olması nedeniyle işçi sınıfının kalifiye işçi unsurunun bir parçası olarak düşünöldüğü vurgulanmaktadır. Ayrıca, Goldthorpe'un alt düzey teknisyenler ve kol işçilerinin denetçileri sınıfı homojen değildir. Bu kapsamda, söz konusu sınıf şemasında önemli olan kol işçisi/kafa işçisi ayrımının kullanışlılığı konusunda endişeler doğmaktadır (Edgell, 1998, 39-40).

Analiz Birimi

Sınıf analizinde kavramsal şema seçimi konusunda hangi şemanın kullanılacağına karar verildikten sonra sınıf kategorilerinin uygulanacağı analiz birimine karar vermek gerekmektedir. Bu kapsamda, iki birimden birini seçmek zorunluluğu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi katılımcı/birey, diğeri ise aile/hanedir.

Sınıfın geleneksel analizinde mesleki sınıf kategorilerinde erkek hane reisi olarak ele alınıp, analiz birimi olarak hanenin alınması eğilimi vardır. Bu uygulamanın en büyük savunucusu Goldthorpe (1983, 470)'tur. Ona göre, aile bireyleri aynı sınıfsal konumu paylaşırlar. Bu nedenle söz konusu sınıfsal konumu en iyi temsil edecek birey de aile reisi konumundaki erkek olacaktır. Çünkü, Goldthorpe, erkeğin genellikle emek piyasasına katılım açısından en fazla sorumluluğu olan aile üyesi olduğunu ileri sürmektedir.

Öncelikle, Goldthorpe'un aile bireylerinin benzer maddi şartları ve yaşam şanslarını paylaştıkları düşüncesi eleştirilmiştir. Ancak, Goldthorpe'un öne sürdüğü savın ikinci kısmı, yani ailenin sınıfının en iyi nasıl ölçüleceği konusu çok daha tartışmalı olmuştur (Edgell, 1998, 56). Goldthorpe (1983, 469), evli kadınların istihdamı artsa da kocanın işinin hakim faktör olmaya devam ettiğini ileri sürmektedir. Bunun nedeni de, evli kadınların emek piyasasına katılımları açısından hala aileleri ve ev hayatındaki yükümlölükleri bakımından sınırlamalara maruz kaldıkları şeklinde açıklanmaktadır. Kadınlar dışarıda evin içinden daha fazla serbestlik yaşasalar da bu serbestlik bu konuda değişiklik yaratmaya yol açamamıştır. Evli kadınlar az ya da çok kocalarına bağımlılığı devam etmiş olduğu vurgulanmaktadır. Böylece, bir ailenin sınıfsal konumu hala genellikle bir erkek olan aile reisi tarafından belirlendiği idia edilmektedir (Edgell, 1998, 57).

Erkeğin aile reisi olarak ailenin sınıfsal konumunu belirleyici olması koşulunun başlıca istisnasının Goldthorpe'a göre kadının istihdam türünün kocasınınkinden sadece farklı değil aynı zamanda üstün olduğu çapraz sınıflı aileler olduğudur. Ancak, sıradan kafa işçisi kadın ile kol işçisi kocadan oluşan yapay çapraz sınıflı aileler hariç tutulduğunda, hizmet sınıfında yer alan kadın ile işçi kocadan oluşan gerçek çapraz sınıflı ailelere çok ender rastlandığı ileri sürülmektedir. Bu da kuralın geçersizliğini sağlayacak düzeyde bir istisnayı oluşturmadığı iddia edilmektedir (Goldthorpe, 1983, 479).

Goldthorpe'un analiz birimi olarak erkek aile reisi savunusuna karşı yapılan eleştiriler onu bu konuda tekrar düşünmeye itmiştir (Edgell, 1998, 57). Böylece, ailenin sınıfını saptamak için baştaki erkek aile reisi yaklaşımından ayrılarak "baskınlık" yöntemini benimsemeye yönelmiştir. Baskınlık yöntemi, emek piyasasına katılımı en yüksek düzeyde olan aile ferdinin konumunun ailenin sınıfsal konumunu belirlediği düşüncesine dayanmaktadır. Dolayısıyla, Goldthorpe, analiz birimi olarak hala aileyi seçse de bu birimin konumunun belirlenmesi konusundaki yaklaşımı daha az erkek merkezci olmuştur.

Baskınlık yöntemi erkek aile reisi sorununun üstesinden gelse de başka sorunları gündeme getirmiştir. Çünkü baskınlık yöntemi sıralamayı gerektiren bir hiyerarşik sınıf şemasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, bağlantısal şemalar söz konusu olduğu zaman kendi hesabına çalışmanın öncelikli sayılması uygun görülmüştür. Bunun yanında, baskınlık ilkesi, aşağıya doğru uygulanmaktan ziyade yukarı doğru uygulama eğilimi gösterdiği için, alt sınıfların boyutlarını küçülten, üst sınıfların boyutlarını büyüten ampirik bir etkiye sahip olduğu ileri sürülmüştür (Edgell, 1998, 58).

Sınıf analizinde birim olarak aile/hanenin yerine katılımcı/bireyin birim olarak alınması da başka bir yaklaşımdır. Bireyi birim olarak alanların görüşüne göre, katılımcının tavrı ve davranışları, mantık gereği, katılımcının dolaysız tecrübelerine göre analiz edilmelidir. Bu çerçevede, kadınlara ve sınıf analizine ilişkin tartışma bağlamında, evli kadınların doğrudan istihdamının göz ardı edilmemesi gerektiği savunulmaktadır. Çünkü, bunların göz ardı edilmesi, söz konusu deneyimin sınıf oluşumu, sınıfsal eşitsizlik ve sınıf hareketleri anlayışına hiçbir şey katmadığı iması taşıdığı ileri sürülmüştür (Erikson ve Goldthorpe, 1992, 233).

Kapsam Genişliği

Soyut sınıf kavramının ayrıntılı bir biçimde ölçülebilir bir kavrama dönüştürülme çabasının son aşaması kapsam genişliği ile ilgilidir. Geleneksel sınıf analizinde kapsam genişliği ekonomik bakımdan tam gün faal olan yetişkinler olarak belirlenmektedir (Edgell, 1998, 59). Bu da tam gün çalışmayanların, işsizlerin, yarım gün çalışanların, emeklilerin v.s. sınıfsal yapının bir parçası olmadığı anlamını taşımaktadır. Bunun kabul edilemez olduğu ve tüm yetişkinlerin sınıf analizine dahil edilmesi gerektiği savının, yüksek işsizlik düzeyi, kapasitenin altında çalıştırılma, dolayısıyla da çağdaş kapitalist toplumlarda alt sınıfın kalıcı olduğu kabul edildiğinde güçlü bir şekilde savunulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Ekonomik hareketlilik/hareketsizlik düşüncesi ile birleştirilebilecek çeşitli sosyolojik yorumlar, ampirik bakımdan tüm yetişkinlerin sınıf analizine dahil edilmesi seçeneğini karmaşıklaştırmakta olduğu ileri sürülmektedir (Edgell, 1998, 60). Ekonomik hareketlilik işkoliklerden geçici işçilere ve sürekli hareketsizlere kadar genişletilebilir. Başka bir anlatımla, resmi ekonomi sektöründe ev dışı düzenli ve düzensiz tam ve yarım günlük işler, gayri resmi sektörde de kayıt dışı işler, gönüllü işler ve ev içindeki ücretli ve ücretsiz işler yer almaktadır. Sınıf analizinde yalnızca resmi sektörde faal olanlarla ilgilenilmesi tipik bir durumdur.

Wright ve Goldthorpe'un sınıf yaklaşımlarında bir birine yakınlaştıkları konulardan biri, doğrudan ve kolayca bir sınıfa yerleştirilebildikleri nedeniyle resmi emek gücü içinde yer alan bireylerin merkez alınması olduğu ileri sürülmektedir (Edgell, 1998, 60). Ancak, istihdam edilmemiş çalışanların sınıf analizinin dışında tutulmasının, işin başında bulunmayan mal sahipleri gibi kazanılmamış gelirlerle yaşayanların ya da tam gün çalışan ev kadınları gibi başkasına çalışanların analizin dışında tutulmasının nedeninden daha sağlam bir nedeni olmadığı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, emek gücüne iştirak etsek de etmesek de herkesin bir sınıfsal konumu olduğunun kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Eğer, resmi sektörde faal olanlar ile olmayanlar arasındaki ayrım dikkate alınarak, faal olmayanların sınıf analizine dahil edilmesi istendiğinde, söz konusu kategoride olanların en yakın zamandaki

dolaysız sınıf deneyimlerine ya da bir önceki dolaysız sınıf deneyimine başvurulabileceği ileri sürülmektedir. Bu yöntem geçmişte bir işte çalışanlar için uygun olmakla birlikte, geçmişte öğrenci olanlar için uygulanması mümkün değildir. Sonuç olarak, ekonomik olarak faal olmayanların sınıf analizine dahil edilmesi, heterojen olan ve giderek büyüme eğilimi gösteren bu grubun sosyolojik öneminin, daha sınıf araştırmasına başlamadan ihmal edilmesini önleyeceği kabul edilmektedir.

Türkiye’de Oluşturulan Ölçekler

Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonominin daha çok tarıma dayanması tabakalaşma çalışmalarının genellikle tarım topluluklarına yönelik olmasına neden olmuştur. Türkiye’deki sınıf yapısına yönelik yapılan çalışmalara bakıldığı zaman öne çıkan birtakım araştırmalar söz konusudur. Türkiye’nin sosyal tabakalaşmasını ortaya çıkarmaya çalışan bu araştırmaların sahiplerine baktığımız zaman iki isim ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Mübeccel B. Kıray, ikincisi ise Korkut Boratav’dır.

Kıray, bir yandan kırsal alandaki dönüşümler üzerinde dururken, diğer yandan kentsel alanların yaşadığı yeni oluşumları çalışmalarının odak noktası yapmıştır (Tekeli, 2000, 25). Tekeli (2000)’ye göre bir toplumda kırsal alandaki çözülmenin kentli, sanayileşmiş bir topluma dönüşmesi o toplumdaki en temel yapısal değişimdir. Yazara göre, Türkiye’de bu değişimin en sancılı dönemi 1960’lı yıllardır. Türkiye’nin bu geçiş dönemi Mübeccel Kıray için toplum bilim anlayışını sınıyabileceği uygun bir ortam sağlamıştır. Kıray, yaşanan bu büyük dönüşümün araştırılmasında iki farklı uç noktalarda bulunan kırsal ve kentsel alana odaklanmıştır.

Kıray yapmış olduğu araştırmalar sonucunda bir sınıf haritası oluşturulması açısından bir kavramsal şema ortaya koymuştur. Ona göre, yaşanan dönüşümler sonucunda kırsal alanda oluşan yeni tabakalaşma 1970’lere doğru beş ayrı kategoriden meydana gelmiştir (Tekeli, 2000, 27). Ona göre, birinci kategori modern işletmecilik yapan büyük toprak sahiplerinden oluşmaktadır. Onlar artık bütün özellikleri ile modern burjuvazinin bir parçasıdır. İkinci kategori ise, yaşanan dönüşüm

çerçevesinde küçük toprağını 200 dekarın üzerine çıkararak ve ücretli işçi kullanmaya başlayan orta üreticilerdir. Topraksızlar ise üçüncü kategoriyi oluşturmaktadır. Bunlar, topraktan tamamıyla kopmuş ve emeğini satan işçi haline dönüşmüş olanlar, geçimlerini sağlamak için ellerindeki küçük topraklarından sağladıkları sınırlı gelire emeklerini satarak elde ettikleri geliri katma zorunda bulunanlar ile hala ortakçılık ve yarıcılıklarını sürdürenlerden oluşmaktadır. Dördüncü kategoride de tamamıyla kasaba tüccarının denetimi altına girmiş olan ve piyasa için üretim yapan küçük toprak sahipleri yer almaktadır. Beşinci kategori de ise köyde oturmeyen ama köyün ekonomik yaşamını denetleyen kasaba tüccarları bulunmaktadır. Kiray'ın bu sınıflandırmasını bir sınıf haritası üzerinde daha somut görmek açısından Çizelge 6'nın incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Söz konusu şekilde tarım ve oradan elde edilen değeri kontrol eden temel grupları şematik bir şekilde görmek mümkündür.

Çizelge 6. Kiray'ın Sınıf Şeması

No:	Tanımlamalar
I	Büyük toprak sahipleri: Bütün özellikleri ile modern büyük burjuvazinin bir parçasıdır. Tarım tarzları modern işletmeciliktir
II	Elindeki küçük toprak sayılacak 200 dönümün üzerindeki mülkü, toprak mülkiyeti kutuplaşması sürecinde 2.000 ve daha fazla dönüm araziye çıkararak, ücretli işçi kullanmaya başlayan, yeni belirmiş orta müstahsil çiftçi.
III	a- Topraktan büsbütün kopmuş, emeğini satan işçi haline dönüşmüş olanlar
	b- Geçim için, sahip oldukları çok küçük topraklarda ürettiklerine, emeklerini satarak kazandıklarını katmak zorunda olanlar
	c- Hala ortakçı ve yarıcılığı devam ettirenler
IV	Kendi topraklarında piyasaya arz edilen ürün üretenler, fakat tam anlamı ile kasaba tüccarının kontrolü altında bulunanlar
V	Köyde olmamakla beraber tarımsal artık ürünü doğrudan doğruya kontrol ettiği için sözü edilmesi gereken tefeci tüccarlar

Kiray, M.B. (1999) **Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s. 128-129

Sonuç olarak Kiray (1999, 333), köylülük içinde gerçekleşen dönüşümün, Türkiye'nin toplumsal yapısındaki değişimin ana eksenini olduğunu ileri sürmektedir. 1950'lerden bu yana köylülüğün çözülmesi, köylülerin kente göç etmesi ve burada yerleşmesi bu değişimin en açık kanıtıdır. Ona göre

tarımdaki ve eski köylülükteki değişimle birlikte, tüm topluma yayılan temel bir toplumsal ve yapısal dönüşüm başlamış, bu değişim, binlerce yıl öncesine dayanan eski kırsal toplumu temelinden sarsarak, toplumsal tabakalaşma sistemini, meslek yapısını ve tüm insan ilişkilerini etkilemiştir. Yeni yaşam biçimleri, yeni tüketim kalıpları, değişen değerler, ticarileşmiş yeni eğlence etkinlikleri, kitle iletişiminin ve medyanın etkisinin artması, kadının statüsündeki değişiklikler başta olmak üzere yaşamın ve toplumun her alanı bu değişimin tesiri altına girdi.

Türkiye'deki sınıf yapısını kapsamlı bir şekilde ortaya koyan önemli çalışmalardan biri de Korkut Boratav'ın 1980'li yılların bölüşüm ilişkilerini ortaya koyan çalışmasıdır. Boratav (1991, 5), 24 Ocak, 12 Eylül ve ANAP dönemeçlerinin bölüşüm politikalarını, bunların toplumsal sınıf yapısına olan etkilerini ve bölüşüm karşıtlıklarını bu çalışmada ortaya koymaya çalışmıştır. Ancak bunu yaparken, çalışmanın analitik ve ampirik aşamalarını temelde aynı olan bir kuramsal yaklaşımla bütünleştirmiştir.

Boratav (1991, 8), toplumsal sınıf çözümlerinde temelde iki farklı kuramsal yaklaşımdan bahseder. Bunlardan birincisi, Amerikan toplumsal bilim geleneğince izlenen ve toplumsal sınıfların "farklılaşma" ile tanımlandığı yaklaşımdır. Bu farklılaşma çoğu zaman belli bir sıralamayı ve hiyerarşiyi içerebilmektedir. Bu yaklaşıma göre tanımlanan sınıf veya tabakaların yerleri, gelir ya da servet düzeyi, statü farklılıkları, siyasi iktidara yakınlık durumu gibi unsurlar belirlemektedir. Boratav tarafından "farklılaşma" yaklaşımı şeklinde adlandırılan bu yaklaşım tutarlı ve anlamlı bir sınıf kavramına dayandırılmamaktadır. Bu yaklaşım ona göre, toplumsal çözümlere aydınlık getirecek özellikler taşımadığından çalışmasını diğer yaklaşım olan "tarihsel maddeciliğe" dayandırmaktadır.

Çizelge 7. Türkiye'deki Bölüşüm İlişkilerinin Sınıfsal Çerçevesi
(Temel Bölüşüm İlişkileri)

Üretim İlişkileri	Toplumsal Sınıflar	Mekanizmalar	Göstergeler	Ek Saptamalar
Kapitalist	İşçi Sınıfı ve Burjuvazi	İşgücü piyasası; bu piyasanın kurumsal düzenlenmesi	Ücret/katma değer oranı; reel ücretler/emek verim ilişkisi	Özel/kamusal sektör; kapitalist çiftçi ayrımları
Basit meta üretimi	Köylü ve tüccar	Tarımsal ürün ve girdi piyasaları; destek politikaları	İç ticaret hadleri; ticari marjlar	Tefecilik ve mali sermaye; kamu kredi destekleri
Yarı Feodal	Ortakçı/kiracı köylü ve toprak ağası	Toprak kiralama süreçleri; piyasa dışı bağımlılıklar	Toprak kirası/tarımsal katma değer; dönüm başına reel kira	Yarı-feodal olmayan kiracılık türleri hariç

Boratav, K., 1991, 1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, Gerçek, İstanbul, s. 29.

Boratav Türkiye'nin de içinde yer aldığı az gelişmiş ülkelerin günümüzdeki sınıf yapısı ve toplumsal tabakalaşması ile bölüşüm ilişkilerini yansıtan bir şema oluşturmaya girişmektedir. Bu çerçevede, az gelişmiş ülke oluşumlarının kapitalist ve yarı-feodal üretim ilişkileri ile basit meta üretimine dayandığını vurgulamaktadır. Boratav, kapitalist üretim ilişkilerinin işçi sınıfı ve burjuvazi arasında, yarı-feodal üretim ilişkilerinin ortakçı/kiracı köylü ve toprak ağası arasında, basit meta üretiminin de köylü ile tüccar arasında karşıtlıklar oluşturduğunu belirtmektedir (Çizelge 7). Boratav'ın modelinde serbest meslek sahipleri, bürokrasi ve kentsel marjinaler de "ara tabakalar" olarak ele alınmaktadır (Çizelge 8). Ataay (2002, 316-317)'ya göre, Boratav, sosyal bilimcilerin 1980'li yıllara kadar uzun süre tartıştıkları üretim tarzı konusunda ulaştığı netlikleri de içeren bu modeliyle, Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerdeki sınıf karşıtlıklarının nasıl çözümleneceğine ilişkin tartışmalarda önemli bir taraf olmaktadır.

Temel bölüşüm ilişkileri çerçevesinde Boratav Çizelge 7'de üç üretim ilişkisini ortaya koymaktadır. Kapitalist, basit meta üretimi ve yarı-feodal ilişkiler sırasıyla, işçi sınıfı ve kapitalist sınıf; bağımsız (piyasaya dönük) köylülük ile tüccar-tefeci; bağımlı (yarıcı/ortakçı) köylülük ile toprak ağaları şeklinde toplumsal sınıf düaliteleri türetmektedir. Bu kapsamda küçük meta üretimi, ücretli işçiliğin ve toprak kiralamanın hiç gözlenilmediği (katıksız) bir çerçevede ele alınmıştır. Küçük meta üretiminin kent ekonomisi içinde yer aldığı alanlar dikkate alınmamıştır. Ayrıca, tüccar-tefeci sermayesinin köylülük

ile karşıtlık ilişkileri içerisinde kapitalist öncesi biçimler içinde bir sınıf olarak varlığı kabul edilmiş ve bu nedenle burjuvazinin bir alt grubu olmadığı varsayılmıştır (Suher, 2003, 376-377).

Çizelge 8. Türkiye’deki Bölüşüm İlişkilerinin Sınıfsal Çerçevesi
(İkincil Bölüşüm İlişkileri)

Sosyal Grup/Tabakalar	İkincil Bölüşüme İlişkin Mekanizmalar ve Kategorileri
Sanayi sermayesi, kapitalist çiftçilik	Nihai ürün ile maliyet öğeleri arasındaki görece fiyatlar, bunları etkileyen politikalar; fiyat dışı sübvansiyon / teşvikler; dolaysız vergiler; kredi faizleri
Ticari sermaye	Ticari marjlar / bu marjları yansıtan görece fiyatlar ve ilgili politikalar; dolaysız vergiler; teşvikler; kredi faizleri; dış ticaret teşvik ve sübvansiyonları; döviz kuru
Mali sermaye	Finansal aktif ve pasiflerin getiri / maliyet oranları arasındaki görece marjlar (çeşitli faiz oranları); mali sistemin kurumsal parametreleri; dolaysız vergiler; mali işlemlerle ilgili vergiler
Rantiyeler (tarım dışı)	Gayrimenkul fiyatları ve kiralari; mevduat, döviz, altın ve menkul sermaye üzerindeki nominal ve reel getiri hadleri; rant türü gelirler üzerindeki vergiler
Profesyonel gruplar	Uzmanlaşmış / nitelikli hizmet piyasaları; giriş güçlüklerine bağlı kıtlık rantları
Bürokrasi	Memur maaşları; maaş dışı reel gelir türleri
Esnaf-zanaatkâr	Küçük meta üretimi ve ticari sermayeyi etkileyen değişkenler ve süreçler
Marjinal nüfus	Belirsiz; yer yer “esnaf / zanaatkâr”la benzerlik

Boratav, K., 1991, 1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, Gerçek, İstanbul, sf 29.

İkincil bölüşüm ilişkilerinin çerçevesinin çizildiği Çizelge 8’de sekiz toplumsal tabakanın tanımlaması yapılmaktadır. Çizelge 8’de yer alan ilk üç tabaka olan sınai/tarımsal, ticari ve mali sermaye, artığın paylaşımı üzerinde belli ilişkiler (pazarlık, rekabet ve çatışma gibi) içinde karşı karşıya gelebilen ve kapitalist sınıfın alt grupları olarak görülen tabakalardır. Rantiyelerin de kökenleri ve bileşimleri çok belirli olmasa da dördüncü bir tabaka olarak aynı paylaşım çekişmesi içinde yer aldığı kabul edilmektedir. Boratav’a göre bu dört tabaka geniş anlamda burjuvazi olarak tanımlanması gerekmektedir.

Bürokrasi, profesyoneller gruplar, genellikle “esnaf-zenaatkar” etiketi altında toplanan kentsel küçük üreticiler/küçük ticaret grubu ve marjinaler ara tabakaları oluşturmaktadır. Bürokrasi dışarda tutulursa, ara tabakalara ilişkin sürekli göstergelerinin pek de mümkün olmadığı belirtilmektedir. Kentsel küçük üretici grubunu dışarda tutarsak, bürokrasinin üst dilimleri ile profesyonel gruplar ve esnaf/zenaatkarlarla marjinal nüfus gibi dolaysız üreticilerin dışında kalan ara tabakalar arasında geçişler olduğu Boratav tarafından ileri sürülmektedir. Kapitalist bir ortamda, bir tabakadan diğerine kaymaları, bir ailede farklı tabakalara ait bireylerin varlığı veya bir bireyin dahi farklı zamanlarda farklı tabakalarda bulunabilmesi mümkün olabilmektedir. Ama yine de Boratav tarafından, tabakalar arasında işlevsel açıdan sınırların çizilebileceği vurgulanmaktadır (Boratav, 1991, 30-31).

İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri Korkut Boratav'ın bir başka önemli çalışmasıdır (Boratav, 2004). Boratav bu araştırmasında, yukarıdaki çalışmasında ortaya konan sorunları bu kez alan araştırması ile incelemektedir. Bu çalışmada, daha önceki kitapta “makro” düzeyde ele alınan bölüşüm sorunları bu kez “mikro” düzeyde yeni boyutlar kazandırılmaya çalışılmaktadır. İkinci çalışmanın temel amacı, 1980 sonrası dönemde sermaye sınıfları lehine yapılan dönüşümlerle gerçekleştirilen bölüşüm ilişkilerinin, emekçi sınıfların gündelik yaşamında meydana getirdiği etkilerin ortaya çıkarılması olarak belirtilmektedir. Bilinçli bir yöneliş sonucunda siyasal iktidarlarca benimsenen neo-liberal politikaların emekçi sınıfların gündelik yaşamına yansıması, refah düzeyine etkisi, tüketim ve tasarruf biçimlerine olan tesirleri, buna karşı geliştirilen savunma ve uyum mekanizmaları Boratav'ın ikinci kitabının çalışma alanlarını oluşturmaktadır.

Araştırma temelde İstanbul ve Anadolu köylerinde yapılan anketlere dayanmaktadır. Bu anketler, İstanbul'un iki semtinde ve Anadoludaki ondokuz köyde yapılan iktisadi, toplumsal, ideolojik ve politik boyutları olan ve bu çerçevede hane reisleri ve kadınlara yönelik araştırmalardır. Söz konusu çalışmada haneye ilişkin bilgilerin büyük bir bölümü hanereisinden elde edildiği belirtilmektedir. Bazı bilgiler ve değişkenlerin ise hanedeki bir kadından elde edildiği de vurgulanmaktadır. Genellikle bu hanereisinin eşi konumunda olmuştur. Hanereisi ve kadınlar için ayrı ayrı sırasıyla köyde 845 ve 831; kentte ise 800'er anket uygulanmıştır (Boratav, 2004, 17).

Boratav (2004, 23-24), uygulanan anket sonucu ortaya çıkan çizelgede ilk sınıfsal ayrımı ücretli/maaşlı ve işverenler arasında yapmıştır. Çünkü kapitalist toplumda temel sınıf ayrımı sermaye ve işgücü arasında olduğu için hareket noktası olarak bu ayrım ele alınmıştır. İşverenler sürekli işçi çalıştıranlar olarak tanımlanmıştır. Bir veya iki sürekli işçi çalıştıran küçük burjuvazi, üç veya daha fazla sürekli işçi çalıştıran ise orta büyük burjuvazi olarak ele alınmıştır. “Sadece kendi başına çalışanlar” da büyük bir ara tabaka olarak sınıf şemasına dahil edilmiştir. Bu grup hiç sürekli işçi istihdam etmeyip, kendi hesabına çalışmaktadır. Aslında farklı özellikler taşıyan en az üç grubun heterojen bileşkesidir. Bu grupta, küçük esnaf ve zenaatkarların, marjinal/enformel işlerde çalışanların ve nitelikli ancak orta halli serbest meslek sahipleri yer almaktadır.

Söz konusu çalışmada ücretli/maaşlılar dört gruba ayrılmıştır (Boratav, 2004, 24-25). Ücretliler sektörel bazlı dağılımdan ziyade, ilgilinin mesleği ve yaptığı işin niteliğine göre ayrıma tabi tutulmuştur. Dolayısıyla, yüksek nitelikli, beyaz yakalı, niteliksiz hizmet işçileri ve mavi yakalılar şeklinde bir ayrım ortaya çıkmıştır. Sözelimi, bir fabrikanın gece bekçisi niteliksiz hizmet işçisi olarak kabul edilirken, bir üniversitenin marangoz atölyesinde çalışan işçi mavi yakalı olarak ele alınmıştır. Yüksek nitelikli grup genellikle yükseköğrenime ihtiyaç duyulan elit nitelikteki işlerin (hekim, mühendis, avukat gibi) kapsandığı ücretli grubudur. Beyaz yakalılar ise yükseköğrenimli olup olmamasına bakılmaksızın, belli bir eğitim düzeyine veya meslek içi eğitimden kaynaklanan uzmanlaşmaya gerek duyan, ancak yüksek nitelikliden belirgin biçimde daha az nitelik gerektiren mesleklerden oluşan gruptur. Hemşire, diş teknisyeni, banka memuru, sekreter, öğretmen ve polis beyaz yakalılara örnek olarak verilebilir. Garson, bekçi, odacı, tezgahçı ve şoförler niteliksiz hizmet grubunun tipik örnekleri olarak sıralanabilir. Mavi yakalılara ise dar anlamda ploreter özelliği taşıyan işçilerdir. Bu grup, sanayi, inşaat ve maden işçileri gibi doğrudan maddi üretimde çalışanlardır. Bu gurplara emekliler ve işsizler de eklenmiştir. Boratav, emekli ve işsizleri “ücretlilerin eteklerinde yer alan” gruplar olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle bu iki grup ücretliler ana grubu altında değerlendirilmiştir.

Çizelge 9. Kırsal Sınıf/Grupların Tanımına Dönük Çerçeve

Kategoriler	İşçi Çalıştırır	Emek İhraç Eder	Traktör Sahibi	İşlenen Alan (a) Dönüm	İşlenen Alan (b) Dönüm
Kapitalist Çiftçi	Evet	Hayır	Evet	101+	201+
Zengin Çiftçi	Evet	Hayır	Evet	31-100	101-200
Zengin Köylü	Evet	Hayır	Evet	1-30	1-100
	Evet	Hayır	Hayır	Tümü	Tümü
	Evet	Evet	Evet	31+	101+
Orta Köylü	Hayır	Hayır	Evet	Tümü	Tümü
	Evet	Evet	Evet	1-30	1-100
	Hayır	Evet	Evet	31+	101+
Küçük Köylü	Hayır	Hayır	Hayır	Tümü	Tümü
	Hayır	Evet	Evet	1-30	1-100
	Evet	Evet	Hayır	Tümü	Tümü
Yoksul Köylü	Hayır	Evet	Hayır	Tümü	Tümü
Tarım İşçisi	Hayır	Evet	Hayır	Hiç	Hiç
Rantiye	Hayır	Hayır	Hayır	Kiraya Veriyor	Kiraya Veriyor

Boratav, K. (2004) İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, sf. 29.

Boratav (2004, 27), bir kırsal bölgede tarımsal yapıyı ampirik olarak sınıf tabanlı bir ayrıştırmaya tabi tutabilmek için hanelerin öncelikle;

- Üretim araçlarının mülkiyeti
- Hanenin ücretli işgücü istihdam edip etmemesi ve/veya aile işletmesi dışına işgücü ihraç edip etmemesi
- Toprak sahibinin kiraya/ortağa toprak verip vermemesi (yani rantiyer olarak topraktan kopup kopmadığı) veya çiftçinin/köylünün kiracı/ortakçı olup olmaması

açısından sınıflanması gerektiğini belirtmektedir. Boratav (2004, 27), bu sınıflamanın daha ince bir ayarlamaya tabi tutulması için;

- Her hanede istihdam edilen “yabancı” emek
- Hane üyelerinin hane işletmesinde kullanılan emeği

- İhraç edilen hane emeği arasındaki oranları saptamanın faydalı olacağını vurgulamaktadır.

Dolayısıyla Boratav'ın "İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri" çalışmasında yukarıda belirtilen ölçütler çerçevesinde Çizelge 9'da belirtildiği gibi hanelerin ücretli işgücü kullanımı; haneden işgücü "ihraç" olgusu; traktör sahipliği ve işlenen alanın sulu ve kuru arazi açısından genişliği kriterleri kırsal alandaki sınıf ve tabakaların oluşturulmasında kullanılmıştır. İlk üç ölçüt için evet ve hayır şeklindeki yanıtlar değerlendirilirken, dördüncü ölçüt için sulu (a)/kuru (b) arazi için 30, 100 ve 200 dönümlük sınırlarla sahip olunan arazi büyüklüğüne göre kriterler oluşturulmuştur.

Kırsal sınıf/grupların tanımına dönük çerçevenin çizildiği Çizelge 9'da işletme büyüklüğünün önemli olmadığı durumlar "tümü" ifadesi ile belirtilmiş ve (a) sulu ve (b) de kuru işletmelerin ayrımını vurgulamıştır. Küçük köylü, orta köylü ve zengin köylü tanımlamasında üç ayrı ölçüt kullanılmıştır.

Köse, Pınar ve Bahçe (2009), TÜİK tarafından 2002 yılından bu yana yıllık olarak yapılan Hanehalkı Bütçe Anketlerini kullanarak Türkiye'de bireyler ve haneler düzeyinde sınıfsal kompozisyonun 2002-2006 yılları arasındaki dönüşümünü analiz etmişlerdir. Yapılan analiz sonucunda Türkiye'de toplumun artan bir şekilde emekçileştiği tespit edilmiştir. İkinci sonuç ise yine birey ve hane düzeyinde köylülüğün hem göreceli hem de mutlak olarak eridiğidir. Diğer taraftan çalışmanın bir diğer amacı olan hane ve birey düzeyinde sınıfsal gelir dağılımındaki değişiklikler ve bu değişikliklerin alt bileşenlerini irdelenmesi çerçevesinde ise şu sonuçlara varmışlardır. İlk olarak, sınıfsal gelir paylarının nüfus paylarındaki dönüşümden yüksek derecede etkilendiği ortaya konmuştur. Artan emekçileşme nedeniyle emekçilerin gelir dağılımından aldığı toplam payın da arttığı gözlenmiştir. Bunda emekçi nüfusun payındaki artışın etken olduğu açıktır.

Köse, Pınar ve Bahçe (2009)'nin çalışmalarında, çözümleme birimi olarak öncelikle bireyler düzeyinde sınıflar tanımlanmıştır. Kapsam alanı olarak da ekonomik olarak faal olmayanların da dahil olduğu tüm bireyler ele alınmıştır. Bu çerçevede kavramsal şema oluşturulurken ilk ayırım ekonomik olarak faal olanlar ve olmayanlar şeklinde bir ayrıma gidilmiştir. Ekonomik olarak faal olmayanlar şeklinde tanımlanan grup çalışmayanlar, rantiyeler ve

emekli bireylerden oluşmaktadır. Çalışanlar ve işsizler iktisaden faal olan bireyler olarak üretim süreçlerindeki rolleri ve mülkiyet konumları gözönünde bulundurularak sınıflamaya tabi tutulmuşlardır. Kavramsal şemanın oluşturulmasında öncelikle “tarım ve tarım dışı” ayrımı yapılmıştır. Tarım ve tarım dışı olarak belirlenen toplumsal oluşumlardaki bireyler hangi oluşumda yer alıyorsa o oluşumun Türkiye’deki özel durumlarına göre sınıf pozisyonlarına dönüştürülmüştür. Çözümleme birimi olarak bireyin alındığı bu ilk düzeyde yapılan öncelikli ayırım ücretli çalışanlar, köylüler, kentli ara sınıflar, kapitalist sınıflar ve ücretsiz aile emeğine sahip olanlar şeklindedir. İkinci alt ayırmda ücretli çalışanlar, kentli ara sınıflar ve kapitalist sınıflar alt tabakalara ayrılmışlardır. Ücretli çalışanlar, tarım emekçisi, emekçi, nitelikli emekçi, niteliksiz emekçi ve özel yönetim emeği olarak ayrıma tabi tutulurken; kentli ara sınıflar, küçük burjuvalar, küçük işletme sahipleri ve kentli profesyoneller şeklinde ayrılmıştır. Son olarak da kapitalist sınıflar, kapitalist ve küçük kapitalist olarak ayrıştırılmıştır. Çalışmada ayrıca hanedeki bireylerin sınıf pozisyonları dikkate alınarak hane sınıf pozisyonları da oluşturulmuştur. Hanedeki bireylerin hepsi aynı sınıf pozisyonunda ise o hane o sınıf pozisyonuna sahip olduğu kabuledilmiştir. Ancak hanede farklı sınıf pozisyonuna sahip bireyler varsa çalışmada oluşturulan hiyerarşik sınıflandırmadaki en üst sınıf pozisyonundaki bireyin sınıf pozisyonu hanenein sınıf pozisyonu olarak kabul edilmiştir.

Dansuk ve arkadaşlarının (2008), “Yoksulluğun Sosyal Analizi” araştırması, toplumsal tabakalar itibarıyla yoksulluğun görünümünü ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu çerçevede, toplumsal tabakaların oluşturulması için bir sınıf haritası oluşturmuşlardır. Bu şemanın oluşturulmasında hane reisi bilgileri temel alınmış ve onun işteki durumu, mesleği, çalıştığı sektör, tarım sektörü için sahip olunan toprak büyüklüğü ve gelir türleri tabakaların belirlenmesinde başvuru kriterler olmuştur.

Çalışmada, TÜİK tarafından yapılan 2003 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi’nden elde edilen bilgiler yukarıda belirtilen kriterler için incelenmiş ve her gruba düşen hane ve fert sayıları ile ortalama gelirler hesaplanmıştır. Ayrıca, çalışmada, hanede yaşayan tüm fertlerin aynı tabakayı temsil ettikleri kabul edilmiştir. Bunun sebebi de Türkiye’de istihdam piyasasının yeterince

gelişmemişliğinin gelir dağılımının birey üzerinden yapılmasını zorlaştırdığı düşüncesine dayandırılmaktadır (Dansuk, Özmen ve Erdoğan, 2008).

Dansuk ve arkadaşlarının (2008) yapmış olduğu çalışmada, 15 toplumsal tabaka tanımlanmıştır. Öncelikle işteki durum (üretim sürecindeki konum) ve hane reisinin üretim aracına sahip olup olmadığına göre iki temel tabaka ayırımına gidilmiştir. Bu iki temel tabaka nüfusun (1) kendi hesabına çalışanlar ve işverenler ile (2) düzenli ücretli, yevmiyeli ve çırak şeklinde ayırma tutularak oluşturulmuştur. Çizelge 12’de de görüldüğü gibi, araştırmacılar toplumsal tabakaları sosyoloji alan yazınında “sınıf” kavramına yakın bir tanımlama çerçevesinde ele alınmaktadır. Küçük köylü grubu sermaye sahibi sınıf kategorisinde yer alıp, hane içi emeğe dayanan, küçük toprak ve az teknoloji ile üretim yapan tabakayı ifade etmektedir. İktisaden faal olmayan nüfus ise emekliler, rantiyer ve konumu belirsizlerden oluşmaktadır. Araştırmada, nüfusun en yoğun olduğu tabakalar sırasıyla, niteliksiz işçiler, emekliler, küçük esnaf ve tarım işçileri olarak tespit edilmiştir. Kavramsal bir şema üzerinde nüfusun çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılmasını öngören bu çalışma, yoksulluğun toplumsal tabakalar açısından değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışmada, meslek, gelir ve gelir türü kriterleri bir arada kullanılarak, mülkiyet ve emek ayırımıyla kuramsal bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, araştırmanın asıl amacı bir ölçek üzerinde toplumsal tabakaları belirlemek ve tabakalaşma sistemini analiz etmek olmayıp, yoksulluk oranlarının öznel bir tabakalaşma modeline göre analiz etmektir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bilimin var oluş sebebi öz ile görünüşün asla direkt olarak örtüşmemesidir (Mandel, 2008, 35). Marx (1978, 718) bunu “*Şeylerin dış görünüşü ile özü doğrudan doğruya örtüşseydi bütün bilim gereksiz olurdu*” şeklinde ifade etmiştir. Ancak, bilim yalnızca, ilişkilerin yüzeysel görünüşleri ile perdelenen özlerin ortaya çıkarılması değil, aynı zamanda öz ile görünüşün yeniden bir bütün içinde birleşmesini sağlayan ara bağlantıların keşfidir (Mandel, 2008, 36). Köse vd. (2009, 18), gerçekliğin salt teorik bir durum olmadığını, ancak teorik bir öngörü olmaksızın da gerçekliğin bilgisine varılamayacağını vurgulamaktadır. Bu nedenle bir araştırmacı, hem teorik hem de ampirik düzlemde araştırmasına ilişkin gerçekliği sorgulamak ve araştırma gündeminde yeniden üretmek zorundadır.

Bu araştırmada, olgusal gerçekliği temsil eden TÜİK 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi ile toplanan verilerden yararlanılarak eğitimsel eşitsizlikleri toplumsal tabakalar düzeyinde ele almak ve çözümlenmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda iki temel yaklaşım benimsenmiştir. İlk temel yaklaşım, çalışmada yöntemsel olarak ampirizmden uzak durmaktır. Bu yaklaşıma uygun olarak, Anket verilerinin sunduğu görünüşe ilişkin izlenimlerden genellemelere gitmek yerine, veri setleri, kuramsal olarak tasarlanmış bir bakış ile ele alınmıştır. Sonuç olarak araştırmada Türkiye’deki toplumsal tabakalar öncelikle kuramsal olarak kurgulanmış, daha sonra ise ampirik olarak sınanmıştır. Diğer temel yaklaşım ise çözümlenme birimi olarak öncelikle bireyler düzeyinde sınıfların tanımlanmış olmasıdır. Kapsam alanı olarak ekonomik anlamda faal olmayanların da dâhil olduğu tüm bireyler ele alınmıştır. Bu çerçevede kavramsal şema oluşturulurken ilk ayırım ekonomik olarak faal olanlar ve olmayanlar şeklinde yapılmıştır. Ekonomik olarak faal olmayanlar şeklinde tanımlanan grup çalışmayanlar, rantiyeler ve emekli bireylerden oluşmaktadır. Çalışanlar ve işsizler iktisaden faal olan bireyler olarak üretim süreçlerindeki

rolleri ve mülkiyet konumları göz önünde bulundurularak sınıflamaya tabi tutulmuşlardır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma, toplumsal tabakalaşma ile eğitim arasındaki ilişkiyi betimlemeye yönelik bir çalışma olduğundan tarama modelindedir.

Veriler ve Derlenmesi

Araştırma, TÜİK'in 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak planlanmıştır. Hane Halkı bütçe anketleri, hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri, tüketim kalıpları hakkında bilgi veren ve toplumun gereksinimlerinin belirlenmesi, kullanılabilir gelirin haneler ya da bireyler arasında ne şekilde dağıldığının bilinmesi ve uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliğinin test edilmesi amacıyla kullanılan en önemli kaynaklardan biridir. Bireylerin ve bunların oluşturduğu hane halklarının tüketim yapılarını, gelir düzeylerini sosyo-ekonomik gruplara, kırsal, kent ve bölgelere göre ortaya çıkaran söz konusu anket çalışması ile tüketim alışkanlıkları, tüketim harcaması türleri ile mal ve hizmet harcamalarının çeşitliliği, hane halkının sosyo-ekonomik özellikleri, hane halkı bireylerinin çalışma durumları, hane halkının toplam geliri, gelirin elde edildiği kaynaklar, hanedeki kişilerin eğitim durumu vb. konular hakkında bilgiler derlenmiştir. Hane Halkı Bütçe Anketi ile tüketici fiyat indekslerinde kullanılacak maddelerin seçimi ve temel yıl ağırlıklarının elde edilmesi, hanelerin tüketim yapısı ve tüketim kalıplarında zaman içinde meydana gelecek değişikliklerin izlenmesi, ülkede yaratılan kullanılabilir gelirin, hane halkı ve bireyler arasındaki bölüşümünün ortaya konulması, milli gelir hesaplamalarında özel nihai tüketim harcamaları tahminlerine yardımcı olacak verilerin derlenmesi, asgari ücret saptanması çalışmaları için gereksinim duyulan verilerin elde edilmesi, yoksulluk sınırının belirlenmesi, hane halklarının yaşam düzeyleri, beslenme

sorunları vb. diğer sosyo-ekonomik çözümler için gerekli veriler elde edilmiştir.

Eğitim Düzeyinin Tespiti

TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi'nde 8.8 numaralı soru olarak altı ve yukarı yaştaki bireylere en son hangi eğitim kurumundan diploma sahibi olduğu sorulmuştur. Yanıtlar on bir seçenekten oluşmaktadır. Bunlar “okur-yazar değil”, “okur-yazar olup bir okul bitirmedi”, “ilkokul mezunu”, “ilköğretim mezunu”, “ortaokul mezunu”, “ortaokul dengi meslek okulu mezunu”, “lise mezunu”, “lise dengi meslek okulu mezunu”, “iki yıllık yüksekokul mezunu”, “dört yıllık yüksekokul” ya da fakülte mezunu” ve “yüksek lisans ya da doktora mezunu” şeklindedir. Araştırmada bu yanıtlar çerçevesinde eğitim düzeyleri şu şekilde gruplandırılmıştır. Okur-yazar olmayanlar yine “okur-yazar değil” şeklinde gruplandırılırken, sadece okur-yazar olanlar ise “okur-yazar” diye gruplandırılmıştır. Sekiz yıllık ilköğretim zorunlu değilken ilkokuldan mezun olan önemli bir kesim olduğu için bunlar “ilkokul” mezunları olarak gruplandırılmıştır. Diğer yandan sekiz yıllık ilköğretim düzenlemesi olmadan önce var olan ortaokul mezunları (ortaokul dengi meslek okulları dahil) tezin yazıldığı tarihlerde ilköğretim mezunları ile aynı eğitim sürelerine denk geldiği için “ilköğretim” mezunları içinde ilköğretim mezunları ile birlikte değerlendirilmiştir. Lise mezunu ve lise dengi meslek okulu mezunu olanlar ise “ortaöğretim” mezunları olarak gruplandırılmıştır. İki yıllık yüksekokul mezunları “yüksekokul” mezunu olarak gruplandırılırken, dört yıllık yüksekokul ve fakülte mezunları da “üniversite” mezunları olarak gruplandırılmıştır. Yüksek lisans ve doktora mezunları ise “lisansüstü” mezunu olarak gruplandırılmıştır.

Ortalama Eğitim Süresi

Grupların ortalama eğitim süresi hesaplanırken yukarıda sıralanan eğitim düzeyleri için belli süreler konulmuştur. “Okur-yazar değil” grubu için süre sıfır olarak değerlendirilmiştir. “Okur-yazar” grubunun eğitim süresi bir yıl olarak tespit edilirken, “ilkokul” mezunları beş yıl olarak değerlendirilmiştir. Bu

çerçevede “ilköğretim” mezunları sekiz yıl, “ortaöğretim” mezunları onbir yıl, “yüksekokul” mezunları onüç yıl, “üniversite” mezunları onbeş yıl ve “lisansüstü” mezunlarına da onyediyıl eğitim gördüğü kabul edilmiştir.

Bu bağlamda grupların ortalama eğitim süreleri, gruba dâhil olan bütün bireylerin mezun oldukları eğitim düzeyine denk gelen eğitim süreleri toplanarak gruptaki birey sayısına bölünerek hesaplanmıştır.

Ortalama Gelir

TÜİK’çe uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi’nde 8.29’dan 8.65 numaralı soruya kadar oniki ve yukarı yaştaki bireylere çeşitli gelir türlerinden ne kadar gelir elde ettiği sorulmuştur. Daha sonra veri tabanında 111. değişken olarak her bireyin toplam geliri olarak bu söz konusu gelir türlerinin toplamı verilmiştir. Grupların ortalama gelirleri, her bir gruba dâhil bireylerin toplam gelirleri toplanarak grup sayısına bölünerek hesaplanmıştır.

Eğitim Çağı Nüfusu

TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi’nde 8.4 numaralı soru olarak tüm bireylere bitirmiş oldukları yaş sorulmuştur. Daha sonra beş yıllık aralarla onüç yaş grubu oluşturulmuştur. Bu çerçevede 0–5 yaş arası birinci, 6–10 yaş arası ikinci, 10–15 yaş arası üçüncü ve 65 ve üstü onüçüncü grup olarak belirlenmiştir. Ancak bu araştırmada eğitim çağı nüfusu olarak belirlenen yaş aralığı 6–21 yaş arasıdır. Bu çerçevede ilköğretim çağı 6–13 yaş arası, ortaöğretim çağı 14–16 yaş arası ve yükseköğretim çağı 17–21 yaş arası olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle TÜİK’ten veri tabanının bu çerçevede yeniden düzenlenmesi talep edilmiştir. Yeni düzenlemeye göre yaş grupları 0–5 yaş arası birinci grup, 6–13 arası ikinci grup, 14–16 arası üçüncü grup, 17–21 arası dördüncü grup ve 22 ve üstü yaşlar da beşinci grup olarak yeniden düzenlenmiştir.

Okullaşma Oranları

Söz konusu Hane Halkı Bütçe Anketi’nin 8.9 numaralı sorusu, altı ve yukarı yaştaki bireylere öğrenci olup olmadığı şeklinde yöneltilmiştir. Dolayısıyla ilköğretim çağında olup söz konusu soruya “evet” diyenler

ilköğretim öğrencisi, ortaöğretim çağında olup “evet diyenler ortaöğretim öğrencisi ve yükseköğretim çağında olup “evet” diyenler de yükseköğretim öğrencisi kabul edilmişlerdir. Belli bir eğitim düzeyinde kabul edilen öğrencilerin toplam sayısı o eğitim düzeyi çağ nüfusuna bölünmesi ile söz konusu eğitim düzeyinin okullaşma oranları tespit edilmiştir.

Hanedeki Çocuk Sayısı

Hanedeki çocuk sayısı hesap edilirken öncelikle ilke olarak 0–21 yaş arası çocuk kabul edilmiştir. Çocuk sayısının çalışmada kullanılmasının sebebi hanede çocuk sayısı artıkça eğitimde kalma durumunun zorlaştığı şeklinde bir tezin sorgulanmak istenmesidir. Bu nedenle çocuk yaşının tespitinde en üst yaş olarak 21 yaş alınmıştır. Ancak 0–21 yaş aralığında yer alan evli olanlar ve ebeveynler kapsam dışında tutulmuşlardır.

Hanedeki Kişibaşı Gelir

Hanede gelir elde eden bütün bireylerin toplam yıllık gelirlerinin toplanarak hanedeki kişi sayısına bölünmesiyle elde edilen rakamdır.

Toplumsal Sınıf Katmanları Profillerinin Çıkarılması¹

Çözümleme birimi olarak öncelikle bireyler düzeyinde toplumsal sınıf katmanları tanımlanmıştır. Kapsam alanı olarak da ekonomik olarak faal olmayanların da dâhil olduğu tüm bireyler ele alınmıştır. Bu çerçevede kavramsal şema oluşturulurken ilk ayırım ekonomik olarak faal olanlar ve olmayanlar şeklinde bir ayırma gidilmiştir. Ekonomik olarak faal olmayanlar şeklinde tanımlanan grup çalışmayanlar, rantiyeler ve emekli bireylerden oluşmaktadır. Çalışanlar ve işsizler iktisaden faal olan bireyler olarak üretim süreçlerindeki rolleri ve mülkiyet konumları gözönünde bulundurularak sınıflamaya tabi tutulmuşlardır.

¹ Sınıf profillerinin çıkarılmasında, Köse, A.H., Pınar, A. ve Bahçe, S., 2009 **Türkiye’de Hane Halklarının Sosyo-Ekonomik Oluşumu: Gelir Dağılımı ve Maliye Politikalarının Belirlenmesi**, TÜBİTAK-SOBAG araştırma projesinde kullanılan sınıf tanımlamaları dikkate alınmıştır.

Kavramsal şemanın oluşturulmasında öncelikle Türkiye'nin toplumsal oluşumu dikkate alınarak "tarım ve tarım dışı" ayrımı yapılmıştır. Bu ayrım tarımsal yapılara farklı açılardan bakılması gerektiğine ilişkin düşüncelerle de uyumludur. Boratav (1980, 11), tarım yapısının, işletme biçimleri, üretim ilişkileri, bölüşüm ilişkileri ile toplumsal sınıf katmanları ele alınarak ortaya konabileceğini vurgulamaktadır.

Tarım ve tarım dışı olarak belirlenen toplumsal oluşumlardaki bireyler hangi oluşumda yer alıyorsa o oluşumun Türkiye'deki özel durumlarına göre sınıf pozisyonlarına dönüştürülmüştür. Çözümleme birimi olarak bireyin alındığı bu ilk düzeyde yapılan öncelikli ayrım ücretli çalışanlar, köylüler, kentli ara sınıflar, kapitalist sınıflar ve ücretsiz aile emeğine sahip olanlar şeklindedir. İkinci alt ayırmda ücretli çalışanlar, kentli ara sınıflar ve kapitalist sınıflar alt tabakalara ayrılmışlardır. Ücretli çalışanlar, "tarım emekçisi", "emekçi", "nitelikli emekçi", "niteliksiz emekçi" ve "özel yönetim emeği" olarak ayırma tabi tutulurken; kentli ara sınıflar, "küçük burjuvalar", "küçük işletme sahipleri" ve "kentli profesyoneller" şeklinde ayrılmıştır. Son olarak da kapitalist sınıflar, "kapitalist" ve "küçük kapitalist" olarak ayrıştırılmıştır.

Çalışmada kullanılan Hane Halkı Bütçe anketleri birey, hane halkı ve tüketim olmak üzere üç ana veri setinden oluşmaktadır. Birey bazında sınıf durumlarının tespitinde kullanılan Hane Halkı Bütçe Anketi birey veri setleri, bireylerin yaş, eğitim, hane reisine yakınlık ve iktisadi anlamdaki nitelikleri konusunda bilgileri içermektedir. Özellikle iktisadi konulara ilişkin bilgilerin, bireyleri toplumsal sınıf katmanları bazında tanımlayabilmeye yardımcı olacak nitelikte olduğu görülmektedir. Bireylerin çalışma durumu, çalışmıyorsa neden çalışmadığı, çalışanların işgücü süreçlerindeki konumu, mesleği, sosyal güvenlik durumu, çalıştıkları işyerlerinin hukuki, ticari ve ekonomik statüsü ile sahip oldukları farklı gelir türleri hakkında ayrıntılı bilgiler söz konusu veri setinde yer almaktadır.

Bir toplumdaki iktisadi veri setlerinin o toplumda egemen olan iktisat kuramının tasarladığı yapıyla uyumlu olmasından dolayı Marksist sınıf bazında oluşturmaya çalışılacak grupların söz konusu veri setine dayalı tanımlamaları bazı ince hesaplamaları gerektirmiştir. Dolayısıyla yukarıda

belirtilen sınıfların söz konusu veri seti bilgilerinden hareketle nasıl oluşturulduğuna ilişkin ayrıntılı açıklama yapmamız zorunluluğu ortadadır.

Anketin soruları çalışma çağı olarak oniki yaş temel almıştır. Çalışma durumu ile ilgili sorular oniki yaş ve üstü kişilere sorulmuştur. Bu çerçevede Şekil 1’den de görüldüğü gibi ilk olarak oniki yaş altı ile oniki yaş ve üstü ayrımı yapılmıştır. Oniki yaş üstünde olanlar da anket ayı içinde çalışma durumunun sorulduğu 8.11 sorusuna verdikleri yanıtı göre “çalışmayanlar” ve “çalışanlar olarak ikiye ayrılmıştır.

Çalışmayanlar “işgücü içinde çalışmayan”, “işgücü dışında çalışmayan” ve “emekliler” olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. “Emekliler” soru 8.13 çerçevesinde iş aramama sebebi olarak emeklili olduklarını belirten ve soru 8.14 çerçevesinde “onbeş gün içinde iş teklifi olursa çalışır mısınız” sorusuna hayır yanıtını verenler olarak tanımlanmıştır. “İşgücü içinde çalışmayanlar” ise iki gruba ayrılmıştır. Bunlar “işsizler” ve “rantiye”dir. “İşsizler” son dört hafta içinde iş arayanlar ile onbeş gün içinde iş teklifi olursa kabul edeceklerini belirtenler olarak tanımlanmıştır. Ancak burada iş aramama sebebi olarak rant geliri olduğunu söyleyenler hariç tutulmuştur. “Rantiye” ise iş aramama sebebi olarak rant geliri sahibi olduklarını söyleyenler ile onbeş gün içinde herhangi bir iş teklifi olursa kabul etmeyecek olanlardan herhangi bir varlık gelirin sahip olanlar olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamalar dışında kalanlar da “işgücü dışında olanlar” şeklinde gruplandırılmıştır.

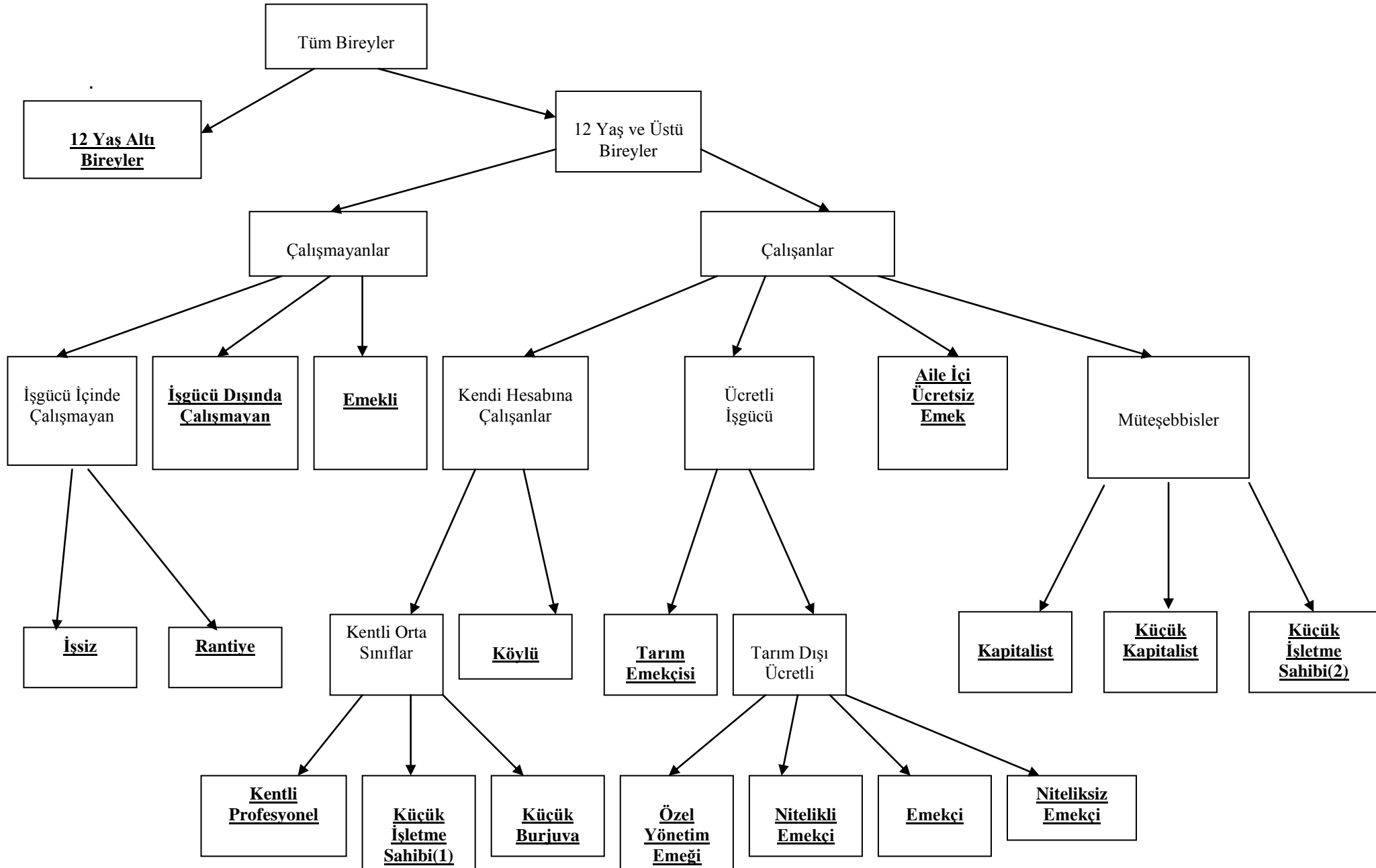
Çalışanlar ise öncelikle “ücretli işgücü”, “kendi hesabına çalışanlar”, “müteşebbisler” ve “aile içi ücretsiz emek” olarak dörde ayrılmıştır. Bu ayrım ankette “işteki durum” sorusuna verilen yanıtı göre yapılmıştır. Aynı zamanda “ek işteki durum” da göz önünde bulundurulmuştur. Ek işi olmayan “düzenli ücretli” ve “yevmiyeli”ler “ücretli işgücü” kabul edilmişlerdir. Bunlara ek olarak ankette “esas işteki durumu”nu “ücretsiz aile işçisi” olarak nitelendirenlerden ek işinde “düzenli ücretli” veya “yevmiyeli” olanlar da “ücretli işgücü” kategorisine dahil edilmiştir. Yine ek işi olmayan “kendi hesabına çalışanlar”, “kendi hesabına çalışanlar” kategorisinde toplanmıştır. Bunun yanında esas işteki durumunu “ücretsiz aile işçisi”, “düzenli ücretli” veya “yevmiyeli” olarak nitelendirenlerden ek işinde “kendi hesabına çalışan” olarak faaliyet gösterenler yine “kendi hesabına çalışanlar” kategorisinde yer almışlardır.

Müteşebbisler de esas işinde “müteşebbis” olanlarla ek işinde müteşebbis olanların dahil olduğu bir diğer kategoriyi oluşturmuştur. Esas işinde “ücretsiz aile işçisi” olup da ek işi olmayanlar da “aile içi ücretsiz emek” olarak gruplandırılmıştır (Şekil 2).

“Ücretli işgücü” grubu sektör koduna göre “tarım” ve “tarım dışı” ayırımına tabi tutulmuştur. Sektör kodu tarım olanlar “tarım emekçisi” olarak gruplandırılırken, sektör kodu tarım dışında olanlar “tarım dışı ücretli” kategorisinde toplanmıştır. “Tarım dışı ücretli” kategorisinde yer alıp, kendisini mesleki bakımdan profesyonel meslek sahibi olarak nitelendirenler “nitelikli emekçi” sınıfını oluşturmuştur. “Tarım dışı ücretli” kategorisindeki diğer bir ayırım ise yine bu kategoride yer alıp, meslek bakımından üst düzey yönetici olan ve özel sektörde çalışanlardan oluşan “özel yönetim emeği”dir. Bu kategoride yukarıda belirtilen sınıflara dahil olmayanlar da “emekçi” ve “niteliksiz emekçi” olarak ikiye ayrılmıştır. “Niteliksiz emekçiler” “tarım dışı ücretli”lerden niteliksiz işlerle uğraşanlar şeklinde tanımlanırken, “tarım dışı ücretli”lerden yukarıdaki tanımlamalardan hiçbirine girmeyenler “emekçi” olarak tanımlanmıştır (Şekil 2).

“Kendi hesabına çalışanlar” grubu yine tarım ve tarım dışı ayırımına tabi tutularak sektör kodu tarım olanlar “köylü” sınıfı olarak nitelendirilmiştir. Sektör kodu tarımın dışında olanlar “kentli orta sınıflar” olarak diğer kategoriyi oluşturmuştur. “Kentli orta sınıf”tan mesleği profesyonel olanlar “kentli profesyonel(1)” olarak yer alırken, mesleği profesyonel olmayanlar ve herhangi bir varlık gelirine sahip olanlar “küçük işletme sahibi(1)” olarak sınıflandırılmıştır. “Kentli orta sınıf”ın geri kalanı ise “küçük burjuva” olarak nitelendirilmiştir (Şekil 2).

“Müteşebbis”lerden işyerinde üç ve daha az eleman çalıştıranlar “küçük işletme sahibi(2)” olarak tanımlanırken, dokuzdan fazla eleman çalıştıranlar “kapitalist” olarak tanımlanmıştır. “Müteşebbis”ler içinde yukarıdaki tanımlara girmeyenler “küçük kapitalist” olarak ele alınmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Bireylerin Tabaka/Sınıf Durumları

Hanenin Ait Olduğu Toplumsal Sınıf Katmanı

Eğitim çağı nüfusunun herhangi bir eğitim kurumunda öğrenimde olup olmamasının ait olduğu toplumsal sınıf katmanı ile ilişkisini ölçebilmek için söz konusu çağ nüfusunun hane toplumsal sınıf katmanı durumunun tespiti gerekmiştir. Bu çerçevede hanede bulunan bireylerin toplumsal sınıf katmanı durumları göz önünde bulundurularak en yüksek toplumsal sınıf katmanı profiline sahip bireyin sınıf katmanı durumu hanenin de toplumsal sınıf katmanı durumu olduğu kabul edilmiştir. Bu çerçevede toplumsal sınıf katmanı profilleri kapsamında grupların ortalama yıllık gelirleri hesaplanmış ve en yüksek ortalama yıllık gelire sahip toplumsal sınıf katmanından en düşüğe doğru sıralanmıştır. Dolayısıyla, şu şekilde bir sıralama ortaya çıkmıştır. Kapitalist, küçük kapitalist, özel yönetim emeği, kentli profesyonel, küçük işletme sahibi, nitelikli emekçi, emekçi, küçük burjuva, köylü, niteliksiz emekçi, tarım emekçisi, emekli, rantiyeli, işsiz ve çalışmayan. Bu çalışmanın temel ilkelerinden biri sınıflar arasında hiyerarşik bir sıralamanın olmadığı kabulüdür. Ancak bu durumun bir istisnası olarak hane toplumsal sınıf katmanı profillerinin tespiti için bu şekilde bir uygulamaya gidilmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, yetişkin nüfusun eğitim düzeyinin cinsiyetle ve elde edilen gelire ve eğitim çağındaki çocukların eğitim kademeleri itibariyle okullaşma oranlarının cinsiyetle, hanedeki çocuk sayısı, hane reisinin eğitim durumuyla ve hanedeki kişi başı düşen ortalama gelire ilişkileri toplumsal sınıf katmanları açısından incelenmektedir. Bu doğrultuda öncelikle TÜİK tarafından uygulanan 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verilerine ulaşılmıştır. Veriler SPSS 11.5 İstatistik Paket Programında işlenmiş ve analiz edilmiştir. 2006 yılı Hane Halkı Bütçe Anketi verileri analize tabi tutulmadan önce ağırlıklandırma işlemi yapılmamıştır. Veri konusundaki endişeler anket formunda analize tabi tutmaya neden olmuştur. Bu çalışmada verilerin özelliklerine ve kurulan hipotezlere göre; Khi-kare, korelasyon ve varyans analizi yapılmıştır.

Çalışmada her bir test için aslında bir hipotez kurulmuş ve test istatistiğinin sonucuna göre bu hipotezler red ya da kabul edilerek yorumlar

yapılmıştır. Ancak her test için hazırlanan hipotezler gereksiz tekrar ve yer darlığından ötürü çalışmada verilmemiş, her 3 yöntem için birer hipotez, örnek olması açısından, hazırlanmıştır. Örnek hipotezler aşağıda sıralanmıştır.

Varyans analizi için

(Yokluk hipotezi) H_0 : Toplumsal sınıf katmanları arasında eğitim düzeyi ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur (diğer bir deyişle; tüm toplumsal sınıf katmanları aynı eğitim düzeyine sahiptir).

(Alternatif hipotez) H_a : En az bir toplumsal sınıf katmanının eğitim düzeyi ortalaması, diğer toplumsal sınıf katmanlarının ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılık göstermektedir.

Bu “yokluk” ve “alternatif” hipotezler kurulduktan sonra, (yokluk) hipotezini “red” ya da “kabul” edebilmek için. Bilgisayardan elde edilen ANOVA (Analysis of Variances) test sonuçlarına bakmak gerekmektedir. ANOVA Çizelgesindeki son sütun olan Sig. Değerine bakarak hipotez red ya da kabul edildi.

Eğer Sig.< α ise H_0 “RED”. Eğer Sig. > α ise H_0 “KABUL” edilmektedir.(Bu yargı tüm testler için geçerlidir)

Burada sig. Değeri (anlamlılık düzeyi), α olarak bilinen ve keyfi olarak seçilen yanılma olasılığı ile karşılaştırılır. Bu çalışmada α % 5 olarak belirlenmiştir ki; bu kararların % 95 güvenle doğru olduğunu ortaya koymaktadır. Bu Çizelgedeki sig. Değeri 0,000 olduğundan yokluk hipotezi reddedilmektedir.

Yokluk hipotezini (H_0) reddediliyorsa, alternatifi kabul ediyor demektir. Bu durumda yorumumuz: En az bir sınıf katmanının eğitim düzeyi ortalaması, diğer sınıf katmanının ortalamalarından istatistiksel olarak farklılık göstermektedir. Bu durumda hangi sınıf katmanlarının ortalamaları aynı, hangilerinin farklı olduğu sorusu gündeme gelmektedir. Bu sorunun cevabı da ANOVA testinden sonra yapılan (Post-Hoc testler olarak geçen testlerden birini yaparak) LSD testi ile görebilir. LSD Çizelgesinden ilk iki sınıf katmanının eğitim düzeyi ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı, ancak diğer tüm sınıf katmanlarının eğitim düzeyi ortalamasının birbirlerinden istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiği söylenebilir.

KHi-Kare için

(Yokluk hipotezi) H_0 : ilköğretim çağında olan çocukların okula gidip gitmemelerinin cinsiyetleri ile ilişkisi yoktur. Ya da ilköğretim çağındaki çocukların cinsiyeti, okula gidip gitmemelerini etkilemez. Ya da ilköğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemeleri cinsiyetten bağımsızdır.

(Alternatif hipotez) H_a : ilköğretim çağında olan çocukların okula gidip gitmemeleri cinsiyetlerine bağımlıdır. Ya da ilköğretim çağındaki çocukların okula gitmelerinde cinsiyetleri istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde etkili olmaktadır.

“Chi-SquareTests” Çizelgesindeki “Fisher'sExact Test” değerinin “Tam Anlamlılık (2-tarafli)” değerine bakıldığında 0,378 değeri görülür (burada 2X2 Çizelgesi olduğundan bu değere bakıldı, diğer durumlarda “PearsonChi-Square” değerine bakılır.) Bu da H_0 yokluk hipotezini “Kabul” etmek gerektiğini gösterir.

Bu durumda “ilköğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemeleri cinsiyetten bağımsızdır” yorumuna veya; “ilköğretim çağındaki kız ve erkek çocukların okula gitme ve gitmeme sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığını ortaya koymaktadır” biçiminde yorum yapılır.

Korelasyon katsayısına ilişkin hipotez

Korelasyon iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve miktarını veren bir katsayıdır. -1 ile +1 arasında değer alabilmektedir. +1'e yakın olduğunda iki değişken arasında doğru yönlü bir doğrusal ilişki olduğu, -1'e yakın ise iki değişken arasında ters yönlü bir doğrusal ilişki olduğunu ortaya koyar. Bulunan bir korelasyon katsayısının istatistiksel olarak anlamlı bir katsayı olup olmadığı test edilebilir. Bunun için önce yokluk hipotezi aşağıdaki gibi kurulur.

(Yokluk hipotezi) H_0 : Elde edilen gelir ile eğitim düzeyi değişkenleri arasındaki korelasyon katsayısı (veya ilişkinin miktarı) önemsizdir. (Bir anlamda bu katsayının sifıra eşit olduğu ifade edilmiş oluyor)

(Alternatif hipotez) H_a : Elde edilen gelir ile eğitim düzeyi değişkenleri arasındaki korelasyon katsayısı önemlidir.

Yine Çizelgeden Sig. değerine bakılır. Bu değer 0,05'den küçük ise H_0 red edilir. Bu durumda iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin (işaretine göre doğru yönlü ya da ters yönlü) olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin var olduğu ifade edilir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Türkiye’de eğitimsel eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma ilişkisine ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilecektir. Bu çerçevede, öncelikle Türkiye nüfusu eğitim durumu, okullaşma oranları, çalışma durumu ve gelir düzeyine göre betimlenecektir. Daha sonra Türkiye’nin toplumsal sınıf yapısı ele alınacak ve son olarak da Türkiye’de toplumsal sınıf yapısı temelinde betimlenebilecek eğitimsel eşitsizliklere değinilecektir.

Türkiye Nüfusu Eğitim Durumu, Okullaşma Oranları, Çalışma Durumu ve Gelir Düzeyine Göre Betimlenmesi

Bu araştırmanın temel amacı olan toplumsal tabakalaşma ile eğitimden yararlanma arasındaki ilişkiyi çözümlmeden önce, Türkiye nüfusunun eğitimden yararlanma açısından daha genel bir betimlemesini yapmak yararlı olacaktır. Bu amaçla aşağıda, önce nüfusun eğitim düzeyi, daha sonra eğitim düzeyinin cinsiyete göre durumu, çalışan nüfusun eğitim düzeyine göre gelirleri ile ilgili bulgular aktarılmıştır.

Eğitim Çağını Tamamlamış Nüfusun Eğitim Düzeyi

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yapılan hesaplamalar sonucu eğitim çağını tamamlamış nüfusun ortalama eğitim süresi 6,09 yıl olarak hesaplanmıştır. İlköğretim mezunlarının sekiz yıllık bir eğitimi tamamladığı göz önünde bulundurulduğu zaman söz konusu nüfusun eğitim düzeyinin ilköğretimi bile tamamlamadığını göstermektedir. Çizelge 10’da da görüldüğü gibi bu nüfusun yüzde 76’sı ortaöğretim altı eğitim düzeyine sahiptir.

Söz konusu nüfusun Çizelge 10’daki eğitim düzeyleri itibariyle dağılımına bakıldığı zaman bu çarpıcı sonuç en açık haliyle görülmektedir. Eğitim çağını tamamlamış nüfusun yüzde 13,2’si hala okur-yazar değildir.

Okur-yazar olmayanlar sadece okur-yazar olanların iki katından daha fazladır. Çizelge 10'da görüldüğü gibi sadece okur-yazar olanlar yüzde 5,8'lik bir orana sahiptir. En büyük pay ise ilkokul mezunlarına aittir. Nüfusun yüzde 48,2'si ilkokul mezunudur. İlköğretim mezunlarının bahsi geçen nüfus içindeki payı yüzde 8,7'dir. Ortaöğretim mezunlarının oranı ise ilköğretim mezunlarının yaklaşık iki katı olan yüzde 16,2'dir. İki yıllık yüksekokul mezunlarının oranı ise yüzde 2,5'dir. Üniversite mezunları da iki yıllık yüksekokul mezunlarının iki katı olan yüzde 5,1'lik orana sahiptirler. Yüksek lisans mezunlarının ise eğitim çağını tamamlamış nüfusun içinde yüzde 0,3'lük bir payı vardır.

Çizelge 10. Eğitim Düzeyleri ve Nüfus (Genel) (22 + Yaş)

Eğitim Düzeyi	Nüfus	Toplam Nüfus İçindeki Oran (%)
Okur-Yazar Değil	2700	13,2
Okur Yazar	1190	5,8
İlkokul	9882	48,2
İlköğretim	1785	8,7
Ortaöğretim	3309	16,2
Yüksekokul (2 Yıllık)	507	2,5
Üniversite	1047	5,1
Lisansüstü	63	0,3
Toplam	20483	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Cinsiyete Göre Nüfusun Eğitim Düzeyi

Her alanda olduğu gibi eğitimde de eşitsizliğin en önemli boyutlarından biri cinsiyet eşitsizlikleridir. Kadınlar aleyhine olan bu eşitsizliği ortaya koymak için kadın/erkek ayrımında eğitim düzeylerine bakmak gerekmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yapılan hesaplamalar sonucu eğitim çağını tamamlamış erkek nüfusun ortalama eğitim süresi 7,18 yıl olarak hesaplanmıştır. Yine yukarıda belirtildiği gibi ilköğretim mezunlarının sekiz yıllık bir eğitimi tamamladığı göz önünde bulundurulduğu zaman söz konusu erkek nüfusun da eğitim düzeyinin ilköğretimin altında olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çizelge 11'de de görüldüğü gibi bu nüfusun yüzde 69'u ortaöğretim altı eğitim düzeyine sahiptir.

Çizelge 11. Eğitim Düzeyleri ve Nüfus (Erkek) (22 + Yaş)

Eğitim Düzeyi	Nüfus	Toplam Nüfus İçindeki Oran (%)
Okur-Yazar Değil	456	4,6
Okur Yazar	405	4,1
İlkokul	4772	48,5
İlköğretim	1157	11,8
Ortaöğretim	2025	20,6
Yüksekokul (2 Yıllık)	309	3,1
Üniversite	677	6,9
Lisansüstü	44	0,4
Toplam	9845	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Eğitim çağını tamamlamış erkek nüfusunun eğitim düzeyleri itibariyle Çizelge 11'deki dağılımına baktığımız zaman şu sonuçlar çıkmaktadır. Öncelikle okur-yazar olmayan ile sadece okur-yazar olan nüfus oranı birbirine yakındır. Okur-yazar olmayanların oranı yüzde 4,6 iken sadece okur-yazar olanların oranı yüzde 4,1'dir. İlkokul mezunlarının oranı genel oran olan yüzde 48,2'ye çok yakındır. Söz konusu nüfus içinde ilkokul mezunlarının oranı yüzde 48,5'tir. İlköğretim mezunlarının oranı ise yüzde 11,8'dir. Ortaöğretim mezunlarının da oranı yüzde 20,6'dır. İki yıllık yüksekokul mezunlarının oranı ise yüzde 3,1 ile genel oranın üzerindedir. Üniversite mezunlarının oranı ise iki yıllık yüksekokul mezunlarının iki katından fazladır. Üniversite mezunları için söz konusu oran genel oranın üzerinde yüzde 6,9 olarak gerçekleşmiştir. Lisansüstü mezunlarının oranı da yüzde 0,4'tür.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri çerçevesinde yapılan hesaplamalara göre eğitim çağını tamamlamış kadın nüfusunun ortalama eğitim süresi 5,07 yıl olarak tespit edilmiştir. İlkokul mezunlarının beş yıllık bir eğitimi tamamladığı göz önünde bulundurulduğu zaman söz konusu kadın nüfusunun da eğitim düzeyinin ilkokul düzeyinde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çizelge 12'de de görüldüğü gibi bu nüfusun yüzde 82,4'ü ortaöğretim altı eğitim düzeyindedir.

Çizelge 12. Eğitim Düzeyleri ve Nüfus (Kadın) (22 + Yaş)

Eğitim Düzeyi	Nüfus	Toplam Nüfus İçindeki Oran (%)
Okur-Yazar Değil	2244	21,1
Okur Yazar	785	7,4
İlkokul	5110	48,0
İlköğretim	628	5,9
Ortaöğretim	1284	12,1
Yüksekokul (2 Yıllık)	198	1,9
Üniversite	370	3,5
Lisansüstü	19	0,2
Toplam	10638	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Eğitim çağını tamamlamış kadın nüfusunun eğitim düzeyleri itibariyle Çizelge 12'deki dağılımına baktığımız zaman şu sonuçlar çıkmaktadır. Eğitim çağını tamamlamış kadın nüfusta ciddi oranda bir okur-yazar olmayan bir kitle göze çarpmaktadır. Söz konusu nüfusun yüzde 21,1'inin okur-yazar olmadığı ortaya çıkmaktadır. Sadece okur-yazar olan nüfus ise okur-yazar olmayanlardan daha düşük bir orana sahip olmakla birlikte genel orana göre yüzde 7,4 ile çarpıcı bir şekilde yüksek görünmektedir. İlkokul mezunlarının oranı ise yüzde 48 ile genel oran ile erkeklerin oranına yakın bir düzeydedir. İlköğretim mezunlarının oranı ise dikkate değer şekilde genel oranın altındadır. Söz konusu nüfus içinde ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 5,9 olarak tespit edilmiştir. Kadın ortaöğretim mezunlarının oranı neredeyse erkek ortaöğretim mezunlarının yarısı kadardır. Kadın ortaöğretim mezunlarının oranı yüzde 12,1 olarak hesaplanmıştır. İki yıllık yüksek okul kadın mezunları da erkek mezunların üçte ikisi kadardır. Bu oranda da yüzde 1,9 olarak ortaya çıkmıştır. Kadın üniversite mezunlarının oranı erkek üniversite mezunlarının yarısı kadardır. Kadın üniversite mezunlarının oranı kadın eğitim çağı üstü nüfusun yüzde 3,5'i olarak tespit edilmiştir. Son olarak yine lisansüstü kadın mezunlarının oranının yüzde 0,2 ile erkek oranına göre yarı yarıya olduğu görülmektedir.

Eğitim çağını tamamlamış nüfusunun ortalama eğitim sürelerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 13'te yer almıştır. Çizelge 13'ün verilerine göre eğitim çağını tamamlamış nüfusun ortalama eğitim süreleri cinsiyete göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır ($F_{(1-$

20481) = 22836,770, $p < .000$). Dolayısıyla erkeklerin ortalama eğitim süresi olan 7,18 yıl ile kadınların ortalama eğitim süresi olan 5,07 arasındaki 2,11 yılın istatistikî olarak da $\alpha = 0,05$ 'e göre anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır.

Çizelge 13. Ortalama Eğitim Süresinin Cinsiyete Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları (22 + Yaş)

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	22836,770	1	22836,770	1457,144	0,000
Gruplar içi	320984,057	20481	15,672		
Toplam	343820,827	20482			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yukarıda mezun olunan her bir eğitim düzeyinin belli bir eğitim süresine denk geldiği için eğitim düzeyi ölçeğinin bir sıralama ölçeği olduğu kabul edilerek eğitim çağını tamamlamış nüfusun ortalama eğitim sürelerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA testi uygulanmıştır. Diğer taraftan mezun olunan eğitim düzeylerinin her birinin bir grup olduğu varsayımı altında eğitim düzeylerinin bir sınıflandırma ölçeği olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Bu çerçevede ise eğitim çağını tamamlamış nüfusun eğitim düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek için kay-kare testi uygulama zorunluluğu ortaya çıkar.

Çizelge 14. Belirli Eğitim Düzeylerindeki Nüfusun Cinsiyet Oranlarına İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları (22 + Yaş)

Eğitim Düzeyi	Erkek (%)	Kadın (%)	Toplam
Okur-Yazar Değil	16,9	83,1	100,0
Okur Yazar	34,0	66,0	100,0
İlkokul	48,3	51,7	100,0
İlköğretim	64,8	35,2	100,0
Ortaöğretim	61,2	38,8	100,0
Yüksekokul (2 Yıllık)	60,9	39,1	100,0
Üniversite	64,7	35,3	100,0
Lisansüstü	69,8	30,2	100,0

$\chi^2 = 1735,809$, $sd = 7$, $P = .000$

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Eğitim çağını tamamlamış nüfusun eğitim düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin kay-kare testi sonuçları izelge 14'te yer almaktadır. Söz konusu çizelgeye göre, okur-yazar olmayanların büyük çoğunluğu kadındır. Okur-yazar olmayanların yüzde 16,9'u erkek iken yüzde 83,1'i kadındır. Yine sadece okur-yazar olanların da en büyük kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Sadece okur-yazar olanların yüzde 34' erkek iken yüzde 66'sı kadındır. Eğitim düzeyleri yükseldikçe söz konusu eğitim düzeyindeki erkek oranı artmaktadır. Sözgelimi ilkokul mezunları içinde erkeklerin oranı yüzde 48,3'tür. Kadınların oranı ise yüzde 51,7'dir. Diğer yandan eğitim düzeyleri yükseldikçe kadınların oranı düşmektedir. Örneğin, ilköğretim mezunu olan erkeklerin oranı yüzde 64,8 iken kadınların oranı yüzde 35,2'dir. Bunun yanında ortaöğretim mezunlarına baktığımız zaman kadın oranının yüzde 38,8 olduğu ve erkek oranının da yüzde 61,2 olduğu görülmektedir. Üniversite mezunları içinde kadın oranı yüzde 35,3 iken erkek oranı yüzde 64,7'dir. Lisansüstü mezunlarında bu oran erkeklerde yüzde 69,8 ve kadınlarda yüzde 30,2'dir. Sonuç olarak eğitim çağını tamamlamış nüfusun eğitim düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur ($X^2_{(6)}=1735,809$, $P = .000$).

alışan Nüfusun Gelirlerinin Eğitim Düzeyine Göre zmlenmesi

İnsan sermayesi kuramında gelirin eğitimle ilişkili olduğu ve eğitim süresi arttıka gelirin de artacağı ileri sürülmektedir. Bu çerçevede her bir eğitim düzeyinden mezun grupların ortalama gelir durumları izelge 15'te verilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yıllık kişi başi ortalama geliri 8.542 TL olarak hesaplanmıştır. Okur-yazar olmayanlar, sadece okur-yazar olanlar, ilkokul mezunları ve ilköğretim mezunları ortalama kişi başi gelirin altında bir yıllık gelire sahip oldukları görülmektedir. Okur-yazar olmayanların yıllık kişi başi gelirleri 2.322 TL'dir. Sadece okur-yazar olanların yıllık kişi başi gelirleri 3.600 TL'dir. İlkokul ve ilköğretim mezunlarının ise sırasıyla 7.563 TL ve 7.245 TL'dir. Ortaöğretim, iki yıllık yüksekokul, niversite ve lisansüstü mezunlarının ise yıllık kişi başi ortalama gelir olan 8.542 TL'nin üzerinde bir ortalama gelire

sahip oldukları görülmektedir. Bu çerçevede ortaöğretim mezunları ortalama yıllık kişi başı gelirleri 10.234 TL iken iki yıllık yüksekokul mezunlarınınki 13.762 TL'dir. Üniversite mezunlarının ortalama yıllık kişi başı gelirleri ise 18.471 TL'dir. Lisansüstü mezunlarının da 28.434 TL'dir.

Çizelge 15. Çalışan Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirleri (TL)

Eğitim Düzeyi	Ortalama Gelir
Okur-Yazar Değil	2.322
Okur Yazar	3.600
İlkokul	7.563
İlköğretim	7.245
Ortaöğretim	10.234
Yüksekokul (2 Yıllık)	13.762
Üniversite	18.471
Lisansüstü	28434
Toplam	8.542

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Mezun olunan eğitim düzeyine göre oluşturulan gruplar itibariyle en düşük ve en yüksek gelirler incelendiğinde ise çok karmaşık bir durum ortaya çıkmaktadır. Sözelimi daha düşük eğitim düzeyine sahip birinin en yüksek gelir sahibi olabildiği Çizelge 15'ten ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 16. Çalışan Nüfusun Eğitim Düzeyine Göre Ortalama Gelirlerinde Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Veryansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	165228260918,199	7	23604037274,028	212,976	,000
Gruplar içi	1247939104383,223	11260	110829405,363		
Toplam	1413167365301,422	11267			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çalışan nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 16'da yer almıştır. Çizelge 16'nın verilerine göre çalışan nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($F_{(7-11260)} =$

23604037274,028, $p < .000$). Eğitim düzeyleri arasındaki ortalama gelir farklılıklarının hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin LSD testinin sonuçları Ek 1'deki Çizelgeden incelendiği zaman şu durumlar ortaya çıkmaktadır. Bütün eğitim düzeyleri itibariyle ortalama gelirler arasında anlamlı bir fark vardır. Ancak ilköğretim mezunlarının ortalama geliri ile ilkokul mezunlarının ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum insan sermayesi kuramına ters bir sonuç olarak görülmektedir.

Çizelge 17. Çalışan Erkek Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirleri (TL)

Eğitim Düzeyi	Ortalama Gelir
Okur-Yazar Değil	5.798
Okur Yazar	5.239
İlkokul	9.604
İlköğretim	8.510
Ortaöğretim	11.222
Yükseköğretim (2 Yıllık)	15.205
Üniversite	21.152
Lisansüstü	30.349
Genel	10.564

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çalışan nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde ortaya çıkan farklılığa cinsiyet ayrımında baktığımız zaman daha çarpıcı bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede Çalışan erkek nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirleri Çizelge 17'de verilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak çalışan erkek nüfusun yıllık kişi başı ortalama geliri 10.564 TL olarak hesaplanmıştır. Okur-yazar olmayanlar, sadece okur-yazar olanlar, ilkokul mezunları ve ilköğretim mezunları erkekler için ortalama kişi başı gelir olan 10.564 TL'nin altında bir yıllık gelire sahip oldukları görülmektedir. Ancak ilkokul mezunları genel ortalama olan 8.542 TL'nin üzerinde bir ortalama gelire sahip oldukları görülmektedir. İlköğretim mezunları da genel ortalamaya yakın bir gelir elde etmektedirler. Bu bağlamda okur-yazar olmayan erkeklerin yıllık kişi başı gelirleri 5.798 TL'dir. Sadece okur-yazar olan erkeklerin yıllık kişi başı gelirleri

5.238 TL'dir. İlkokul ve ilköğretim mezunlarının ise sırasıyla 9.604 TL ve 8.510 TL'dir. Ortaöğretim, iki yıllık yüksekokul, üniversite ve lisansüstü mezunlarının ise erkekler için yıllık kişi başı ortalama gelir olan 10.564 TL'nin üzerinde bir ortalama gelire sahip oldukları görülmektedir. Bu çerçevede ortaöğretim mezunları ortalama yıllık kişi başı gelirleri 11.222 TL iken iki yıllık yüksekokul mezunlarının 15.205 TL'dir. Üniversite mezunlarının ortalama yıllık kişi başı gelirleri ise 21.152 TL'dir. Lisansüstü mezunlarının da 30.349 TL'dir.

Çalışan erkek nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinin yer aldığı Çizelge 17 incelendiğinde insan sermayesi kuramına uymayan daha çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Okur-yazar olmayanların ortalama gelirinin sadece okur-yazar olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde ilkokul mezunları da ilköğretim mezunlarına göre daha yüksek bir gelire sahiptirler.

Çizelge 18. Çalışan Erkek Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirlerinde Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	105491545135,048	7	15070220733,578	112,208	,000
Gruplar içi	1090163667329,659	8117	134306229,805		
Toplam	1195655212464,707	8124			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çalışan erkek nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 18'de yer almıştır. Çizelge 18'in verilerine göre çalışan erkek nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($F_{(7-8117)} = 15070220733,578$, $p < .000$). Eğitim düzeyleri arasındaki ortalama gelir farklılıklarının hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin LSD testinin sonuçları Ek 2'deki Çizelgeden incelendiği zaman şu durumlar ortaya çıkmaktadır. Bütün eğitim düzeyleri itibarıyla ortalama gelirler arasında anlamlı bir fark vardır. Ancak okur-yazar olmayanların ortalama geliri ile sadece okur-yazar olanların ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışan kadın nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirleri de Çizelge 19'da yer almıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak çalışan kadın nüfusun yıllık kişi başı ortalama geliri 3.317 TL olarak hesaplanmıştır. Okur-yazar olmayanlar, sadece okur-yazar olanlar, ilkokul mezunları ve ilköğretim mezunları kadınlar için ortalama kişi başı gelir olan 3.317 TL'nin oldukça altında bir yıllık gelire sahip oldukları görülmektedir. Bu bağlamda okur-yazar olmayan kadınların yıllık kişi başı gelirleri 891 TL'dir. Sadece okur-yazar olan erkeklerin yıllık kişi başı gelirleri 1.356 TL'dir. İlkokul ve ilköğretim mezunlarının ise sırasıyla 1.728 TL ve 1.846 TL'dir. Ortaöğretim, iki yıllık yüksekokul, üniversite ve lisansüstü mezunlarının ise erkekler için yıllık kişi başı ortalama gelir olan 3.317 TL'nin çok üzerinde bir ortalama gelire sahip oldukları görülmektedir. Bu çerçevede ortaöğretim mezunları ortalama yıllık kişi başı gelirleri 6.041 TL iken iki yıllık yüksekokul mezunlarının 9.978 TL'dir. Üniversite mezunlarının ortalama yıllık kişi başı gelirleri ise 12.391 TL'dir. Lisansüstü mezunlarının da 23.099 TL'dir.

Çizelge 19. Çalışan Kadın Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirleri (TL)

Eğitim Düzeyi	Ortalama Gelir
Okur-Yazar Değil	891
Okur Yazar	1.356
İlkokul	1.728
İlköğretim	1.846
Ortaöğretim	6.041
Yüksekokul (2 Yıllık)	9.978
Üniversite	12.391
Lisansüstü	23.099
Genel	3.317

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çalışan kadın nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinin yer aldığı Çizelge 19 incelendiğinde ilköğretim kademesinden sonra ciddi bir sıçrama yaşandığı görülmektedir. Ortaöğretim mezunu kadınlar ilköğretim mezunlarından üç kat daha fazla ortalama gelire sahiptirler.

Çizelge 20. Çalışan Kadın Nüfusun Eğitim Düzeylerine Göre Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	40701786441,814	7	5814540920,259	315,418	,000
Gruplar içi	57791838071,442	3135	18434398,109		
Toplam	98493624513,256	3142			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çalışan kadın nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 20’de yer almıştır. Çizelge 20’nin verilerine göre çalışan kadın nüfusun eğitim düzeylerine göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($F_{(7-3135)} = 5814540920,259$, $p < .000$). Eğitim düzeyleri arasındaki ortalama gelir farklılıklarının hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin LSD testinin sonuçları Ek 3’deki Çizelgeden incelendiği zaman şu durumlar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak eğitim düzeylerinin her biri itibariyle ortalama gelirler arasında anlamlı bir fark vardır. Ancak okur-yazar olmayanların ortalama geliri ile sadece okur-yazar olanların ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca sadece okur-yazar, ilkokul mezunu ve ilköğretim mezunu olan kadınların ortalama gelirleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark çıkmamıştır.

Çizelge 21. Okur-Yazar Olmayan ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	3821000000	1	3821000000	330,417	,000
Gruplar içi	8859000000	766	11560000		
Toplam	12680000000	767			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çalışan kadınların ortalama geliri ile çalışan erkeklerin ortalama gelirleri arasında ciddi fark bulunmaktadır. Çalışan kadınların ortalama geliri 3.317 TL

iken (Çizelge 19) çalışan erkeğin ortalama geliri 10.564 TL'dir (Çizelge 17). Lisansüstü mezunları hariç, her bir eğitim düzeyindeki ortalama gelirler cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermektedir.

Okur-yazar olmayan çalışan nüfusun ortalama gelirlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 21'de yer almıştır. Çizelge 21'in verileri okur-yazar olmayan çalışan nüfusun cinsiyete göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($F_{(1-766)} = 3821230600,464$, $p < .000$). Bu çerçevede okur-yazar olmayan çalışan kadınların ortalama geliri 891 TL iken (Çizelge 19), okur-yazar olmayan erkeklerin ortalama geliri 5.798 TL (Çizelge 17) olarak gerçekleşmiştir; aralarında 6,5 kat fark vardır.

Çizelge 22. Okur-Yazar Olan ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	2125000000	1	2125000000	93,273	,000
Gruplar içi	13120000000	576	22780000		
Toplam	15250000000	577			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Okur-yazar olan çalışan nüfusun ortalama gelirlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 22'de yer almıştır. Çizelge 22'nin verileri okur-yazar olan çalışan nüfusun cinsiyete göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($F(1-576) = 2125176898,729$, $p < .000$). Bu çerçevede okur-yazar olan çalışan kadınların ortalama geliri 1.356 TL iken (Çizelge 19), okur-yazar olan erkeklerin ortalama geliri 5.239 TL (Çizelge 17) olarak gerçekleşmiştir; aralarında yaklaşık 4 kat fark vardır.

Çizelge 23. İlkokul Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	59150000000	1	59150000000	604,671	,000
Gruplar içi	485600000000	4964	97820000		
Toplam	544700000000	4965			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlkokul mezunu çalışan nüfusun ortalama gelirlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 23'te yer almıştır. Çizelge 23'ün verileri ilköğretim mezunu çalışan nüfusun cinsiyete göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($F_{(1-4964)} = 59146044606,955$, $p < .000$). Bu çerçevede ilköğretim mezunu çalışan kadınların ortalama geliri 3.130 TL iken (Çizelge 19), ilköğretim mezunu erkeklerin ortalama geliri 11.340 TL (Çizelge 17) olarak gerçekleşmiştir; aralarındaki fark 3,5 kattır.

Çizelge 24. İlköğretim Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	10360000000	1	10360000000	121,334	,000
Gruplar içi	129400000000	1515	85380000		
Toplam	139700000000	1516			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlköğretim mezunu çalışan nüfusun ortalama gelirlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 24'te yer almıştır. Çizelge 24'ün verileri ilköğretim mezunu çalışan nüfusun cinsiyete göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($F_{(1-1515)} = 10360048609,354$, $p < .000$). Bu çerçevede ilköğretim mezunu çalışan kadınların ortalama geliri 2.665 TL iken (Çizelge 19), ilköğretim mezunu erkeklerin ortalama geliri 10.182 TL (Çizelge 17) olarak gerçekleşmiştir; aralarındaki fark yaklaşık 4 kattır.

Çizelge 25. Ortaöğretim Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	9319000000	1	9319000000	74,624	,000
Gruplar içi	280700000000	2248	1249000000		
Toplam	290000000000	2249			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Ortaöğretim mezunu çalışan nüfusun ortalama gelirlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 25'te yer almıştır. Çizelge 25'in verileri ortaöğretim mezunu çalışan nüfusun cinsiyete göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($F_{(1-2248)} = 9318834757,017$, $p < .000$). Bu çerçevede ortaöğretim mezunu çalışan kadınların ortalama geliri 6.041 TL iken (Çizelge 19), ortaöğretim mezunu erkeklerin ortalama geliri 11.222 TL (Çizelge 17) olarak gerçekleşmiştir; aralarındaki fark yaklaşık 2 kattır.

Çizelge 26. İki Yıllık Yükseköğretim Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1938000000	1	1938000000	15,027	,000
Gruplar içi	455400000000	353	1290000000		
Toplam	474800000000	354			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İki yıllık yükseköğretim mezunu çalışan nüfusun ortalama gelirlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 26'da yer almıştır. Çizelge 26'nın verileri iki yıllık yükseköğretim mezunu çalışan nüfusun cinsiyete göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($F_{(1-353)} = 1938469466,754$, $p < .000$). Bu çerçevede iki yıllık yükseköğretim mezunu çalışan kadınların ortalama geliri 9.978 TL iken (Çizelge 19), iki yıllık yükseköğretim mezunu erkeklerin ortalama geliri 15.205 TL (Çizelge 17) olarak gerçekleşmiştir; aralarındaki fark yaklaşık 5.000 TL'dir.

Çizelge 27. Üniversite Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	12730000000	1	12730000000	58,214	0,000
Gruplar içi	170400000000	779	218700000		
Toplam	183100000000	780			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Üniversite mezunu çalışan nüfusun ortalama gelirlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 27’de yer almıştır. Çizelge 27’nin verileri üniversite mezunu çalışan nüfusun cinsiyete göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($F_{(1-779)} = 12732381275,731$, $p < .000$). Bu çerçevede Üniversite mezunu çalışan kadınların ortalama geliri 12.391 TL iken (Çizelge 19), üniversite mezunu erkeklerin ortalama geliri 21.152 TL (Çizelge 17) olarak gerçekleşmiştir; aralarındaki fark yaklaşık 8.500 TL’dir.

Çizelge 28. Lisansüstü Mezunu ve Çalışan Kadın ve Erkek Nüfusun Ortalama Gelirlerindeki Farka İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	541400000	1	541400000	1,915	0,172
Gruplar içi	14420000000	51	282700000		
Toplam	14960000000	52			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yüksek lisans mezunu çalışan nüfusun ortalama gelirlerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 28’de yer almıştır. Çizelge 28’in verileri yüksek lisans mezunu çalışan nüfusun cinsiyete göre ortalama gelirlerinde anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymaktadır ($F_{(1-51)} = 541412767,118$, $p < .000$). Bu çerçevede yüksek lisans mezunu çalışan kadınların ortalama geliri 23.099 TL iken (Çizelge 19), yüksek lisans mezunu erkeklerin ortalama geliri 30.349 TL (Çizelge 17) olarak gerçekleşmiştir; aralarındaki fark yaklaşık 7.000 TL’dir.

Çizelge 29. Eğitim Düzeyi İle Toplam Yıllık Gelir Arasındaki Korelasyon (Genel)

		Toplam Yıllık Gelir	Eğitim Düzeyi
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	1	,309**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	11268	11268
Eğitim Düzeyi	Pearson Correlation	,309**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	11268	11268

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Eğitim düzeyi ile toplam gelir arasındaki ilişkinin kuvvetini, yönünü ve istatistiksel anlamlılığını ölçmek için Pearson korelasyon katsayısının ölçülmesi yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede öncelikle cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin genel bir ölçüm yapılmış (Çizelge 29).

Cinsiyet ayrımı olmaksızın eğitim düzeyi ile toplam gelir arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu Çizelge 29'dan gözlenmektedir ($r = 0,309$, $p < 0,5$). Buna göre eğitim düzeyi arttıkça gelir de artmaktadır. Determinasyon katsayısı ($r^2 = 0,01$) dikkate alındığında toplam yıllık gelirdeki varyansın %1'i eğitimden kaynaklanmaktadır.

Çizelge 30. Eğitim Düzeyi İle Toplam Yıllık Gelir Arasındaki Korelasyon (Erkek)

		Toplam Yıllık Gelir	Eğitim Düzeyi
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	1	,239
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	8125	8125
Eğitim Düzeyi	Pearson Correlation	,239	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	8125	8125

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Cinsiyet ayrımında sonuçlara baktığımız zaman eğitim düzeyi ile toplam gelir arasında erkeklerde düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu Çizelge 30'dan gözlenmektedir ($r = 0,239$, $p < 0,5$). Buna göre eğitim düzeyi arttıkça gelir de artmaktadır. Determinasyon katsayısı ($r^2 = 0,006$) dikkate

alındığında toplam yıllık gelirdeki varyansın % 0,6'sı eğitimden kaynaklanmaktadır.

Çizelge 31. Eğitim Düzeyi İle Toplam Yıllık Gelir Arasındaki Korelasyon (Kadın)

		Toplam Yıllık Gelir	Eğitim Düzeyi
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	1	,557
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	3143	3143
Eğitim Düzeyi	Pearson Correlation	,557	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	3143	3143

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Eğitim düzeyi ile toplam gelir arasında kadınlarda ise orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu Çizelge 31'den gözlenmektedir ($r = 0,557$, $p < 0,5$). Buna göre eğitim düzeyi arttıkça gelir de artmaktadır. Determinasyon katsayısı ($r^2 = 0,031$) dikkate alındığında toplam yıllık gelirdeki varyansın % 3,1'i eğitimden kaynaklanmaktadır.

İlköğretim Kademesinde Okullaşma Oranının Cinsiyete, Hanereisinin Eğitim Durumuna ve Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Betimlenmesi

İlköğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının hanedeki çocuk sayısı, hane reisinin eğitim durumu ve hane içindeki kişi başı gelire göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Cinsiyete göre eşitsizlikler

İlköğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının cinsiyete göre nasıl bir seyir izlediğine bakıldığı zaman Çizelge 32'deki durum ortaya çıkmaktadır. İlköğretim çağındaki nüfusun yüzde 49,3'ü erkek ve yüzde 50,7'si kızdır. İlköğretim çağında olup okula gitmeyenlerin yine yüzde 49,3'ü erkek olup, yüzde 50,7'si kızlardan oluşmaktadır. Diğer yandan ilköğretim çağında olup eğitimini sürdürenlerin ise yüzde 51'i erkek iken yüzde 49'u kızlardan meydana gelmektedir. Cinsiyet grupları içindeki oranlara baktığımız zaman ise erkeklerin yüzde 14,6'sı okula gitmezken yüzde 85,4'ü eğitimini

sürdürmektedir. Kızların ise yüzde 15,4'ü okula gitmezken yüzde 84,6'sı eğitimini sürdürmektedir.

Çizelge 32. İlköğretim Çağındaki Çocukların Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları ve Okula Gitmeyen Çağ Nüfusu

		Ferdin Cinsiyeti		Toplam
		Erkek	Kız	
İlköğretim Çağında Olup Eğitim Dışında Olanlar	Sayısı	430	442	872
	Toplam İçindeki Oran (%)	49,3	50,7	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran (%)	14,6	15,4	15,0
İlköğretim Çağında Olup Eğitimde Olanlar	Sayısı	2515	2421	4936
	Toplam İçindeki Oran (%)	51,0	49,0	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran (%)	85,4	84,6	85,0
Toplam	Sayısı	2945	2863	5808
	Toplam İçindeki Oran (%)	50,7	49,3	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran (%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlköğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinde cinsiyete göre bir uyumun varlığının khi-kare testi ile test edildiği zaman Çizelge 33'teki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Çizelge 33'teki sonuçlara göre ilköğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=0,798$, sd = 1, P = .372).

Çizelge 33. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-tarafli)	Tam Anlamlılık (2-tarafli)	Tam Anlamlılık (1-tarafli)
Pearson Chi-Square	,798	1	,372		
Continuity Correction	,733	1	,392		
Likelihood Ratio	,798	1	,372		
Fisher's Exact Test				,378	,196
Linear-by-Linear Association	,798	1	,372		
Geçerli Durumların Sayısı	5808				

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Hane reisinin eğitim düzeyine bağlı eşitsizlikler

İlköğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinin hane reisinin eğitim düzeyi ile ilişkisini ortaya koyan Çizelge 34 incelendiği zaman aşağıdaki bulgular ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 34. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

		Çocukların Okullaşma Durumu		Toplam	
		Okula Devam Etmeyenler	Eğitimlerini Sürdürenler		
Hane Reisinin Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil	Sayısı	82	344	426
		Toplam İçindeki Oran (%)	19,2	80,8	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	9,4	7,0	7,3
	Okur-Yazar	Sayısı	55	223	278
		Toplam İçindeki Oran(%)	19,8	80,2	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	6,3	4,5	4,8
	İlkokul	Sayısı	478	2688	3166
		Toplam İçindeki Oran(%)	15,1	84,9	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	54,8	54,5	54,5
	İlköğretim	Sayısı	88	518	606
		Toplam İçindeki Oran(%)	14,5	85,5	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	10,1	10,5	10,4
	Ortaöğretim	Sayısı	114	791	905
		Toplam İçindeki Oran(%)	12,6	87,4	100,0
		Grup İçindeki Oran	13,1	16,0	15,6
	İki Yıllık Yüksekokul	Sayısı	14	120	134
		Toplam İçindeki Oran(%)	10,4	89,6	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	1,6	2,4	2,3
	Üniversite	Sayısı	40	235	275
		Toplam İçindeki Oran(%)	14,5	85,5	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	4,6	4,8	4,7
Yüksek Lisans	Sayısı	1	13	14	
	Toplam İçindeki Oran(%)	7,1	92,9	100,0	
	Grup İçindeki Oran(%)	,1	,3	,2	
Toplam		Sayısı	872	4932	5804
		Toplam İçindeki Oran(%)	15,0	85,0	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çizelge 34'e göre, hane reisi okur-yazar olmayan ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 19,2'si okula gitmezken yüzde 80,8'i eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi okur-yazar olan ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 19,8'i okula gitmezken yüzde 80,2'si eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ilkokul mezunu olan ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 15,1'i okula gitmezken yüzde 84,9'u eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ilköğretim mezunu olan ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 14,5'i okula gitmezken yüzde 85,5'i eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ortaöğretim mezunu olan ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 12,6'sı okula gitmezken yüzde 87,4'ü eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi iki yıllık yüksek okul mezunu olan ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 10,4'ü okula gitmezken yüzde 89,6'sı eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi üniversite mezunu olan ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 14,5'i okula gitmezken yüzde 85,5'i eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi yüksek lisans mezunu olan ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 7,1'i okula gitmezken yüzde 92,9'u eğitimini sürdürmektedir.

İlköğretim çağında olup okula gitmeyenlerin yüzde 54,8'ini hane reisi ilkokul mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır (Çizelge 34). Bu grup içinde ikinci büyük oran hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır. Hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocuklarının okula gitmeyenler içindeki oranı yüzde 13,1'dir. Onları yüzde 10,1 ile hane reisi ilköğretim mezunu olanların çocukları izlemektedir. Diğer yandan hane reisi okur-yazar olmayanların çocuklarının eğitim dışında olanlar içindeki payı yüzde 9,4'tür. Hane reisi sadece okur-yazar olanların çocuklarının okula gitmeyenler içindeki payı da yüzde 6,3 olarak ortaya çıkmıştır. Hane reisi iki yıllık yüksek okul, üniversite ve yüksek lisans mezunu olanların çocuklarının okula gitmeyenler içindeki payı sırasıyla yüzde 1,6, yüzde 4,6 ve yüzde 0,1'dir (Çizelge 34).

İlköğretim çağında olup eğitim içinde olanların yüzde 54,5'ini hane reisi ilkokul mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır (Çizelge 34). Bu grup içinde ikinci büyük oran hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır. Hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocuklarının eğitim içinde olanlar içindeki oranı yüzde 16'dır. Onları yüzde 10,5 ile hane reisi ilköğretim mezunu olanların çocukları izlemektedir. Diğer yandan hane reisi okur-yazar olmayanların çocuklarının eğitim içinde olanlar içindeki payı yüzde

7'dir. Hane reisi sadece okur-yazar olanların çocuklarının eğitim içinde olanlar içindeki payı da yüzde 4,5 olarak ortaya çıkmıştır. Hane reisi iki yıllık yüksek okul, üniversite ve yüksek lisans mezunu olanların çocuklarının eğitim içinde olanlar içindeki payı sırasıyla yüzde 2,4, yüzde 4,8 ve yüzde 0,3'tür (Çizelge 34).

Eğitim içinde olanların çağ nüfusuna oranı bize kısaca okullaşma oranını vermektedir. Çizelge 34 incelendiği zaman Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı hesaplanan ilköğretim çağı okullaşma oranının yüzde 85 olduğu görülmektedir. Söz konusu okullaşma oranlarına gruplar itibariyle bakıldığı zaman hane reisi okur-yazar olmayan, sadece okur-yazar olan ya da ilköğretim mezunu olan çocukların okullaşma oranlarının genel oranın altında olduğu gözlenmektedir. Bu oran söz konusu gruplar itibariyle sırasıyla yüzde 80,8, yüzde 80,2 ve yüzde 84,9'dur.

Çizelge 35. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-tarafli)
Pearson Chi-Square	18,128	7	,011
Likelihood Ratio	17,918	7	,012
Linear-by-Linear Association	12,607	1	,000
Geçerli Durumların Sayısı	5804		

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlköğretim çağındaki çocukların eğitimde olmaları ile hane reisinin eğitim durumu arasında bir uyumun varlığını test eden khi-kare testi sonuçları Çizelge 35'te yer almaktadır. Çizelge 35'teki sonuçlara göre ilköğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hane reisinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2=18,128$, $sd = 7$, $P = .011$).

Hanedeki çocuk sayısından kaynaklanan eşitsizlikler

İlköğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinin hanedeki çocuk sayısı ile ilişkisini ortaya koyan Çizelge 36 incelendiğinde bir çocuklu

hanelerde ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 4,1'i okula gitmezken yüzde 95,9'u eğitim içinde yer aldığı görülmektedir. İki çocuklu hanelerde ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 3,3'ü okula gitmezken yüzde 96,7'si eğitimlerini sürdürmektedir. Üç çocuklu hanelerde ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 3,6'sı okula gitmezken yüzde 96,4'ü okula gitmektedir. Dört ve daha fazla çocuklu hanelerde ilköğretim çağındaki çocukların yüzde 4,2'si okula gitmezken yüzde 95,8'i eğitimini sürdürmektedir (Çizelge 36).

Çizelge 36. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması

		Çocukların Okullaşma Durumları			Toplam
		Okula Devam Etmeyenler	Eğitimlerini Sürdürenler		
Hanedeki Çocuk Sayısı	Bir Çocuklu Haneler	Sayısı	17	402	419
		Toplam İçindeki Oran(%)	4,1	95,9	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	8,9	8,1	8,2
	İki Çocuklu Haneler	Sayısı	59	1712	1771
		Toplam İçindeki Oran(%)	3,3	96,7	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	30,7	34,7	34,5
	Üç Çocuklu Haneler	Sayısı	49	1307	1356
		Toplam İçindeki Oran(%)	3,6	96,4	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	25,5	26,5	26,4
	Dört ve Daha Fazla Çocuklu Haneler	Sayısı	67	1515	1582
		Toplam İçindeki Oran(%)	4,2	95,8	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	34,9	30,7	30,9
Toplam		Sayısı	192	4936	5128
		Toplam İçindeki Oran(%)	3,7	96,3	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlköğretim çağında olup okula gitmeyen çocukların yüzde 8,9'u bir çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşurken, yüzde 30,7'si iki çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşmaktadır. Yine ilköğretim çağında olup okula gitmeyen çocukların yüzde 25,5'i üç çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşurken, yüzde 34,9'u dört ve daha fazla çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşmaktadır (Çizelge 36).

Çizelge 37. İlköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-tarafli)
Pearson Chi-Square	2,073	3	,557
Likelihood Ratio	2,061	3	,560
Linear-by-Linear Association	,892	1	,345
Geçerli Durumların Sayısı	5128		

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlköğretim çağındaki çocukların eğitimde olmaları ile hanedeki çocuk sayısı arasında bir uyumun varlığını test eden khi-kare testi sonuçları Çizelge 37’de yer almaktadır. Çizelge 37’deki sonuçlara göre ilköğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hanedeki çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2 = 2,073$, $sd = 3$, $P = .557$).

Ortaöğretim Kademesinde Okullaşma Oranının Cinsiyete, Hanereisinin Eğitim Durumuna ve Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Betimlenmesi

Ortaöğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının hanedeki çocuk sayısı, hane reisinin eğitim durumu ve hane içindeki kişi başı gelire göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Cinsiyetten kaynaklanan eşitsizlikler

Ortaöğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının cinsiyete göre nasıl bir seyir izlediğine baktığımız zaman Çizelge 38’deki durum ortaya çıkmaktadır. Ortaöğretim çağındaki nüfusun yüzde 48,6’sı erkek ve yüzde 51,4’ü kızdır. Ortaöğretim çağında olup okula gitmeyenlerin yine yüzde 37,4’ü erkek olup, yüzde 62,6’sı kızlardan oluşmaktadır. Diğer yandan ortaöğretim çağında olup okula gidenlerin ise yüzde 51,7’si erkek iken yüzde 48,3’ü kızlardan meydana gelmektedir. Cinsiyet grupları içindeki oranlara baktığımız zaman ise erkeklerin yüzde 16,9’u okula gitmezken yüzde 83,1’i eğitimini sürdürmektedir. Kızların ise yüzde 26,7’si okula gitmezken yüzde 73,3’ü eğitimini sürdürmektedir.

Çizelge 38. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları ve Okula Gitmeyen Çağ Nüfusu

		Cinsiyet		Toplam
		Erkek	Kız	
Ortaöğretim Çağında Olup Okula Gitmeyenler	Öğrenci Sayısı	178	298	476
	Toplam İçindeki Oran(%)	37,4	62,6	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran(%)	16,9	26,7	21,9
Ortaöğretim Çağında Olup Okula Gidenler	Öğrenci Sayısı	877	819	1696
	Toplam İçindeki Oran(%)	51,7	48,3	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran(%)	83,1	73,3	78,1
Toplam	Öğrenci Sayısı	1055	1117	2172
	Toplam İçindeki Oran(%)	48,6	51,4	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran(%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Ortaöğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinde cinsiyete göre bir uyumun varlığının khi-kare testi ile test edildiği zaman Çizelge 39'daki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Çizelge 39'daki sonuçlara göre ortaöğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemeleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2=30,491$, $sd = 1$, $P = .000$).

Çizelge 39. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-tarafli)	Tam Anlamlılık (2-tarafli)	Tam Anlamlılık (1-tarafli)
Pearson Chi-Square	30,491	1	,000		
Continuity Correction	29,920	1	,000		
Likelihood Ratio	30,795	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	30,477	1	,000		
Geçerli Durumların Sayısı	2172				

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Hane reisinin eğitim düzeyine bağlı eşitsizlikler

Ortaöğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinin hane reisinin eğitim düzeyi ile ilişkisini ortaya koyan Çizelge 40 incelendiği zaman aşağıdaki bulgular ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 40. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

			Çocukların Okullaşma Durumu		Toplam
			Okula Devam Etmeyenler	Eğitimlerini Sürdürenler	
Hane Reisinin Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil	Sayısı	83	100	183
		Toplam İçindeki Oran(%)	45,4	54,6	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	17,5	5,9	8,4
	Okur-Yazar	Sayısı	49	62	111
		Toplam İçindeki Oran(%)	44,1	55,9	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	10,3	3,7	5,1
	İlkokul	Sayısı	297	893	1190
		Toplam İçindeki Oran(%)	25,0	75,0	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	62,7	52,7	54,8
	İlköğretim	Sayısı	28	205	233
		Toplam İçindeki Oran(%)	12,0	88,0	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	5,9	12,1	10,7
	Ortaöğretim	Sayısı	17	290	307
		Toplam İçindeki Oran(%)	5,5	94,5	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	3,6	17,1	14,1
	İki Yıllık Yüksekokul	Sayısı	0	46	46
		Toplam İçindeki Oran(%)	,0	100,0	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	,0	2,7	2,1
	Üniversite	Sayısı	0	96	96
		Toplam İçindeki Oran(%)	,0	100,0	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	,0	5,7	4,4
	Yüksek Lisans	Sayısı	0	4	4
		Toplam İçindeki Oran(%)	,0	100,0	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	,0	,2	,2
Toplam		Sayısı	474	1696	2170
		Toplam İçindeki Oran(%)	21,8	78,2	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Söz konusu Çizelgeye göre, hane reisi okur-yazar olmayan ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 45,4'ü okula gitmezken yüzde 54,6'sı eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi okur-yazar olan ortaöğretim çağındaki çocukların

yüzde 44,1'i okula gitmezken yüzde 55,9'u eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ilkokul mezunu olan ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 25'i okula gitmezken yüzde 75'i eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ilköğretim mezunu olan ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 12'si okula gitmezken yüzde 88'i eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ortaöğretim mezunu olan ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 5,5'i eğitim okula gitmezken yüzde 94,5'i eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi iki yıllık yüksek okul mezunu olan ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 100'ü eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi üniversite mezunu olan ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 100'ü eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi yüksek lisans mezunu olan ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 100'ü eğitimini sürdürmektedir.

Ortaöğretim çağında olup okula gitmeyenlerin yüzde 62,7'sini hane reisi ilkokul mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır (Çizelge 40). Bu grup içinde ikinci büyük oran hane reisi okur-yazar olmayanların çocukları oluşturmaktadır. Hane reisi okur-yazar olmayanların çocuklarının okula gitmeyenler içindeki oranı yüzde 17,5'tir. Onları yüzde 10,3 ile hane reisi sadece okur-yazar olanların çocukları izlemektedir. Diğer yandan hane reisi ilköğretim mezunu olanların çocuklarının okula gitmeyenler içindeki payı yüzde 5,9'dur. Hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocuklarının eğitim okula gitmeyenler içindeki payı da yüzde 3,6 olarak ortaya çıkmıştır. Hane reisi iki yıllık yüksek okul, üniversite ve yüksek lisans mezunu olanların çocuklarından okula gitmeyen bulunmamaktadır (Çizelge 40).

Ortaöğretim çağında olup eğitimini sürdürenler içinde olanların yüzde 52,7'sini hane reisi ilkokul mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır (Çizelge 40). Bu grup içinde ikinci büyük oranı hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır. Hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocuklarının eğitimini sürdürenler içindeki oranı yüzde 17,1'dir. Onları yüzde 12,1 ile hane reisi ilköğretim mezunu olanların çocukları izlemektedir. Diğer yandan hane reisi okur-yazar olmayanların çocuklarının eğitimini sürdürenler içindeki payı yüzde 5,9'dur. Hane reisi sadece okur-yazar olanların çocuklarının eğitimini sürdürenler içindeki payı da yüzde 3,7 olarak ortaya çıkmıştır. Hane reisi iki yıllık yüksek okul, üniversite ve yüksek lisans mezunu

olanların çocuklarının eğitimini sürdürenler içindeki payı sırasıyla yüzde 2,7, yüzde 5,7 ve yüzde 0,2'dir (Çizelge 40).

Çizelge 40 incelendiği zaman Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı hesaplanan ortaöğretim çağı okullaşma oranının yüzde 78,2 olduğu görülmektedir. Söz konusu okullaşma oranlarına gruplar itibariyle bakıldığı zaman hane reisi okur-yazar olmayan, sadece okur-yazar olan ya da ilköğretim mezunu olan çocukların okullaşma oranlarının genel oranın altında olduğu gözlenmektedir. Bu oran söz konusu gruplar itibariyle sırasıyla yüzde 54,6, yüzde 55,9 ve yüzde 75'tir.

Çizelge 41. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-tarafı)
Pearson Chi-Square	200,149	7	,000
Likelihood Ratio	233,851	7	,000
Linear-by-Linear Association	191,393	1	,000
Geçerli Durumların Sayısı	2170		

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Ortaöğretim çağındaki çocukların eğitimde olmaları ile hane reisinin eğitim durumu arasında bir uyumun varlığını test eden khi-kare testi sonuçları Çizelge 41'de yer almaktadır. Çizelge 41'deki sonuçlara göre ortaöğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hane reisinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2=200,149$, $sd = 7$, $P = .000$).

Hanedeki çocuk sayısından kaynaklanan eşitsizlikler

Ortaöğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinin hanedeki çocuk sayısı ile ilişkisini ortaya koyan Çizelge 42 incelendiği zaman aşağıdaki gibi bir sonuç çıkmaktadır.

Bir çocuklu hanelerde ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 15,6'sı okula gitmezken yüzde 84,4'ü eğitimini sürdürmektedir. İki çocuklu hanelerde ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 11,2'si okula gitmezken yüzde 88,8'i eğitimini sürdürmektedir. Üç çocuklu hanelerde ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 15'i okula gitmezken yüzde 85'i eğitimini sürdürmektedir.

Dört ve daha fazla çocuklu hanelerde ortaöğretim çağındaki çocukların yüzde 33,3'ü okula gitmezken yüzde 66,7'si eğitimini sürdürmektedir (Çizelge 42).

Çizelge 42. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması

		Çocukların Okullaşma Durumu		Toplam	
		Okula Devam Etmeyenler	Eğitimlerini Sürdürenler		
Hanedeki Çocuk Sayısı	Bir Çocuklu Haneler	Sayısı	47	255	302
		Toplam İçindeki Oran(%)	15,6	84,4	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	11,5	15,0	14,3
	İki Çocuklu Haneler	Sayısı	72	569	641
		Toplam İçindeki Oran(%)	11,2	88,8	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	17,6	33,5	30,4
	Üç Çocuklu Haneler	Sayısı	79	447	526
		Toplam İçindeki Oran(%)	15,0	85,0	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	19,3	26,4	25,0
	Dört ve Üstü Çocuklu Haneler	Sayısı	212	425	637
		Toplam İçindeki Oran(%)	33,3	66,7	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	51,7	25,1	30,2
Toplam		Sayısı	410	1696	2106
		Toplam İçindeki Oran(%)	19,5	80,5	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Ortaöğretim çağında olup okula gitmeyen çocukların yüzde 11,5'i bir çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşurken, yüzde 17,6'sı iki çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşmaktadır. Yine ortaöğretim çağında olup okula gitmeyen çocukların yüzde 19,3'ü üç çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşurken, yüzde 51,7'si dört ve daha fazla çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşmaktadır (Çizelge 42).

Çizelge 43. Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-tarafli)
Pearson Chi-Square	114,830	3	,000
Likelihood Ratio	109,207	3	,000
Linear-by-Linear Association	74,546	1	,000
Geçerli Durumların Sayısı	2106		

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Ortaöğretim çağındaki çocukların eğitimde olmaları ile hanedeki çocuk sayısı arasında bir uyumun varlığını test eden khi-kare testi sonuçları Çizelge 43'te yer almaktadır. Çizelge 43'teki sonuçlara göre ortaöğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hanedeki çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2 = 114,830$, $sd = 3$, $P = .000$).

Yükseköğretim Kademesinde Okullaşma Oranının Cinsiyete, Hanereisinin Eğitim Durumuna ve Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Betimlenmesi

Yükseköğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının hanedeki çocuk sayısı, hane reisinin eğitim durumu ve hane içindeki kişi başı gelire göre değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Cinsiyetten kaynaklanan eşitsizlikler

Yükseköğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının cinsiyete göre nasıl bir seyir izlediğine baktığımız zaman Çizelge 44'deki durum ortaya çıkmaktadır. Yükseköğretim çağındaki nüfusun yüzde 43,7'si erkek ve yüzde 56,3'ü kızdır. Yükseköğretim çağında olup okula gitmeyenlerin yine yüzde 39,4'ü erkek olup, yüzde 60,6'sı kızlardan oluşmaktadır. Diğer yandan yükseköğretim çağında olup eğitimini sürdürenlerin ise yüzde 53,8'i erkek iken yüzde 46,3'ü kızlardan meydana gelmektedir. Cinsiyet grupları içindeki oranlara baktığımız zaman ise erkeklerin yüzde 63,2'si okula gitmezken yüzde 36,8'i eğitimini sürdürmektedir. Kızların ise yüzde 75,4'ü okula gitmezken yüzde 24,6'sı eğitimini sürdürmektedir.

Çizelge 44. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları ve Okula Gitmeyen Çağ Nüfusu

		Ferdin Cinsiyeti		Toplam
		Erkek	Kız	
Yükseköğretim Çağında Olup Eğitim Dışında Olanlar	Öğrenci Sayısı	814	1250	2064
	Toplam İçindeki Oran(%)	39,4	60,6	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran(%)	63,2	75,4	70,1
Yükseköğretim Çağında Olup Eğitimde Olanlar	Öğrenci Sayısı	473	407	880
	Toplam İçindeki Oran(%)	53,8	46,3	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran(%)	36,8	24,6	29,9
Toplam	Öğrenci Sayısı	1287	1657	2944
	Toplam İçindeki Oran(%)	43,7	56,3	100,0
	Cinsiyet Grubu İçindeki Oran(%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çizelge 45. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-tarafli)	Tam Anlamlılık (2-tarafli)	Tam Anlamlılık (1-tarafli)
Pearson Chi-Square	51,361	1	,000		
Continuity Correction	50,781	1	,000		
Likelihood Ratio	51,128	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
Linear-by-Linear Association	51,343	1	,000		
Geçerli Durumların Sayısı	2944				

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yükseköğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinde cinsiyete göre bir uyumun varlığının khi-kare testi ile test edildiği zaman Çizelge 45'teki sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Çizelge 45'teki sonuçlara göre yükseköğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2 = 51,361$, $sd = 1$, $P = .000$).

Hane reisinin eğitim düzeyine bağlı eşitsizlikler

Yükseköğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinin hane reisinin eğitim düzeyi ile ilişkisini ortaya koyan Çizelge 46 incelendiği zaman aşağıdaki bulgular ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 46. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

		Çocukların Okullaşma Durumu		Toplam	
		Okula Devam Etmeyenler	Eğitimlerini Sürdürenler		
Hane Reisinin Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil	Sayısı	244	44	288
		Toplam İçindeki Oran(%)	84,7	15,3	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	11,8	5,0	9,8
	Okur-Yazar	Sayısı	168	35	203
		Toplam İçindeki Oran(%)	82,8	17,2	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	8,1	4,0	6,9
	İlkokul	Sayısı	1142	407	1549
		Toplam İçindeki Oran(%)	73,7	26,3	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	55,4	46,3	52,6
	İlköğretim	Sayısı	192	87	279
		Toplam İçindeki Oran(%)	68,8	31,2	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	9,3	9,9	9,5
	Ortaöğretim	Sayısı	220	194	414
		Toplam İçindeki Oran(%)	53,1	46,9	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	10,7	22,0	14,1
	İki Yıllık Yüksekokul	Sayısı	37	34	71
		Toplam İçindeki Oran(%)	52,1	47,9	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	1,8	3,9	2,4
	Üniversite	Sayısı	55	74	129
		Toplam İçindeki Oran(%)	42,6	57,4	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	2,7	8,4	4,4
Yüksek Lisans	Sayısı	5	5	10	
	Toplam İçindeki Oran(%)	50,0	50,0	100,0	
	Grup İçindeki Oran(%)	,2	,6	,3	
Toplam		Sayısı	2063	880	2943
		Toplam İçindeki Oran(%)	70,1	29,9	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Söz konusu Çizelgeye göre, hane reisi okur-yazar olmayan yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 84,7'si okula gitmezken yüzde 15,3'ü eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi okur-yazar olan yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 82,8'i okula gitmezken yüzde 17,2'si eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ilkokul mezunu olan yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 73,7'si'i okula gitmezken yüzde 26,3'ü eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ilköğretim mezunu olan yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 68,8'i okula gitmezken yüzde 31,2'si eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi ortaöğretim mezunu olan yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 53,1'i okula gitmezken yüzde 46,9'u eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi iki yıllık yüksekokul mezunu olan yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 52,1'i okula gitmezken yüzde 47,9'u eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi üniversite mezunu olan yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 42,6'sı okula gitmezken yüzde 57,4'ü eğitimini sürdürmektedir. Hane reisi yüksek lisans mezunu olan yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 50'si okula gitmezken yüzde 50'si eğitimini sürdürmektedir.

Yükseköğretim çağında olup okula gitmeyenlerin yüzde 55,4'ünü hane reisi ilkokul mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır (Çizelge 46). Bu grup içinde ikinci büyük oran hane reisi okur-yazar olmayanların çocukları oluşturmaktadır. Hane reisi okur-yazar olmayanların çocuklarının okula gitmeyenler içindeki oranı yüzde 11,8'dir. Onları yüzde 10,7 ile hane reisi sadece ortaöğretim mezunu olanların çocukları izlemektedir. Diğer yandan hane reisi ilköğretim mezunu olanların çocuklarının eğitim dışında olanlar içindeki payı yüzde 9,3'tür. Hane reisi sadece okur-yazar olanların çocuklarının okula gitmeyenlerin içindeki payı da yüzde 8,1 olarak ortaya çıkmıştır. Hane reisi iki yıllık yüksek okul, üniversite ve yüksek lisans mezunu olanların çocuklarının okula gitmeyenler içindeki oranı sırasıyla yüzde 1,8, yüzde 2,7 ve yüzde 0,2'dir (Çizelge 46).

Yükseköğretim çağında olup eğitim içinde olanların yüzde 46,3'ünü hane reisi ilkokul mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır (Çizelge 46). Bu grup içinde ikinci büyük oranı hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocukları oluşturmaktadır. Hane reisi ortaöğretim mezunu olanların çocuklarının eğitim içinde olanlar içindeki oranı yüzde 22'dir. Onları yüzde 9,9

ile hane reisi ilköğretim mezunu olanların çocukları izlemektedir. Diğer yandan hane reisi okur-yazar olmayanların çocuklarının eğitim içinde olanlar içindeki payı yüzde 5'tir. Hane reisi sadece okur-yazar olanların çocuklarının eğitim içinde olanlar içindeki payı da yüzde 4 olarak ortaya çıkmıştır. Hane reisi iki yıllık yüksek okul, üniversite ve yüksek lisans mezunu olanların çocuklarının eğitim içinde olanlar içindeki payı sırasıyla yüzde 3,9, yüzde 8,4 ve yüzde 0,6'dır (Çizelge 46).

Çizelge 46 incelendiği zaman Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı hesaplanan yükseköğretim çağı okullaşma oranının yüzde 29,9 olduğu görülmektedir. Söz konusu okullaşma oranlarına gruplar itibariyle bakıldığı zaman hane reisi okur-yazar olmayan, sadece okur-yazar olan ya da ilköğretim mezunu olan çocukların okullaşma oranlarının genel oranın altında olduğu gözlenmektedir. Bu oran söz konusu gruplar itibariyle sırasıyla yüzde 15,3, yüzde 17,2 ve yüzde 26,3'tür.

Çizelge 47. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hane Reisinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-taraflı)
Pearson Chi-Square	170,949	7	,000
Likelihood Ratio	166,816	7	,000
Linear-by-Linear Association	164,419	1	,000
Geçerli Durumların Sayısı	2943		

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yükseköğretim çağındaki çocukların eğitimde olmaları ile hane reisinin eğitim durumu arasında bir uyumun varlığını test eden khi-kare testi sonuçları Çizelge 47'de yer almaktadır. Çizelge 47'deki sonuçlara göre yükseköğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hane reisinin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2 = 170,949$, $sd = 7$, $P = .000$).

Hanedeki çocuk sayısından kaynaklanan eşitsizlikler

Yüksek öğretim çağındaki çocukların okula gidip gitmemelerinin hanedeki çocuk sayısı ile ilişkisini ortaya koyan Çizelge 48 incelendiği zaman aşağıdaki gibi bir sonuç çıkmaktadır.

Çizelge 48. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılması

		Çocukların Okullaşma Durumu		Toplam	
		Okula Devam Etmeyenler	Eğitimlerini Sürdürenler		
Hanedeki Çocuk Sayısı	Bir Çocuklu Haneler	Sayısı	476	228	704
		Toplam İçindeki Oran(%)	67,6	32,4	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	26,0	26,5	26,2
	İki Çocuklu Haneler	Sayısı	489	319	808
		Toplam İçindeki Oran(%)	60,5	39,5	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	26,7	37,1	30,0
	Üç Çocuklu Haneler	Sayısı	362	187	549
		Toplam İçindeki Oran(%)	65,9	34,1	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	19,8	21,8	20,4
	Dört ve Üstü Çocuklu Haneler	Sayısı	505	125	630
		Toplam İçindeki Oran(%)	80,2	19,8	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	27,6	14,6	23,4
Toplam		Sayısı	1832	859	2691
		Toplam İçindeki Oran(%)	68,1	31,9	100,0
		Grup İçindeki Oran(%)	100,0	100,0	100,0

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Bir çocuklu hanelerde yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 67,6'sı okula gitmezken yüzde 32,4'ü eğitimini sürdürmektedir. İki çocuklu hanelerde yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 60,5'i okula gitmezken yüzde 39,5'i eğitimini sürdürmektedir. Üç çocuklu hanelerde yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 65,9'u okula gitmezken yüzde 34,1'i eğitimini sürdürmektedir. Dört ve daha fazla çocuklu hanelerde yükseköğretim çağındaki çocukların yüzde 80,2'si okula gitmezken yüzde 19,8'i eğitimini sürdürmektedir (Çizelge 48).

Yükseköğretim çağında olup okula gitmeyen çocukların yüzde 26'sı bir çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşurken, yüzde 26,7'si iki çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşmaktadır. Yine yükseköğretim çağında olup okula gitmeyen çocukların yüzde 19,8'i üç çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşurken, yüzde 27,6'sı dört ve daha fazla çocuklu hanede yaşayan çocuklardan oluşmaktadır (Çizelge 48).

Çizelge 49. Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Okullaşma Oranlarının Hanedeki Çocuk Sayısına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Khi-Kare Testi Sonuçları

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-terafli)
Pearson Chi-Square	64,776	3	,000
Likelihood Ratio	67,802	3	,000
Linear-by-Linear Association	28,628	1	,000
Geçerli Durumların Sayısı	2691		

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yükseköğretim çağındaki çocukların eğitimde olmaları ile hanedeki çocuk sayısı arasında bir uyumun varlığını test eden khi-kare testi sonuçları Çizelge 49'da yer almaktadır. Çizelge 49'daki sonuçlara göre yükseköğretim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hanedeki çocuk sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2 = 64,776$, $sd = 3$, $P = .000$).

Hanedeki Kişibaşı Gelirin Okullaşma Oranına Etkisi

Eğitimsel eşitsizliklerin bir diğer boyutu ise gelir eşitsizliklerinden kaynaklanan sorunlardır. Genel kanı gelir eşitsizliklerinin eğitimde de bir takım eşitsizlikler yaratacağı yönündedir. Bu çerçevede bu bölümde eğitimden yararlanma ile sahip olunan gelir arasındaki ilişkilere yer verilecektir.

Çizelge 50. Eğitim Çağı Nüfusunun Ortalama Hane Kişibaşı Geliri ve Öğrenci Olma Durumları (TL)

	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
Eğitim Çağının Tümü	2.592	2.773	3.103
Öğrenci	2.648	3.077	3.741
Öğrenci değil	2.456	1.760	2.924

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlköğretim çağ nüfusunun hane kişibaşı ortalama geliri 2.592 TL'dir (Çizelge 50). İlköğretim çağ nüfusunda yer alıp, öğrenci olanların hane kişibaşı geliri ise 2.648 TL'dir. Diğer yandan ilköğretim çağ nüfusu içinde olup öğrenci olmayanların hane kişibaşı geliri 2.456 TL'dir.

Çizelge 51. Hane Kişibaşı Ortalama Gelirin İlköğretim Çağındaki Çocukların Öğrenci Olup Olmamalarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	6762438,725	1	6762438,725	1,076	,300
Gruplar içi	32230276947,657	5126	6287607,676		
Toplam	32237039386,382	5127			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Hane kişibaşı ortalama gelirin ilköğretim çağındaki çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 51'de yer almıştır. Çizelge 51'in verileri, hane kişibaşı ortalama gelirin, ilköğretim çağındaki çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır ($F_{(1-5126)} = 6762438,725$, $p < .300$).

Ortaöğretim çağ nüfusunun hane kişibaşı ortalama geliri 2.773 TL'dir (Çizelge 50). Ortaöğretim çağ nüfusunda yer alıp, öğrenci olanların hane kişibaşı geliri ise 3.077 TL'dir. Diğer yandan ortaöğretim çağ nüfusu içinde olup öğrenci olmayanların hane kişibaşı geliri 1.760 TL'dir.

Hane kişibaşı ortalama gelirin ortaöğretim çağındaki çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin

ANOVA sonuçları Çizelge 52'de yer almıştır. Çizelge 52'nin verileri, hane kişi başı ortalama gelirin, ortaöğretim çağındaki çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır ($F_{(1-2111)} = 580652103,687$, $p < .000$).

Çizelge 52. Hane Kişibaşı Ortalama Gelirin Ortaöğretim Çağındaki Çocukların Öğrenci Olup Olmamalarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	580652103,687	1	580652103,687	77,063	,000
Gruplar içi	15905976773,538	2111	7534806,619		
Toplam	16486628877,226	2112			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yükseköğretim çağ nüfusunun hane kişi başı ortalama geliri 2.592 TL'dir (Çizelge 50). Yükseköğretim çağ nüfusunda yer alıp, öğrenci olanların hane kişi başı geliri ise 2.648 TL'dir. Diğer yandan yükseköğretim çağ nüfusu içinde olup öğrenci olmayanların hane kişi başı geliri 2.456 TL'dir.

Hane kişi başı ortalama gelirin yükseköğretim çağındaki çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 53'te yer almıştır. Çizelge 53'ün verileri, hane kişi başı ortalama gelirin, yükseköğretim çağındaki çocukların öğrenci olup olmamalarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır ($F_{(1-2829)} = 405100504,917$, $p < .000$).

Çizelge 53. Hane Kişibaşı Ortalama Gelirin Yükseköğretim Çağındaki Çocukların Öğrenci Olup Olmamalarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	405100504,917	1	405100504,917	36,987	,000
Gruplar içi	30984802399,997	2829	10952563,591		
Toplam	31389902904,914	2830			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Türkiye Nüfusu Eğitim Durumu, Okullaşma Oranları, Çalışma Durumu Ve Gelir Düzeyine Göre Betimlenmesine İlişkin Bulgular Hakkında Yorumlar

Eğitim çağını tamamlamış nüfusun yarıya yakını beş yıllık ilkokul mezunudur (Çizelge 10). Eğitim çağını tamamlamış nüfusun eğitim durumuna cinsiyet ayrımında baktığımız zaman her iki grupta da ilkokul mezunlarının oranının yarıya yakın olduğu, ancak kadınlarda okur-yazar olmayanların oranının erkeklere göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 11 ve 3). Bu durum kadınların ortalama eğitim süresini oldukça düşürmektedir. Kadınların ortalama eğitim süresi 5,07 yıl ile ilkokul düzeyine denk gelmekte iken, erkeklerin ortalama eğitim süresi 7,18 yıl ile ilköğretim düzeyine yaklaşmaktadır. Sonuç olarak eğitim çağını tamamlamış nüfusta eğitim düzeyleri bakımından önemli bir cinsiyet eşitsizliğinin varlığı gözlenmektedir.

Kişilerin eğitim düzeyleri ile elde ettikleri gelir arasındaki ilişkiye bakıldığında zaman doğru orantılı ve orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 29). Bunun anlamı eğitim düzeyi arttıkça gelirin de arttığı şeklindedir. Bu durum liberal “sanayi toplumu tez”inin giderek daha fazla “eğitimli” ve bu nedenle daha fazla “değerlenmiş” işgücüne ihtiyaç duyulacağı düşüncesi ile tutarlı gibi görünmektedir. Ancak verilere daha ayrıntılı baktığımız zaman bazı çarpıcı sonuçlarla karşılaşmaktadır. Çizelge 15’teki verilere bakıldığında zaman beş yıllık ilkokul mezunlarının ortalama gelirlerinin 8 yıllık ilköğretim mezunlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu da liberal “sanayi toplumu tez”ini çürüten bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede Çizelge 15’teki veriler değerlendirildiğinde beş yıllık ilkokul mezunlarının gelirlerinin sekiz yıllık ilköğretim mezunlarından daha yüksek olması “insan sermayesi kuramına” ters düşmektedir. Daha fazla eğitim almak daha fazla kazanç sağlamamaktadır. Ancak ilköğretim üstünde eğitime sahip olanlarda kazanç sıralaması eğitim düzeyi ile uyumlu bir şekilde ilerlemektedir. İki yıllık yüksek okul mezunları ortaöğretim mezunlarından daha yüksek bir ortalama yıllık gelire sahipken, dört yıllık üniversite mezunları da iki yıllık yüksek okul mezunlarından daha yüksek bir ortalama yıllık gelire sahip olmaktadır. Bu da emeğin eğitimli içeriğinde bir kutuplaşmaya işaret etmektedir. Ortaöğretim ve üstü eğitim düzeyine sahip olanlar emeğin bilimsel

ve eğitilmiş içeriğini oluşturmada iken daha alt eğitim düzeyinde olanlar vasıfsız emeğe yakın kitleyi oluşturmaktadır.

Toplumsal eşitsizliklerde cinsiyet ayrımcılığı her alanda hissedilir düzeylerde olmaktadır. Yukarıda ortalama eğitim düzeylerinde bakıldığında erkeklerin ortalama eğitim düzeyinin kadınların ortalama eğitim düzeyinin oldukça üstünde olduğu tespit edilmiştir. Aynı farklılığın ortalama gelir düzeyinde de yaşandığı görülmektedir (Çizelge 17 ve 10). Eğitim düzeylerine göre elde edilen gelirlerdeki farklılıklara cinsiyet ayrımında baktığımız zaman şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Erkekler bütün eğitim düzeylerinde kadınlara göre daha fazla gelir elde etmektedir. Ancak eğitim düzeyi lisansüstü düzeyindeki nüfusta kadınların ortalama geliri ile erkeklerin ortalama gelirleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (Çizelge 28). Bunun yanında eğitim düzeyi ile elde edilen gelir arasında genel olarak doğru orantılı ve orta düzeyde bir ilişki varken, bu erkeklerde yine doğru orantılı ancak zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 29 ve 21). Aynı ilişkinin kadınlarda doğru orantılı ve yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 31). Bu durum, eğitimin kadınların gelirini artırmadaki rolünün güçlü olduğunu göstermektedir.

İlköğretim kademesinde eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları cinsiyet açısından bir farklılık göstermemektedir (Çizelge 33). Başka bir anlatımla ilköğretim çağındaki bir erkek çocuk ile bir kız çocuğun eğitime erişme şanslarının aynı olduğu görülmektedir. Bu sonucun çıkmasında ilköğretimin zorunlu olmasının önemi açıktır. Ancak ilköğretimin zorunlu olmasına rağmen hala okula gitmeyen çocukların bulunması acı bir gerçek olarak ortada durmaktadır. Diğer yandan ilköğretim kademesinde eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hane reisinin eğitim durumu açısından bir farklılık göstermektedir (Çizelge 35). Hane reisinin eğitim düzeyi arttıkça ilköğretim çağı nüfusunun eğitime erişim şansı artmaktadır (Çizelge 34). İlköğretim kademesinde son olarak hanedeki çocuk sayısı bakımından eğitime erişme bakıldığı zaman eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hanedeki çocuk sayısı açısından bir farklılık göstermemektedir (Çizelge 37). Dolayısıyla hanedeki çocuk sayısı ilköğretim çağındaki çocukların eğitime erişimini etkilememektedir. Yine bunda ilköğretimin zorunlu olmasının etkisinin büyük olduğu göz ardı edilmemelidir.

İlköğretim kademesinde zorunlu eğitimden dolayı kısmen iyi görünen rakamlar üst eğitim kademelerine çıktıkça daha kötü bir hal almaktadır. Söz gelimi ortaöğretim kademesinde ciddi anlamda bir cinsiyet eşitsizliği göze çarpmaktadır. Ortaöğretim kademesinde eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları cinsiyet açısından bir farklılık göstermektedir (Çizelge 38). Başka bir anlatımla ortaöğretim çağındaki bir erkek çocuğun bir kız çocuğa göre eğitime erişme şansının daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan ortaöğretim kademesinde eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hane reisinin eğitim durumu açısından da bir farklılık göstermektedir (Çizelge 41). Hane reisinin eğitim düzeyi artıkça ortaöğretim çağ nüfusunun eğitime erişim şansı artmaktadır (Çizelge 40). Ortaöğretim kademesinde son olarak hanedeki çocuk sayısı bakımından eğitime erişme bakıldığı zaman da ilköğretim kademesinden farklı olarak eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hanedeki çocuk sayısı açısından bir farklılık gösterdiği görülmektedir (Çizelge 43). Hanedeki çocuk sayısının üçü aşması durumunda ortaöğretimde eğitime erişim şansı oldukça azalmaktadır (Çizelge 42).

Yükseköğretim kademesinde de ortaöğretim kademesinde olduğu gibi ilköğretim kademesine göre ciddi anlamda eşitsizliklerin bulunduğu çalışmamızda tespit edilmiştir. Ortaöğretimdeki gibi yükseköğretimde de cinsiyet eşitsizliği açık bir şekilde görülmektedir.

Yükseköğretim kademesinde eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları cinsiyet açısından bir farklılık göstermektedir (Çizelge 45). Yani yükseköğretim çağındaki bir erkek çocuğun bir kız çocuğa göre eğitime erişme şansının daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan yükseköğretim kademesinde eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları ortaöğretim kademesindeki gibi hane reisinin eğitim durumu açısından da bir farklılık göstermektedir (Çizelge 47). Hane reisinin eğitim düzeyi artıkça ortaöğretim çağ nüfusunun eğitime erişim şansı artmaktadır (Çizelge 46). Yükseköğretim kademesinde son olarak hanedeki çocuk sayısı bakımından eğitime erişme bakıldığı zaman da ortaöğretim kademesine benzer şekilde eğitim çağındaki çocukların eğitimde olup olmamaları hanedeki çocuk sayısı açısından bir farklılık gösterdiği görülmektedir (Çizelge 49). Hanedeki çocuk

sayısının üçü aşması durumunda ortaöğretimdeki gibi yükseköğretimde de eğitime erişim şansı oldukça azalmaktadır (Çizelge 48).

Eğitimde eşitsizliklere yol açabilen cinsiyet ayrımcılığı, ebeveynlerin eğitim durumu ve hanedeki çocuk sayısı gibi yukarıda belirtilen konuların yanında gelir dağılımı bozuklukları da eğitimsel eşitsizliklere sebep olan faktörlerden biri olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu çerçevede çalışmamızda şu bulgular tespit edilmiştir. Eğitime erişen çocuklarda eğitim kademesi arttıkça hane kişi başı geliri de artmaktadır. Her bir eğitim kademesinde eğitim çağında bulunan çocuklardan eğitimde olanlar ile eğitimde olmayanların hane kişi başı geliri arasında eğitilmiş olanlar lehine bir fark olduğu görülmektedir. (Çizelge 50). Ancak bu farkın ilköğretim kademesinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 51). Bunun da yine ilköğretimin zorunlu olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Diğer yandan orta öğretim kademesinde ise bu fark oldukça yüksek görünmektedir. Söz konusu gelir farkının neredeyse iki kata yaklaştığı ortaya çıkmaktadır. Tabii ki bu durum istatistikî olarak da anlamlı bir farka işaret etmektedir (Çizelge 52). Gelir farkının ortaöğretimdeki gibi büyük olmasa da yükseköğretim kademesinde de var olduğu görülmektedir. Çizelge 53 yükseköğretim çağındaki çocukların hane kişi başı geliri öğrenci olup olmamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak daha üst eğitim düzeylerine çıktıkça alt gelirli ailelerin çocuklarının eğitimden yararlanma olasılığı üst gelirli ailelerin çocuklarının eğitimden yararlanma olasılığından daha düşük olmaktadır.

Türkiye Toplumunun Sınıf Yapısı

Toplumsal tabakalaşma ile eğitimden yararlanma arasındaki ilişkiyi çözümlerken, aynı zamanda Türkiye’de nasıl sınıfsal bir yapı olduğuna ilişkin genel bir betimleme yapmak yararlı olacaktır. Bu amaçla aşağıda, önce Türkiye’de toplumsal sınıf katmanlarının toplam nüfus içindeki payları, toplumsal sınıf katmanlarının cinsiyet ayrımında görünümü, ortalama gelir durumları, ortalama hane büyüklükleri ve ortalama çocuk sayılarına ilişkin bulgular aktarılacaktır.

Türkiye’de Toplumsal Sınıf Katmanları

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yapılan hesaplamalar sonucu 12 yaş üstü nüfusun yüzde 0,11’i kentli profesyonel, yüzde 0,23’ü rantıye, yüzde 0,26’sı kapitalist, yüzde 0,34’ü özel yönetim emeği, yüzde 0,58’i küçük kapitalist ve yüzde 0,92’si tarım emekçisi olup, yüzde 1’in altında paya sahip grupları oluşturmaktadırlar (Çizelge 54).

Çizelge 54. Türkiye’de Toplumsal Sınıf Katmanlarının Nüfus İçindeki Payları (Genel) (12 + Yaş)

Toplumsal Sınıf Katmanları	Nüfus	Toplam Nüfus İçindeki Oran (%)
Kapitalist	92	0,26
Küçük Kapitalist	201	0,58
Öz.Yön.Emeği	118	0,34
Kentli Profesyonel	39	0,11
Küçük İşl.Sahibi	830	2,38
Nitelikli Emekçi	558	1,60
Emekçi	1044	2,99
Küçük Burjuva	642	1,84
Köylü	1335	3,82
Niteliksiz Emekçi	4214	12,06
Tarım Emekçisi	322	0,92
Ücretsiz Aile Emeği	1873	5,36
Emekli	1780	5,09
Rantıye	81	0,23
İşsiz	1289	3,69
Çalışmayan	20521	58,73
Toplam	34939	100,00

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çalışmayanlar yüzde 58,73’ü oluştururken, niteliksiz emekçiler yüzde 12,06 ile ikinci en büyük grubu oluşturmaktadır. Onları yüzde 5,36 ile ücretsiz aile emeği, yüzde 5,09 ile emekliler, yüzde 3,82 ile köylüler ve yüzde 3,69 ile de işsizler izlemektedir. Emekçiler yüzde 2,99’lük bir paya sahipken, küçük işletme sahipleri yüzde 2,38, küçük burjuva yüzde 1,84 ve nitelikli emekçi de yüzde 1,60’lık paya sahiptirler (Çizelge 54).

Cinsiyet Ayrımında Toplumsal Sınıf Katmanları

Toplumsal sınıf katmanlarına cinsiyet ayrımında baktığımız zaman her iki cinsiyette de en büyük grubu gelir getiren bir işte çalışmayanlar oluşturmaktadır. 12 yaş üstü erkeklerin yüzde 39'unu çalışmayanlar oluşturmaktadır. Kadınlarda ise bu oran yüzde 77,2'dir. Diğer yandan gelir getiren bir işte çalışmayanların önemli bir kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Çalışmayanların yüzde 67,9'u kadındır. Erkekler ise çalışmayanların yüzde 32,2'sini oluşturmaktadır (Çizelge 55).

Çizelge 55. Cinsiyet Ayrımında Toplumsal Sınıf Katmanlarının Görünümü (12 + Yaş)

Sınıflar	Erkek			Kadın			Toplam		
	Nüfus	Sütun Yüzde	Satır Yüzde	Nüfus	Sütun Yüzde	Satır Yüzde	Nüfus	Sütun Yüzde	Satır Yüzde
Kapitalist	91	0,54	98,91	1	0,01	1,09	92	0,26	100,00
Küçük Kapitalist	190	1,12	94,53	11	0,06	5,47	201	0,58	100,00
Öz.Yön.Emeği	105	0,62	88,98	13	0,07	11,02	118	0,34	100,00
Kentli Profesyonel	36	0,21	92,31	3	0,02	7,69	39	0,11	100,00
Küçük İşl.Sahibi	799	4,72	96,27	31	0,17	3,73	830	2,38	100,00
Nitelikli Emekçi	335	1,98	60,04	223	1,24	39,96	558	1,60	100,00
Emekçi	744	4,40	71,26	300	1,66	28,74	1044	2,99	100,00
Küçük Burjuva	547	3,23	85,20	95	0,53	14,80	642	1,84	100,00
Köylü	1057	6,25	79,18	278	1,54	20,82	1335	3,82	100,00
Niteliksiz Emekçi	3553	21,01	84,31	661	3,67	15,69	4214	12,06	100,00
Tarım Emekçisi	169	1,00	52,48	153	0,85	47,52	322	0,92	100,00
Ücretsiz Aile Emeği	499	2,95	26,64	1374	7,62	73,36	1873	5,36	100,00
Emekli	1403	8,30	78,82	377	2,09	21,18	1780	5,09	100,00
Rantiye	46	0,27	56,79	35	0,19	43,21	81	0,23	100,00
İşsiz	741	4,38	57,49	548	3,04	42,51	1289	3,69	100,00
Çalışmayan	6597	39,01	32,15	13924	77,24	67,85	20521	58,73	100,00
Toplam	16912	100,00	48,40	18027	100,00	51,60	34939	100,00	100,00

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Kadınların yüzde 3'ü işsiz iken, erkeklerin yüzde 4,4'ü işsizdir. İşsizlerin yüzde 57,5'i erkek, yüzde 42,5'i kadındır. Kadınların yüzde 0,2'si rantıye iken, erkeklerin yüzde 0,3'ü rantiyedir. Rantiyelerin yüzde 56,8'i erkek, yüzde 43,2'si kadındır. Kadınların yüzde 2,1'i emekli iken, erkeklerin yüzde 8,3'ü emeklidir. Emeklilerin yüzde 78,8'i erkek, yüzde 21,2'si kadındır. Kadınların yüzde 7,6'sı ücretsiz aile emeği iken, erkeklerin yüzde 3'ü ücretsiz aile emeğidir. Ücretsiz

aile emeğinin yüzde 26,6'sı erkek, yüzde 73,4'ü kadındır. Kadınların yüzde 0,9'u tarım emekçisi iken, erkeklerin yüzde 1'i tarım emekçisidir. Tarım emekçilerinin yüzde 52,5'i erkek, yüzde 47,5'i kadındır. Kadınların yüzde 3,7'si niteliksiz emekçi iken, erkeklerin yüzde 21'i niteliksiz emekçidir. Niteliksiz emekçilerin yüzde 84,3'ü erkek, yüzde 15,7'si kadındır. Kadınların yüzde 1,5'i köylü iken, erkeklerin yüzde 6,3'ü köylüdür. Köylülerin yüzde 79,2'si erkek, yüzde 20,8'i kadındır. Kadınların yüzde 0,5'i küçük burjuva iken, erkeklerin yüzde 3,23'si küçük burjuvadır. Küçük burjuvanın yüzde 85,2'si erkek, yüzde 14,8'i kadındır. Kadınların yüzde 1,7'si emekçi iken, erkeklerin yüzde 4,4'ü emekçidir. Emekçilerin yüzde 71,3'ü erkek, yüzde 28,7'si kadındır. Kadınların yüzde 1,2'si nitelikli emekçi iken, erkeklerin yüzde 2'si nitelikli emekçidir. Nitelikli emekçinin yüzde 60'ı erkek, yüzde 40'ı kadındır. Kadınların yüzde 0,2'si küçük işletme sahibi iken, erkeklerin yüzde 4,7'si küçük işletme sahibidir. Küçük işletme sahiplerinin yüzde 96,3'ü erkek, yüzde 3,7'si kadındır. Kadınlar içinde kentli profesyonellerin, özel yönetim emeğinin, küçük kapitalistin ve kapitalistin payları yüzde 0,1'in altındadır. Diğer yandan kentli profesyoneller içinde kadınların oranı yüzde 7,7 iken, özel yönetim emeği içinde kadın oranı yüzde 11, küçük kapitalistler içinde yüzde 5,5 ve kapitalistler içinde de yüzde 1,1'dir (Çizelge 55).

Toplumsal Sınıf Katmanlarının Ortalama Gelir Durumları

Toplumsal sınıf katmanlarının yıllık ortalama gelir durumlarına baktığımız zaman aşağıdaki gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak her bir toplumsal sınıf katmanının yıllık ortalama gelir durumları Çizelge 56'da verilmiştir.

Toplumsal sınıf katmanları içinde en az yıllık ortalama gelire sahip grup ücretsiz aile emeğidir. Ücretsiz aile emeğinin yıllık ortalama geliri 126 TL'dir. Bu grubu 258 TL ile çalışmayanlar takip etmektedir. İşsizlerin yıllık ortalama geliri 1.517 TL iken, tarım emekçilerinin yıllık ortalama geliri 2.448 TL, rantiyenin 5.307 TL, niteliksiz emekçinin 7.523 TL, köylünün 7.961 TL ve emeklilerin 8.310 TL'dir (Çizelge 56).

Çizelge 56. Toplumsal Sınıf Katmanlarının Gelir Durumları (Yıllık, TL)

Toplumsal Sınıf Katmanları	Ortalama Gelir	En Az Gelir	En Çok Gelir
Kapitalist	34.069	3.145	371.500
Küçük Kapitalist	29.204	2.391	224.160
Öz.Yön.Emeği	25.766	40	169.000
Kentli Prof.	18.794	0	62.040
Küçük İşl.Sahibi	16.015	250	137.360
Nitelikli Emekçi	14.865	0	91.167
Emekçi	11.994	40	92.650
Küçük Burjuva	9.368	20	108.000
Köylü	7.961	-4.001	74.458
Niteliksiz Emekçi	7.523	0	95.250
Tarım Emekçisi	2.448	0	20.000
Ücretsiz Aile Emeği	126	0	17.640
Emekli	8.310	501	63.940
Rantiye	5.307	24	24.716
İşsiz	1.517	-13.077	35.800
Çalışmayan	258	-3.000	157.200

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Toplumsal sınıf katmanları içinde en çok yıllık ortalama gelire sahip grup kapitalistler olup yıllık ortalama gelirleri 34.069 TL'dir. Onları 29.204 TL ile küçük kapitalistler izlemektedir. Özel yönetim emeğinin yıllık ortalama geliri 25.766 TL iken, kentli profesyonellerin 18.794 TL, küçük işletme sahiplerinin 16.015 TL, nitelikli emekçilerin 14.865 TL, emekçilerin 11.994 TL ve küçük burjuvanın 9.368 TL'dir (Çizelge 56).

Toplumsal Sınıf Katmanlarının Hane Büyüklüğü ve Hanedeki Çocuk Sayısı

Toplumsal sınıfların ortalama hane büyüklüğü durumlarına baktığımız zaman aşağıdaki gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak her bir toplumsal sınıf katmanının ortalama hane büyüklüğü durumları Çizelge 57'de verilmiştir. Hane büyüklüğü bakımından ortalama en büyük hane 4,72 ile köylülerdir. En büyük haneye sahip olan ise 23 ile küçük işletme sahibi olan bir hanedir. Onu 18 ile köylü olan bir hane takip etmektedir. Ortalama hane büyüklüğünde ikinci sırayı 4,63 ile küçük burjuva takip etmektedir. Ortalama

hane büyüklüğünde üçüncü sırada 4,53 ile küçük kapitalistler yer almaktadır. En az ortalama hane büyüklüğüne sahip haneler sıfır ile ücretsiz aile emeği olan hanelerdir. Onları 2,35 ve 2,40 ile sırasıyla rantiyeye ve çalışmayanlar izlemektedir. Emeklilerin hanesinde ortalama hane büyüklüğü 2,72'dir. Kentli profesyonel, nitelikli emekçi, özel yönetim emeği, emekçi ve işsizlerin olduğu hanede ortalama büyüklük sırasıyla 3,68; 3,69; 3,70; 4,00 ve 4,06'dır. Kapitalist, tarım emekçisi ve niteliksiz emekçi hanelerin ortalama büyüklükleri sırasıyla 4,51; 4,46 ve 4,36'dır.

Çizelge 57. Toplumsal Sınıf Katmanlarının Ortalama Hane Büyüklüğü

Toplumsal Sınıf Katmanları	Ortalama Hane Büyüklüğü	En Az Hane Büyüklüğü	En Çok Hane Büyüklüğü
Kapitalist	4,51	2	13
Küçük Kapitalist	4,53	2	15
Öz.Yön.Emeği	3,70	1	10
Kentli Prof.	3,68	2	6
Küçük İşl.Sahibi	4,48	1	23
Nitelikli Emekçi	3,69	1	10
Emekçi	4,00	1	10
Küçük Burjuva	4,63	1	17
Köylü	4,72	1	18
Niteliksiz Emekçi	4,36	1	17
Tarım Emekçisi	4,46	1	9
Ücretsiz Aile Emeği	0,00	0	0
Emekli	2,72	1	11
Rantiyeye	2,35	1	8
İşsiz	4,06	1	13
Çalışmayan	2,40	1	8

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Toplumsal sınıf katmanlarının hanelerindeki ortalama çocuk sayısına baktığımız zaman aşağıdaki gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak her bir toplumsal sınıf katmanındaki ortalama çocuk sayısı Çizelge 58'de verilmiştir. Hanedeki çocuk sayısı bakımından ortalama en çok çocuk sayısı olanlar 2,34 ile tarım emekçileridir. En çok çocuk sayısı olan ise 15 ile küçük işletme sahibi olan bir hanedir. Onu 14 ile niteliksiz emekçi olan bir hane takip

etmektedir. Ortalama çocuk sayısında ikinci sırayı 2,08 ile küçük burjuva takip etmektedir. Ortalama çocuk sayısında üçüncü sırayı 1,92 ile köylü ve işsizler paylaşmaktadır. En az ortalama çocuk sayısına sahip haneler sıfır ile ücretsiz aile emeği olan hanelerdir. Onları 0,46 ve 0,54 ile sırasıyla emekliler ve rantiyeye izlemektedir. Çalışmayanların hanesinde ortalama çocuk sayısı 0,95'tir. Kentli profesyonel, nitelikli emekçi, özel yönetim emeği, emekçi ve niteliksiz emekçilerin olduğu hanede ortalama çocuk sayısı sırasıyla 1,24; 1,29; 1,35; 1,44 ve 1,88'dir. Kapitalist, küçük kapitalist ve küçük işletme sahibi olan hanelerin ortalama çocuk sayıları sırasıyla 1,69; 1,89 ve 1,83'tür.

Çizelge 58. Toplumsal Sınıf Katmanlarının Hanelerindeki Çocuk Sayısı

Toplumsal Sınıf Katmanları	Ortalama Çocuk Sayısı	En Az Çocuk Sayısı	En Çok Çocuk Sayısı
Kapitalist	1,69	0,00	6,00
Küçük Kapitalist	1,89	0,00	9,00
Öz.Yön.Emeği	1,35	0,00	6,00
Kentli Prof.	1,24	0,00	3,00
Küçük İşl.Sahibi	1,83	0,00	15,00
Nitelikli Emekçi	1,29	0,00	8,00
Emekçi	1,44	0,00	8,00
Küçük Burjuva	2,08	0,00	11,00
Köylü	1,92	0,00	10,00
Niteliksiz Emekçi	1,88	0,00	14,00
Tarım Emekçisi	2,34	0,00	7,00
Ücretsiz Aile Emeği	0,00	0,00	0,00
Emekli	0,46	0,00	7,00
Rantiyeye	0,54	0,00	6,00
İşsiz	1,92	0,00	10,00
Çalışmayan	0,95	0,00	6,00

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Türkiye Toplumunun Sınıf Yapısına İlişkin Bulgular Hakkında Yorumlar

Türkiye’de oniki yaş üstü nüfusun yaklaşık yüzde 59’u çalışmamaktadır. Çalışmayanların önemli bir bölümü kadındır. İşsiz, çalışmayan ve emeklileri hariç tuttuğumuzda nüfusun önemli bir bölümünün emeği ile geçinenlerden oluştuğu görülmektedir. Çalışan kadınların önemli bir kısmı ücretsiz aile emeği ve niteliksiz emekçi olarak çalışmaktadır. Bu durum sınıfsal eşitsizlikler kadar ciddi anlamda bir cinsiyet eşitsizliğinin de varlığını göstermektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine göre emekli, rantiye, işsiz ve çalışmayanlar hariç tutulduğunda yıllık ortalama gelir 8.542 TL olarak hesaplanmaktadır. Kapitalist, küçük kapitalist, özel yönetim emeği, kentli profesyonel, küçük işletme sahibi, nitelikli emekçi, emekçi ve küçük burjuva bu ortalama gelirin üstünde bir gelir elde etmektedir. Köylü, niteliksiz emekçi, tarım emekçisi ve ücretsiz aile emeği olanlarda ortalama olarak 8.542 TL’nin altında gelir elde etmekte.

Toplumsal sınıf katmanları içinde ortalama olarak en büyük haneye köylüler ve küçük burjuva sahipken, en fazla ortalama çocuk sayısı tarım emekçilerininidir. En küçük aile ücretsiz aile işçileriye, onları rantiye olanlar takip etmektedir.

Türkiye’de Toplumsal Sınıf Yapısı Temelinde Betimlenebilecek Eğitimsel Eşitsizlikler

Buraya kadar mevcut veriler çerçevesinde yapılan çözümler eğitimsel eşitsizlikleri bireysel tabanda ele almıştır. Çözümler bireysel bazda olsa da hem cinsiyet hem de bireysel olarak önemli eşitsizliklerin varlığına işaret etmiştir. Ancak bu gözlemler eşitsizliğin niteliği konusunda yeterli bir bilgi sunmaktan uzaktır. Bireysel bazda yapılan çözümler üretim ilişkilerinden doğan eşitsizlikler hakkında bilgi verememektedir. Ayrıca eşitsizliğin bireysel bazda ele alınması onun bir dağıtım sorunu gibi algılanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle de çözüm önerileri eğitim hizmetlerinin nasıl dağıtılacağına yoğunlaşmaktadır. Homojen özellikler göstermeyen bireyleri aynı kategoride göstererek eşitsizlikleri açıklayan yukarıdaki çözümlerinin yanında toplumsal tabakalar temelinde söz konusu eşitsizliklere bakmak ise daha gerçekçi bilgiler vermektedir. Bu nedenle bu

kısımda eğitimsel eşitsizlikler toplumsal eşitsizliklerle ilişkisi açısından ele alınmaktadır.

Toplumsal Sınıf Katmanlarının Ortalama Eğitim Düzeyleri

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yapılan değerlendirmeler sonucu belirlenen toplumsal sınıf katmanlarının ortalama eğitim süreleri Çizelge 59'da yer almaktadır.

Çizelge 59. Toplumsal Sınıf Katmanları ve Ortalama Eğitim Süreleri

Toplumsal Sınıf Katmanları	Kişi Sayısı	Ortalama Eğitim Süresi
Kapitalist	77	8,53
Küçük Kapitalist	159	8,17
Özel Yönetim Emeği	103	11,90
Kentli Profesyonel	33	13,24
Küçük İşletme Sahibi	686	7,31
Nitelikli Emekçi	485	13,74
Emekçi	844	10,61
Küçük Burjuva	502	6,08
Köylü	1135	4,43
Niteliksiz Emekçi	3172	6,70
Tarım Emekçisi	210	4,04
Ücretsiz Aile İşçisi	1285	4,24
Emekli	1690	6,67
Rantiye	77	3,45
İşsiz	866	7,51
Çalışmayan	9159	5,10
Toplam	20483	6,09

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çizelge 59 incelendiği zaman en üst ortalama eğitim süresine sahip iki sınıf katmanı nitelikli emekçiler ve kentli profesyonellerdir. Sırasıyla bu katmanların ortalama eğitim süreleri 13,74 ve 13,24 yıldır. Onları 11,90 yıl ile

özel yönetim emeği katmanı izlemektedir. Emekçi katmanının ortalama eğitim süresi 10,61 yıldır. Kapitalistlerin ortalama eğitim süresi 8,53 iken küçük kapitalistlerin ortalama eğitim süresi 8,17 yıldır. Küçük işletme sahiplerinin ise ortalama eğitim süresi 7,31 yıldır. Niteliksiz emekçilerin genel ortalama olan 6,09 yılın üzerinde bir ortalama sahip olmaları dikkate değerdir. Bu çerçevede niteliksiz emekçilerin ortalama eğitim süresi 6,70 yıldır. Küçük burjuva katmanı 6,08 yıl ile az da olsa genel ortalamasının altında bir ortalama eğitim süresine sahip iken aynı zamanda niteliksiz emekçinin altında bir eğitime sahip olduğu görülmektedir. Köylü, ücretsiz aile işçisi ve tarım emekçisi en düşük ortalama eğitim süresine sahip katmanlar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bunların ortalama eğitim süreleri sırasıyla 4,43 yıl, 4,24 yıl ve 4,04 yıldır. Diğer geri kalan gruplar olan emekli, rantiyeye, işsiz ve çalışmayanların ortalama eğitim süreleri de sırasıyla 6,67 yıl, 3,45 yıl, 7,51 yıl ve 5,10 yıldır.

On iki yaş üstü nüfusun ortalama eğitim sürelerinin toplumsal katmanlara göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 60'ta yer almıştır.

Çizelge 60. On İki Yaş Üstü Nüfusun Ortalama Eğitim Sürelerinin Toplumsal Sınıf Katmanlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	74324,478	15	4954,965	376,307	,000
Gruplar içi	269496,349	20467	13,167		
Toplam	343820,827	20482			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çizelge 60'ın verilerine göre On iki yaş üstü nüfusun ortalama eğitim sürelerinin toplumsal katmanlara göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır ($F_{(15-20467)} = 4954,965$, $p < .000$). Toplumsal katmanlar arasındaki ortalama eğitim süresi farklılıklarının hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin LSD testinin sonuçları Ek 4'teki Çizelgeden incelendiği zaman şu durumlar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak bütün katmanlar itibariyle ortalama eğitim süreleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ancak kapitalist ile küçük kapitalist

arasında ortalama eğitim süresi açısından istatistikî olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Aynı şekilde özel yönetim emeği ile kentli profesyonel arasında, yine kentli profesyonel ile nitelikli emekçi arasında da ortalama eğitim süresi açısından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Küçük işletme sahibi ile işsizler arasında ve köylü ile ücretsiz aile işçisi ve tarım emekçisi arasında da ortalama eğitim süreleri bakımından istatistikî olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Çizelge 61. Toplumsal Sınıf Katmanlarındaki Bireylerin Mezun Olunan Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (%)

		Eğitim Düzeyi							Toplam	
		Okur-yazar olmayan	Okur-yazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Okul (2 yıllık)	Üniversite		Lisansüstü
Toplumsal Sınıf Katmanları	Kapitalist	5,19	3,90	40,26	7,79	11,69	6,49	23,38	1,30	100,00
	Küçük kapitalist	2,52	0,63	42,77	15,09	24,53	2,52	11,95		100,00
	Özel yönetim emeği		1,94	12,62	2,91	30,10	9,71	40,78	1,94	100,00
	Kentli profesyonel			6,06		21,21	21,21	45,45	6,06	100,00
	Küçük işletme sahibi	3,06	3,21	48,54	14,72	21,43	2,04	7,00		100,00
	Nitelikli emekçi	1,03	0,62	4,54	2,27	8,45	10,72	65,15	7,22	100,00
	Emekçi	0,59	1,30	16,59	5,81	43,84	15,17	16,35	0,36	100,00
	Küçük burjuva	5,38	4,58	58,57	14,34	14,74	1,20	1,00	0,20	100,00
	Köylü	16,21	8,19	64,93	4,32	4,67	0,35	1,32		100,00
	Niteliksiz emekçi	5,30	2,96	51,54	13,93	23,30	1,58	1,36	0,03	100,00
	Tarım emekçisi	21,90	9,05	59,05	4,76	4,29		0,95		100,00
	Ücretsiz aile işçisi	24,20	6,93	54,63	5,14	8,17	0,31	0,62		100,00
	Emekli	7,28	6,80	48,11	10,30	16,80	4,32	6,21	0,18	100,00
	Rantiye	28,57	18,18	42,86	3,90	3,90		2,60		100,00
	İşsiz	8,20	4,16	39,03	10,85	23,09	5,20	9,01	0,46	100,00
Çalışmayan	18,66	7,26	50,19	7,44	13,08	1,15	2,11	0,12	100,00	
Toplam	13,18	5,81	48,24	8,71	16,15	2,48	5,11	0,31	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Toplumsal sınıf katmanlarının çeşitli eğitim düzeyleri arasında dağılımı Çizelge 61'de yer almaktadır. Söz konusu Çizelgeden de görüldüğü gibi kapitalistlerin yüzde 5,19'u okur-yazar değildir. Yine kapitalistlerin yüzde 3,90'ı sadece okur-yazar olup, yüzde 40,26'sı ilköğretim mezunu, yüzde 7,79'u

ilköğretim mezunu, yüzde 11,69'u ortaöğretim mezunu, yüzde 6,49'u iki yıllık yüksekokul mezunu, yüzde 23,38'i üniversite mezunu ve yüzde 1,30'u da yüksek lisans mezunudur.

Küçük kapitalistlerin eğitim düzeyleri itibariyle dağılımına Çizelge 61'den baktığımız zaman ise şu şekilde bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Küçük kapitalistlerin yüzde 2,52'si okur-yazar değildir. Yine küçük kapitalistlerin yüzde 0,63'ü sadece okur-yazar olup, yüzde 42,77'si ilkokul mezunu, yüzde 15,09'u ilköğretim mezunu, yüzde 24,53'ü ortaöğretim mezunu, yüzde 2,52'si iki yıllık yüksekokul mezunu ve yüzde 11,95'i de üniversite mezunudur (Çizelge 61).

Özel yönetim emeği katmanının ise yüzde 1,94'ü sadece okur-yazardır. Yine bu katmanın yüzde 12,62'si ilkokul mezunu olup, yüzde 2,91'i ilköğretim mezunu, yüzde 30,10'u ortaöğretim mezunu, yüzde 9,71'i iki yıllık yüksekokul mezunu ve yüzde 40,78'i de üniversite mezunudur. Yüksek lisans mezunu olanların oranı ise yüzde 1,94'tür (Çizelge 61).

Kentli profesyonellerin ise en az eğitilmişisi yüzde 6,06 ile ilkokul mezunudur. Yine bu katmanın yüzde 21,21'i ortaöğretim mezunu olup, yine yüzde 21,21'i iki yıllık yüksekokul mezunudur. Kentli profesyonellerin büyük bir çoğunluğu yüzde 45,45 ile üniversite mezunudur. Yüksek lisans mezunu olanların oranı ise yüzde 6,06'dır (Çizelge 61).

Küçük işletme sahibi olanların yüzde 3,06'sı okur-yazar değildir. Yine küçük işletme sahibi olanların yüzde 3,21'i sadece okur-yazar olup, yüzde 48,54'ü ilkokul mezunu, yüzde 14,72'si ilköğretim mezunu, yüzde 21,43'ü ortaöğretim mezunu, yüzde 2,04'ü iki yıllık yüksekokul mezunu ve yüzde 7'si üniversite mezunudur (Çizelge 61).

Nitelikli emekçilerin yüzde 1,03'ü okur-yazar değildir. Yine nitelikli emekçilerin yüzde 0,62'si sadece okur-yazar olup, yüzde 4,54'ü ilkokul mezunu, yüzde 2,27'si ilköğretim mezunu, yüzde 8,45'i ortaöğretim mezunu, yüzde 10,72'si iki yıllık yüksekokul mezunu, yüzde 65,15'i üniversite mezunu ve yüzde 7,22'si de yüksek lisans mezunudur.

Emekçilerin eğitim düzeyleri itibariyle dağılımına Çizelge 61'den baktığımız zaman ise şu şekilde bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Emekçilerin yüzde 0,59'u okur-yazar değildir. Sadece okur-yazar olanların oranı ise yüzde 1,30'dur. İlkokul mezunu olanlar ile ilköğretim mezunu olanların oranları ise

sırasıyla yüzde 16,59 ve yüzde 5,81'dir. Emekçilerin önemli bir kısmını yüzde 43,84 ile ortaöğretim mezunları oluşturmaktadır. İki yıllık yüksekokul mezunların ile üniversite mezunu olanların oranı sırasıyla yüzde 15,17 ve yüzde 16,35'tir. Yüksek lisans mezunlarının oranı da yüzde 0,36'dır (Çizelge 61).

Küçük burjuvanın eğitim düzeyleri itibariyle dağılımı incelendiğinde ise en büyük payın yüzde 58,57 ile ilkokul mezunlarının oluşturduğu görülmektedir (Çizelge 61). Okur-yazar olmayan ya da sadece okur-yazar olanların payları ise sırasıyla yüzde 5,38 ve yüzde 4,58'dir. İlköğretim mezunlarının oranı yüzde 14,34 iken ortaöğretim mezunlarının ise yüzde 14,74'tür. İki yıllık yüksekokul, üniversite ve yüksek lisans mezunlarının söz konusu katman içindeki oranları sırasıyla yüzde 1,20; yüzde 1 ve yüzde 0,20'dir (Çizelge 61).

Diğer bir katmanı oluşturan köylülerin eğitim düzeyleri itibariyle dağılımları da şu şekildedir (Çizelge 61). Köylülerin yüzde 64,93 gibi büyük bir kısmı ilkokul mezunudur. Bu oran bütün katmanlar içinde de en büyük orana denk gelmektedir. Köylüler içinde ikinci büyük pay ise yüzde 16,21 ile okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Sadece okur-yazar olanlar ise yüzde 8,19'luk bir paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının da sırasıyla yüzde 4,32 ve yüzde 4,67'lik payları vardır. İki yıllık yüksek okul mezunlarının payı da yüzde 0,35'tir. Üniversite mezunlarının payı yüzde 1,32 iken köylü olup yüksek lisans mezunu olan bulunmamaktadır (Çizelge 61).

Niteliksiz emekçilerin de önemli bir kısmı ilkokul mezunudur. Niteliksiz emekçiler içinde ilkokul mezunlarının payı yüzde 51,54'tür (Çizelge 61). Niteliksiz emekçilerin diğer büyük payını da yüzde 23,30 ile ortaöğretim mezunları oluşturmaktadır. Üçüncü büyük pay da yüzde 13,93 ile ilköğretim mezunlarıdır. Okur-yazar olmayanların payı yüzde 5,30 iken sadece okur-yazar olanların payı yüzde 2,96'dır. İki yıllık yüksek okul ve üniversite mezunlarının payın sırasıyla yüzde 1,58 ve yüzde 1,36'dır. Yüksek lisans mezunları da yüzde 0,03'lük bir paya sahiptirler (Çizelge 61).

Tarım emekçileri arasında yüksek lisans ve iki yıllık yüksekokul mezunları bulunmamaktadır. Çok az bir kısmı üniversite mezunudur. Onlar da yüzde 0,95'lik bir paya sahiptirler. Tarım emekçilerinin de önemli bir kısmını ilkokul mezunları oluşturmaktadır. İlkokul mezunlarının oranı yüzde 59,05'tir.

İlköğretim ve ortaöğretim mezunları da sırasıyla yüzde 4,76 ve yüzde 4,29'luk paylara sahiptirler. Tarım emekçileri içinde ikinci en yüksek paya yüzde 21,90 ile okur-yazar olmayanlar oluştururken sadece okur-yazar olanların payı yüzde 9,05'tir (Çizelge 61).

Ücretsiz aile işçilerinde de en büyük pay yüzde 54,63 ile ilkokul mezunu olanlarıdır. Onları yine yüksek bir oranla okur-yazar olmayanlar izlemektedir. Okur-yazar olmayanların payı yüzde 24,20'dir. Sadece okur-yazar olanların payı ise yüzde 6,93'tür. İlköğretim ve ortaöğretim mezunları da sırasıyla yüzde 5,14 ve yüzde 8,17'lik paylara sahiptirler. İki yıllık yüksek okul ve üniversite mezunlarının oranları ise sırasıyla yüzde 0,31 ve yüzde 0,62'dir. Ücretsiz aile işçisi olup da yüksek lisans mezunu bulunmamaktadır (Çizelge 61).

İlkokul mezunları emekliler içinde de en büyük paya sahiptir. Çizelge 61'den de görüldüğü gibi emekliler içinde ilkokul mezunlarının oranı yüzde 48,11'dir. Okur-yazar olmayanlar yüzde 7,28 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 6,80'lik paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 10,30 ve yüzde 16,80'dir. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 4,32 iken üniversite mezunlarının oranı yüzde 6,21'dir. Yüksek lisans mezunları sadece yüzde 0,18'lik bir paya sahiptir (Çizelge 61).

Rantiyelerde de büyük paya sahip olan ilköğretim mezunları yüzde 42,86'lık bir orana sahiptirler (Çizelge 61). Okur-yazar olmayanlar yüzde 28,57 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 18,18'lik paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 3,90 ve yüzde 3,90'dır. Üniversite mezunlarının oranı yüzde 2,60 iken Yüksek lisans mezunu ve iki yıllık yüksek okul mezunu bulunmamaktadır (Çizelge 61).

İlkokul mezunları işsizler içinde de en büyük paya sahiptir. Çizelge 61'den de görüldüğü gibi işsizler içinde ilkokul mezunlarının oranı yüzde 39,03'tür. Okur-yazar olmayanlar yüzde 8,20 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 4,16'lik paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 10,85 ve yüzde 23,09'dur. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 5,20 iken üniversite mezunlarının oranı yüzde 9,01'dir. Yüksek lisans mezunları sadece yüzde 0,46'lık bir paya sahiptir (Çizelge 61).

Çalışmayanlar içinde de en büyük paya ilköğretim mezunları sahiptir. Çizelge 61'den de görüldüğü gibi çalışmayanlar içinde ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 50,19'dur. Okur-yazar olmayanlar yüzde 18,66 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 7,26'lık paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 7,44 ve yüzde 13,08'dir. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 1,15 iken üniversite mezunlarının oranı yüzde 2,11'dir. Yüksek lisans mezunları sadece yüzde 0,12'lik bir paya sahiptir (Çizelge 61).

Çizelge 62. Çeşitli Eğitim Kademelerinden Mezun Olan Bireylerin Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Dağılımı (%)

		Eğitim Düzeyi								Toplam
		Okur-yazar olmayan	Okur-yazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Okul (2 yıllık)	Üniversite	Lisansüstü	
Toplumsal Sınıf Katmanları	Kapitalist	0,15	0,25	0,31	0,34	0,27	0,99	1,72	1,59	0,38
	Küçük kapitalist	0,15	0,08	0,69	1,34	1,18	0,79	1,81		0,78
	Özel yönetim emeği		0,17	0,13	0,17	0,94	1,97	4,01	3,17	0,50
	Kentli profesyonel			0,02		0,21	1,38	1,43	3,17	0,16
	Küçük işletme sahibi	0,78	1,85	3,37	5,66	4,44	2,76	4,58		3,35
	Nitelikli emekçi	0,19	0,25	0,22	0,62	1,24	10,26	30,18	55,56	2,37
	Emekçi	0,19	0,92	1,42	2,75	11,18	25,25	13,18	4,76	4,12
	Küçük burjuva	1,00	1,93	2,98	4,03	2,24	1,18	0,48	1,59	2,45
	Köylü	6,81	7,82	7,46	2,75	1,60	0,79	1,43		5,54
	Niteliksiz emekçi	6,22	7,90	16,55	24,76	22,33	9,86	4,11	1,59	15,49
	Tarım emekçisi	1,70	1,60	1,25	0,56	0,27		0,19		1,03
	Ücretsiz aile işçisi	11,52	7,48	7,10	3,70	3,17	0,79	0,76		6,27
	Emekli	4,56	9,66	8,23	9,75	8,58	14,40	10,03	4,76	8,25
	Rantiye	0,81	1,18	0,33	0,17	0,09		0,19		0,38
	İşsiz	2,63	3,03	3,42	5,27	6,04	8,88	7,45	6,35	4,23
Çalışmayan	63,30	55,88	46,52	38,15	36,20	20,71	18,43	17,46	44,72	
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Okur-yazar olmayanların önemli bir kısmını yüzde 63,30 ile çalışmayanlar oluşturmaktadır. Onu yüzde 11,52 ile ücretsiz aile işçisi izlemektedir. Okur-yazar olmayanlar içinde köylülerin oranı yüzde 6,81 iken niteliksiz emekçilerin oranı yüzde 6,22'dir. Emekliler yüzde 4,56'lık bir paya sahiptirler. İşsizlerin okur-yazar olmayanlar içindeki payı ise yüzde 2,63'tür. Tarım emekçisinin payı yüzde 1,70 iken küçük burjuvanın payı yüzde 1'dir. Okur-yazar olmayanların yüzde 0,81'i rantiyeye, yüzde 0,78'i küçük işletme sahibidir. Nitelikli emekçi ile emekçi ve kapitalist ile küçük kapitalist aynı paylara sahiptirler. Bunların da payları sırasıyla yüzde 0,19 ve yüzde 0,15'tir (Çizelge 62).

Sadece okur-yazar olanların da önemli bir kısmını çalışmayanlar oluşturmaktadır. Çalışmayanların sadece okur-yazar olanlar içindeki payı yüzde 55,88'dir. İkinci önemli kısmı yüzde 9,66 ile emekliler oluştururken onu sırasıyla niteliksiz emekçi, köylü ve ücretsiz aile işçileri izlemektedir. Onların da payları sırasıyla yüzde 7,90; yüzde 7,82 ve yüzde 7,48'dir. İşsizler yüzde 3,03'lük bir paya sahipken küçük burjuva, küçük işletme sahibi ve tarım emekçisi sırasıyla yüzde 1,93; yüzde 1,85 ve yüzde 1,60'lık paylara sahiptirler. Rantiyeye yüzde 1,18'lik paya sahipken, emekçi yüzde 0,92'lik paya sahiptir. Kapitalist ve nitelikli emekçi yüzde 0,25 ile aynı paya sahip katmanlardır. Küçük kapitalist ile özel yönetim emeği sırayla yüzde 0,08 ve yüzde 0,17 ile en küçük paya sahip katmanlar olarak ortaya çıkmaktadır (Çizelge 62).

Eğitim düzeyi arttıkça çalışmayanların payı da azalmaktadır. Çalışmayanların payı ilkokul mezunları içinde de en büyüktür. Ancak yüzde 46,52 ile bir önceki eğitim düzeylerindeki oranların daha altındadır. Niteliksiz emekçiler ilkokul mezunları içinde yüzde 16,55'lik oran ile ikinci büyük paya sahip katmandır. Bu katmanı yüzde 8,23 ile emekli, yüzde 7,46 ile köylü ve yüzde 7,10 ile ise ücretsiz aile işçileri izlemektedir. İşsizlerin oranı yüzde 3,42; küçük işletme sahibinin yüzde 3,37; küçük burjuvanın yüzde 2,98; emekçi yüzde 1,42 ve tarım emekçisinin yüzde 1,25'tir. En küçük paylara sahip katmanlar ise sırasıyla kentli profesyonel, özel yönetim emeği, nitelikli emekçi, kapitalist, rantiyeye ve küçük kapitalisttir (Çizelge 62).

İlköğretim mezunlarının yüzde 38,15'ini çalışmayanlar oluştururken yüzde 24,76'sını niteliksiz emekçiler oluşturmaktadır. İlköğretim mezunları içinde emekliler yüzde 9,75'lik, küçük işletme sahipleri yüzde 5,66'lık, işsizler

yüzde 5,27'lik, küçük burjuva yüzde 4,03'lük, ücretsiz aile işçileri yüzde 3,70'lik ve köylüler ile emekçiler yüzde 2,75'lik paylara sahiptirler. Nispeten daha küçük paylara sahip katmanlar sırasıyla özel yönetim emeği, rantiyeye, kapitalist, tarım emekçisi, nitelikli emekçi ve küçük kapitalisttir (Çizelge 62).

Ortaöğretim mezunları içinde de en büyük paylar çalışmayanlar ve niteliksiz emekçilere aittir. Bunlar sırasıyla yüzde 36,20 ve yüzde 22,33'lük paylara sahiptirler. Üçüncü en büyük pay yüzde 11,18 ile emekçilerindir. Onları yüzde 8,58 ile emekliler, yüzde 6,04 ile işsizler, yüzde 4,44 ile küçük işletme sahibi, yüzde 3,17 ile ücretsiz aile işçisi ve yüzde 2,24 ile küçük burjuva izlemektedir. Nispeten daha küçük paylara sahip katmanlar ise sırasıyla rantiyeye, kentli profesyonel, tarım emekçisi, kapitalist, özel yönetim emeği, küçük kapitalist, nitelikli emekçi ve köylüdür (Çizelge 62).

İki yıllık yüksek okul mezunları içinde en büyük pay yüzde 25,25 ile emekçilere aittir. Çalışmayanlar yüzde 20,71 ile ikinci büyük paya sahip katmanlardır. Onları yüzde 14,40 ile emekliler ve yüzde 10,26 ile de nitelikli emekçiler izlemektedir. Niteliksiz emekçi ve işsizler ise sırasıyla yüzde 9,86 ve yüzde 8,88'lik paylara sahiptirler. Diğer katmanlar ise nispeten daha küçük paylara sahiptir (Çizelge 62).

Üniversite mezunlarının büyük kısmını yüzde 30,18 ile nitelikli emekçiler oluşturmaktadır. Onları yüzde 18,43 ile çalışmayanlar izlemektedir. Emekçiler ve emekliler sırasıyla yüzde 13,18 ve yüzde 10,03'lük paylara sahiptirler. Üniversite mezunlarının yüzde 7,45 gibi önemli bir kısmı işsizlerden oluşmaktadır. Üniversite mezunları içinde küçük işletme sahipleri yüzde 4,58'lik, niteliksiz emekçiler yüzde 4,11'lik ve özel yönetim emeği yüzde 4,01'lik paylara sahiptirler. Diğer katmanların ise nispeten daha az payları vardır (Çizelge 62).

Yüksek lisans mezunlarının çok büyük kısmı nitelikli emekçidir. Nitelikli emekçiler yüksek lisans mezunlarının yüzde 55,56'lık bir kısmını oluşturmaktadır. Yine çalışmayanlar yüzde 17,46 ile yüksek lisans mezunları içinde önemli bir paya sahiptir. Yüksek lisans mezunlarının dikkate değer biçimde yüzde 6,35 gibi önemli bir kısmı işsizlerden meydana gelmektedir. Emekliler ile emekçiler yüzde 4,76'lık ve özel yönetim emeği ile kentli profesyoneller yüzde 3,17'lik paylara sahiptirler. Diğer katmanlar nispeten önemsiz paylara sahiptir (Çizelge 62).

Cinsiyete Göre Toplumsal Sınıf Katmanlarının Eğitim Düzeyleri

Eğitimsel eşitsizlikler çerçevesinde toplumsal katmanları incelerken cinsiyet ayrımında da konunun ele alınması gerekliliği doğmaktadır. Bu kapsamda toplumsal katmanlar itibariyle cinsiyet ayrımında eğitim düzeylerine bakılması gerekmektedir. Bu nedenle bu başlık altında öncelikle erkeklerin toplumsal katmanlar itibariyle eğitim düzeyleri incelenecektir. Daha sonra aynı kapsamda kadınlar inceleme altına alınacaktır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yapılan değerlendirmelere göre erkeklerin toplumsal katmanlar itibariyle ortalama eğitim süreleri Çizelge 63'te yer almaktadır.

Çizelge 63. Toplumsal Sınıf Katmanları ve Ortalama Eğitim Süreleri (Erkek)

Toplumsal Sınıf Katmanları	Kişi Sayısı	Ortalama Eğitim Süresi
Kapitalist	68	9,18
Küçük Kapitalist	141	8,21
Özel Yönetim Emeği	89	11,98
Kentli Profesyonel	28	13,79
Küçük İşletme Sahibi	597	7,54
Nitelikli Emekçi	271	13,99
Emekçi	588	10,68
Küçük Burjuva	369	6,41
Köylü	796	4,99
Niteliksiz Emekçi	2442	7,14
Tarım Emekçisi	101	5,24
Ücretsiz Aile İşçisi	396	5,93
Emekli	1235	6,62
Rantiye	43	4,26
İşsiz	455	7,69
Çalışmayan	2226	6,47
Toplam	9845	7,18

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çizelge 63 incelendiği zaman en üst ortalama eğitim süresine sahip iki katman nitelikli emekçiler ve kentli profesyonellerdir. Sırasıyla bu katmanların ortalama eğitim süreleri 13,99 ve 13,79 yıldır. Onları 11,98 yıl ile özel yönetim emeği katmanı izlemektedir. Emekçi katmanının ortalama eğitim süresi 10,68 yıldır. Kapitalistlerin ortalama eğitim süresi 9,18 iken küçük kapitalistlerin ortalama eğitim süresi 8,21 yıldır. Küçük işletme sahiplerinin ise ortalama eğitim süresi 7,54 yıldır. Niteliksiz emekçilerin genel ortalama olan 7,18 yıla yakın bir ortalama sahip olmaları dikkate değerdir. Bu çerçevede niteliksiz emekçilerin ortalama eğitim süresi 7,14 yıldır. Küçük burjuva katmanı 6,41 yıl ile genel ortalamasının altında bir ortalama eğitim süresine sahip iken aynı zamanda niteliksiz emekçinin altında bir eğitime sahip olduğu görülmektedir. Rantiye, köylü, tarım emekçisi ve ücretsiz aile işçisi en düşük ortalama eğitim süresine sahip katmanlar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bunların ortalama eğitim süreleri sırasıyla 4,26 yıl, 4,99 yıl, 5,24 yıl ve 5,93 yıldır. Diğer geri kalan gruplar olan emekli, işsiz ve çalışmayanların ortalama eğitim süreleri de sırasıyla 6,62 yıl, 3,45 yıl, 7,69 yıl ve 6,47 yıldır.

Çizelge 64. On İki Yaş Üstü Erkek Nüfusun Ortalama Eğitim Sürelerinin Toplumsal Sınıf Katmanlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	30599,018	15	2039,935	170,654	,000
Gruplar içi	117492,515	9829	11,954		
Toplam	148091,533	9844			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

On iki yaş üstü erkek nüfusun ortalama eğitim sürelerinin toplumsal katmanlara göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 64'te yer almıştır. Çizelge 64'ün verilerine göre On iki yaş üstü erkek nüfusun ortalama eğitim sürelerinin toplumsal katmanlara göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır ($F_{(15-9829)} = 2039,935$, $p < .000$). Toplumsal sınıf katmanları arasındaki ortalama eğitim süresi farklılıklarının hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin LSD testinin sonuçları Ek 5'teki Çizelgeden incelendiği zaman şu durumlar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak

bütün katmanlar itibariyle ortalama eğitim süreleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ancak kapitalist ile küçük kapitalist arasında ortalama eğitim süresi açısından istatistikî olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Aynı şekilde küçük kapitalist ile işsizler arasında da anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Kentli profesyonel ile nitelikli emekçi arasında da ortalama eğitim süresi açısından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Küçük işletme sahibi ile işsizler arasında ve köylü ile ücretsiz aile işçisi ve tarım emekçisi arasında da ortalama eğitim süreleri bakımından istatistikî olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Küçük burjuva ile ücretsiz aile işçisi, emekli ve çalışmayan arasında da anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Çizelge 65. Toplumsal Sınıf Katmanlarındaki Bireylerin Mezun Olunan Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (%) (Erkek)

		Eğitim Düzeyi							Toplam	
		Okur-yazar olmayan	Okur-yazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Okul (2 yıllık)	Üniversite		Lisansüstü
Toplumsal Sınıf Katmanları	Kapitalist	2,94	1,47	39,71	8,82	11,76	7,35	26,47	1,47	100,00
	Küçük kapitalist	1,42	0,71	42,55	15,60	26,95	2,84	9,93		100,00
	Özel yönetim emeği		2,25	11,24	3,37	29,21	10,11	42,70	1,12	100,00
	Kentli profesyonel	1,01	2,01	50,42	15,08	21,43	25,00	46,43	7,14	100,00
	Küçük işletme sahibi	0,37	0,37	3,32	2,21	22,28	2,01	7,20		100,00
	Nitelikli emekçi		0,85	16,16	7,14	9,23	10,70	65,31	8,49	100,00
	Emekçi	2,71	3,79	58,27	16,53	45,24	14,12	15,99	0,51	100,00
	Küçük burjuva	8,67	7,41	70,48	5,78	16,53	0,81	1,08	0,27	100,00
	Köylü	1,76	1,97	51,64	15,77	5,28	0,50	1,88		100,00
	Niteliksiz emekçi	7,92	6,93	67,33	7,92	25,47	1,84	1,52	0,04	100,00
	Tarım emekçisi	9,60	5,30	54,55	9,09	7,92		1,98		100,00
	Ücretsiz aile işçisi	3,89	6,96	53,77	11,09	19,70	0,25	1,52		100,00
	Emekli	23,26	11,63	51,16	4,65	15,47	2,91	5,67	0,24	100,00
	Rantiye	3,74	3,08	43,74	13,63	4,65		4,65		100,00
	İşsiz	9,07	5,80	47,80	11,28	22,64	4,40	8,57	0,22	100,00
Çalışmayan	2,94	1,47	39,71	8,82	18,69	2,29	4,72	0,36	100,00	
Toplam	4,63	4,11	48,47	11,75	20,57	3,14	6,88	0,45	100,00	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Erkeklerin toplumsal sınıf katmanları itibariyle çeşitli eğitim düzeyleri arasında dağılımı Çizelge 65'te yer almaktadır. Söz konusu Çizelgeden de görüldüğü gibi kapitalistlerin yüzde 2,94'ü okur-yazar değildir. Yine kapitalistlerin yüzde 1,47'si sadece okur-yazar olup, yüzde 39,71'i ilkokul mezunu, yüzde 8,82'si ilköğretim mezunu, yüzde 11,76'sı ortaöğretim mezunu, yüzde 7,35'i iki yıllık yüksekokul mezunu, yüzde 26,47'si üniversite mezunu ve yüzde 1,47'si da yüksek lisans mezunudur.

Erkek küçük kapitalistlerin eğitim düzeyleri itibariyle dağılımına Çizelge 65'ten baktığımız zaman ise şu şekilde bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Erkek küçük kapitalistlerin yüzde 1,42'si okur-yazar değildir. Yine erkek küçük kapitalistlerin yüzde 0,71'i sadece okur-yazar olup, yüzde 42,55'i ilkokul mezunu, yüzde 15,60'ı ilköğretim mezunu, yüzde 26,95'i ortaöğretim mezunu, yüzde 2,84'ü iki yıllık yüksekokul mezunu ve yüzde 9,93'ü de üniversite mezunudur (Çizelge 65).

Erkek özel yönetim emeği katmanının ise yüzde 2,25'i sadece okur-yazardır. Yine bu katmanının yüzde 11,24'ü ilkokul mezunu olup, yüzde 3,37'si ilköğretim mezunu, yüzde 29,21'i ortaöğretim mezunu, yüzde 10,11'i iki yıllık yüksekokul mezunu ve yüzde 42,70'i de üniversite mezunudur. Yüksek lisans mezunu olanların oranı ise yüzde 1,12'dir (Çizelge 65).

Erkek kentli profesyonellerin ise en az eğitimlisi yüzde 21,43 ile ortaöğretim mezunudur. Yine bu katmanın yüzde 25'i iki yıllık yüksekokul mezunudur. Erkek kentli profesyonellerin büyük bir çoğunluğu yüzde 46,43 ile üniversite mezunudur. Yüksek lisans mezunu olanların oranı ise yüzde 7,14'dür (Çizelge 65).

Erkek küçük işletme sahibi olanların yüzde 1,01'i okur-yazar değildir. Yine erkek küçük işletme sahibi olanların yüzde 2,01'i sadece okur-yazar olup, yüzde 50,42'si ilkokul mezunu, yüzde 15,08'i ilköğretim mezunu, yüzde 22,28'i ortaöğretim mezunu, yüzde 2,01'i iki yıllık yüksekokul mezunu ve yüzde 7,20'si üniversite mezunudur (Çizelge 65).

Erkek nitelikli emekçilerin yüzde 0,37'si okur-yazar değildir. Yine erkek nitelikli emekçilerin yüzde 0,37'si sadece okur-yazar olup, yüzde 3,32'si ilkokul mezunu, yüzde 2,21'i ilköğretim mezunu, yüzde 9,23'ü ortaöğretim mezunu, yüzde 10,70'i iki yıllık yüksekokul mezunu, yüzde 65,31'i üniversite mezunu ve yüzde 8,49'u de yüksek lisans mezunudur (Çizelge 65).

Erkek emekçilerin eğitim düzeyleri itibariyle dağılımına Çizelge 65'ten baktığımız zaman ise şu şekilde bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Erkek emekçilerin yüzde 0,85'i sadece okur-yazardır. İlkokul mezunu olanlar ile ilköğretim mezunu olanların oranları ise sırasıyla yüzde 16,16 ve yüzde 7,14'tür. Erkek emekçilerin önemli bir kısmını yüzde 45,24 ile ortaöğretim mezunları oluşturmaktadır. İki yıllık yüksekokul mezunların ile üniversite mezunu olanların oranı sırasıyla yüzde 14,12 ve yüzde 15,99'dur. Yüksek lisans mezunlarının oranı da yüzde 0,51'dir (Çizelge 65).

Erkek küçük burjuvanın eğitim düzeyleri itibariyle dağılımı incelendiğinde ise en büyük payın yüzde 58,27 ile ilkokul mezunlarının oluşturduğu görülmektedir (Çizelge 65). Okur-yazar olmayan ya da sadece okur-yazar olanların payları ise sırasıyla yüzde 2,71 ve yüzde 3,79'dur. İlköğretim mezunlarının oranı yüzde 16,53 iken ortaöğretim mezunlarının da oranı yüzde 16,53'tür. İki yıllık yüksekokul, üniversite ve yüksek lisans mezunlarının söz konusu katman içindeki oranları sırasıyla yüzde 0,81; yüzde 1,08 ve yüzde 0,27'dir (Çizelge 65).

Diğer bir katmanı oluşturan köylü erkeklerin eğitim düzeyleri itibariyle dağılımları da şu şekildedir (Çizelge 65). Erkek köylülerin yüzde 70,48 gibi büyük bir kısmı ilkokul mezunudur. Bu oran bütün katmanlar içinde de en büyük orana denk gelmektedir. Köylüler içinde ikinci büyük pay ise yüzde 8,67 ile okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Sadece okur-yazar olanlar ise yüzde 7,41'lik bir paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının da sırasıyla yüzde 5,78 ve yüzde 5,28'lik payları vardır. İki yıllık yüksek okul mezunlarının payı da yüzde 0,50'dir. Üniversite mezunlarının payı yüzde 1,88 iken köylü olup yüksek lisans mezunu olan bulunmamaktadır (Çizelge 65).

Erkek niteliksiz emekçilerin de önemli bir kısmı ilkokul mezunudur. Niteliksiz emekçiler içinde ilkokul mezunlarının payı yüzde 51,64'tür (Çizelge 65). Niteliksiz emekçilerin diğer büyük payını da yüzde 25,47 ile ortaöğretim mezunları oluşturmaktadır. Üçüncü büyük pay da yüzde 15,77 ile ilköğretim mezunlarıdır. Okur-yazar olmayanların payı yüzde 1,76 iken sadece okur-yazar olanların payı yüzde 1,97'dir. İki yıllık yüksek okul ve üniversite mezunlarının payın sırasıyla yüzde 1,84 ve yüzde 1,52'dir. Yüksek lisans mezunları da yüzde 0,04'lük bir paya sahiptirler (Çizelge 65).

Erkek tarım emekçileri arasında yüksek lisans ve iki yıllık yüksek okul mezunları bulunmamaktadır. Çok az bir kısmı üniversite mezunudur. Onlar da yüzde 1,98'lik bir paya sahiptirler. Erkek tarım emekçilerinin de önemli bir kısmını ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. İlkokul mezunlarının oranı yüzde 67,33'tür. İlköğretim ve ortaöğretim mezunları ile okur-yazar olmayanlar yüzde 7,92 ile aynı paylara sahiptirler. Sadece okur-yazar olanların payı ise yüzde 6,93'tür (Çizelge 65).

Ücretsiz aile işçisi katmanındaki erkekler içinde de en büyük pay yüzde 54,55 ile ilköğretim mezunlarıdır. Okur-yazar olmayanların payı yüzde 9,60'tır. Sadece okur-yazar olanların payı ise yüzde 5,30'dur. İlköğretim ve ortaöğretim mezunları da sırasıyla yüzde 9,09 ve yüzde 19,70'lik paylara sahiptirler. İki yıllık yüksek okul ve üniversite mezunlarının oranları ise sırasıyla yüzde 0,25 ve yüzde 1,52'dir. Ücretsiz aile işçisi olup da yüksek lisans mezunları bulunmamaktadır (Çizelge 65).

İlkokul mezunları erkek emekliler içinde de en büyük paya sahiptir. Çizelge 65'ten de görüldüğü gibi erkek emekliler içinde ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 53,77'dir. Okur-yazar olmayanlar yüzde 3,89 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 6,96'lık paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 11,09 ve yüzde 15,47'dir. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 2,91 iken üniversite mezunlarının oranı yüzde 5,67'dir. Yüksek lisans mezunları sadece yüzde 0,24'lük bir paya sahiptir (Çizelge 65).

Rantiyelerde de büyük paya sahip olan ilköğretim mezunları yüzde 51,16'lık bir orana sahiptirler (Çizelge 65). Okur-yazar olmayanlar yüzde 23,26 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 11,63'lük paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının ve üniversite mezunlarının oranı yüzde 4,65 ile aynıdır. Yüksek lisans mezunları ve iki yıllık yüksek okul mezunları bulunmamaktadır (Çizelge 65).

İlkokul mezunları işsizler içinde de en büyük paya sahiptir. Çizelge 65'ten de görüldüğü gibi işsizler içinde ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 43,74'tür. Okur-yazar olmayanlar yüzde 3,74 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 3,08'lik paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 13,63 ve yüzde 22,64'tür. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 4,40 iken üniversite mezunlarının

oranı yüzde 8,57'dir. Yüksek lisans mezunları sadece yüzde 0,22'lik bir paya sahiptir (Çizelge 65).

Çalışmayanlar içinde de en büyük paya ilköğretim mezunları sahiptir. Çizelge 65'ten de görüldüğü gibi çalışmayanlar içinde ilköğretim mezunlarının oranı yüzde 47,80'dir. Okur-yazar olmayanlar yüzde 9,07 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 5,80'lik paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 11,28 ve yüzde 18,69'dur. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 2,29 iken üniversite mezunlarının oranı yüzde 4,72'dir. Yüksek lisans mezunları sadece yüzde 0,36'lık bir paya sahiptir (Çizelge 65).

Çizelge 66. Çeşitli Eğitim Kademelerinden Mezun Olan Bireylerin Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Dağılımı (%) (Erkek)

		Eğitim Düzeyi								Toplam
		Okur-yazar olmayan	Okur-yazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Okul (2 yıllık)	Üniversite	Lisansüstü	
Toplumsal Sınıf Katmanları	Kapitalist	0,44	0,25	0,57	0,52	0,40	1,62	2,66	2,27	0,69
	Küçük kapitalist	0,44	0,25	1,26	1,90	1,88	1,29	2,07		1,43
	Özel yönetim emeği		0,49	0,21	0,26	1,28	2,91	5,61	2,27	0,90
	Kentli profesyonel	1,32	2,96	6,31	7,78	0,30	2,27	1,92	4,55	0,28
	Küçük işletme sahibi	0,22	0,25	0,19	0,52	6,57	3,88	6,35		6,06
	Nitelikli emekçi		1,23	1,99	3,63	1,23	9,39	26,14	52,27	2,75
	Emekçi	2,19	3,46	4,51	5,27	13,14	26,86	13,88	6,82	5,97
	Küçük burjuva	15,13	14,57	11,76	3,98	3,01	0,97	0,59	2,27	3,75
	Köylü	9,43	11,85	26,42	33,28	2,07	1,29	2,22		8,09
	Niteliksiz emekçi	1,75	1,73	1,42	0,69	30,72	14,56	5,47	2,27	24,80
	Tarım emekçisi	8,33	5,19	4,53	3,11	0,40		0,30		1,03
	Ücretsiz aile işçisi	10,53	21,23	13,91	11,84	3,85	0,32	0,89		4,02
	Emekli	2,19	1,23	0,46	0,17	9,43	11,65	10,34	6,82	12,54
	Rantiye	3,73	3,46	4,17	5,36	0,10		0,30		0,44
	İşsiz	44,30	31,85	22,30	21,69	5,09	6,47	5,76	2,27	4,62
Çalışmayan	0,44	0,25	0,57	0,52	20,54	16,50	15,51	18,18	22,61	
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Erkek nüfus içinde okur-yazar olmayanların önemli bir kısmını yüzde 44,30 ile çalışmayanlar oluşturmaktadır. Onu yüzde 15,13 ile köylüler izlemektedir. Okur-yazar olmayanlar içinde ücretsiz aile işçilerinin oranı yüzde 8,33 iken niteliksiz emekçilerin oranı yüzde 9,43'tür. Emekliler yüzde 10,53'lük bir paya sahiptirler. İşsizlerin okur-yazar olmayanlar içindeki payı ise yüzde 3,73'tür. Tarım emekçisinin payı yüzde 1,75 iken küçük burjuvanın payı yüzde 2,19'dur. Okur-yazar olmayanların yüzde 2,19'u rantiyeye, yüzde 1,32'si küçük işletme sahibidir. Nitelikli emekçi yüzde 0,22 paya sahipken, kapitalist ile küçük kapitalist yüzde 0,44 ile aynı paylara sahiptirler (Çizelge 66).

Sadece okur-yazar olan erkeklerin de önemli bir kısmını çalışmayanlar oluşturmaktadır. Çalışmayanların sadece okur-yazar olanlar içindeki payı yüzde 31,85'tir. İkinci önemli kısmı yüzde 21,23 ile emekliler oluştururken onu sırasıyla köylü, niteliksiz emekçi ve ücretsiz aile işçileri izlemektedir. Onların da payları sırasıyla yüzde 14,57; yüzde 11,85 ve yüzde 5,19'dur. İşsizler yüzde 3,46'lık bir paya sahipken küçük burjuva, küçük işletme sahibi ve tarım emekçisi sırasıyla yüzde 3,46; yüzde 2,96 ve yüzde 1,73'lük paylara sahiptirler. Rantiyeye ve emekçi yüzde 1,23'lük paylara sahiptirler. Kapitalist, küçük kapitalist ve nitelikli emekçi yüzde 0,25 ile aynı paya sahip katmanlardır. Özel yönetim emeği ve emekçi ise sırayla yüzde 0,49 ve yüzde 1,23'lük paylara sahiptirler (Çizelge 66).

Erkek niteliksiz emekçilerin payı yüzde 26,42 ile ilköğretim mezunları içinde de en büyüktür. Erkek çalışmayanlar ilköğretim mezunları içinde yüzde 22,30'luk oran ile ikinci büyük paya sahip katmanlardır. Bu katmanı yüzde 13,91 ile emekli, yüzde 11,76 ile köylü ve yüzde 6,31 ile ise küçük işletme sahibi izlemektedir. Ücretsiz aile işçileri yüzde 4,53'lük paya sahipken işsizlerin oranı yüzde 4,17'dir. Küçük burjuvanın payı ise yüzde 4,51'dir. İlköğretim mezunları içindeki emekçi oranı yüzde 1,99'dur. Tarım emekçisinin ise yüzde 1,42'dir. En küçük paylara sahip katmanlar ise sırasıyla nitelikli emekçi, özel yönetim emeği, rantiyeye, kapitalist, ve küçük kapitalisttir (Çizelge 66).

Erkeklerde ilköğretim mezunlarının yüzde 33,28'ini niteliksiz emekçiler oluştururken çalışmayanlar yüzde 21,69'unu oluşturmaktadır. Yine erkeklerde ilköğretim mezunları içinde emekliler yüzde 11,84'lük, küçük işletme sahipleri yüzde 7,78'lik, işsizler yüzde 5,36'lık, küçük burjuva yüzde 5,27'lik, köylüler yüzde 3,98'lik, emekçiler yüzde 3,63'lük ve ücretsiz aile işçileri yüzde 3,11'lik

paylara sahiptirler. Nispeten daha küçük paylara sahip katmanlar sırasıyla rantiyeye, özel yönetim emeği, kapitalist, nitelikli emekçi, tarım emekçisi, ve küçük kapitalisttir (Çizelge 66).

Erkeklerde ortaöğretim mezunları içinde de en büyük paylar niteliksiz emekçilere ve çalışmayanlara aittir. Bunlar sırasıyla yüzde 30,72 ve yüzde 20,54'lük paylara sahiptirler. Üçüncü en büyük pay yüzde 13,14 ile emekçilerindir. Onları yüzde 9,43 ile emekliler, yüzde 6,57 ile küçük işletme sahibi, , yüzde 5,09 ile işsizler, yüzde 3,85 ile ücretsiz aile işçisi ve yüzde 3,01 ile küçük burjuva izlemektedir. Nispeten daha küçük paylara sahip katmanlar ise sırasıyla rantiyeye, kentli profesyonel, tarım emekçisi, kapitalist, nitelikli emekçi, özel yönetim emeği, küçük kapitalist, ve köylüdür (Çizelge 66).

Erkeklerde iki yıllık yüksek okul mezunları içinde en büyük pay yüzde 26,86 ile emekçilere aittir. Çalışmayanlar yüzde 16,50 ile ikinci büyük paya sahip katmanlardır. Onları yüzde 14,56 ile niteliksiz emekçiler ve yüzde 11,65 ile de emekliler izlemektedir. Nitelikli emekçi ve işsizler ise sırasıyla yüzde 9,39 ve yüzde 6,47'lik paylara sahiptirler. Diğer katmanlar ise nispeten daha küçük paylara sahiptir (Çizelge 66).

Erkek üniversite mezunlarının büyük kısmını yüzde 26,14 ile nitelikli emekçiler oluşturmaktadır. Onları yüzde 15,51 ile çalışmayanlar izlemektedir. Emekçiler ve emekliler sırasıyla yüzde 13,88 ve yüzde 10,34'lük paylara sahiptirler. Erkek üniversite mezunlarının yüzde 5,76 gibi önemli bir kısmı işsizlerden oluşmaktadır. Erkek üniversite mezunları içinde küçük işletme sahipleri yüzde 6,35'lik, niteliksiz emekçiler yüzde 5,47'lik ve özel yönetim emeği yüzde 5,61'lik paylara sahiptirler. Diğer katmanların ise nispeten daha az payları vardır (Çizelge 66).

Erkek yüksek lisans mezunlarının çok büyük kısmı nitelikli emekçidir. Nitelikli emekçiler erkek yüksek lisans mezunlarının yüzde 52,27'lik bir kısmını oluşturmaktadır. Yine çalışmayanlar yüzde 18,18 ile erkek yüksek lisans mezunları içinde önemli bir paya sahiptir. Emekliler ile emekçiler yüzde 6,82'lik aynı paylara sahiptirler. Kentli profesyoneller ise yüzde 4,55'lik paylara sahiptirler. Diğer katmanların her biri yüzde 2,27'lik paylara sahiptirler (Çizelge 66).

Çizelge 67. Toplumsal Sınıf Katmanları ve Ortalama Eğitim Süreleri
(Kadın)

Toplumsal Sınıf Katmanları	Kişi Sayısı	Ortalama Eğitim Süresi
Kapitalist	9	3,67
Küçük Kapitalist	18	7,89
Özel Yönetim Emeği	14	11,43
Kentli Profesyonel	5	10,20
Küçük İşletme Sahibi	89	5,76
Nitelikli Emekçi	214	13,42
Emekçi	256	10,45
Küçük Burjuva	133	5,18
Köylü	339	3,12
Niteliksiz Emekçi	730	5,22
Tarım Emekçisi	109	2,93
Ücretsiz Aile İşçisi	889	3,49
Emekli	455	6,81
Rantiye	34	2,44
İşsiz	411	7,30
Çalışmayan	6933	4,66
Toplam	10638	5,07

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine dayalı olarak yapılan değerlendirmelere göre kadınların toplumsal katmanlar itibariyle ortalama eğitim süreleri Çizelge 67'de yer almaktadır. Söz konusu Çizelge incelendiği zaman en üst ortalama eğitim süresine sahip iki katman nitelikli emekçiler ve özel yönetim emeğidir. Sırasıyla bu katmanların ortalama eğitim süreleri 13,42 ve 11,43 yıldır. Onları 10,45 yıl ile emekçi katmanı izlemektedir. Kentli profesyonellerin ortalama eğitim süresi 10,20 yıldır. Kapitalistlerin ortalama eğitim süresi 3,67 yıl iken küçük kapitalistlerin ortalama eğitim süresi 7,89 yıldır. Küçük işletme sahiplerinin ise ortalama eğitim süresi 5,76 yıldır. Niteliksiz emekçilerin genel ortalama olan 5,07 yılın üstünde bir ortalama sahip olmaları dikkate değerdir. Bu çerçevede

niteliksiz emekçilerin ortalama eğitim süresi 5,22 yıldır. Küçük burjuva katmanı 5,18 yıl ile genel ortalamanın üstünde bir ortalama eğitim süresine sahip iken aynı zamanda niteliksiz emekçinin altında bir eğitime sahip olduğu görülmektedir. Rantiye, tarım emekçisi, köylü ve ücretsiz aile işçisi en düşük ortalama eğitim süresine sahip katmanlar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bunların ortalama eğitim süreleri sırasıyla 2,44 yıl, 2,93 yıl, 3,12 yıl ve 3,49 yıldır. Diğer geri kalan gruplar olan emekli, işsiz ve çalışmayanların ortalama eğitim süreleri de sırasıyla 6,81 yıl, 7,30 yıl, 4,66 yıldır.

Çizelge 68. On İki Yaş Üstü Kadın Nüfusun Ortalama Eğitim Sürelerinin Toplumsal Sınıf Katmanlarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Sonuçları

Veryansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	32063,987	15	2137,599	161,229	,000
Gruplar içi	140828,537	10622	13,258		
Toplam	172892,524	10637			

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

On iki yaş üstü kadın nüfusun ortalama eğitim sürelerinin toplumsal toplumsal sınıf katmanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA sonuçları Çizelge 68'de yer almıştır. Çizelge 68'in verilerine göre On iki yaş üstü kadın nüfusun ortalama eğitim sürelerinin toplumsal katmanlara göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır ($F_{(15-10622)} = 2137,599$, $p < .000$). Toplumsal katmanlar arasındaki ortalama eğitim süresi farklılıklarının hangi gruplar arasında olduğuna ilişkin LSD testinin sonuçları Ek 6'daki Çizelgeden incelendiği zaman şu durumlar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak bütün katmanlar itibariyle ortalama eğitim süreleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ancak kapitalist ile küçük burjuva, köylü, niteliksiz emekçi, tarım emekçisi, ücretsiz aile işçisi, rantiye ve çalışmayanlar arasında ortalama eğitim süresi açısından istatistikî olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Aynı şekilde küçük kapitalist ile işsizler, emekli ve kentli profesyonel arasında da anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Özel yönetim emeği ile kentli profesyonel ve emekçi arasında da anlamlı fark yoktur. Kentli profesyonel ile nitelikli emekçi, emekçi ve işsiz arasında da ortalama eğitim

süresi açısından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Küçük işletme sahibi ile küçük burjuva ve niteliksiz emekçi arasında ve küçük burjuva ile niteliksiz emekçi ve çalışmayanlar arasında da ortalama eğitim süreleri bakımından istatistikî olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Köylü ile tarım emekçisi ücretsiz aile işçisi ve rantıye arasında da anlamlı bir farklılık görülmektedir. Tarım emekçisi ile ücretsiz aile işçisi ve rantıye arasında da anlamlı fark bulunamamıştır.

Çizelge 69. Toplumsal Sınıf Katmanlarındaki Bireylerin Mezun Olunan Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (%) (Kadın)

		Eğitim Düzeyi							Toplam	
		Okur-yazar olmayan	Okur-yazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Okul (2 yıllık)	Üniversite		Lisansüstü
Toplumsal Sınıf Katmanları	Kapitalist	22,22	22,22	44,44		11,11				100,00
	Küçük kapitalist	11,11		44,44	11,11	5,56		27,78		100,00
	Özel yönetim emeği			21,43		35,71	7,14	28,57	7,14	100,00
	Kentli profesyonel			40,00		20,00		40,00		100,00
	Küçük işletme sahibi	16,85	11,24	35,96	12,36	15,73	2,25	5,62		100,00
	Nitelikli emekçi	1,87	0,93	6,07	2,34	7,48	10,75	64,95	5,61	100,00
	Emekçi	1,95	2,34	17,58	2,73	40,63	17,58	17,19		100,00
	Küçük burjuva	12,78	6,77	59,40	8,27	9,77	2,26	0,75		100,00
	Köylü	33,92	10,03	51,92	0,88	3,24				100,00
	Niteliksiz emekçi	17,12	6,30	51,23	7,81	16,03	0,68	0,82		100,00
	Tarım emekçisi	34,86	11,01	51,38	1,83	0,92				100,00
	Ücretsiz aile işçisi	30,71	7,65	54,67	3,37	3,04	0,34	0,22		100,00
	Emekli	16,48	6,37	32,75	8,13	20,44	8,13	7,69		100,00
	Rantıye	35,29	26,47	32,35	2,94	2,94				100,00
	İşsiz	13,14	5,35	33,82	7,79	23,60	6,08	9,49	0,73	100,00
Çalışmayan	21,74	7,73	50,96	6,20	11,28	0,78	1,27	0,04	100,00	
Toplam		21,09	7,38	48,04	5,90	12,07	1,86	3,48		100,00

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Kadınların toplumsal sınıf katmanları itibariyle çeşitli eğitim düzeyleri arasında dağılımı Çizelge 69'da yer almaktadır. Söz konusu Çizelgeden de görüldüğü gibi kadın kapitalistlerin yüzde 22,22'si okur-yazar değildir. Yine

kapitalistlerin yüzde 22,22'si sadece okur-yazar olup, yüzde 44,44'ü ilkokul mezunu, yüzde 11,11'i ortaöğretim mezunudur.

Kadın küçük kapitalistlerin eğitim düzeyleri itibariyle dağılımına Çizelge 69'dan baktığımız zaman ise şu şekilde bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Kadın küçük kapitalistlerin yüzde 11,11'i okur-yazar değildir. Yine kadın küçük kapitalistlerin yüzde 44,44'ü ilkokul mezunu yüzde 11,11'i ilköğretim mezunu, yüzde 5,56'sı ortaöğretim mezunu, yüzde 27,78'i de üniversite mezunudur (Çizelge 69).

Kadın özel yönetim emeği katmanının ise yüzde 21,43'ü ilkokul mezunudur. Yine bu katmanın yüzde 11,24'ü ilkokul mezunu olup, yüzde 35,71'i ortaöğretim mezunu, yüzde 7,14'ü iki yıllık yüksek okul mezunu ve yüzde 28,57'si de üniversite mezunudur. Yüksek lisans mezunu olanların oranı ise yüzde 7,14'tür (Çizelge 69).

Kadın kentli profesyonellerin ise en az eğitilmişleri yüzde 40 ile ilkokul mezunudur. Yine bu katmanın yüzde 20'si ortaöğretim mezunudur. Kadın kentli profesyonellerin yüzde 40'ı da üniversite mezunudur (Çizelge 69).

Kadın küçük işletme sahibi olanların yüzde 16,85'i okur-yazar değildir. Yine kadın küçük işletme sahibi olanların yüzde 11,24'ü sadece okur-yazar olup, yüzde 35,96'sı ilkokul mezunu, yüzde 12,36'sı ilköğretim mezunu, yüzde 15,73'ü ortaöğretim mezunu, yüzde 2,25'i iki yıllık yüksek okul mezunu ve yüzde 5,62'si üniversite mezunudur (Çizelge 69).

Kadın nitelikli emekçilerin yüzde 1,87'si okur-yazar değildir. Yine kadın nitelikli emekçilerin yüzde 0,93'ü sadece okur-yazar olup, yüzde 6,07'si ilkokul mezunu, yüzde 2,34'ü ilköğretim mezunu, yüzde 7,48'i ortaöğretim mezunu, yüzde 10,75'i iki yıllık yüksek okul mezunu, yüzde 64,95'i üniversite mezunu ve yüzde 5,61'i de yüksek lisans mezunudur (Çizelge 69).

Kadın emekçilerin eğitim düzeyleri itibariyle dağılımına Çizelge 69'dan baktığımız zaman ise şu şekilde bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Kadın emekçilerin yüzde 1,95'i okur-yazar değildir. Sadece okur-yazar olanlar kadın emekçilerin yüzde 2,34'ünü oluşturmaktadır. İlkokul mezunu olanlar ile ilköğretim mezunu olanların oranları ise sırasıyla yüzde 17,58 ve yüzde 2,73'tür. Erkek emekçilerin önemli bir kısmını yüzde 40,63 ile ortaöğretim mezunları oluşturmaktadır. İki yıllık yüksek okul mezunlarının ile üniversite mezunu olanların oranı sırasıyla yüzde 17,58 ve yüzde 17,19'dur (Çizelge 69).

Kadın küçük burjuvanın eğitim düzeyleri itibariyle dağılımı incelendiğinde ise en büyük payın yüzde 59,40 ile ilkokul mezunlarının oluşturduğu görülmektedir (Çizelge 69). Okur-yazar olmayan ya da sadece okur-yazar olanların payları ise sırasıyla yüzde 12,78 ve yüzde 6,77'dir. İlköğretim mezunlarının oranı yüzde 8,27 iken ortaöğretim mezunlarının da oranı yüzde 9,77'dir. İki yıllık yüksekokul ve üniversite mezunlarının söz konusu katman içindeki oranları sırasıyla yüzde 2,26 ve yüzde ve yüzde 0,75'tir (Çizelge 69).

Diğer bir katmanı oluşturan köylü kadınların eğitim düzeyleri itibariyle dağılımları da şu şekildedir (Çizelge 69). Kadın köylülerin yüzde 51,92 gibi büyük bir kısmı ilkokul mezunudur. Köylüler içinde ikinci büyük pay ise yüzde 33,92 ile okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Sadece okur-yazar olanlar ise yüzde 10,03'lük bir paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının da sırasıyla yüzde 0,88 ve yüzde 3,24'lük payları vardır (Çizelge 69).

Kadın niteliksiz emekçilerin de önemli bir kısmı ilkokul mezunudur. Niteliksiz emekçiler içinde ilkokul mezunlarının payı yüzde 51,23'tür (Çizelge 69). Niteliksiz emekçilerin diğer büyük payını da yüzde 17,12 ile okur-yazar olmayanlar oluşturmaktadır. Üçüncü büyük pay da yüzde 16,03 ile ortaöğretim mezunlarıdır. Sadece okur-yazar olanların payı yüzde 6,30 iken ilköğretim mezunlarının payı yüzde 7,81'dir. İki yıllık yüksek okul ve üniversite mezunlarının payı sırasıyla yüzde 0,68 ve yüzde 0,82'dir (Çizelge 69).

Kadın tarım emekçilerinin de önemli bir kısmını ilkokul mezunları oluşturmaktadır. İlkokul mezunlarının oranı yüzde 51,38'dir. İlköğretim ve ortaöğretim mezunlarının payı sırasıyla yüzde 1,83 ve yüzde 0,92'dir. Okur-yazar olmayanlar yüzde 34,86 paya sahipken sadece okur-yazar olanların payı ise yüzde 11,01'dir (Çizelge 69).

Ücretsiz aile işçisi katmanındaki kadınlar içinde de en büyük pay yüzde 54,67 ile ilkokul mezunu olanlarıdır. Okur-yazar olmayanların payı yüzde 30,71'dir. Sadece okur-yazar olanların payı ise yüzde 7,65'dir. İlköğretim ve ortaöğretim mezunları da sırasıyla yüzde 3,37 ve yüzde 3,04'lük paylara sahiptirler. İki yıllık yüksekokul ve üniversite mezunlarının oranları ise sırasıyla yüzde 0,34 ve yüzde 0,22'dir (Çizelge 69).

İlkokul mezunları kadın emekliler içinde de en büyük paya sahiptir. Çizelge 69'dan da görüldüğü gibi kadın emekliler içinde ilkokul mezunlarının oranı yüzde 32,75'tir. Okur-yazar olmayanlar yüzde 16,48 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 6,37'lik paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 8,13 ve yüzde 20,44'dür. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 8,13 iken üniversite mezunlarının oranı yüzde 7,69'dur (Çizelge 69).

Kadın rantiyelerde ilkokul mezunları yüzde 32,35'lik bir orana sahiptirler (Çizelge 69). Okur-yazar olmayanlar yüzde 35,29 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 26,47'lik paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı yüzde 2,94 ile aynıdır (Çizelge 69).

İlkokul mezunları kadın işsizler içinde de en büyük paya sahiptir. Çizelge 69'dan da görüldüğü gibi kadın işsizler içinde ilkokul mezunlarının oranı yüzde 33,82'dir. Okur-yazar olmayanlar yüzde 13,14 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 5,35'lik paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 7,79 ve yüzde 23,60'tır. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 6,08 iken üniversite mezunlarının oranı yüzde 9,49'dur. Yüksek lisans mezunları sadece yüzde 0,73'lük bir paya sahiptir (Çizelge 69).

Kadın çalışmayanlar içinde de en büyük paya ilkokul mezunları sahiptir. Çizelge 69'dan da görüldüğü gibi çalışmayanlar içinde ilkokul mezunlarının oranı yüzde 50,96'dır. Okur-yazar olmayanlar yüzde 21,74 paya sahipken, sadece okur-yazar olanlar yüzde 7,73'lük paya sahiptirler. İlköğretim mezunları ile ortaöğretim mezunlarının oranı sırasıyla yüzde 6,20 ve yüzde 11,28'dir. İki yıllık yüksek okul mezunlarının oranı yüzde 0,78 iken üniversite mezunlarının oranı yüzde 1,27'dir. Yüksek lisans mezunları sadece yüzde 0,04'lük bir paya sahiptir (Çizelge 69).

Kadın nüfus içinde okur-yazar olmayanların önemli bir kısmını yüzde 67,16 ile çalışmayanlar oluşturmaktadır. Onu yüzde 12,17 ile ücretsiz aile işçisi izlemektedir. Okur-yazar olmayanlar içinde niteliksiz işçilerin oranı yüzde 5,57 iken köylülerin oranı yüzde 5,12'dir. Emekliler yüzde 3,34'lük bir paya sahiptirler. İşsizlerin okur-yazar olmayanlar içindeki payı ise yüzde 2,41'dir. Tarım emekçisinin payı yüzde 1,69 iken küçük burjuvanın payı yüzde 0,76'dır. Okur-yazar olmayanların yüzde 0,53'ü rantiyeye, yüzde 0,67'si küçük işletme

sahibidir. Nitelikli emekçi yüzde 0,18 paya sahipken, kapitalist ile küçük kapitalist yüzde 0,09 ile aynı paylara sahiptirler (Çizelge 70).

Çizelge 70. Çeşitli Eğitim Kademelerinden Mezun Olan Bireylerin Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Dağılımı (%) (Kadın)

		Eğitim Düzeyi								Toplam
		Okur-yazar olmayan	Okur-yazar	İlkokul	İlköğretim	Ortaöğretim	Yüksek Okul (2 yıllık)	Üniversite	Lisansüstü	
Toplumsal Sınıf Katmanları	Kapitalist	0,09	0,25	0,08		0,08				0,08
	Küçük kapitalist	0,09		0,16	0,32	0,08		1,35		0,17
	Özel yönetim emeği			0,06		0,39	0,51	1,08	5,26	0,13
	Kentli profesyonel			0,04		0,08		0,54		0,05
	Küçük işletme sahibi	0,67	1,27	0,63	1,75	1,09	1,01	1,35		0,84
	Nitelikli emekçi	0,18	0,25	0,25	0,80	1,25	11,62	37,57	63,16	2,01
	Emekçi	0,22	0,76	0,88	1,11	8,10	22,73	11,89		2,41
	Küçük burjuva	0,76	1,15	1,55	1,75	1,01	1,52	0,27		1,25
	Köylü	5,12	4,33	3,44	0,48	0,86				3,19
	Niteliksiz emekçi	5,57	5,86	7,32	9,08	9,11	2,53	1,62		6,86
	Tarım emekçisi	1,69	1,53	1,10	0,32	0,08				1,02
	Ücretsiz aile işçisi	12,17	8,66	9,51	4,78	2,10	1,52	0,54		8,36
	Emekli	3,34	3,69	2,92	5,89	7,24	18,69	9,46		4,28
	Rantiye	0,53	1,15	0,22	0,16	0,08				0,32
	İşsiz	2,41	2,80	2,72	5,10	7,55	12,63	10,54	15,79	3,86
Çalışmayan	67,16	68,28	69,14	68,47	60,90	27,27	23,78	15,79	65,17	
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Sadece okur-yazar olan kadınların da önemli bir kısmını çalışmayanlar oluşturmaktadır. Çalışmayanların sadece okur-yazar olanlar içindeki payı yüzde 68,28'dir. İkinci önemli kısmı yüzde 8,66 ile ücretsiz aile işçileri oluştururken onu sırasıyla niteliksiz emekçi, köylü ve emekliler izlemektedir. Onların da payları sırasıyla yüzde 5,86; yüzde 4,33 ve yüzde 3,69'dur. İşsizler yüzde 2,80'lik bir paya sahipken küçük burjuva, küçük işletme sahibi ve tarım emekçisi sırasıyla yüzde 1,15; yüzde 1,27 ve yüzde 1,53'lük paylara sahiptirler. Rantiye yüzde 1,15'lik paya sahipken emekçiler yüzde 0,76'lık

paya sahiptirler. Kapitalist ve nitelikli emekçi yüzde 0,25 ile aynı paya sahip katmanlardır (Çizelge 70).

İlkokul mezunu kadınlar içinde de en büyük paya sahip olan çalışmayanlar yüzde 69,14'lük bir orana sahiptirler. Bu katmanı yüzde 9,51 ile ücretsiz aile işçisi, yüzde 7,32 ile niteliksiz emekçi ve yüzde 3,44 ile ise köylüler izlemektedir. Emekliler yüzde 2,92'lik paya sahipken işsizlerin oranı yüzde 2,72'dir. Küçük burjuvanın payı ise yüzde 1,55'dir. İlkokul mezunları içindeki tarım emekçilerinin oranı yüzde 1,10'dur. Emekçilerin ise yüzde 0,88'dir. En küçük paylara sahip katmanlar ise sırasıyla kentli profesyonel, özel yönetim emeği, kapitalist, küçük kapitalist, rantiyeye, nitelikli emekçi ve küçük işletme sahibidir (Çizelge 70).

Kadınlarda ilköğretim mezunlarının yüzde 68,47'sini çalışmayanlar oluşturmaktadır. Yine kadın ilköğretim mezunları içinde niteliksiz emekçiler yüzde 9,08'lik, emekliler yüzde 5,89'luk, işsizler yüzde 5,10'luk, ücretsiz aile işçileri yüzde 4,78'lik paylara sahiptirler. Küçük burjuva ve küçük işletme sahipleri yüzde 1,75'lik oranlar ile aynı paylara sahiptirler. Nispeten daha küçük paylara sahip katmanlar sırasıyla rantiyeye, küçük kapitalist, tarım emekçisi, nitelikli emekçi ve emekçidir (Çizelge 70).

Kadın ortaöğretim mezunları içinde de yine en büyük pay yüzde 60,90 ile çalışmayanlara aittir. Onu yüzde 9,11 ile niteliksiz emekçiler, yüzde 8,10 ile emekçiler, yüzde 7,55 ile işsizler ve yüzde 7,24 ile emekliler izlemektedir. Ücretsiz aile işçisinin kadın ortaöğretim mezunları içindeki payı yüzde 2,10 iken nitelikli emekçilerin oranı yüzde 1,25'tir. Küçük burjuva ile küçük işletme sahiplerinin oranları ise sırasıyla yüzde 1,01 ve yüzde 1,09'dur. Nispeten daha küçük paylara sahip katmanlar ise sırasıyla rantiyeye, kentli profesyonel, tarım emekçisi, kapitalist, küçük kapitalist, özel yönetim emeği, ve köylüdür (Çizelge 70).

İki yıllık yüksekokul mezunu kadınlar içinde en büyük pay yüzde 27,27 ile çalışmayanlara aittir. Emekçiler yüzde 22,73 ile ikinci büyük paya sahip katmanlardır. Onları yüzde 18,69 ile emekliler ve yüzde 12,63 ile de işsizler izlemektedir. Nitelikli emekçiler yüzde 11,62'lik paya sahiptirler. Diğer katmanlar ise nispeten daha küçük paylara sahiptir (Çizelge 70).

Üniversite mezunu kadınların büyük kısmını yüzde 37,57 ile nitelikli emekçiler oluşturmaktadır. Onları yüzde 23,78 ile çalışmayanlar izlemektedir.

Emekçiler ve işsizler sırasıyla yüzde 11,89 ve yüzde 10,54'lük paylara sahiptirler. Kadın üniversite mezunlarının yüzde 9,46 gibi önemli bir kısmı emeklilerden oluşmaktadır. Kadın üniversite mezunları içinde niteliksiz emekçiler yüzde 1,62'lik, küçük işletme sahipleri yüzde 1,35'lik ve özel yönetim emeği yüzde 1,08'lik paylara sahiptirler. Diğer katmanların ise nispeten daha az payları vardır (Çizelge 70).

Kadın yüksek lisans mezunlarının çok büyük kısmı nitelikli emekçidir. Nitelikli emekçiler kadın yüksek lisans mezunlarının yüzde 63,16'lık bir kısmını oluşturmaktadır. Yine çalışmayanlar ve işsizler yüzde 15,79'luk paylarla yüksek lisans mezunu kadınların önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kadın yüksek lisans mezunları içinde diğer önemli bir paya da yüzde 5,26 ile özel yönetim emeği sahiptir (Çizelge 70).

Toplumsal Sınıf Katmanlarının Ortalama Gelirlerinin Eğitim Düzeyine Göre Çözümlemesi

İnsan sermayesi kuramı gelir ile eğitim arasında kurduğu ilişkinin toplumsal sınıf katmanları itibariyle ne kadar geçerli olduğu incelemek amacıyla korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Korelasyon katsayılarına ilişkin hesaplamalar Ek 7'de yer almaktadır. Bu hesaplamalar çerçevesinde Çizelge 71'deki gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Söz konusu Çizelge eğitim düzeyi ile elde edilen gelir arasındaki ilişkinin varlığının, kuvvetinin ve yönünün toplumsal sınıf katmanları itibariyle nasıl bir görünüm aldığını ortaya koymaktadır. Çizelge 71'deki sıfır değeri söz konusu toplumsal sınıf katmanı kapsamında gelir ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını belirtmektedir. Negatif işareti ise gelir ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu, pozitif işareti ise doğru orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Çizelge 71'deki rakamların mutlak büyüklüğü ise ilişkinin kuvvetini göstermektedir. Bir rakamı ilişkinin zayıf olduğunu, iki rakamı ilişkinin orta düzeyde olduğunu ve üç rakamı da ilişkinin güçlü olduğunu vurgulamaktadır.

Çizelge 71. Çeşitli Toplumsal Sınıf Katmanındaki Bireylerin Eğitim Düzeyi İle Geliri Arasındaki İlişki

Toplumsal Sınıf Katmanları	Genel	Erkek	Kadın
Kapitalist	0	2	0
Küçük Kapitalist	1	1	3
Özel Yönetim Emeği	0	0	3
Kentli Profesyonel	3	3	0
Küçük İşletme Sahibi	1	1	2
Nitelikli Emekçi	2	2	3
Emekçi	2	2	3
Küçük Burjuva	1	1	1
Köylü	1	1	0
Niteliksiz Emekçi	1	1	2
Tarım Emekçisi	1	0	0
Ücretsiz Aile İşçisi	0	-1	0
Emekli	1	1	2
Rantiye	2	3	0
İşsiz	0	-1	1
Çalışmayan	1	1	1

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yukarda yapılan açıklamalar kapsamında Çizelge 71'i okuduğumuz zaman şu şekilde bir bulguyla karşılaşmaktayız. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kapitalistler, özel yönetim emeği, ücretsiz aile işçileri ve işsizlerin eğitim düzeyleri ile elde ettikleri gelir arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Buna karşın, kentli profesyonellerin eğitim düzeyi ile gelirleri arasında doğru orantılı ve güçlü bir ilişkinin varlığı gözlenmektedir. Diğer yandan, nitelikli emekçi, emekçi ve rantiyelerin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında doğru orantılı ve orta düzeyde bir ilişkileri tespit edilmiştir. Son olarak, küçük kapitalist, küçük işletme sahibi, küçük burjuva, köylü, niteliksiz emekçi, tarım emekçisi, emekli ve çalışmayanların gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında zayıf ama doğru orantılı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir.

Söz konusu ilişkilere cinsiyet ayrımında baktığımız zaman şu sonuçlar çıkmaktadır. Erkeklerde, özel yönetim emeği ve tarım emekçilerinin eğitim düzeyleri ile elde ettikleri gelir arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Buna karşın, erkek kentli profesyoneller ve rantiyelerin eğitim düzeyi ile gelirleri arasında doğru orantılı ve güçlü bir ilişkinin varlığı gözlenmektedir. .

Diğer yandan, erkek kapitalist, nitelikli emekçi ve emekçilerin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında doğru orantılı ve orta düzeyde bir ilişkileri tespit edilmiştir. Erkek küçük kapitalist, küçük işletme sahibi, küçük burjuva, köylü, niteliksiz emekçi, emekli ve çalışmayanların gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında zayıf ama doğru orantılı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir. Bunun yanında, erkek ücretsiz aile işçisi ve işsizlerin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında zayıf ama ters orantılı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir (Çizelge 71).

Kadın kapitalistler, kentli profesyonel, köylü, tarım emekçisi ücretsiz aile işçileri ve rantiyenin eğitim düzeyleri ile elde ettikleri gelir arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Buna karşın, kadın küçük kapitalist, özel yönetim emeği, nitelikli emekçi, emekçinin eğitim düzeyi ile gelirleri arasında doğru orantılı ve güçlü bir ilişkinin varlığı gözlenmektedir. Diğer yandan, kadın küçük işletme sahibi, niteliksiz emekçi ve emeklilerin gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında doğru orantılı ve orta düzeyde bir ilişkileri tespit edilmiştir. Son olarak, kadın küçük burjuva, işsiz ve çalışmayanların gelirleri ile eğitim düzeyleri arasında zayıf ama doğru orantılı bir ilişkinin varlığı gözlenmiştir (Çizelge 71).

İlköğretim Kademesindeki Toplumsal Sınıf Yapısı ve Eşitsizlikler

İlköğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının toplumsal katmanlar itibariyle değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar Çizelge 72'de yer almaktadır. Çizelge 72'den de görüldüğü gibi ilköğretim kademesinde okullaşma oranı yüzde 96,3'tür. İlköğretim çağı nüfusunun yüzde 3,7'si eğitim dışında kalmaktadır. İlköğretim çağı nüfusunun yüzde 36,7 gibi önemli bir kısmını niteliksiz emekçi hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Bu kesimi yüzde 15,9 ile köylü hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Küçük işletme sahibi hanelerden gelen çocuklar ise söz konusu çağı nüfusunun yüzde 11,1'ini oluşturmaktadır.

Çizelge 72. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle İlköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu

			Okullaşma		Toplam (%)
			Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)	
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	4,3	95,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,0	,9	,9
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	5,1	94,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,6	2,7	2,7
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran	3,3	96,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,0	1,2	1,2
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,4	,4
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	4,6	95,4	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	13,5	11,0	11,1
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	3,2	96,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,1	3,7	3,7
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	2,9	97,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	6,3	8,2	8,1
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	1,9	98,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	4,7	9,5	9,3
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	4,8	95,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	20,3	15,7	15,9
	Nitelsiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	3,8	96,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	37,0	36,7	36,7
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	4,4	95,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,1	1,8	1,8
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	2,9	97,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,1	2,7	2,7
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran	10,0	90,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,5	,2	,2
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	3,1	96,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,1	2,5	2,5
Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran	3,4	96,6	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,6	2,9	2,9	
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	3,7	96,3	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlköğretim çağ nüfusunda okullaşma oranı en yüksek kesim kentli profesyonel haneden gelen çocuklardadır. Söz konusu toplumsal sınıf

katmanından gelen çocuklarda okullaşma oranı yüzde 100'dür. Onları yüzde 98,1 ile küçük burjuva katmanından gelen çocuklar izlemektedir. İlköğretim kademesinde üçüncü en yüksek okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanı yüzde 97,1 ile emekçilerdir. İlköğretim kademesinde okullaşma oranı en düşük kesim hanesi rantıye olan çocukların oluşturduğu kesimdir. Bunlar arasındaki okullaşma oranı yüzde 90'dır. Onları yüzde 94,9 ile küçük kapitalist hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Okullaşma oranı en düşük üçüncü toplumsal sınıf katmanı yüzde 95,2 ile köylü haneden gelen çocuklardır.

İlköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların en büyük bölümünü yüzde 37 ile niteliksiz emekçi olan hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Hanesi niteliksiz emekçi olan çocukların yüzde 3,8'i eğitim dışında kalmaktadır. İlköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların ikinci büyük bölümünü köylü haneden gelen çocuklar meydana getirmektedir. Köylü haneden gelen çocukların yüzde 4,8'i eğitim dışında kalmaktadır. İlköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalanların üçüncü en büyük kesimini küçük işletme sahibi hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklar ilköğretim çağ nüfusunun eğitim dışında olanlarının yüzde 4.6'sını meydana getirmektedir.

Cinsiyetler arası eşitsizlikler

İlköğretim çağındaki erkek çocukların okullaşma oranlarının toplumsal sınıf katmanları itibariyle nasıl bir seyir izlediğine baktığımız zaman Çizelge 73'teki durumlar ortaya çıkmaktadır. İlköğretim çağındaki erkek çocuklarda okullaşma oranı yüzde 96,4'tür.

İlköğretim çağındaki erkeklerin okullaşma oranı en yüksek toplumsal sınıf katmanı kentli profesyonel hanelerden gelen çocuklardır. Kentli profesyonel hanelerden gelen erkek çocukların yüzde 100'ü eğitim içindedir. Onları yüzde 97,8 ile küçük burjuva hanelerden gelen erkek çocuklar izlemektedir. Emekçi hanelerden gelen erkek çocuklar yüzde 97,4 ile üçüncü en büyük okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanıdır. Okullaşma oranı bakımından emekçi hanelerden gelen çocukları izleyen toplumsal sınıf

katmanı ise küçük kapitalistlerdir. Küçük kapitlast haneden gelen erkek çocuklarında okullaşma oranı yüzde 97,1'dir.

Çizelge 73. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle İlköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Erkek)

			Okullaşma		Toplam (%)
			Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)	
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	3,8	96,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,1	1,0	1,0
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	2,9	97,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,1	2,6	2,6
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran	6,7	93,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,1	1,1	1,1
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,4	,3
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	4,8	95,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	14,9	10,9	11,1
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	3,5	96,5	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,2	3,3	3,3
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	2,6	97,4	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	6,4	9,0	8,9
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	2,2	97,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	6,4	10,5	10,3
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	4,2	95,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	18,1	15,5	15,6
	Niteliksiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	3,4	96,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	34,0	36,5	36,4
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	4,2	95,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,1	1,8	1,8
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	3,1	96,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,1	2,5	2,5
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,1	,1
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	3,3	96,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,1	2,3	2,3
	Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran	7,1	92,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	5,3	2,6	2,7
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	3,6	96,4	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

İlköğretim çağında olup eğitim dışında kalan erkek çocukların yüzde 34 gibi önemli bir bölümü niteliksiz emekçi haneden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen erkek çocukların yüzde 3,4'ü eğitim dışındadır. İlköğretim çağında olup eğitim dışında kalan erkek çocukların yüzde 18,1'i ise köylü hanelerden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Köylü hanelerden gelen erkek çocukların yüzde 4,2'si eğitim dışındadır.

İlköğretim çağındaki kız çocukların okullaşma oranlarının toplumsal sınıf katmanları itibariyle nasıl bir seyir izlediğine baktığımız zaman Çizelge 74'teki durumlar ortaya çıkmaktadır. İlköğretim çağındaki kız çocuklarda okullaşma oranı yüzde 96,1'dir.

İlköğretim çağındaki kızların okullaşma oranı en yüksek toplumsal sınıf katmanları kentli profesyonel ve özel yönetim emeği haneleridir. Kentli profesyonel ve özel yönetim emeği hanelerinden gelen kız çocukların yüzde 100'ü eğitim içindedir. Onları yüzde 98,6 ile küçük burjuva hanelerden gelen kız çocuklar izlemektedir. Emekli hanelerden gelen kız çocuklar yüzde 97,2 ile üçüncü en büyük okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanıdır. Okullaşma oranı bakımından emekli hanelerden gelen çocukları izleyen toplumsal sınıf katmanı ise nitelikli emekçilerdir. Nitelikli emekçi hanesinden gelen kız çocuklarında okullaşma oranı yüzde 97,1'dir.

İlköğretim çağında olup eğitim dışında kalan kız çocukların yüzde 39,8 gibi önemli bir bölümü niteliksiz emekçi haneden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen kız çocukların yüzde 4,2'si eğitim dışındadır. İlköğretim çağında olup eğitim dışında kalan kız çocukların yüzde 22,4'ü ise köylü hanelerden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Köylü hanelerden gelen kız çocukların yüzde 5,4'ü eğitim dışındadır.

Çizelge 74. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle İlköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Kız)

		Okullaşma		Toplam	
		Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)		
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	4,8	95,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,0	,8	,8
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	7,1	92,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	5,1	2,7	2,8
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		1,2	1,2
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,5	,4
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	4,3	95,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	12,2	11,0	11,1
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	2,9	97,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,1	4,2	4,2
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	3,3	96,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	6,1	7,3	7,3
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	1,4	98,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,1	8,4	8,2
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	5,4	94,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	22,4	16,0	16,3
	Nitelsiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	4,2	95,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	39,8	37,0	37,1
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	4,7	95,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,0	1,7	1,7
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	2,8	97,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,0	2,9	2,9
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran	14,3	85,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,0	,2	,3
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	2,9	97,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,0	2,8	2,7
Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran		3,2	3,1	
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	3,9	96,1	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Ortaöğretim Kademesindeki Toplumsal Sınıf Yapısı ve Eşitsizlikler

Ortaöğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının toplumsal katmanlar itibariyle değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar Çizelge 75'de yer almaktadır. Çizelge 75'ten de görüldüğü gibi Ortaöğretim kademesinde okullaşma oranı yüzde 80,3'tür. Ortaöğretim çağ nüfusunun yüzde 19,7'si eğitim dışında kalmaktadır. Ortaöğretim çağ nüfusunun yüzde 32,9 gibi önemli bir kısmını niteliksiz emekçi hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Bu kesimi yüzde 16,8 ile köylü hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Küçük işletme sahibi hanelerden gelen çocuklar ise söz konusu çağ nüfusunun yüzde 10'unu oluşturmaktadır.

Ortaöğretim çağ nüfusunda okullaşma oranı en yüksek kesim kentli profesyonel ve özel yönetim emeği hanelerinden gelen çocuklardadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanlarından gelen çocuklarda okullaşma oranı yüzde 100'dür. Onları yüzde 97,5 ile nitelikli emekçi katmanından gelen çocuklar izlemektedir. Ortaöğretim kademesinde üçüncü en yüksek okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanı yüzde 92,4 ile emekçilerdir. Ortaöğretim kademesinde okullaşma oranı en düşük kesim hanesi köylü olan çocukların oluşturduğu kesimdir. Bunlar arasındaki okullaşma oranı yüzde 66,1'dir. Onları yüzde 70,4 ile küçük burjuva hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Okullaşma oranı en düşük üçüncü toplumsal sınıf katmanı yüzde 71,4 ile tarım emekçisi haneden gelen çocuklardır.

Ortaöğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların en büyük bölümünü yüzde 31,4 ile niteliksiz emekçi olan hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Hanesi niteliksiz emekçi olan çocukların yüzde 18,8'i eğitim dışında kalmaktadır. Ortaöğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların ikinci büyük bölümünü köylü haneden gelen çocuklar meydana getirmektedir. Köylü haneden gelen çocukların yüzde 33,9'u eğitim dışında kalmaktadır. Ortaöğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalanların üçüncü en büyük kesimini küçük burjuva hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklar ortaöğretim çağ nüfusunun eğitim dışında olanlarının yüzde 14,6'sını

meydana getirmektedir. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocukların yüzde 29,6'sı eğitim dışındadır.

Çizelge 75. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Ortaöğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu

			Okullaşma		Toplam (%)
			Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)	
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	13,3	86,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,0	1,5	1,4
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	9,4	90,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,2	2,8	2,5
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,9	,8
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,5	,4
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	18,9	81,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	9,6	10,1	10,0
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	2,5	97,5	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,5	4,7	3,8
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	7,6	92,4	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,6	10,7	9,3
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	29,6	70,4	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	14,6	8,5	9,7
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	33,9	66,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	28,8	13,8	16,8
	Nitelsiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	18,8	81,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	31,4	33,3	32,9
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	28,6	71,4	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,9	1,2	1,3
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	6,9	93,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,7	5,6	4,8
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran	25,0	75,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,5	,4	,4
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	27,1	72,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,8	2,5	2,8
Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran	9,4	90,6	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,4	3,4	3,0	
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	19,7	80,3	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0%	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Cinsiyetler arası eşitsizlikler

Ortaöğretim çağındaki erkek çocukların okullaşma oranlarının toplumsal sınıf katmanları itibariyle nasıl bir seyir izlediğine baktığımız zaman Çizelge 76'daki durumlar ortaya çıkmaktadır. Ortaöğretim çağındaki erkek çocuklarda okullaşma oranı yüzde 83,7'dir.

Ortaöğretim çağındaki erkeklerin okullaşma oranı en yüksek toplumsal sınıf katmanları kentli profesyonel, nitelikli emekçi ve özel yönetim emeği hanelerinden gelen çocuklardır. Bu hanelerden gelen erkek çocukların yüzde 100'ü eğitim içindedir. Onları yüzde 96,6 ile küçük kapitalist hanelerden gelen erkek çocuklar izlemektedir. Emekli hanelerden gelen erkek çocuklar yüzde 96,4 ile üçüncü en büyük okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanıdır. Okullaşma oranı bakımından emekli hanelerden gelen çocukları izleyen toplumsal sınıf katmanı ise emekçilerdir. Emekçi haneden gelen erkek çocuklarında okullaşma oranı yüzde 92'dir.

Ortaöğretim çağında olup eğitim dışında kalan erkek çocukların yüzde 33,3 gibi önemli bir bölümü niteliksiz emekçi haneden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen erkek çocukların yüzde 16'sı eğitim dışındadır. Ortaöğretim çağında olup eğitim dışında kalan erkek çocukların yüzde 26,3'ü ise köylü hanelerden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Köylü hanelerden gelen erkek çocukların yüzde 25,7'si eğitim dışındadır.

Ortaöğretim çağındaki kız çocukların okullaşma oranlarının toplumsal sınıf katmanları itibariyle nasıl bir seyir izlediğine baktığımız zaman Çizelge 77'deki durumlar ortaya çıkmaktadır. Ortaöğretim çağındaki kız çocuklarda okullaşma oranı yüzde 76,9'dur.

Ortaöğretim çağındaki kızların okullaşma oranı en yüksek toplumsal sınıf katmanları kentli profesyonel ve özel yönetim emeği haneleridir. Kentli profesyonel ve özel yönetim emeği hanelerinden gelen kız çocukların yüzde 100'ü eğitim içindedir. Onları yüzde 95,8 ile nitelikli emekçi hanelerden gelen kız çocuklar izlemektedir. Emekçi hanelerden gelen kız çocuklar yüzde 92,8 ile üçüncü en büyük okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanıdır. Okullaşma oranı bakımından emekçi hanelerden gelen çocukları izleyen

toplumsal sınıf katmanı ise emekli haneden gelen çocuklardır. Emekli hanesinden gelen kız çocuklarında okullaşma oranı yüzde 89,1'dir.

Çizelge 76. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Ortaöğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Erkek)

			Okullaşma		Toplam (%)
			Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)	
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	13,3	86,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,2	1,5	1,4
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	3,4	96,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,6	3,2	2,8
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,8	,7
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,6	,5
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	14,2	85,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	8,8	10,4	10,1
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		3,8	3,1
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	8,0	92,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	4,7	10,5	9,5
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	27,7	72,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	15,2	7,8	9,0
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	25,7	74,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	26,3	14,8	16,7
	Nitelsiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	16,0	84,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	33,3	34,2	34,1
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	30,8	69,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,3	1,0	1,2
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	3,6	96,4	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,2	6,2	5,3
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran	33,3	66,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,6	,2	,3
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	41,7	58,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	5,8	1,6	2,3
	Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		3,5	3,0
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	16,3	83,7	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Çizelge 77. Toplumsal Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Ortaöğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Kız)

			Okullaşma		Toplam (%)
			Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)	
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	13,3	86,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,8	1,6	1,4
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	16,7	83,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,6	2,4	2,3
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		1,1	,8
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,4	,3
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	23,6	76,4	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	10,2	9,9	10,0
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	4,2	95,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,8	5,6	4,5
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	7,2	92,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,8	11,0	9,1
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	31,3	68,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	14,2	9,4	10,5
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	41,9	58,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	30,5	12,7	16,8
	Nitelsiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	21,9	78,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	30,1	32,2	31,7
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	26,7	73,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,6	1,3	1,4
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	10,9	89,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,0	5,0	4,3
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran	20,0	80,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,4	,5	,5
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	17,1	82,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,4	3,5	3,3
Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran	18,2	81,8	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,4	3,3	3,1	
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	23,1	76,9	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Ortaöğretim çağında olup eğitim dışında kalan kız çocukların yüzde 30,5 gibi önemli bir bölümü köylü haneden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen kız çocukların yüzde 41,9'u eğitim dışındadır. Ortaöğretim çağında olup eğitim dışında kalan kız çocukların yüzde 30,1'i ise niteliksiz emekçi hanelerden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Niteliksiz emekçi hanelerden gelen kız çocukların yüzde 21,9'u eğitim dışındadır.

Yükseköğretim Kademesindeki Toplumsal Sınıf Yapısı ve Eşitsizlikler

Yükseköğretim çağındaki çocukların okullaşma oranlarının toplumsal katmanlar itibariyle değişiklik gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar Çizelge 78'de yer almaktadır. Çizelge 78'den de görüldüğü gibi yükseköğretim kademesinde okullaşma oranı yüzde 31,1'dir. Yükseköğretim çağ nüfusunun yüzde 68,9'u eğitim dışında kalmaktadır. Yükseköğretim çağ nüfusunun yüzde 34,9 gibi önemli bir kısmını niteliksiz emekçi hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Bu kesimi yüzde 14,7 ile köylü hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Küçük işletme sahibi hanelerden gelen çocuklar ise söz konusu çağ nüfusunun yüzde 11,2'sini oluşturmaktadır.

Yükseköğretim çağ nüfusunda okullaşma oranı en yüksek kesim kentli profesyonel hanelerinden gelen çocuklardadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklarda okullaşma oranı yüzde 60'tır. Onları yüzde 52 ile nitelikli emekçi katmanından gelen çocuklar izlemektedir. Yükseköğretim kademesinde üçüncü en yüksek okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanı yüzde 47,8 ile özel yönetim emeğidir. Yükseköğretim kademesinde okullaşma oranı en düşük kesim hanesi tarım emekçisi olan çocukların oluşturduğu kesimdir. Bunlar arasındaki okullaşma oranı yüzde 12,5'tir. Onları yüzde 18,8 ile kapitalist hanelerden gelen çocuklar izlemektedir. Okullaşma oranı en düşük üçüncü toplumsal sınıf katmanı yüzde 21,2 ile köylü haneden gelen çocuklardır.

Çizelge 78. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Yükseköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu

			Okullaşma		Toplam (%)
			Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)	
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	81,3	18,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,3	,7	1,1
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	61,8	38,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,4	3,3	2,7
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran	52,2	47,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,6	1,3	,8
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran	40,0	60,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,1	,3	,2
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	70,0	30,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	11,4	10,8	11,2
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	48,0	52,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,1	7,4	4,4
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	58,2	41,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	9,1	14,5	10,8
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	78,3	21,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	9,1	5,6	8,0
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	78,8	21,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	16,8	10,0	14,7
	Nitelsiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	73,5	26,5	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	37,2	29,8	34,9
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	87,5	12,5	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,7	,2	,6
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	52,3	47,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	4,0	8,1	5,3
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran	100,0		100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,2		,1
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	58,3	41,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,2	3,4	2,5
Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran	46,8	53,2	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,8	4,7	2,7	
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	68,9	31,1	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yükseköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların en büyük bölümünü yüzde 37,2 ile niteliksiz emekçi olan hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Hanesi niteliksiz emekçi olan çocukların yüzde 73,5'i eğitim dışında kalmaktadır. Yükseköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalan çocukların ikinci büyük bölümünü köylü haneden gelen çocuklar meydana getirmektedir. Köylü haneden gelen çocukların yüzde 16,8'i eğitim dışında kalmaktadır. Yükseköğretim çağ nüfusu içinde olup eğitim dışında kalanların üçüncü en büyük kesimini küçük işletme sahibi hanelerden gelen çocuklar oluşturmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocuklar yükseköğretim çağ nüfusunun eğitim dışında olanlarının yüzde 11,4'ünü meydana getirmektedir. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen çocukların yüzde 70'i eğitim dışındadır.

Cinsiyetler arası eşitsizlikler

Yükseköğretim çağındaki erkek çocukların okullaşma oranlarının toplumsal sınıf katmanları itibariyle nasıl bir seyir izlediğine baktığımız zaman Çizelge 79'daki durumlar ortaya çıkmaktadır. Yükseköğretim çağındaki erkek çocuklarda okullaşma oranı yüzde 37,3'tür.

Yükseköğretim çağındaki erkeklerin okullaşma oranı en yüksek toplumsal sınıf katmanları kentli profesyonel hanelerinden gelen çocuklardır. Bu hanelerden gelen erkek çocukların yüzde 100'ü eğitim içindedir. Onları yüzde 57,7 ile nitelikli emekçi hanelerden gelen erkek çocuklar izlemektedir. Özel yönetim emeği hanelerinden gelen erkek çocuklar yüzde 50 ile üçüncü en büyük okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanıdır. Okullaşma oranı bakımından özel yönetim emeği hanelerinden gelen çocukları izleyen toplumsal sınıf katmanı ise emekçilerdir. Emekçi haneden gelen erkek çocuklarında okullaşma oranı yüzde 47,6'dır.

Yükseköğretim çağında olup eğitim dışında kalan erkek çocukların yüzde 38,8 gibi önemli bir bölümü niteliksiz emekçi haneden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen erkek çocukların yüzde 67,8'i eğitim dışındadır. Yükseköğretim çağında olup eğitim dışında kalan erkek çocukların yüzde 16,4'ü ise köylü hanelerden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Köylü hanelerden gelen erkek çocukların yüzde 71,4'ü eğitim dışındadır.

Çizelge 79. Toplumsal Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Yükseköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Erkek)

		Okullaşma		Toplam (%)	
		Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)		
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	100,0	100,0	
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,3	,8	
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	55,3	44,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,6	3,6	3,0
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran	50,0	50,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,5	,8	,6
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran		100,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran		,4	,2
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	62,9	37,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	11,3	11,2	11,3
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	42,3	57,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,8	6,3	4,1
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	52,4	47,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	9,4	14,4	11,3
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	68,2	31,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	9,4	7,4	8,7
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	71,4	28,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	16,4	11,0	14,4
	Nitelsiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	67,8	32,2	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	38,8	30,9	35,8
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	83,3	16,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,6	,2	,5
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	46,2	53,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,8	7,4	5,1
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran	100,0		100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,3		,2
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	57,7	42,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,9	2,3	2,1
Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran	26,9	73,1	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,9	4,0	2,1	
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	62,7	37,3	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Yükseköğretim çağındaki kız çocukların okullaşma oranlarının toplumsal sınıf katmanları itibariyle nasıl bir seyir izlediğine baktığımız zaman Çizelge 80'deki durumlar ortaya çıkmaktadır. Yükseköğretim çağındaki kız çocuklarda okullaşma oranı yüzde 26'dır.

Yükseköğretim çağındaki kızların okullaşma oranı en yüksek toplumsal sınıf katmanı nitelikli emekçi haneleridir. Nitelikli emekçi hanelerinden gelen kız çocukların yüzde 47,9'u eğitim içindedir. Onları yüzde 42,9 ile özel yönetim emeği hanelerinden gelen kız çocuklar izlemektedir. Emekli hanelerden gelen kız çocuklar yüzde 42,9 ile üçüncü en büyük okullaşma oranına sahip toplumsal sınıf katmanıdır. Okullaşma oranı bakımından emekli hanelerden gelen çocukları izleyen toplumsal sınıf katmanı ise emekçi haneden gelen çocuklardır. Emekçi hanesinden gelen kız çocuklarında okullaşma oranı yüzde 36,8'dir.

Yükseköğretim çağında olup eğitim dışında kalan kız çocukların yüzde 36 gibi önemli bir bölümü niteliksiz emekçi hanelerinden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Söz konusu toplumsal sınıf katmanından gelen kız çocukların yüzde 78,2'si eğitim dışındadır. Yükseköğretim çağında olup eğitim dışında kalan kız çocukların yüzde 17,1'i ise köylü hanelerden gelen çocuklardan oluşmaktadır. Köylü hanelerden gelen kız çocukların yüzde 84,6'sı eğitim dışındadır.

Çizelge 80. Toplumsal Sınıf Katmanları İtibariyle Yükseköğretim Çağ Nüfusunun Okullaşma Durumu (Kız)

			Okullaşma		Toplam (%)
			Eğitim Dışında Olanlar (%)	Eğitim İçinde Olanlar (%)	
Öğrencinin Ait Olduğu Hanenin Toplumsal Sınıf Katmanı	Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	72,7	27,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	1,4	1,5	1,4
	Küçük Kapitalist	Hane Katman İçindeki Oran	68,4	31,6	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,2	2,9	2,4
	Özel Yönetim Emeği	Hane Katman İçindeki Oran	53,3	46,7	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,7	1,7	1,0
	Kentli Profesyonel	Hane Katman İçindeki Oran	66,7	33,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,2	,2	,2
	Küçük İşletme Sahibi	Hane Katman İçindeki Oran	75,9	24,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	11,4	10,3	11,1
	Nitelikli Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	52,1	47,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	3,3	8,6	4,7
	Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	63,2	36,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	8,9	14,7	10,4
	Küçük Burjuva	Hane Katman İçindeki Oran	87,9	12,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	8,8	3,4	7,4
	Köylü	Hane Katman İçindeki Oran	84,6	15,4	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	17,1	8,8	15,0
	Niteliksiz Emekçi	Hane Katman İçindeki Oran	78,2	21,8	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	36,0	28,5	34,1
	Tarım Emekçisi	Hane Katman İçindeki Oran	90,0	10,0	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,8	,2	,6
	Emekli	Hane Katman İçindeki Oran	57,1	42,9	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	4,1	8,8	5,4
	Rantiye	Hane Katman İçindeki Oran	100,0		100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	,2		,1
	İşsiz	Hane Katman İçindeki Oran	58,7	41,3	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,3	4,7	2,9
	Çalışmayan	Hane Katman İçindeki Oran	56,9	43,1	100,0
		Çağ Nüfusu İçindeki Oran	2,5	5,4	3,3
Toplam	Hane Katman İçindeki Oran	74,0	26,0	100,0	
	Çağ Nüfusu İçindeki Oran	100,0	100,0	100,0	

TÜİK, 2006 Yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Türkiye’de Toplumsal Sınıf Yapısı Temelinde Betimlenebilecek Eğitimsel Eşitsizliklere İlişkin Bulguların Yorumlanması

Toplumsal sınıf katmanları itibariyle ortalama eğitim süreleri istatistikî olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir (Çizelge 60). Ancak (LSD testi ile birlikte değerlendirildiğinde) bazı grupların eğitim düzeyinin birbirine yakın olduğu da gözlenmektedir. Bunlardan birincisi özel yönetim emeği, kentli profesyonel ve nitelikli emekçilerden oluşan gruptur. Bu grup en yüksek eğitim düzeyine sahip grup olarak ön plana çıkmaktadır (Çizelge 59). Bunların ortalama eğitim süreleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Ek 4). Bu birinci gruba en yakın ortalama eğitim süresine sahip katmanı istatistikî olarak aralarında anlamlı bir farklılık da olsa emekçiler oluşturmaktadır. İkinci grup ise kapitalist ve küçük kapitalist katmanlarından oluşmaktadır. Bunların da ortalama eğitim süreleri arasında istatistikî olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (Ek 4). Ancak ortalama eğitim süresi bakımından birinci gruba göre daha düşük bir eğitime sahip oldukları görülmektedir (Çizelge 59). Bunun yanında diğer katmanlardan da daha iyi durumdadırlar. Buradan eğitilmiş olmanın kentli profesyonel, özel yönetim emeği ve nitelikli emekçi katmanlarına özgü bir özellik olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü söz konusu katmanların en azından sınıfsal konumlarını korumak için ya da bir üst konuma geçebilmek için eğitilmiş olmaları gerekmektedir. Emekçiler de birinci grup kadar olmasa da aynı konumda oldukları söylenebilir. Kapitalistlerden oluşan ikinci grup için eğitim önemli bir özellik olarak ortaya çıkmıyor. Onların temel özelliği sermayeye sahip olmalarıdır. Onların sınıfsal konumlarını korumak için eğitim kaçınılmaz bir faktör olarak görülmemektedir. Sermaye sahibi olmaları sınıfsal konumlarını korumaya yetmektedir.

Eğitim durumlarına cinsiyet ayrımında katmanlar açısından baktığımız zaman yukarıda belirtilen birinci ve ikinci gruba dâhil katmanlar arasında cinsiyet ayrımından çok fazla bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Ancak alt katmanlarda ortalama eğitim süreleri açısından cinsiyet farklılığının çarpıcı olduğu tespit edilmektedir (Çizelge 53 ve 63). Bu durum da cinsiyet açısından eğitimsel eşitsizliğin sınıfsal konumdan kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

İnsan sermayesi kuramı kişinin eğitimi ile elde ettiği gelir arasında doğru orantılı bir ilişki kurmaktadır. Ancak bu çalışmada bu ilişkinin yönünün ve şiddetinin cinsiyete ve bulunulan sınıfsal konuma göre değiştiği tespit edilmiştir (Çizelge 71). Bu durum insan sermayesi kuramının eğitim gelir ilişkisini açıklamada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Eğitim çağındaki çocukların eğitimden yararlanma konusunda karşılaştıkları eşitsizlikler toplumsal tabakalar itibariyle ele alındığında ise şu sonuçlar çıkmaktadır. İlköğretim kademesinde toplumsal sınıf katmanları itibariyle okullaşma oranlarında çarpıcı bir eşitsizlik ortaya çıkmamaktadır. Cinsiyet ayrımında da katmanlar itibariyle okullaşma oranlarında dikkate değer bir farklılık görülmemektedir. Yukarıdaki analizlerde de ilköğretim kademesi için yapılan yoruma benzer şekilde burda da ilköğretimin zorunlu olmasından dolayı bir eşitsizliğin ortaya çıkmadığı sonucuna varılabilir. Ancak ortaöğretim ve yükseköğretim kademesi için aynı sonuca varmak kuşkusuz zor olmaktadır. Söz konusu kademelerde toplumsal sınıf katmanları itibariyle okullaşma oranlarında ciddi farklılıklar bulunurken, cinsiyet ayrımında da eşitsizlikler katmanlar itibariyle büyük farklılıklar göstermektedir.

Çalışmanın bulgular kısmındaki Çizelge 59'a baktığımız zaman en yüksek ortalama eğitim süresine sahip katmanların 13,74 yıl ile nitelikli emekçiler olduğu görülmektedir. Dördüncü en yüksek ortalama eğitim süresine sahip katman ise 10,61 ile emekçilerdir. Bu kadar yüksek eğitim düzeyine sahip olmalarına rağmen söz konusu katmanlar proleter sınıf olmaktan kurtulamamışlardır. Yukarıda belirtildiği gibi bu katmanların gittikçe proleterleştiği ve daha eğitilmiş olmalarının onlara daha iyi olanaklar sağladığı düşüncesi gerçeği yansıtmamaktadır.

Buna rağmen toplumsal sınıf katmanları itibariyle eğitime erişim eğitim kademesi yükseldikçe eşitsiz bir yapı ortaya koymaktadır. Bu durumu yükseköğretim kademesinde açıkça görmek mümkündür (Çizelge 78).

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, öncelikle nüfusun eğitim yapısına ilişkin birtakım ampirik bulgular ortaya konmuş, daha sonra ise eğitimsel eşitsizlikler toplumsal sınıf katmanları itibariyle ortaya konularak yorumlanmıştır. Araştırmanın bulgularından yola çıkılarak ulaşılan sonuçlar ve geliştirilen araştırma önerileri aşağıda belirtilmiştir.

Sonuçlar

Türkiye’de eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Bu durum toplumsal eşitsizlikler açısından ciddi bir sorunun varlığını göstermektedir. Eğitim çağını tamamlamış nüfusun yarıya yakını beş yıllık ilkokul mezunudur. Ayrıca azımsanmıyacak kadar okur-yazar olmayan bir kesim vardır. Nerdeyse ortaöğretim mezununa yakın oranda okur-yazar olmayan bulunmaktadır. Okur-yazar olmayanlar ortaöğretim mezunlarından sonra üçüncü büyük grubu oluşturmaktadır.

Toplumsal eşitsizliklerin önemli bir kaynağını oluşturan eğitimsel eşitsizliklerin önemli bir bölümünü cinsiyet eşitsizliğinin oluşturduğu görülmektedir. Okur-yazar olmayanların önemli bir bölümü kadınlardan oluşmaktadır. Kadınlar arasında da en büyük grup ilkokul mezunlarıdır. İkinci en büyük grup ise okur-yazar olmayanlardır. Okur-yazar olmayan kadınlar ortaöğretim mezunu kadınların iki katına yakın bir orana sahiptirler. Ortalama eğitim süreleri karşılaştırıldığında erkekler kadınlardan iki yıl daha fazla eğitim görmüşlerdir.

Kadınlar elde ettikleri gelir açısından da ciddi anlamda erkeklerin gerisinde kalmaktadır. Çalışan kadınların ortalama gelirleri erkeklerin ortalama gelirinin yarısından daha azdır. Bu durum lisansüstü mezunları hariç bütün eğitim düzeylerinde bu şekildedir. Ancak eğitim düzeyinin kadınların gelir

düzeyini belirlemede güçlü bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu etki erkeklerde oldukça düşüktür.

Eğitim kademelerinde ilerlendikçe eğitim çağı nüfusunun eğitime erişiminde cinsiyet, hanereisinin eğitim durumu ve hanedeki çocuk sayısı belirleyici olmaktadır. İlköğretim kademesinde hanereisinin eğitim düzeyi eğitime erişimde önemli bir etken iken, cinsiyet ayrımı ya da hanedeki çocuk sayısı belirleyici bir etken olmaktan uzaktır. Ancak daha ileri eğitim kademelerinde hanereisinin eğitim düzeyi ile birlikte cinsiyet ayrımı ve hanedeki çocuk sayısı eğitime erişimde önemli bir etken olarak görülmektedir. Özellikle ikiden fazla çocuk sahibi olan hanelerde eğitimin her kademesinde erişim sorunu yaşanmaktadır. Son zamanlarda “aile planlaması” politikalarında değişiklik öngören politika yapımcılarının bu sonucu dikkatle göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Eğitime erişimde gelir dağılımının da önemli bir etken olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Her bir eğitim kademesinde eğitime erişemeyen çocukların ortalama hane geliri eğitime erişenlerden daha az olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim kademelerinde ilerledikçe daha fazla gelire sahip olan çocukların ileri eğitim kademelerine ulaşabildiği görülmektedir. Bu durum da gelir dağılımının eğitime erişimde önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma çağının önemli bir kısmı çalışmamaktadır. İşsiz, çalışmayan ve emeklileri hariç tuttuğumuz zaman nüfusun önemli bir kısmı emeği ile geçinenlerden oluşmaktadır.

Araştırmada toplumsal sınıfların, toplam nüfus içindeki paylarına ve ortalama eğitim düzeyine ilişkin bulguları, emeğin bilimsel ve eğitilmiş içeriği konusunda ciddi bir kutuplaşmanın ortaya çıktığını göstermektedir. Emeğin bilimsel ve eğitilmiş içeriği “ortalamaya” doğru değil “kutuplaşmaya” doğru bir eğilimdedir. Sonuçta işçi kitlesinin bilim, bilgi ve vasıf âleminden dışlandığı ve sadece teknik uzmanlıklardaki çoğalmanın teknik mesleklerdeki artışa bağlanarak emeğinin eğitilmiş içeriğinde bir kutuplaşmaya gidildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Emekçi kesimler içinde emekçi ile nitelikli emekçilerin ortalama eğitim durumlarının niteliksiz emekçi, tarım emekçisi ve ücretsiz aile işçisinin ortalama eğitim durumlarından oldukça yüksek olması bu araştırmada söz konusu kutuplaşmayı ortaya koyan bir sonuçtur.

Ücretler kişilere göre değil işlere göre belirlendiği için eğitimin ücret belirlemedeki rolü sınırlıdır. Eğitim farklılıkları ikincil piyasalarda bireysel kazanç farklılıklarına neden olmamaktadır. Bu nedenle bireyin gelecekteki kazanç kapasitesini artırmak için eğitim düzeyini artırması anlamsızlaşmaktadır. Bu araştırmanın toplumsal sınıf katmanları itibariyle gelir ile eğitim düzeyi ilişkisine yönelik bulguları bu anlamsızlığı göstermektedir. Niteliksiz emekçi, tarım emekçisi ve ücretsiz aile işçisi gibi ikincil piyasa koşullarında çalışan toplumsal sınıfların eğitim düzeyleri ile elde ettikleri gelir arasında güçlü bir ilişki olmadığı ortaya konmaktadır.

Düşük eğitilmiş bireylerin vasıflı emek olma olanakları sıfırken yüksek eğitilmiş olanların vasıflı emek olma olasılıkları da her zaman yüzde yüz değildir. Burada sınıfsal konumun belirleyiciliği daha fazladır. Bu durumda “iyi işler”in hâkim olduğu birincil işgücü piyasasına girmek için iyi eğitilmiş olmanın şart olduğu, ancak yeterli olmadığı şeklinde bir yargıya varılmaktadır. Düşük eğitilmişlerin büyük olasılıkla ikincil piyasalarda yer aldığı, ancak sınıfsal konumlarından dolayı yüksek eğitilmişlerin de ikincil piyasa koşullarında çalıştığı açıktır. Bu çalışmada da tespit edildiği gibi ortaöğretim, yüksekokul ya da üniversite mezunu olup, niteliksiz emekçi, tarım emekçisi ya da köylü olarak işgücü piyasasında istihdam edilen birçok kişi bulunmaktadır. Sözelimi yüksekokul mezunlarının yaklaşık yüzde 10’u niteliksiz emekçidir. Emekçi ve nitelikli emekçilerde eğitimin elde edilen geliri pozitif olarak belirleme etkisi orta düzeyde iken, kentli profesyonellerde bu etki güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan köylü, niteliksiz emekçi ya da tarım emekçilerinde bu etki oldukça az olduğu bu çalışmada ortaya konmaktadır. Niteliksiz emekçi, tarım emekçisi ya da köylülerin düşük gelirle çalışmaları eğitimsiz olmalarından kaynaklanmamaktadır.

Eğitim çağında bulunan çocukların eğitim kademeleri itibariyle eğitimden faydalanma eşitsizliklerine cinsiyet, hane reisinin eğitim durumu ve hanedeki çocuk sayısı açısından bakıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, eğitime atfedilen değer toplumsal sınıflar itibariye farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Özel yönetim emeği, kentli profesyonel ve nitelikli emekçi gibi katmanlardaki bireyler, var olan sınıfsal konumlarını çocuklarına aktarabilmek için onların eğitim olanaklarından mümkün olduğunca fazla yararlanmalarını sağlamak üzere davranmaktadırlar. Bu en

azından çocuklarının hanenin var olan sınıfsal konumunda kalma şanslarını artırabilir. Kapitalist ve küçük kapitalist katmanında olanların çocuklarının kendilerinin sahip olduğu sınıfsal konumda kalması için eğitimin önemi azdır. Onlar sınıfsal konumlarını sahip oldukları sermayeye borçludurlar. Nitekim bu araştırmada kapitalist sınıfın ortalama eğitim düzeyi kentli profesyonel, nitelikli emekçi ve emekçi sınıfın ortalama eğitim düzeyinin oldukça altındadır. Kapitalist sınıf eğitilmiş olmasa da sahip oldukları sermayeyle sınıfsal konumlarını sürdürebilirler. Diğer yandan köylü, niteliksiz emekçi ya da tarım emekçilerinin çocukları sınıf atlayabilmeleri için eğitime gereksinim duyarlar. Ancak bu sınıfların çocuklarının özellikle yükseköğretimden yararlanma olanaklarının oldukça sınırlı olduğu araştırmada tespit edilmiştir.

Alt sınıflardan üst sınıflara toplumsal hareketliliğin sağlanmasında eğitime büyük rol biçilse de gerçeğin pek öyle olmadığı görülmektedir. Aslında eşitlikçi bir toplum düzeni yaratması beklenen eğitim sistemi, sonuçta bireyleri eğitimlerine göre tabakalaştıran bir düzen yaratmaktadır. Çalışmada da ortaya konduğu gibi kentli profesyonel, nitelikli emekçi ya da emekçi sınıfa dâhil olmak için eğitim önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Bu sınıfların ortalama eğitim durumları diğer sınıflara göre en üst düzeyde bulunmaktadır. Yine bu toplumsal sınıfların hanelerindeki çocukların eğitimden yararlanma olanakları diğerlerine göre daha yüksek olmaktadır. Sonuç olarak, eşitlikçi bir düzen olarak savunulan bu meritokratik toplum eğitimle eşitlikçi bir duruma geleceğine eğitimle tabakalaşan bir toplum haline gelmektedir.

Öneriler

Liberal kuramın eşitlik araştırmacıları eğitimdeki eşitsizlikleri hanedeki çocuk sayısı, gelir durumu, ebeveynlerin eğitim durumu gibi konular açısından değerlendirmektedir. Haneleri çocuk sayısına göre, gelir düzeylerine göre ya da eğitim durumlarına göre gruplandırmakta ve eğitimsel eşitsizliklere bu gruplar karşılaştırılarak bakılmaktadır. Ancak bu gruplamalar homojen bir kimlik sunmamaktadır. Bu çerçevede toplumsal gerçeklik bazı olanaklardan “yoksunluk” gibi algılanmakta ve zavallılık duygusu çerçevesinde “ahlakçı” bir yaklaşımla çözümlenmeye çalışılmaktadır. Eğitimsel eşitsizlik bir “dağıtım”

sorunu gibi ortaya konmakta ve eşitsizliğin iyi bir dağıtım yapılamadığı için ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Hangi dağıtım şeklinin eşitlikçi olacağı ise “ahlak” yaklaşımı ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Ancak eğitimsel eşitsizlik bir “dağıtım sorunu” değildir. Toplumsal gerçeklik sömürüdür. Sorun sömüren ve sömürülen sınıfların varlığıdır. Bu nedenle toplumsal gerçekliği anlamak için sömüren ve sömürülen sınıflar arasındaki ilişkileri açığa vurmaya gerekir. Sonuç olarak toplumun bütün alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da eşitsizlikleri çözümlenmede “toplumsal sınıflara dönmeye” gerek vardır.

Ancak var olan verilerle Türkiye'nin toplumsal sınıflarını ortaya koymak oldukça sınırlı olmaktadır. Çünkü bu veriler toplumsal sınıf yapısının ortaya konması için toplanmış veriler değildir. Başka amaçlarla toplandığı için bu verilerin ışığında bir toplumsal sınıf yapısı ortaya koymak oldukça zor olmaktadır. Ayrıca sınırlı da olsa toplumsal sınıfların ortaya konulmasını sağlayan verilerin de sürekliliği bulunmamaktadır. Bu çerçevede toplumsal sınıfların gelişimini izleyebileceğimiz sürekli ve özellikle toplumsal sınıf yapısını ortaya koymaya yönelik saha araştırmalarına gerek bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abbott, P. ve Wallace, C.(1997) **An Introduction to Sociology: Feminist Perspectives**, Londra, Falmer Press.
- Abrahamson, M., 1990, **İşlevselcilik**, (Çev. N. Çelebi), Konya.
- Aktay, Y. 2007, "Pierre Bourdieu ve Bir Maxwell Cini Olarak Okul" **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, Der: Güney Çeğin vd., İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, H., 1991, **Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul.
- Altay, Ö. 1995, **İzmir'de Farklı Gelir Gruplarındaki Ailelerin Çocuklarının Temel Eğitimin İkinci Kademesinden Yararlanma Olanaklarının Karşılaştırılması**, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Amman, M.T., 1995, **Sosyal Tabakalaşma ve Günümüz Fransız Sosyolojisinin Yaklaşımları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Apple, M. W., 2006, **Eğitim ve İktidar**, çev: Ergin Bulut, Kalkedon, İstanbul.
- Aranowitz, Stanley; Giroux, Henry A. (1986), **Education Under Siege: The Conservative, Liberal, And Radical Debate Over Schooling**, Routledge and Kegan Paul, London.
- Aristoteles, 1947, **Organon**, çev. H.R. Atademir, Ankara, MEB Yunan Klasikleri.
- Aristoteles, 1998, **Nikomakhos'a Etik**, çev. S. Babür, Ankara, Ayraç Yayınevi.
- Aron, R. (1992) **Sınıf Mücadelesi**, Çev. Erol Güngör, İstanbul, Dergah Yayınları
- Aron, R., 2000, **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri**, (Çev. K. Alemdar), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Ataay, F. (2002) "Sınıf Tartışmaları: Türkiye'de Toplumsal Sınıflar Üzerine Dört Kitap", **Praksis**. S.8, 315-321.
- Bahar, H., İ., 2011, **Sosyoloji**, Akademik hayat, İstanbul.
- Bahçe, S; Günaydın, F. Y ve Köse, A., 2011 "Türkiye'de Toplumsal Sınıf Haritaları: Hane Halkları Bütçe ve İşgücü Anketleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma" içinde **Bilsay Kuruç'a Armağan** (edt: Şahinkaya, S ve Ertuğrul, İ.), Mülkiyeliler Birliği, Ankara.
- Bahçe, S. ve Köse, A. H., 2009, "Yoksulluk Yazınının Yoksulluğu: Toplumsal Sınıflarla Düşünmek" **Praksis**, sayı 19, 2009/1.

- Barber, B.(1957) **Social Stratification, A Comparative Analysis of Structure and Process**. USA, Harcourt, Brace and World, Inc.
- Bedau, H.A., 1967, "Egalitarianism and The Idea of Equality", in J.R.Pennock and J.W. Chapman (Eds.), **Nomos IX: Equality**, New York.
- Behrman J.R., Birdsall, N., 1983," The Quality of Schooling: Quantity Alone is Misleading", **American Economic Review**, 73:928-46.
- Belek, İ., 2000 "Sınıflar ve Eşitsizlik: Antalya'da İki Bölge, Yedi Sınıf", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 33, S. 2.
- Benn, S.I. and Peters, R.S., 1961, **Social Principles and Democratic State**, London.
- Benn, S.I., 1967, "Egalitarianism and The Equal Consideration of Interests", in J.R.Pennock and J.W. Chapman (Eds.), **Nomos IX: Equality**, New York.
- Bergman, M.M. ve Joye, D. (2001) **Comparing Social Stratification Schemas: CAMSIS, CSP-CH, Goldthorpe, ISCO-88, Treiman, and Wright**, Erişim Tarihi: 01.01.2010
http://89.249.21.76/data/341/350/1217/e_mb_dj_comparing.pdf
- Bilgili, E., Uçan, O. ve Çetin, F., 2003, O.D.T.Ü İktisat, Erciyes Üniversitesi ve Niğde Üniversitesi İktisat ve İşletme Bölümü Öğrencilerinin Profillerinin Karşılaştırılması, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Temmuz-Aralık, 21, 1-18.
- Blackledge, D. ve Hunt, B., 1985, **Sociological Interpretations of Education** London and New York : Routledge.
- Blau P.M., Duncan O.D., 1967, **The American Occupational Structure**, New York: Wiley.
- Boli J., Thomas G.M., 1997, "World culture in the world polity: a century of international nongovernmental organization", **American Sociological Review**, 62:171-90.
- Boratav, K., 1980, **Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.
- Boratav, K., 1991, **1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**, Gerçek, İstanbul.
- Boratav, K., 2004, **İstanbul ve Anadolu'dan Sınıf Profilleri**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Bottomore, T. B., 1991, **Toplumbilim**, (Çev. A. Türker), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bottomore, T.B., 1984, **Toplumbilim: Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz**, İstanbul, 2. Baskı, Beta Basım Yayın Dağıtım.

- Bottomore, T.B., 1997, **Seçkinler ve Toplum**, çev. Erol Mutlu, Ankara : Gündoğan.
- Bourdieu, P. and Passeron, J.C., 1979 **The Inheritors: French students and their relation to culture**, Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. and Passeron, J.C., 2000, **Reproduction in Education, Society and Culture**, İngilizceye çev.: Richard Nice, Sage Publication, London.
- Bourdieu, P., 1986, **Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste**, Routhledge, Oxon.
- Bourdieu, P., 2006, **Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine**, Çev., Hülya Uğur Tanrıöver, Hil Yayın, İstanbul.
- Bowles, S. and Gintis, H., 1976, **Schooling in capitalist America : educational reform and the contradictions of economic life**, Basic Books, New York.
- Braverman, H. 2008, **Emek ve Tekelci Sermaye: Yirminci Yüzyılda Çalışmanın Değersizleştirilmesi**, çev: Çiğdem Çıdamlı, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Browne, D., 1978, "Nonegalitarian Justice", **Australasian Journal of Philosophy**, Vol.56, S. 1
- Buchmann, C., Hannum E., 2001, "Education and Stratification in Developing Countries: A Review of Theories and Research." **Annual Review of Sociology**, 27: 77-102.
- Büyüköztürk, Ş., 2003, **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Carnoy, Martin (1989), "Education, State and Culture in American Society", **Critical Pedagogy, The State, and Cultural Struggle**, Eds. H.A. Giroux ve Peter L. McLaren, State Uni. of New York Press.
- Castoriadis, C., 2000, **Dünyaya, İnsana ve Topluma Dair**, çev. H. Tufan, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Cohen, G. A., 2006, "Sosyalizm ve Fırsat Eşitliği", **Siyasal Düşünce**, Der. M.Rosen-J.Wolf içinde, Çev. S. Çalışkan-H. Çalışkan, Dost Kitapevi, Ankara.
- Cole, M., Hill, D. McLaren P. and Rikowski, G., 2001, **Red Chalk: On Schooling, Capitalism and Politics**, Institute for Education Policy Studies, Brighton.
- Collins, R. 1971, "Functional and Conflict Theories of Educational Stratification", **American Sociological Review**, Sayı:36, ss.102-118
- Collins, R.1968, "A Comparative Approach to Political Sociology" in Reinhard Bendix, editor, **State and Society**, Little, Brown and Co., Boston.
- Collins, R.1979, **The Credential Society**, Academic Pres, New York

- Crompton, R., 1993, **Class and Stratification: An Introduction Current Debates**, Polity Press, Oxford, UK, 1993.
- Dahrendorf, R.1959, **Class and Class Conflict in Industrial Society**, Routledge and Kegan Paul Ltd, London.
- Dansuk, E. Özmen, M. ve Erdoğan, G. (2008) "Türkiye'de Bölgesel Düzeyde Yoksulluk ve Sosyal Tabakalaşma", **TÜRK-İŞ Dergisi**, Sayı: 381, Eylül-Ekim, s. 22-39.
- Davis, K. and Moore W. E. 1949, "Some Principle of Stratification", in Logan Wilson and W. L. Kolb, **Sociological Analysis**, New York.
- Davis, K. and Moore W. E., 1945, "Some Principles of Stratification", **American Sociological Review**, Vol. 10, No. 2.
- Devine, Fiona 1998, "Class Analysis and the Stability of Class Relations", **Sociology**, 32 (1), 23-42.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1963, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1968, **İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1974, **Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1979, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1985, **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1990, **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1996, **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2001, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2007, **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara.
- Duke, V. ve Edgell, S. (1987) "The Operationalization of class in British sociology" **British Journal of Sociology** 38, 445-63
- Durkheim, E., 1893, **The Division of Labor in Society**, Trans: G. Simpson, The Free Press, New York.
- Ebert, T., 2001, "Globalization, Internationalism, and the Class Politics of Cynical Reason." **Nature, Society, and Thought**, 12(4), 389-410.
- Edgel, S., 1998, **Sınıf**, Çeviren Didem ÖZYİĞİT, Dost Kitapevi Yayınları, 1998
- Edgell, S. ve Duke, V., 1991, **A Measure of Thatcherism: A Sociology of Britain**, HarperCollins Academic, London.
- Eke, B., 1987, "Bir Sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek Faktörü", **İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. 43, Prof. S.F. Ülgener'e Armağan, İstanbul.
- Ergüneş, Y.,1983, **Eğitim Sosyolojisi Açısından Toplumsal Katmanlaşma ve Eğitim İlişkisi (İzmir ili örneği)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Van 100. Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Van.

- Erikson, R. ve Goldthorpe, J.H., 1992, **The Constant Flux: a Study of Class Mobility in Industrial Societies**, Oxford, Clarendon Pres.
- Eserpek, A. 1977, "Eğitimin Sosyoekonomik Mobilitede Etkinliğini Sınırlandıran Faktörler". **Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, c. 10, s. 1.
- Eserpek, Altan. 1978. "Eğitim ve toplumsal değişme". **Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, c. 11, s. 1.
- Evans, G., 1974, "Benign Discrimination and The Right to Equality", **Federal Law Review**, Vol.6.
- Farrell J.P., Schiefelbein E., 1985, "Education and Status Attainment in Chile: A Comparative Challenge to the Wisconsin Model of Status Attainment", **Comparative Education Review**, 25:85-120.
- Filmer D, Pritchett L.,1999, "The effect of household wealth on educational attainment: evidence from 35 countries", **Population and Development Review**, 25:85-120
- Flathman, R.E., 1967, "Equality and Generalization a Formal Analysis", in J.R.Pennock and J.W. Chapman (Eds.), **Nomos IX: Equality**, New York.
- Frankel, Boris (1991), **Sanayi Sonrası Ütopylar**, Çev. Kamil Durand, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A., 2000, **Sosyoloji**, Yayına Hazırlayan, H. Özel ve C. Güzel, Ankara, Ayraç.
- Gilbert, D., 2003, **The American Class Structure in The Age of Growing Inequality**, USA, Wadsworth/Thomson Learning.
- Goldthorpe, J.H.,1983, "Women and class analysis: in defence of the conventional view" **Sociology**, 17, 465-88.
- Goldthorpe, J.H. ve Marshal, G., 1992, "The Promising Future of Class Analysis: A Response to Recent Critiques", **Sociology**, 26, 3, 381-400.
- Goldthorpe, J. H. (2003). "The Myth of Education-Based Meritocracy", **New Economy**, 10 (4) : 234-239.
- Hansen D.O., Haller A.O., 1973, "Status Attainment of Costa Rican Male: A Cross-Cultural Test of A Model", **Rural Sociology**, 38: 269-82.
- Haralambos, M. ve Holborn, M., 1995, **Sociology Themes and Perspectives**, 4. Basım, Collins Educational, UK.
- Haug, M.R., 1977, "Measurement in Social Stratification", **Annual Review of Sociology**, 3: 51-77.
- Heyneman S.P., 1976, "Influences on Academic Achievement: A Comparison of Results From Uganda and More Industrialized Societies", **Sociology of Education**, 49: 200-11.

- Heyneman S.P., Jamison D.T., 1980, "Student Learning in Uganda: Textbook Availability and Other Factors", **Comparative Education Review**, 24: 206-20.
- Heyneman S.P., Loxley W.A., 1983, "The Effect of Primary School Quality on Academic Achievement Across Twenty-Nine High- and Low-Income Countries", **American Journal of Sociology**, 88: 1162-94.
- Hill, D. and Cole, M., 2001, "Social Class", **Schooling and Equality: Fact, Concept and Policy**, D.Hill and M. Cole eds., Kogan Page, London.
- Hobsbawn, E.J., 1984, **Workers: World of Labor**, Pantheon, New York.
- Holton, R.J. and Turner, B.S. 1989, **Max Weber on Economy and Society**, Routledge, New York.
- Hurn, C., J., 1993, **The limits and possibilities of schooling : an introduction to the sociology of education**, Boston : Allyn and Bacon.
- Ilyenkov, E. V., 1977, **Dialectical Logic: Essays on its History and Theory**, Progress Publishers, Moskow.
- Jencks, C., 1972, **Inequality; a reassessment of the effect of family and schooling in America**, New York, Basic Books.
- Kalaycıoğlu, S., Kardam, F., Tüzün, S., Ulusoy, M., 1998, "Türkiye İçin Bir Sosyoekonomik Statü Ölçütü Geliştirme Yönünde Yaklaşım ve Denemeler", **Toplum ve Hekim**, Cilt 13, Mart-Nisan sayısı.
- Kalaycıoğlu, S. 2002, "Toplumsal Tabakalaşma ve Toplumsal Hareketlilik", **Sosyolojiye Giriş** içinde, İ. Sezal (Eds.), Martı Yayınevi, Ankara.
- Katz, C.J., 1989, **From Feudalism to Capitalism**, Greenwood, New York.
- Kerbo, H.R., 2000, **Social Stratification and Inequality, Class Conflict in Historical, Comparative, and Global Perspective**, 4. Basım, McGraw-Hill Companies, USA.
- Kerr, C., Dunlop J.T., Harbison, F.H. and Myers, C.A., 1960, **Industrialism and Industrial Man: The Problems of Labor and Management in Economic Growth**, Havard University Press, Cambridge.
- Kıray, M.B. (1999) **Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kızılçelik, S., 1992, **Sosyoloji Teorileri II**, Konya.
- Köse, A.H. ve Karahanoğulları, Y. (2005) "Türkiye'de Faktör ve Varlık Gelirlerinin Sınıfsal Temellerine İlişkin Gözlemler", **Toplum ve Bilim**, Sayı: 104.
- Köse, A.H., Pınar, A. ve Bahçe, S., 2009 **Türkiye'de Hane Halklarının Sosyo-Ekonomik Oluşumu: Gelir Dağılımı ve Maliye Politikalarının**

- Belirlenmesi**, TÜBİTAK-SOBAG araştırma projesi, Proje No: 107K480, Ankara.
- Köse, R., 1990, Aile Sosyo Ekonomik Durumu, Lise Özellikleri ve Üniversite Sınavlarına Hazırlama Kurslarının Eğitimsel Başarı Üzerine Etkileri, **Eğitim ve Bilim Dergisi**, 78, 9-17.
- Laclau, E. ve Mouffe, C., 1992, **Hegomonya ve Sosyalist Strateji**, (Çev. A. Kardam), Birikim, İstanbul.
- Lipson, L., 1984, **Demokratik Uygarlık**, (Çev. H. Güllalp ve T. Alkan), Ankara.
- Lockheed M.E., Vail S., Fuller B., 1986, "How Textbooks Affect Achievement in Developing Countries: Evidence From Thailand", **Education Evaluation Policy Analyses**, 8: 379-92.
- Lucas, J.R., 1967, **The Principles of Politics**, London.
- Lynch, K., 2000, Research and Theory on Equality and Education, in **Handbook of The Sociology of Education**, ed.: Hallinan, M.T., Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.
- Mandel, E., 2008, **Geç Kapitalizm**, çev: Candan Badem, Versus Kitap, İstanbul.
- Marsh, I. and Keating, M., 2000, **Sociology: Making Sense of Society**, Pearson Education, Edinburg.
- Marshall, G., 1999, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat.
- Marx, K. ve Engels, F., 1992, **Alman İdeolojisi**, (Çev. S. Belli), Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K., 1978, **Kapital**, Cilt 3, (Çev. A. Bilgi), Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K., 1986, **Kapital**, Cilt 1, (Çev. A. Bilgi), Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K., 2002, **Louis Bonaparte'nin 18. Brumaire**, Çev: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K., Engels, F., 2011, **Komünist Manifesto**, Çev: Celal Üster ve Nur Deriş, Can Yayınları, İstanbul.
- McCarney, J., 1991, "The True Realm of Freedom: Marxist Philosophy After Communism", **New Left Review**, Eylül-Ekim No.189.
- McLaren, P., 2007, **Kapitalistler ve İşgalciler: İmparatorluğa Karşı Eleştirel Bir Pedagoji**, Çev.: Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- McLaren, P., 2011, **Okullarda Yaşam, Eleştirel Pedagojiye Giriş**, Çev.: Mustafa Yunus Eryaman, Hasan Eraslan, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Menne, A., 1962, "Identity, Equality, Similarity: A Logico-Philosophical Investigation", **Ratio**, Vol.4, S. 1.

- Menne, A., 1962, "Identity, Equality, Similarity: A Logico-Philosophical Investigation", **Ratio**, Vol.4, S. 1.
- Murphy, Raymond, 1983, "The Struggle for Scholarly Recognition (The Development of the Closure Problematic in Sociology)" **Theory and Society**, vol. 12, no.5, 631-658.
- Murphy, Raymond, 1988, **Social Closure : The Theory of Monopolization and Exclusion**, Clarendon Pres, Oxford.
- Neuman, W.L. (2003) **Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches**, USA, Allyn and Bacon.
- Oppenheim, F.E., 1970, "Egalitarianism as a Descriptive Concept", **American Philosophical Quarterly**, Vol.7, S.2.
- Oppenheim, F.E., 1970, "Egalitarianism as a Descriptive Concept", **American Philosophical Quarterly**, Vol.7, S.2.
- Öden, A.M., 1989, **Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Önder, İ. (1999), "Eğitim Üzerine", **Eğitim: Ne İçin? Üniversite: Nasıl? YÖK: Nereye**, Derleme, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Öngen, T., 1996, **Prometheus'un Sönmeyen Ateşi: Günümüzde İşçi Sınıfı**, Alan Yayıncılık, Ankara.
- Öngen, T., 2002, "Marx ve Sınıf", **Praksis**, Güz Dönemi, S.8.
- Öngen, T., 2006, "Marksist Sınıf Kavramının ve Sınıf Analizinin Ayırt Edici Özellikleri", **Türkiye'yi Sınıf Gerçeğiyle Anlamak**, İçinde 2. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu, Sosyal Araştırmalar Vakfı, Türkiye Sınıf Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Özkalp, E., 2001, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, Yayın No: 140, Eskişehir.
- Özmen, Y.P., 2006, **Tabakalaşma Olgusu Analizlerinde Kullanılan Ölçekler**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Ankara.
- Özsoy, S., 2002, **Yükseköğretimde Hakkaniyet ve Eşitlik Sorunsalı: Türkiye'deki Finansal Yapıyla İlgili Bir Çözümleme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, S., 2012, "Eğitimde Fırsat Eşitliğine Karşı Hak Eşitliği", **Yeniden İmece**, sayı 33.
- Özüğurlu, M., 2002, "Sınıf Çözümlemesinin Temel Sorunsalları", **Praksis**, Güz Dönemi, S.8.

- Parkin, F., 1997, "Toplumsal Tabakalaşma", **Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi**, Der. T.Bottomore ve R. Nisbet, Haz. M. Tunçay ve A. Uğur, çev. F. Berktaş, Ankara, Ayraç Yayınevi.
- Patrinos H.A., Psacharopoulos G., 1996, "Socioeconomic and ethnic determinants of age grade distortion in Bolivian and Guatemalan schools", **International Journal of Educational Development**, 16: 3-14.
- Platon, 1958, **Devlet**, çev. S. Eyüpoğlu ve M.A. Cimcoz, İstanbul, Remzi Kitapevi Yunan ve Latin Klasikleri.
- Popper, K., 2000, **Açık Toplum ve Düşmanları**, Çev. M. Tunçay ve H.Rızatepe, İstanbul, Remzi Kitapevi.
- Post D., 1994, "Educational Stratification, School Expansion, and Public Policy in Hong Kong", **Sociology of Education**, 67:121-38.
- Reimers F., 1991, "The impact of economic stabilization and adjustment on education in Latin America", **Comparative Education Review**, 35:319-53.
- Rikowski, G. (2001c) **After the Manuscript Broke Off: Thoughts on Marx, Social Class and Education**, Paper presented at the British Sociological Association Education Study Group, June 23, Kings Collage, London.
- Rikowski, G., 2000, **Messing with the Explosive Commodity: School improvement, educational research and labour-power in the era of global capitalism**. A paper prepared for the Symposium 24 on 'If We Aren't Pursuing Improvement, What Are We Doing?' British Educational Research Association Conference 2000, 7th September, Cardiff University, Wales.
<http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00001610.htm> 20.7.2012
- Rikowski, G., 2001b, **The Battle in Seattle: Its Significance for Education**, Tufnell Press, London.
- Rikowski, G., 2002, "Fuel for the Living Fire: Labor-Power" **In the Labor Debate: An Investigation into the Theory and Reality of Capitalist Work**, ed. A. Dinnerstein and M. Neary, 179-202, Ashgate, Aldershot.
- Rikowski, G., 2011, **Marksist Eğitim Kuramı ve Radikal Pedagoji**, Kalkedon, İstanbul.
- Rousseau, Jean-Jacques, 2002, **İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı ve temelleri üzerine konuşma**, çev. Rasih Nuri İleri, İstanbul : Say Yayınları.
- Sørensen A. B., 2000, "Toward A Sounder Basis For Class Analysis", **American Journal of sociology**, 105:1523-1558.
- Sørensen, A.B., 1996, "The Structural Basis Of Social Inequality", **American Journal of Sociology**, 101:1333-1365.

- Sartori, G., 1987 **The Theory of Democracy Revisited, Part Two: The Classical Issues**, New Jersey.
- Selçuk, F. Ü., 2006, "İşçi Sınıfının Kapsamının Belirlenmesinde Bazı Marksist Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Temel Politik Sonuçları", **Türkiye'yi Sınıf Gerçeğiyle Anlamak**, İçinde 2. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu, Sosyal Araştırmalar Vakfı, Türkiye Sınıf Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Selçuk, G., 2008, "Emek Gücünün ve Üretim İlişkilerinin Yeniden-Üretimi Bağlamında Eğitimin ve Bilimin İdeolojik İşlevleri", **Bilim ve İktidar**, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Sencer, M., 1974, **Sosyal Sınıflar (Kriter ve Göstergeler)**, Gözlem Yayınları, İstanbul.
- Sewell W.H., Haller A.O., Portes A., 1969, "The Educational and Early Occupational Attainment Process", **American Sociological Review**, 34: 82-92.
- Sewell W.H., Hauser R.M., 1975, **Education, Occupation and Earnings: Achievement in The Early Career**, New York, Academic.
- Sills, D., 1968, **International Encyclopedia of the Social Sciences**, The Macmillian Co. New York.
- Sorokin, P., A., 1956, **Society, Culture and Persenality**, New York, Free Press of Glencol.
- Sorokin, P., A., 1964, **Social and Cultural Mobility**, New York, Free Press of Glencol.
- SPSS 11.5 İstatistik Paket Programı.
- Steelman L.C., Powell B., 1989, "Acquiring capital for college: the constraints of family configuration", **American Sociological Review**. 54:844-55.
- Suher, H.K., 2003, **Sosyo-Ekonomik Statü Ölçüm Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Swingewood, A., 1998, **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, (Çev. O. Akınhay), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şahin, H., 1999, **Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinin Eğitimsel ve Sosyo-Ekonomik Kökenleri**, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Şenel, A., 1969, "Eşitlik Kavramı ve Tarihsel Gelişmesi", **Abadan'a Armağan**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 280
- Şengönül, T., 2007, **Toplumumuzda Eğitimin Dikey Sosyal Hareketliliğe Etkisi (İzmir'de Profesyonel Meslek Sahibi Bireyler Üzerine Bir Araştırma)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Tan, M., 1981, **Toplum Bilime Giriş : Temel Kavramlar**, Birinci Baskı. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları , Ankara
- Tan, M., 1990, "Eğitim Sosyolojisinde Değişik Yaklaşımlar: İşlevci Paradigma ve Çatışmacı Paradigma", **AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, cilt:23, sayı:2.
- Tannock, S.(2008). "The Problem of Education Based Discrimination", **British Journal of Sociology of Education**, 29 (5): 439-449.
- Tekel, S., 2002, **Sosyoloji Tarihi Ders Notları**, <http://web.inonu.edu.tr/~stekel/sostar32.htm>, indirilme tarihi (8.7.2009).
- Tekeli, İ., 2000, "Değişmenin Sosyoloğu: Mübeccel Belik Kıray", **Mübeccel Kıray İçin Yazılar**, Editör, Fulya Atacan ve Diğ., Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Tocqueville, A., 1969, Developments in The Law- Equal Protection, **Harvard Law Review**, Vol.82.
- Tolan, B., 2005, **Sosyoloji**, Gazi Kitapevi, Ankara
- Turner, B., 1997, **Eşitlik**, Ankara, Dost Kitapevi.
- Turner, B., 2000, **Statü**, çev. K. İnal, Ankara, Doruk Yayıncılık.
- TÜİK, 2006, **2006 Yılı Hane Halkı Bütçe Anketi**, Ankara.
- Ünal, A.Z., 2004, **Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu'nün Kültürel Sermaye Kavramı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, I., 1996, **Eğitim ve Yetiştirme Ekonomisi**, Ankara, Epar Yayınları.
- Ünal, I., 2005, "İktisat İdeolojisi'nin Yeniden Üretim Süreci Olarak Eğitim", **Ekonomik Yaklaşım**, cilt 16, sayı 57, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Yayını, Ankara.
- Ünal, I., Özsoy, S., 1999, "Modern Türkiye'nin Sisyphos Miti: Eğitimde Fırsat Eşitliği", **75 Yılda Eğitim, Bilanço 98 Yayın Dizisi**, Editör F.Gök, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.
- Weber, M., 1985, **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Çev: Zeynep Aruoba, Hil Yayın, İstanbul.
- Weber, M., 1995, **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**, Çev: Özer Ozankaya, İmge Kitabevi, Ankara.
- Weber, M., 1986, **Sosyoloji Yazıları**, Çev: Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Westen, P., 1982, "The Empty Idea of Equality", **Harvard Law Review**, Vol.95, S.3.

- Westen, P., 1983, "The Meaning of Equality in Law, Science, Math, and Morals: A Reply", **Michigan Law Review**, Vol.81, S.1.
- Williams, R. 2007, **Anahtar Sözcükler**, (Çev. S. Kılıç), İletişim, İstanbul.
- Willis, P., 1977, **Learning to Labor**, Columbia University Press, New York.
- Wood, E.M., 1996, **Democracy Against Capitalism**, Cambridge University, Cambridge.
- Worsley, P., 1970, **Introducing Sociology** , Cox and Wyman Ltd., London.
- Yüksek Öğretim Kurulu, 1997, **Üniversite Öğrencileri Aile Gelirleri, Eğitim Harcamaları, Mali Yardım ve İş Beklentileri Araştırması**, <http://www.yok.gov.tr>

EKLER

EK 1. Eğitim Düzeyleri Arasındaki Ortalama Gelir Farklılıklarının Hangi Gruplar Arasında Olduğuna İlişkin LSD Testinin Sonuçları

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Toplam Yıllık Gelir						
LSD						
(I) Eğitim düzeyi	(J) Eğitim düzeyi	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Okur yazar olmayan	Okur yazar	-1277,4810(*)	579,70294	,028	-2413,8000	-141,1620
	İlkokul	-5240,3657(*)	408,19942	,000	-6040,5079	-4440,2236
	İlköğretim	-4922,5929(*)	466,22677	,000	-5836,4789	-4008,7070
	Ortaöğretim	-7911,8884(*)	439,96208	,000	-8774,2909	-7049,4858
	Yüksek okul (2 yıllık)	-11439,9377(*)	675,65126	,000	-12764,3322	-10115,5432
	Üniversite	-16148,8232(*)	534,99175	,000	-17197,5005	-15100,1459
	Y. Lisans	-26111,6309(*)	1495,13544	,000	-29042,3576	-23180,9043
Okur yazar	Okur yazar olmayan	1277,4810(*)	579,70294	,028	141,1620	2413,8000
	İlkokul	-3962,8847(*)	462,67053	,000	-4869,7998	-3055,9696
	İlköğretim	-3645,1119(*)	514,59173	,000	-4653,8016	-2636,4222
	Ortaöğretim	-6634,4073(*)	490,92147	,000	-7596,6992	-5672,1155
	Yüksek okul (2 yıllık)	-10162,4567(*)	709,88864	,000	-11553,9624	-8770,9509
	Üniversite	-14871,3422(*)	577,62741	,000	-16003,5928	-13739,0916
	Y. Lisans	-24834,1499(*)	1510,91602	,000	-27795,8093	-21872,4906
İlkokul	Okur yazar olmayan	5240,3657(*)	408,19942	,000	4440,2236	6040,5079
	Okur yazar	3962,8847(*)	462,67053	,000	3055,9696	4869,7998
	İlköğretim	317,7728	308,82992	,304	-287,5878	923,1334
	Ortaöğretim	-2671,5226(*)	267,53533	,000	-3195,9386	-2147,1066
	Yüksek okul (2 yıllık)	-6199,5719(*)	578,37112	,000	-7333,2804	-5065,8635
	Üniversite	-10908,4575(*)	405,24646	,000	-11702,8113	-10114,1036
	Y. Lisans	-20871,2652(*)	1453,76700	,000	-23720,9025	-18021,6279
İlköğretim	Okur yazar olmayan	4922,5929(*)	466,22677	,000	4008,7070	5836,4789
	Okur yazar	3645,1119(*)	514,59173	,000	2636,4222	4653,8016
	İlkokul	-317,7728	308,82992	,304	-923,1334	287,5878
	Ortaöğretim	-2989,2954(*)	349,73674	,000	-3674,8405	-2303,7503
	Yüksek okul (2 yıllık)	-6517,3447(*)	620,68815	,000	-7734,0019	-5300,6875
	Üniversite	-11226,2303(*)	463,64353	,000	-12135,0526	-10317,4079
	Y. Lisans	-21189,0380(*)	1471,11493	,000	-24072,6802	-18305,3958

Ortaöğretim	Okur yazar olmayan	7911,8884(*)	439,96208	,000	7049,4858	8774,2909
	Okur yazar	6634,4073(*)	490,92147	,000	5672,1155	7596,6992
	İlkokul	2671,5226(*)	267,53533	,000	2147,1066	3195,9386
	İlköğretim	2989,2954(*)	349,73674	,000	2303,7503	3674,8405
	Yüksek okul (2 yıllık)	-3528,0493(*)	601,20963	,000	-4706,5252	-2349,5734
	Üniversite	-8236,9348(*)	437,22370	,000	-9093,9697	-7379,9000
	Y. Lisans	-18199,7426(*)	1463,00320	,000	-21067,4844	-15332,0007
Yüksek okul (2 yıllık)	Okur yazar olmayan	11439,9377(*)	675,65126	,000	10115,5432	12764,3322
	Okur yazar	10162,4567(*)	709,88864	,000	8770,9509	11553,9624
	İlkokul	6199,5719(*)	578,37112	,000	5065,8635	7333,2804
	İlköğretim	6517,3447(*)	620,68815	,000	5300,6875	7734,0019
	Ortaöğretim	3528,0493(*)	601,20963	,000	2349,5734	4706,5252
	Üniversite	-4708,8855(*)	673,87132	,000	-6029,7910	-3387,9800
	Y. Lisans	-14671,6933(*)	1550,26332	,000	-17710,4802	-11632,9064
Üniversite	Okur yazar olmayan	16148,8232(*)	534,99175	,000	15100,1459	17197,5005
	Okur yazar	14871,3422(*)	577,62741	,000	13739,0916	16003,5928
	İlkokul	10908,4575(*)	405,24646	,000	10114,1036	11702,8113
	İlköğretim	11226,2303(*)	463,64353	,000	10317,4079	12135,0526
	Ortaöğretim	8236,9348(*)	437,22370	,000	7379,9000	9093,9697
	Yüksek okul (2 yıllık)	4708,8855(*)	673,87132	,000	3387,9800	6029,7910
	Y. Lisans	-9962,8077(*)	1494,33193	,000	-12891,9594	-7033,6561
Y. Lisans	Okur yazar olmayan	26111,6309(*)	1495,13544	,000	23180,9043	29042,3576
	Okur yazar	24834,1499(*)	1510,91602	,000	21872,4906	27795,8093
	İlkokul	20871,2652(*)	1453,76700	,000	18021,6279	23720,9025
	İlköğretim	21189,0380(*)	1471,11493	,000	18305,3958	24072,6802
	Ortaöğretim	18199,7426(*)	1463,00320	,000	15332,0007	21067,4844
	Yüksek okul (2 yıllık)	14671,6933(*)	1550,26332	,000	11632,9064	17710,4802
	Üniversite	9962,8077(*)	1494,33193	,000	7033,6561	12891,9594
* The mean difference is significant at the .05 level.						

Ek 2. Çalışam Erkek Nüfusun Eğitim Düzeyleri Arasındaki Ortalama Gelir Farklılıklarının Hangi Gruplar Arasında Olduğuna İlişkin LSD Testinin Sonuçları

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Toplam Yıllık Gelir						
LSD						
(I) Eğitim düzeyi	(J) Eğitim düzeyi	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Okur yazar olmayan	Okur yazar	559,7418	1000,84756	,576	-1402,1759	2521,6595
	İlkokul	-3805,4242(*)	797,55098	,000	-5368,8286	-2242,0199
	İlköğretim	-2711,5115(*)	841,93960	,001	-4361,9289	-1061,0941
	Ortaöğretim	-5423,5416(*)	820,57022	,000	-7032,0695	-3815,0137
	Yüksek okul (2 yıllık)	-9406,7890(*)	1059,32701	,000	-11483,3414	-7330,2366
	Üniversite	-15353,8859(*)	920,53183	,000	-17158,3642	-13549,4076
	Y. Lisans	-24550,4500(*)	2010,80354	,000	-28492,1403	-20608,7597
Okur yazar	Okur yazar olmayan	-559,7418	1000,84756	,576	-2521,6595	1402,1759
	İlkokul	-4365,1660(*)	662,28441	,000	-5663,4132	-3066,9189
	İlköğretim	-3271,2533(*)	715,11913	,000	-4673,0700	-1869,4365
	Ortaöğretim	-5983,2834(*)	689,83228	,000	-7335,5314	-4631,0353
	Yüksek okul (2 yıllık)	-9966,5308(*)	961,61676	,000	-11851,5461	-8081,5155
	Üniversite	-15913,6277(*)	806,17116	,000	-17493,9298	-14333,3256
	Y. Lisans	-25110,1918(*)	1961,08744	,000	-28954,4258	-21265,9578
İlkokul	Okur yazar olmayan	3805,4242(*)	797,55098	,000	2242,0199	5368,8286
	Okur yazar	4365,1660(*)	662,28441	,000	3066,9189	5663,4132
	İlköğretim	1093,9128(*)	381,82074	,004	345,4462	1842,3793
	Ortaöğretim	-1618,1174(*)	332,05464	,000	-2269,0296	-967,2052
	Yüksek okul (2 yıllık)	-5601,3648(*)	747,72890	,000	-7067,1050	-4135,6245
	Üniversite	-11548,4617(*)	533,20132	,000	-12593,6729	-10503,2504
	Y. Lisans	-20745,0257(*)	1865,54433	,000	-24401,9707	-17088,0807
İlköğretim	Okur yazar olmayan	2711,5115(*)	841,93960	,001	1061,0941	4361,9289
	Okur yazar	3271,2533(*)	715,11913	,000	1869,4365	4673,0700
	İlkokul	-1093,9128(*)	381,82074	,004	-1842,3793	-345,4462
	Ortaöğretim	-2712,0301(*)	427,82591	,000	-3550,6786	-1873,3817
	Yüksek okul (2 yıllık)	-6695,2775(*)	794,90455	,000	-8253,4941	-5137,0609
	Üniversite	-12642,3744(*)	597,56035	,000	-13813,7459	-11471,0030
	Y. Lisans	-21838,9385(*)	1884,94838	,000	-25533,9204	-18143,9566

Ortaöğretim	Okur yazar olmayan	5423,5416(*)	820,57022	,000	3815,0137	7032,0695
	Okur yazar	5983,2834(*)	689,83228	,000	4631,0353	7335,5314
	İlkokul	1618,1174(*)	332,05464	,000	967,2052	2269,0296
	İlköğretim	2712,0301(*)	427,82591	,000	1873,3817	3550,6786
	Yüksek okul (2 yıllık)	-3983,2474(*)	772,23471	,000	-5497,0253	-2469,4695
	Üniversite	-9930,3443(*)	567,05518	,000	-11041,9178	-8818,7708
	Y. Lisans	-19126,9084(*)	1875,50089	,000	-22803,3708	-15450,4460
Yüksek okul (2 yıllık)	Okur yazar olmayan	9406,7890(*)	1059,32701	,000	7330,2366	11483,3414
	Okur yazar	9966,5308(*)	961,61676	,000	8081,5155	11851,5461
	İlkokul	5601,3648(*)	747,72890	,000	4135,6245	7067,1050
	İlköğretim	6695,2775(*)	794,90455	,000	5137,0609	8253,4941
	Ortaöğretim	3983,2474(*)	772,23471	,000	2469,4695	5497,0253
	Üniversite	-5947,0969(*)	877,71852	,000	-7667,6502	-4226,5437
	Y. Lisans	-15143,6610(*)	1991,56768	,000	-19047,6440	-11239,6779
Üniversite	Okur yazar olmayan	15353,8859(*)	920,53183	,000	13549,4076	17158,3642
	Okur yazar	15913,6277(*)	806,17116	,000	14333,3256	17493,9298
	İlkokul	11548,4617(*)	533,20132	,000	10503,2504	12593,6729
	İlköğretim	12642,3744(*)	597,56035	,000	11471,0030	13813,7459
	Ortaöğretim	9930,3443(*)	567,05518	,000	8818,7708	11041,9178
	Yüksek okul (2 yıllık)	5947,0969(*)	877,71852	,000	4226,5437	7667,6502
	Y. Lisans	-9196,5641(*)	1921,33989	,000	-12962,8826	-5430,2455
Y. Lisans	Okur yazar olmayan	24550,4500(*)	2010,80354	,000	20608,7597	28492,1403
	Okur yazar	25110,1918(*)	1961,08744	,000	21265,9578	28954,4258
	İlkokul	20745,0257(*)	1865,54433	,000	17088,0807	24401,9707
	İlköğretim	21838,9385(*)	1884,94838	,000	18143,9566	25533,9204
	Ortaöğretim	19126,9084(*)	1875,50089	,000	15450,4460	22803,3708
	Yüksek okul (2 yıllık)	15143,6610(*)	1991,56768	,000	11239,6779	19047,6440
	Üniversite	9196,5641(*)	1921,33989	,000	5430,2455	12962,8826
* The mean difference is significant at the .05 level.						

Ek 3. Çalışan Kadın Nüfusun Eğitim Düzeyleri Arasındaki Ortalama Gelir Farklılıklarının Hangi Gruplar Arasında Olduğuna İlişkin LSD Testinin Sonuçları

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Toplam Yıllık Gelir						
LSD						
(I) Eğitim düzeyi	(J) Eğitim düzeyi	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Okur yazar olmayan	Okur yazar	-465,4031	330,81350	,160	-1114,0361	183,2299
	İlkokul	-836,7920(*)	219,56845	,000	-1267,3045	-406,2795
	İlköğretim	-955,5080(*)	312,88191	,002	-1568,9821	-342,0338
	Ortaöğretim	-5150,3243(*)	277,23165	,000	-5693,8982	-4606,7503
	Yüksek okul (2 yıllık)	-9087,1325(*)	471,16119	,000	-10010,9482	-8163,3169
	Üniversite	-11499,8025(*)	333,19384	,000	-12153,1027	-10846,5024
	Y. Lisans	-22208,4693(*)	1162,16586	,000	-24487,1523	-19929,7863
Okur yazar	Okur yazar olmayan	465,4031	330,81350	,160	-183,2299	1114,0361
	İlkokul	-371,3889	299,79052	,216	-959,1944	216,4167
	İlköğretim	-490,1048	373,57615	,190	-1222,5834	242,3737
	Ortaöğretim	-4684,9211(*)	344,26942	,000	-5359,9374	-4009,9049
	Yüksek okul (2 yıllık)	-8621,7294(*)	513,47533	,000	-9628,5113	-7614,9476
	Üniversite	-11034,3994(*)	390,74568	,000	-11800,5426	-10268,2561
	Y. Lisans	-21743,0662(*)	1179,95489	,000	-24056,6285	-19429,5039
İlkokul	Okur yazar olmayan	836,7920(*)	219,56845	,000	406,2795	1267,3045
	Okur yazar	371,3889	299,79052	,216	-216,4167	959,1944
	İlköğretim	-118,7160	279,87831	,671	-667,4792	430,0473
	Ortaöğretim	-4313,5322(*)	239,36200	,000	-4782,8543	-3844,2102
	Yüksek okul (2 yıllık)	-8250,3405(*)	449,92182	,000	-9132,5117	-7368,1694
	Üniversite	-10663,0105(*)	302,41514	,000	-11255,9622	-10070,0588
	Y. Lisans	-21371,6773(*)	1153,71845	,000	-23633,7972	-19109,5573
İlköğretim	Okur yazar olmayan	955,5080(*)	312,88191	,002	342,0338	1568,9821
	Okur yazar	490,1048	373,57615	,190	-242,3737	1222,5834
	İlkokul	118,7160	279,87831	,671	-430,0473	667,4792
	Ortaöğretim	-4194,8163(*)	327,07637	,000	-4836,1218	-3553,5108
	Yüksek okul (2 yıllık)	-8131,6246(*)	502,10998	,000	-9116,1221	-7147,1270
	Üniversite	-10544,2945(*)	375,68564	,000	-11280,9093	-9807,6798

	Y. Lisans	-21252,9613(*)	1175,05364	,000	-23556,9136	-18949,0090
Ortaöğretim	Okur yazar olmayan	5150,3243(*)	277,23165	,000	4606,7503	5693,8982
	Okur yazar	4684,9211(*)	344,26942	,000	4009,9049	5359,9374
	İlkokul	4313,5322(*)	239,36200	,000	3844,2102	4782,8543
	İlköğretim	4194,8163(*)	327,07637	,000	3553,5108	4836,1218
	Yüksek okul (2 yıllık)	-3936,8083(*)	480,70441	,000	-4879,3355	-2994,2811
	Üniversite	-6349,4783(*)	346,55735	,000	-7028,9805	-5669,9760
	Y. Lisans	-17058,1450(*)	1166,06747	,000	-19344,4780	-14771,8121
Yüksek okul (2 yıllık)	Okur yazar olmayan	9087,1325(*)	471,16119	,000	8163,3169	10010,9482
	Okur yazar	8621,7294(*)	513,47533	,000	7614,9476	9628,5113
	İlkokul	8250,3405(*)	449,92182	,000	7368,1694	9132,5117
	İlköğretim	8131,6246(*)	502,10998	,000	7147,1270	9116,1221
	Ortaöğretim	3936,8083(*)	480,70441	,000	2994,2811	4879,3355
	Üniversite	-2412,6700(*)	515,01211	,000	-3422,4650	-1402,8749
	Y. Lisans	-13121,3367(*)	1226,72280	,000	-15526,5979	-10716,0756
Üniversite	Okur yazar olmayan	11499,8025(*)	333,19384	,000	10846,5024	12153,1027
	Okur yazar	11034,3994(*)	390,74568	,000	10268,2561	11800,5426
	İlkokul	10663,0105(*)	302,41514	,000	10070,0588	11255,9622
	İlköğretim	10544,2945(*)	375,68564	,000	9807,6798	11280,9093
	Ortaöğretim	6349,4783(*)	346,55735	,000	5669,9760	7028,9805
	Yüksek okul (2 yıllık)	2412,6700(*)	515,01211	,000	1402,8749	3422,4650
	Y. Lisans	-10708,6668(*)	1180,62445	,000	-13023,5419	-8393,7916
Y. Lisans	Okur yazar olmayan	22208,4693(*)	1162,16586	,000	19929,7863	24487,1523
	Okur yazar	21743,0662(*)	1179,95489	,000	19429,5039	24056,6285
	İlkokul	21371,6773(*)	1153,71845	,000	19109,5573	23633,7972
	İlköğretim	21252,9613(*)	1175,05364	,000	18949,0090	23556,9136
	Ortaöğretim	17058,1450(*)	1166,06747	,000	14771,8121	19344,4780
	Yüksek okul (2 yıllık)	13121,3367(*)	1226,72280	,000	10716,0756	15526,5979
	Üniversite	10708,6668(*)	1180,62445	,000	8393,7916	13023,5419
* The mean difference is significant at the .05 level.						

Ek 4. Toplumsal Tabakalar Arasındaki Ortalama Eğitim Süresi Farklılıklarının Hangi Gruplar Arasında Olduğuna İlişkin LSD Testinin Sonuçları

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Eğitim düzeyi						
LSD						
(I) Toplumsal tabakalar	(J) Toplumsal tabakalar	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Kapitalist	Küçük kapitalist	,36	,504	,472	-,62	1,35
	Özel yönetim emeği	-3,37(*)	,547	,000	-4,44	-2,30
	Kentli profesyonel	-4,71(*)	,755	,000	-6,19	-3,23
	Küçük işletme sahibi	1,22(*)	,436	,005	,37	2,08
	Nitelikli emekçi	-5,21(*)	,445	,000	-6,08	-4,33
	Emekçi	-2,08(*)	,432	,000	-2,93	-1,23
	Küçük burjuva	2,45(*)	,444	,000	1,58	3,32
	Köylü	4,10(*)	,427	,000	3,26	4,94
	Niteliksiz emekçi	1,83(*)	,419	,000	1,01	2,65
	Tarım emekçisi	4,49(*)	,483	,000	3,55	5,44
	Ücretsiz aile işçisi	4,29(*)	,426	,000	3,45	5,12
	Emekli	1,86(*)	,423	,000	1,03	2,69
	Rantiye	5,08(*)	,585	,000	3,93	6,22
	İşsiz	1,03(*)	,432	,017	,18	1,87
Çalışmayan	3,43(*)	,415	,000	2,62	4,25	
Küçük kapitalist	Kapitalist	-,36	,504	,472	-1,35	,62
	Özel yönetim emeği	-3,73(*)	,459	,000	-4,63	-2,83
	Kentli profesyonel	-5,07(*)	,694	,000	-6,43	-3,71
	Küçük işletme sahibi	,86(*)	,319	,007	,23	1,49
	Nitelikli emekçi	-5,57(*)	,332	,000	-6,22	-4,92
	Emekçi	-2,44(*)	,314	,000	-3,06	-1,83
	Küçük burjuva	2,09(*)	,330	,000	1,44	2,74
	Köylü	3,74(*)	,307	,000	3,14	4,34
	Niteliksiz emekçi	1,47(*)	,295	,000	,89	2,05
	Tarım emekçisi	4,13(*)	,381	,000	3,38	4,88
	Ücretsiz aile işçisi	3,93(*)	,305	,000	3,33	4,52
	Emekli	1,50(*)	,301	,000	,91	2,09
	Rantiye	4,72(*)	,504	,000	3,73	5,70

	İşsiz	,66(*)	,313	,034	,05	1,28
	Çalışmayan	3,07(*)	,290	,000	2,50	3,64
Özel yönetim emeği	Kapitalist	3,37(*)	,547	,000	2,30	4,44
	Küçük kapitalist	3,73(*)	,459	,000	2,83	4,63
	Kentli profesyonel	-1,34	,726	,065	-2,76	,08
	Küçük işletme sahibi	4,59(*)	,383	,000	3,84	5,35
	Nitelikli emekçi	-1,84(*)	,394	,000	-2,61	-1,06
	Emekçi	1,29(*)	,379	,001	,55	2,03
	Küçük burjuva	5,82(*)	,393	,000	5,05	6,59
	Köylü	7,47(*)	,373	,000	6,74	8,20
	Niteliksiz emekçi	5,20(*)	,363	,000	4,49	5,92
	Tarım emekçisi	7,86(*)	,437	,000	7,01	8,72
	Ücretsiz aile işçisi	7,66(*)	,372	,000	6,93	8,39
	Emekli	5,23(*)	,368	,000	4,51	5,96
	Rantiye	8,45(*)	,547	,000	7,38	9,52
	İşsiz	4,40(*)	,378	,000	3,65	5,14
		Çalışmayan	6,80(*)	,360	,000	6,10
Kentli profesyonel	Kapitalist	4,71(*)	,755	,000	3,23	6,19
	Küçük kapitalist	5,07(*)	,694	,000	3,71	6,43
	Özel yönetim emeği	1,34	,726	,065	-,08	2,76
	Küçük işletme sahibi	5,93(*)	,647	,000	4,67	7,20
	Nitelikli emekçi	-,50	,653	,448	-1,78	,78
	Emekçi	2,63(*)	,644	,000	1,37	3,89
	Küçük burjuva	7,16(*)	,652	,000	5,88	8,44
	Köylü	8,81(*)	,641	,000	7,55	10,07
	Niteliksiz emekçi	6,54(*)	,635	,000	5,30	7,79
	Tarım emekçisi	9,20(*)	,679	,000	7,87	10,54
	Ücretsiz aile işçisi	9,00(*)	,640	,000	7,74	10,25
	Emekli	6,57(*)	,638	,000	5,32	7,82
	Rantiye	9,79(*)	,755	,000	8,31	11,27
	İşsiz	5,74(*)	,644	,000	4,47	7,00
		Çalışmayan	8,14(*)	,633	,000	6,90
Küçük işletme sahibi	Kapitalist	-1,22(*)	,436	,005	-2,08	-,37
	Küçük kapitalist	-,86(*)	,319	,007	-1,49	-,23
	Özel yönetim emeği	-4,59(*)	,383	,000	-5,35	-3,84
	Kentli profesyonel	-5,93(*)	,647	,000	-7,20	-4,67
	Nitelikli emekçi	-6,43(*)	,215	,000	-6,85	-6,01
	Emekçi	-3,30(*)	,187	,000	-3,67	-2,94

	Küçük burjuva	1,23(*)	,213	,000	,81	1,65
	Köylü	2,88(*)	,175	,000	2,53	3,22
	Niteliksiz emekçi	,61(*)	,153	,000	,31	,91
	Tarım emekçisi	3,27(*)	,286	,000	2,71	3,83
	Ücretsiz aile işçisi	3,06(*)	,172	,000	2,73	3,40
	Emekli	,64(*)	,164	,000	,32	,96
	Rantiye	3,85(*)	,436	,000	3,00	4,71
	İşsiz	-,20	,185	,286	-,56	,17
	Çalışmayan	2,21(*)	,144	,000	1,93	2,49
Nitelikli emekçi	Kapitalist	5,21(*)	,445	,000	4,33	6,08
	Küçük kapitalist	5,57(*)	,332	,000	4,92	6,22
	Özel yönetim emeği	1,84(*)	,394	,000	1,06	2,61
	Kentli profesyonel	,50	,653	,448	-,78	1,78
	Küçük işletme sahibi	6,43(*)	,215	,000	6,01	6,85
	Emekçi	3,12(*)	,207	,000	2,72	3,53
	Küçük burjuva	7,66(*)	,231	,000	7,20	8,11
	Köylü	9,31(*)	,197	,000	8,92	9,69
	Niteliksiz emekçi	7,04(*)	,177	,000	6,69	7,39
	Tarım emekçisi	9,70(*)	,300	,000	9,11	10,29
	Ücretsiz aile işçisi	9,49(*)	,193	,000	9,11	9,87
	Emekli	7,07(*)	,187	,000	6,70	7,44
	Rantiye	10,28(*)	,445	,000	9,41	11,16
	İşsiz	6,23(*)	,206	,000	5,83	6,63
Çalışmayan	8,64(*)	,169	,000	8,31	8,97	
Emekçi	Kapitalist	2,08(*)	,432	,000	1,23	2,93
	Küçük kapitalist	2,44(*)	,314	,000	1,83	3,06
	Özel yönetim emeği	-1,29(*)	,379	,001	-2,03	-,55
	Kentli profesyonel	-2,63(*)	,644	,000	-3,89	-1,37
	Küçük işletme sahibi	3,30(*)	,187	,000	2,94	3,67
	Nitelikli emekçi	-3,12(*)	,207	,000	-3,53	-2,72
	Küçük burjuva	4,53(*)	,205	,000	4,13	4,93
	Köylü	6,18(*)	,165	,000	5,86	6,51
	Niteliksiz emekçi	3,92(*)	,141	,000	3,64	4,19
	Tarım emekçisi	6,58(*)	,280	,000	6,03	7,12
	Ücretsiz aile işçisi	6,37(*)	,161	,000	6,05	6,68
	Emekli	3,94(*)	,153	,000	3,64	4,24
	Rantiye	7,16(*)	,432	,000	6,31	8,01
	İşsiz	3,11(*)	,176	,000	2,76	3,45

	Çalışmayan	5,51(*)	,131	,000	5,26	5,77
Küçük burjuva	Kapitalist	-2,45(*)	,444	,000	-3,32	-1,58
	Küçük kapitalist	-2,09(*)	,330	,000	-2,74	-1,44
	Özel yönetim emeği	-5,82(*)	,393	,000	-6,59	-5,05
	Kentli profesyonel	-7,16(*)	,652	,000	-8,44	-5,88
	Küçük işletme sahibi	-1,23(*)	,213	,000	-1,65	-,81
	Nitelikli emekçi	-7,66(*)	,231	,000	-8,11	-7,20
	Emekçi	-4,53(*)	,205	,000	-4,93	-4,13
	Köylü	1,65(*)	,195	,000	1,27	2,03
	Niteliksiz emekçi	-,62(*)	,174	,000	-,96	-,27
	Tarım emekçisi	2,04(*)	,298	,000	1,46	2,63
	Ücretsiz aile işçisi	1,84(*)	,191	,000	1,46	2,21
	Emekli	-,59(*)	,184	,001	-,95	-,23
	Rantiye	2,63(*)	,444	,000	1,76	3,50
	İşsiz	-1,43(*)	,204	,000	-1,82	-1,03
	Çalışmayan	,98(*)	,166	,000	,65	1,31
Köylü	Kapitalist	-4,10(*)	,427	,000	-4,94	-3,26
	Küçük kapitalist	-3,74(*)	,307	,000	-4,34	-3,14
	Özel yönetim emeği	-7,47(*)	,373	,000	-8,20	-6,74
	Kentli profesyonel	-8,81(*)	,641	,000	-10,07	-7,55
	Küçük işletme sahibi	-2,88(*)	,175	,000	-3,22	-2,53
	Nitelikli emekçi	-9,31(*)	,197	,000	-9,69	-8,92
	Emekçi	-6,18(*)	,165	,000	-6,51	-5,86
	Küçük burjuva	-1,65(*)	,195	,000	-2,03	-1,27
	Niteliksiz emekçi	-2,27(*)	,126	,000	-2,51	-2,02
	Tarım emekçisi	,39	,273	,149	-,14	,93
	Ücretsiz aile işçisi	,19	,148	,205	-,10	,48
	Emekli	-2,24(*)	,139	,000	-2,51	-1,96
	Rantiye	,98(*)	,427	,022	,14	1,81
	İşsiz	-3,08(*)	,164	,000	-3,40	-2,75
	Çalışmayan	-,67(*)	,114	,000	-,89	-,45
Niteliksiz emekçi	Kapitalist	-1,83(*)	,419	,000	-2,65	-1,01
	Küçük kapitalist	-1,47(*)	,295	,000	-2,05	-,89
	Özel yönetim emeği	-5,20(*)	,363	,000	-5,92	-4,49
	Kentli profesyonel	-6,54(*)	,635	,000	-7,79	-5,30
	Küçük işletme sahibi	-,61(*)	,153	,000	-,91	-,31

	Nitelikli emekçi	-7,04(*)	,177	,000	-7,39	-6,69
	Emekçi	-3,92(*)	,141	,000	-4,19	-3,64
	Küçük burjuva	,62(*)	,174	,000	,27	,96
	Köylü	2,27(*)	,126	,000	2,02	2,51
	Tarım emekçisi	2,66(*)	,259	,000	2,15	3,17
	Ücretsiz aile işçisi	2,45(*)	,120	,000	2,22	2,69
	Emekli	,03	,109	,792	-,19	,24
	Rantiye	3,24(*)	,419	,000	2,42	4,06
	İşsiz	-,81(*)	,139	,000	-1,08	-,54
	Çalışmayan	1,60(*)	,075	,000	1,45	1,74
Tarım emekçisi	Kapitalist	-4,49(*)	,483	,000	-5,44	-3,55
	Küçük kapitalist	-4,13(*)	,381	,000	-4,88	-3,38
	Özel yönetim emeği	-7,86(*)	,437	,000	-8,72	-7,01
	Kentli profesyonel	-9,20(*)	,679	,000	-10,54	-7,87
	Küçük işletme sahibi	-3,27(*)	,286	,000	-3,83	-2,71
	Nitelikli emekçi	-9,70(*)	,300	,000	-10,29	-9,11
	Emekçi	-6,58(*)	,280	,000	-7,12	-6,03
	Küçük burjuva	-2,04(*)	,298	,000	-2,63	-1,46
	Köylü	-,39	,273	,149	-,93	,14
	Niteliksiz emekçi	-2,66(*)	,259	,000	-3,17	-2,15
	Ücretsiz aile işçisi	-,21	,270	,445	-,74	,32
	Emekli	-2,63(*)	,266	,000	-3,15	-2,11
	Rantiye	,58	,483	,227	-,36	1,53
	İşsiz	-3,47(*)	,279	,000	-4,02	-2,92
Çalışmayan	-1,06(*)	,253	,000	-1,56	-,57	
Ücretsiz aile işçisi	Kapitalist	-4,29(*)	,426	,000	-5,12	-3,45
	Küçük kapitalist	-3,93(*)	,305	,000	-4,52	-3,33
	Özel yönetim emeği	-7,66(*)	,372	,000	-8,39	-6,93
	Kentli profesyonel	-9,00(*)	,640	,000	-10,25	-7,74
	Küçük işletme sahibi	-3,06(*)	,172	,000	-3,40	-2,73
	Nitelikli emekçi	-9,49(*)	,193	,000	-9,87	-9,11
	Emekçi	-6,37(*)	,161	,000	-6,68	-6,05
	Küçük burjuva	-1,84(*)	,191	,000	-2,21	-1,46
	Köylü	-,19	,148	,205	-,48	,10
	Niteliksiz emekçi	-2,45(*)	,120	,000	-2,69	-2,22
	Tarım emekçisi	,21	,270	,445	-,32	,74
	Emekli	-2,42(*)	,134	,000	-2,69	-2,16
	Rantiye	,79	,426	,064	-,04	1,62

	İşsiz	-3,26(*)	,160	,000	-3,58	-2,95
	Çalışmayan	-,86(*)	,108	,000	-1,07	-,65
Emekli	Kapitalist	-1,86(*)	,423	,000	-2,69	-1,03
	Küçük kapitalist	-1,50(*)	,301	,000	-2,09	-,91
	Özel yönetim emeği	-5,23(*)	,368	,000	-5,96	-4,51
	Kentli profesyonel	-6,57(*)	,638	,000	-7,82	-5,32
	Küçük işletme sahibi	-,64(*)	,164	,000	-,96	-,32
	Nitelikli emekçi	-7,07(*)	,187	,000	-7,44	-6,70
	Emekçi	-3,94(*)	,153	,000	-4,24	-3,64
	Küçük burjuva	,59(*)	,184	,001	,23	,95
	Köylü	2,24(*)	,139	,000	1,96	2,51
	Niteliksiz emekçi	-,03	,109	,792	-,24	,19
	Tarım emekçisi	2,63(*)	,266	,000	2,11	3,15
	Ücretsiz aile işçisi	2,42(*)	,134	,000	2,16	2,69
	Rantiye	3,21(*)	,423	,000	2,39	4,04
	İşsiz	-,84(*)	,152	,000	-1,13	-,54
	Çalışmayan	1,57(*)	,096	,000	1,38	1,76
	Rantiye	Kapitalist	-5,08(*)	,585	,000	-6,22
Küçük kapitalist		-4,72(*)	,504	,000	-5,70	-3,73
Özel yönetim emeği		-8,45(*)	,547	,000	-9,52	-7,38
Kentli profesyonel		-9,79(*)	,755	,000	-11,27	-8,31
Küçük işletme sahibi		-3,85(*)	,436	,000	-4,71	-3,00
Nitelikli emekçi		-10,28(*)	,445	,000	-11,16	-9,41
Emekçi		-7,16(*)	,432	,000	-8,01	-6,31
Küçük burjuva		-2,63(*)	,444	,000	-3,50	-1,76
Köylü		-,98(*)	,427	,022	-1,81	-,14
Niteliksiz emekçi		-3,24(*)	,419	,000	-4,06	-2,42
Tarım emekçisi		-,58	,483	,227	-1,53	,36
Ücretsiz aile işçisi		-,79	,426	,064	-1,62	,04
Emekli		-3,21(*)	,423	,000	-4,04	-2,39
İşsiz		-4,05(*)	,432	,000	-4,90	-3,21
Çalışmayan		-1,65(*)	,415	,000	-2,46	-,83
İşsiz		Kapitalist	-1,03(*)	,432	,017	-1,87
	Küçük kapitalist	-,66(*)	,313	,034	-1,28	-,05
	Özel yönetim emeği	-4,40(*)	,378	,000	-5,14	-3,65
	Kentli profesyonel	-5,74(*)	,644	,000	-7,00	-4,47
	Küçük işletme	,20	,185	,286	-,17	,56

	sahibi					
	Nitelikli emekçi	-6,23(*)	,206	,000	-6,63	-5,83
	Emekçi	-3,11(*)	,176	,000	-3,45	-2,76
	Küçük burjuva	1,43(*)	,204	,000	1,03	1,82
	Köylü	3,08(*)	,164	,000	2,75	3,40
	Niteliksiz emekçi	,81(*)	,139	,000	,54	1,08
	Tarım emekçisi	3,47(*)	,279	,000	2,92	4,02
	Ücretsiz aile işçisi	3,26(*)	,160	,000	2,95	3,58
	Emekli	,84(*)	,152	,000	,54	1,13
	Rantiye	4,05(*)	,432	,000	3,21	4,90
	Çalışmayan	2,41(*)	,129	,000	2,15	2,66
Çalışmayan	Kapitalist	-3,43(*)	,415	,000	-4,25	-2,62
	Küçük kapitalist	-3,07(*)	,290	,000	-3,64	-2,50
	Özel yönetim emeği	-6,80(*)	,360	,000	-7,51	-6,10
	Kentli profesyonel	-8,14(*)	,633	,000	-9,38	-6,90
	Küçük işletme sahibi	-2,21(*)	,144	,000	-2,49	-1,93
	Nitelikli emekçi	-8,64(*)	,169	,000	-8,97	-8,31
	Emekçi	-5,51(*)	,131	,000	-5,77	-5,26
	Küçük burjuva	-,98(*)	,166	,000	-1,31	-,65
	Köylü	,67(*)	,114	,000	,45	,89
	Niteliksiz emekçi	-1,60(*)	,075	,000	-1,74	-1,45
	Tarım emekçisi	1,06(*)	,253	,000	,57	1,56
	Ücretsiz aile işçisi	,86(*)	,108	,000	,65	1,07
	Emekli	-1,57(*)	,096	,000	-1,76	-1,38
	Rantiye	1,65(*)	,415	,000	,83	2,46
	İşsiz	-2,41(*)	,129	,000	-2,66	-2,15
* The mean difference is significant at the .05 level.						

Ek 5. Toplumsal Tabakalar Arasındaki Ortalama Eğitim Süresi Farklılıklarının Hangi Gruplar Arasında Olduğuna İlişkin LSD Testinin Sonuçları (Erkek)

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Eğitim düzeyi						
LSD						
(I) Toplumsal tabakalar	(J) Toplumsal tabakalar	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Kapitalist	Küçük kapitalist	,97	,510	,057	-,03	1,97
	Özel yönetim emeği	-2,80(*)	,557	,000	-3,89	-1,71
	Kentli profesyonel	-4,61(*)	,776	,000	-6,13	-3,09
	Küçük işletme sahibi	1,64(*)	,443	,000	,77	2,50
	Nitelikli emekçi	-4,82(*)	,469	,000	-5,74	-3,90
	Emekçi	-1,51(*)	,443	,001	-2,38	-,64
	Küçük burjuva	2,77(*)	,456	,000	1,88	3,66
	Köylü	4,19(*)	,437	,000	3,33	5,04
	Niteliksiz emekçi	2,04(*)	,425	,000	1,20	2,87
	Tarım emekçisi	3,94(*)	,542	,000	2,88	5,00
	Ücretsiz aile işçisi	3,24(*)	,454	,000	2,35	4,13
	Emekli	2,56(*)	,431	,000	1,72	3,40
	Rantiye	4,92(*)	,674	,000	3,60	6,24
	İşsiz	1,48(*)	,450	,001	,60	2,37
Çalışmayan	2,70(*)	,426	,000	1,87	3,54	
Küçük kapitalist	Kapitalist	-,97	,510	,057	-1,97	,03
	Özel yönetim emeği	-3,77(*)	,468	,000	-4,69	-2,85
	Kentli profesyonel	-5,58(*)	,715	,000	-6,98	-4,18
	Küçük işletme sahibi	,67(*)	,324	,040	,03	1,30
	Nitelikli emekçi	-5,79(*)	,359	,000	-6,49	-5,08
	Emekçi	-2,48(*)	,324	,000	-3,11	-1,84
	Küçük burjuva	1,80(*)	,342	,000	1,13	2,47
	Köylü	3,22(*)	,316	,000	2,60	3,84
	Niteliksiz emekçi	1,07(*)	,299	,000	,48	1,65
	Tarım emekçisi	2,97(*)	,451	,000	2,08	3,85
	Ücretsiz aile işçisi	2,27(*)	,339	,000	1,61	2,94
	Emekli	1,59(*)	,307	,000	,99	2,19
	Rantiye	3,95(*)	,602	,000	2,77	5,13

	İşsiz	,51	,333	,123	-,14	1,17
	Çalışmayan	1,73(*)	,300	,000	1,14	2,32
Özel yönetim emeği	Kapitalist	2,80(*)	,557	,000	1,71	3,89
	Küçük kapitalist	3,77(*)	,468	,000	2,85	4,69
	Kentli profesyonel	-1,81(*)	,749	,016	-3,28	-,34
	Küçük işletme sahibi	4,44(*)	,393	,000	3,67	5,21
	Nitelikli emekçi	-2,02(*)	,422	,000	-2,84	-1,19
	Emekçi	1,29(*)	,393	,001	,52	2,06
	Küçük burjuva	5,57(*)	,408	,000	4,77	6,37
	Köylü	6,99(*)	,386	,000	6,23	7,75
	Niteliksiz emekçi	4,84(*)	,373	,000	4,11	5,57
	Tarım emekçisi	6,74(*)	,503	,000	5,75	7,73
	Ücretsiz aile işçisi	6,04(*)	,406	,000	5,25	6,84
	Emekli	5,36(*)	,379	,000	4,62	6,10
	Rantiye	7,72(*)	,642	,000	6,46	8,98
	İşsiz	4,29(*)	,401	,000	3,50	5,07
		Çalışmayan	5,51(*)	,374	,000	4,77
Kentli profesyonel	Kapitalist	4,61(*)	,776	,000	3,09	6,13
	Küçük kapitalist	5,58(*)	,715	,000	4,18	6,98
	Özel yönetim emeği	1,81(*)	,749	,016	,34	3,28
	Küçük işletme sahibi	6,25(*)	,669	,000	4,94	7,56
	Nitelikli emekçi	-,21	,686	,763	-1,55	1,14
	Emekçi	3,10(*)	,669	,000	1,79	4,41
	Küçük burjuva	7,38(*)	,678	,000	6,05	8,71
	Köylü	8,80(*)	,665	,000	7,49	10,10
	Niteliksiz emekçi	6,65(*)	,657	,000	5,36	7,94
	Tarım emekçisi	8,55(*)	,738	,000	7,10	10,00
	Ücretsiz aile işçisi	7,85(*)	,676	,000	6,53	9,18
	Emekli	7,17(*)	,661	,000	5,87	8,46
	Rantiye	9,53(*)	,840	,000	7,88	11,18
	İşsiz	6,09(*)	,673	,000	4,77	7,41
	Çalışmayan	7,31(*)	,657	,000	6,02	8,60
Küçük işletme sahibi	Kapitalist	-1,64(*)	,443	,000	-2,50	-,77
	Küçük kapitalist	-,67(*)	,324	,040	-1,30	-,03
	Özel yönetim emeği	-4,44(*)	,393	,000	-5,21	-3,67
	Kentli profesyonel	-6,25(*)	,669	,000	-7,56	-4,94
	Nitelikli emekçi	-6,45(*)	,253	,000	-6,95	-5,96
	Emekçi	-3,14(*)	,201	,000	-3,54	-2,75

	Küçük burjuva	1,13(*)	,229	,000	,68	1,58
	Köylü	2,55(*)	,187	,000	2,18	2,92
	Niteliksiz emekçi	,40(*)	,158	,011	,09	,71
	Tarım emekçisi	2,30(*)	,372	,000	1,57	3,03
	Ücretsiz aile işçisi	1,61(*)	,224	,000	1,17	2,04
	Emekli	,92(*)	,172	,000	,58	1,26
	Rantiye	3,28(*)	,546	,000	2,21	4,35
	İşsiz	-,15	,215	,477	-,57	,27
	Çalışmayan	1,07(*)	,159	,000	,75	1,38
Nitelikli emekçi	Kapitalist	4,82(*)	,469	,000	3,90	5,74
	Küçük kapitalist	5,79(*)	,359	,000	5,08	6,49
	Özel yönetim emeği	2,02(*)	,422	,000	1,19	2,84
	Kentli profesyonel	,21	,686	,763	-1,14	1,55
	Küçük işletme sahibi	6,45(*)	,253	,000	5,96	6,95
	Emekçi	3,31(*)	,254	,000	2,81	3,81
	Küçük burjuva	7,59(*)	,277	,000	7,04	8,13
	Köylü	9,00(*)	,243	,000	8,53	9,48
	Niteliksiz emekçi	6,85(*)	,221	,000	6,42	7,29
	Tarım emekçisi	8,75(*)	,403	,000	7,96	9,55
	Ücretsiz aile işçisi	8,06(*)	,273	,000	7,52	8,59
	Emekli	7,38(*)	,232	,000	6,92	7,83
	Rantiye	9,74(*)	,568	,000	8,62	10,85
	İşsiz	6,30(*)	,265	,000	5,78	6,82
Çalışmayan	7,52(*)	,222	,000	7,08	7,96	
Emekçi	Kapitalist	1,51(*)	,443	,001	,64	2,38
	Küçük kapitalist	2,48(*)	,324	,000	1,84	3,11
	Özel yönetim emeği	-1,29(*)	,393	,001	-2,06	-,52
	Kentli profesyonel	-3,10(*)	,669	,000	-4,41	-1,79
	Küçük işletme sahibi	3,14(*)	,201	,000	2,75	3,54
	Nitelikli emekçi	-3,31(*)	,254	,000	-3,81	-2,81
	Küçük burjuva	4,28(*)	,230	,000	3,83	4,73
	Köylü	5,69(*)	,188	,000	5,33	6,06
	Niteliksiz emekçi	3,55(*)	,159	,000	3,23	3,86
	Tarım emekçisi	5,45(*)	,372	,000	4,72	6,18
	Ücretsiz aile işçisi	4,75(*)	,225	,000	4,31	5,19
	Emekli	4,07(*)	,173	,000	3,73	4,41
	Rantiye	6,43(*)	,546	,000	5,36	7,50
	İşsiz	2,99(*)	,216	,000	2,57	3,41

	Çalışmayan	4,21(*)	,160	,000	3,90	4,53
Küçük burjuva	Kapitalist	-2,77(*)	,456	,000	-3,66	-1,88
	Küçük kapitalist	-1,80(*)	,342	,000	-2,47	-1,13
	Özel yönetim emeği	-5,57(*)	,408	,000	-6,37	-4,77
	Kentli profesyonel	-7,38(*)	,678	,000	-8,71	-6,05
	Küçük işletme sahibi	-1,13(*)	,229	,000	-1,58	-,68
	Nitelikli emekçi	-7,59(*)	,277	,000	-8,13	-7,04
	Emekçi	-4,28(*)	,230	,000	-4,73	-3,83
	Köylü	1,42(*)	,218	,000	,99	1,84
	Niteliksiz emekçi	-,73(*)	,193	,000	-1,11	-,35
	Tarım emekçisi	1,17(*)	,388	,003	,41	1,93
	Ücretsiz aile işçisi	,47	,250	,059	-,02	,96
	Emekli	-,21	,205	,305	-,61	,19
	Rantiye	2,15(*)	,557	,000	1,06	3,24
	İşsiz	-1,29(*)	,242	,000	-1,76	-,81
	Çalışmayan	-,07	,194	,736	-,45	,32
Köylü	Kapitalist	-4,19(*)	,437	,000	-5,04	-3,33
	Küçük kapitalist	-3,22(*)	,316	,000	-3,84	-2,60
	Özel yönetim emeği	-6,99(*)	,386	,000	-7,75	-6,23
	Kentli profesyonel	-8,80(*)	,665	,000	-10,10	-7,49
	Küçük işletme sahibi	-2,55(*)	,187	,000	-2,92	-2,18
	Nitelikli emekçi	-9,00(*)	,243	,000	-9,48	-8,53
	Emekçi	-5,69(*)	,188	,000	-6,06	-5,33
	Küçük burjuva	-1,42(*)	,218	,000	-1,84	-,99
	Niteliksiz emekçi	-2,15(*)	,141	,000	-2,43	-1,87
	Tarım emekçisi	-,25	,365	,495	-,96	,47
	Ücretsiz aile işçisi	-,95(*)	,213	,000	-1,36	-,53
	Emekli	-1,63(*)	,157	,000	-1,94	-1,32
	Rantiye	,73	,541	,176	-,33	1,79
	İşsiz	-2,70(*)	,203	,000	-3,10	-2,31
	Çalışmayan	-1,48(*)	,143	,000	-1,76	-1,20
Niteliksiz emekçi	Kapitalist	-2,04(*)	,425	,000	-2,87	-1,20
	Küçük kapitalist	-1,07(*)	,299	,000	-1,65	-,48
	Özel yönetim emeği	-4,84(*)	,373	,000	-5,57	-4,11
	Kentli profesyonel	-6,65(*)	,657	,000	-7,94	-5,36
	Küçük işletme sahibi	-,40(*)	,158	,011	-,71	-,09

	Nitelikli emekçi	-6,85(*)	,221	,000	-7,29	-6,42
	Emekçi	-3,55(*)	,159	,000	-3,86	-3,23
	Küçük burjuva	,73(*)	,193	,000	,35	1,11
	Köylü	2,15(*)	,141	,000	1,87	2,43
	Tarım emekçisi	1,90(*)	,351	,000	1,21	2,59
	Ücretsiz aile işçisi	1,20(*)	,187	,000	,84	1,57
	Emekli	,52(*)	,121	,000	,28	,76
	Rantiye	2,88(*)	,532	,000	1,84	3,93
	İşsiz	-,55(*)	,177	,002	-,90	-,21
	Çalışmayan	,67(*)	,101	,000	,47	,86
Tarım emekçisi	Kapitalist	-3,94(*)	,542	,000	-5,00	-2,88
	Küçük kapitalist	-2,97(*)	,451	,000	-3,85	-2,08
	Özel yönetim emeği	-6,74(*)	,503	,000	-7,73	-5,75
	Kentli profesyonel	-8,55(*)	,738	,000	-10,00	-7,10
	Küçük işletme sahibi	-2,30(*)	,372	,000	-3,03	-1,57
	Nitelikli emekçi	-8,75(*)	,403	,000	-9,55	-7,96
	Emekçi	-5,45(*)	,372	,000	-6,18	-4,72
	Küçük burjuva	-1,17(*)	,388	,003	-1,93	-,41
	Köylü	,25	,365	,495	-,47	,96
	Niteliksiz emekçi	-1,90(*)	,351	,000	-2,59	-1,21
	Ücretsiz aile işçisi	-,70	,385	,071	-1,45	,06
	Emekli	-1,38(*)	,358	,000	-2,08	-,68
	Rantiye	,98	,630	,119	-,25	2,22
	İşsiz	-2,45(*)	,380	,000	-3,20	-1,71
Çalışmayan	-1,23(*)	,352	,000	-1,92	-,55	
Ücretsiz aile işçisi	Kapitalist	-3,24(*)	,454	,000	-4,13	-2,35
	Küçük kapitalist	-2,27(*)	,339	,000	-2,94	-1,61
	Özel yönetim emeği	-6,04(*)	,406	,000	-6,84	-5,25
	Kentli profesyonel	-7,85(*)	,676	,000	-9,18	-6,53
	Küçük işletme sahibi	-1,61(*)	,224	,000	-2,04	-1,17
	Nitelikli emekçi	-8,06(*)	,273	,000	-8,59	-7,52
	Emekçi	-4,75(*)	,225	,000	-5,19	-4,31
	Küçük burjuva	-,47	,250	,059	-,96	,02
	Köylü	,95(*)	,213	,000	,53	1,36
	Niteliksiz emekçi	-1,20(*)	,187	,000	-1,57	-,84
	Tarım emekçisi	,70	,385	,071	-,06	1,45
	Emekli	-,68(*)	,200	,001	-1,07	-,29
	Rantiye	1,68(*)	,555	,003	,59	2,77

	İşsiz	-1,76(*)	,238	,000	-2,22	-1,29
	Çalışmayan	-,54(*)	,189	,004	-,91	-,17
Emekli	Kapitalist	-2,56(*)	,431	,000	-3,40	-1,72
	Küçük kapitalist	-1,59(*)	,307	,000	-2,19	-,99
	Özel yönetim emeği	-5,36(*)	,379	,000	-6,10	-4,62
	Kentli profesyonel	-7,17(*)	,661	,000	-8,46	-5,87
	Küçük işletme sahibi	-,92(*)	,172	,000	-1,26	-,58
	Nitelikli emekçi	-7,38(*)	,232	,000	-7,83	-6,92
	Emekçi	-4,07(*)	,173	,000	-4,41	-3,73
	Küçük burjuva	,21	,205	,305	-,19	,61
	Köylü	1,63(*)	,157	,000	1,32	1,94
	Niteliksiz emekçi	-,52(*)	,121	,000	-,76	-,28
	Tarım emekçisi	1,38(*)	,358	,000	,68	2,08
	Ücretsiz aile işçisi	,68(*)	,200	,001	,29	1,07
	Rantiye	2,36(*)	,536	,000	1,31	3,41
	İşsiz	-1,08(*)	,190	,000	-1,45	-,70
	Çalışmayan	,14	,123	,238	-,10	,39
	Rantiye	Kapitalist	-4,92(*)	,674	,000	-6,24
Küçük kapitalist		-3,95(*)	,602	,000	-5,13	-2,77
Özel yönetim emeği		-7,72(*)	,642	,000	-8,98	-6,46
Kentli profesyonel		-9,53(*)	,840	,000	-11,18	-7,88
Küçük işletme sahibi		-3,28(*)	,546	,000	-4,35	-2,21
Nitelikli emekçi		-9,74(*)	,568	,000	-10,85	-8,62
Emekçi		-6,43(*)	,546	,000	-7,50	-5,36
Küçük burjuva		-2,15(*)	,557	,000	-3,24	-1,06
Köylü		-,73	,541	,176	-1,79	,33
Niteliksiz emekçi		-2,88(*)	,532	,000	-3,93	-1,84
Tarım emekçisi		-,98	,630	,119	-2,22	,25
Ücretsiz aile işçisi		-1,68(*)	,555	,003	-2,77	-,59
Emekli		-2,36(*)	,536	,000	-3,41	-1,31
İşsiz		-3,44(*)	,552	,000	-4,52	-2,36
Çalışmayan	-2,22(*)	,532	,000	-3,26	-1,17	
İşsiz	Kapitalist	-1,48(*)	,450	,001	-2,37	-,60
	Küçük kapitalist	-,51	,333	,123	-1,17	,14
	Özel yönetim emeği	-4,29(*)	,401	,000	-5,07	-3,50
	Kentli profesyonel	-6,09(*)	,673	,000	-7,41	-4,77
	Küçük işletme	,15	,215	,477	-,27	,57

	sahibi					
	Nitelikli emekçi	-6,30(*)	,265	,000	-6,82	-5,78
	Emekçi	-2,99(*)	,216	,000	-3,41	-2,57
	Küçük burjuva	1,29(*)	,242	,000	,81	1,76
	Köylü	2,70(*)	,203	,000	2,31	3,10
	Niteliksiz emekçi	,55(*)	,177	,002	,21	,90
	Tarım emekçisi	2,45(*)	,380	,000	1,71	3,20
	Ücretsiz aile işçisi	1,76(*)	,238	,000	1,29	2,22
	Emekli	1,08(*)	,190	,000	,70	1,45
	Rantiye	3,44(*)	,552	,000	2,36	4,52
	Çalışmayan	1,22(*)	,178	,000	,87	1,57
Çalışmayan	Kapitalist	-2,70(*)	,426	,000	-3,54	-1,87
	Küçük kapitalist	-1,73(*)	,300	,000	-2,32	-1,14
	Özel yönetim emeği	-5,51(*)	,374	,000	-6,24	-4,77
	Kentli profesyonel	-7,31(*)	,657	,000	-8,60	-6,02
	Küçük işletme sahibi	-1,07(*)	,159	,000	-1,38	-,75
	Nitelikli emekçi	-7,52(*)	,222	,000	-7,96	-7,08
	Emekçi	-4,21(*)	,160	,000	-4,53	-3,90
	Küçük burjuva	,07	,194	,736	-,32	,45
	Köylü	1,48(*)	,143	,000	1,20	1,76
	Niteliksiz emekçi	-,67(*)	,101	,000	-,86	-,47
	Tarım emekçisi	1,23(*)	,352	,000	,55	1,92
	Ücretsiz aile işçisi	,54(*)	,189	,004	,17	,91
	Emekli	-,14	,123	,238	-,39	,10
	Rantiye	2,22(*)	,532	,000	1,17	3,26
	İşsiz	-1,22(*)	,178	,000	-1,57	-,87
* The mean difference is significant at the .05 level.						

Ek 6. Toplumsal Tabakalar Arasındaki Ortalama Eğitim Süresi Farklılıklarının Hangi Gruplar Arasında Olduğuna İlişkin LSD Testinin Sonuçları (Kadın)

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Eğitim düzeyi						
LSD						
(I) Toplumsal tabakalar	(J) Toplumsal tabakalar	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Kapitalist	Küçük kapitalist	-4,22(*)	1,487	,005	-7,14	-1,31
	Özel yönetim emeği	-7,76(*)	1,556	,000	-10,81	-4,71
	Kentli profesyonel	-6,53(*)	2,031	,001	-10,51	-2,55
	Küçük işletme sahibi	-2,10	1,274	,100	-4,59	,40
	Nitelikli emekçi	-9,75(*)	1,239	,000	-12,18	-7,32
	Emekçi	-6,79(*)	1,235	,000	-9,21	-4,37
	Küçük burjuva	-1,51	1,254	,227	-3,97	,94
	Köylü	,54	1,230	,659	-1,87	2,95
	Niteliksiz emekçi	-1,56	1,221	,202	-3,95	,84
	Tarım emekçisi	,74	1,263	,558	-1,74	3,22
	Ücretsiz aile işçisi	,18	1,220	,886	-2,22	2,57
	Emekli	-3,14(*)	1,226	,010	-5,55	-,74
	Rantiye	1,23	1,365	,369	-1,45	3,90
	İşsiz	-3,64(*)	1,227	,003	-6,04	-1,23
Çalışmayan	-,99	1,215	,413	-3,38	1,39	
Küçük kapitalist	Kapitalist	4,22(*)	1,487	,005	1,31	7,14
	Özel yönetim emeği	-3,54(*)	1,298	,006	-6,08	-1,00
	Kentli profesyonel	-2,31	1,841	,209	-5,92	1,30
	Küçük işletme sahibi	2,12(*)	,941	,024	,28	3,97
	Nitelikli emekçi	-5,53(*)	,894	,000	-7,28	-3,78
	Emekçi	-2,56(*)	,888	,004	-4,30	-,82
	Küçük burjuva	2,71(*)	,914	,003	,92	4,50
	Köylü	4,76(*)	,881	,000	3,04	6,49
	Niteliksiz emekçi	2,66(*)	,869	,002	,96	4,37
	Tarım emekçisi	4,96(*)	,926	,000	3,15	6,78
	Ücretsiz aile işçisi	4,40(*)	,867	,000	2,70	6,10
	Emekli	1,08	,875	,218	-,64	2,79
	Rantiye	5,45(*)	1,061	,000	3,37	7,53
İşsiz	,59	,877	,503	-1,13	2,31	

	Çalışmayan	3,23(*)	,859	,000	1,54	4,91
Özel yönetim emeği	Kapitalist	7,76(*)	1,556	,000	4,71	10,81
	Küçük kapitalist	3,54(*)	1,298	,006	1,00	6,08
	Kentli profesyonel	1,23	1,897	,517	-2,49	4,95
	Küçük işletme sahibi	5,66(*)	1,047	,000	3,61	7,72
	Nitelikli emekçi	-1,99(*)	1,004	,048	-3,96	-,02
	Emekçi	,98	,999	,329	-,98	2,93
	Küçük burjuva	6,25(*)	1,023	,000	4,24	8,25
	Köylü	8,30(*)	,993	,000	6,36	10,25
	Niteliksiz emekçi	6,20(*)	,982	,000	4,28	8,13
	Tarım emekçisi	8,50(*)	1,034	,000	6,48	10,53
	Ücretsiz aile işçisi	7,94(*)	,981	,000	6,01	9,86
	Emekli	4,62(*)	,988	,000	2,68	6,55
	Rantiye	8,99(*)	1,156	,000	6,72	11,25
	İşsiz	4,13(*)	,990	,000	2,19	6,07
Çalışmayan	6,77(*)	,974	,000	4,86	8,68	
Kentli profesyonel	Kapitalist	6,53(*)	2,031	,001	2,55	10,51
	Küçük kapitalist	2,31	1,841	,209	-1,30	5,92
	Özel yönetim emeği	-1,23	1,897	,517	-4,95	2,49
	Küçük işletme sahibi	4,44(*)	1,674	,008	1,16	7,72
	Nitelikli emekçi	-3,22	1,647	,051	-6,44	,01
	Emekçi	-,25	1,644	,878	-3,48	2,97
	Küçük burjuva	5,02(*)	1,659	,002	1,77	8,27
	Köylü	7,08(*)	1,640	,000	3,86	10,29
	Niteliksiz emekçi	4,98(*)	1,634	,002	1,77	8,18
	Tarım emekçisi	7,27(*)	1,665	,000	4,01	10,54
	Ücretsiz aile işçisi	6,71(*)	1,633	,000	3,51	9,91
	Emekli	3,39(*)	1,637	,038	,18	6,60
	Rantiye	7,76(*)	1,744	,000	4,34	11,18
	İşsiz	2,90	1,638	,077	-,31	6,11
Çalışmayan	5,54(*)	1,629	,001	2,35	8,73	
Küçük işletme sahibi	Kapitalist	2,10	1,274	,100	-,40	4,59
	Küçük kapitalist	-2,12(*)	,941	,024	-3,97	-,28
	Özel yönetim emeği	-5,66(*)	1,047	,000	-7,72	-3,61
	Kentli profesyonel	-4,44(*)	1,674	,008	-7,72	-1,16
	Nitelikli emekçi	-7,65(*)	,459	,000	-8,55	-6,75
	Emekçi	-4,69(*)	,448	,000	-5,57	-3,81
	Küçük burjuva	,58	,499	,242	-,39	1,56

	Köylü	2,64(*)	,434	,000	1,79	3,49
	Niteliksiz emekçi	,54	,409	,187	-,26	1,34
	Tarım emekçisi	2,84(*)	,520	,000	1,82	3,86
	Ücretsiz aile işçisi	2,27(*)	,405	,000	1,48	3,07
	Emekli	-1,05(*)	,422	,013	-1,87	-,22
	Rantiye	3,32(*)	,734	,000	1,88	4,76
	İşsiz	-1,54(*)	,426	,000	-2,37	-,70
	Çalışmayan	1,10(*)	,388	,005	,34	1,86
Nitelikli emekçi	Kapitalist	9,75(*)	1,239	,000	7,32	12,18
	Küçük kapitalist	5,53(*)	,894	,000	3,78	7,28
	Özel yönetim emeği	1,99(*)	1,004	,048	,02	3,96
	Kentli profesyonel	3,22	1,647	,051	-,01	6,44
	Küçük işletme sahibi	7,65(*)	,459	,000	6,75	8,55
	Emekçi	2,96(*)	,337	,000	2,30	3,62
	Küçük burjuva	8,24(*)	,402	,000	7,45	9,02
	Köylü	10,29(*)	,318	,000	9,67	10,92
	Niteliksiz emekçi	8,19(*)	,283	,000	7,64	8,75
	Tarım emekçisi	10,49(*)	,428	,000	9,65	11,33
	Ücretsiz aile işçisi	9,92(*)	,277	,000	9,38	10,47
	Emekli	6,60(*)	,302	,000	6,01	7,20
	Rantiye	10,97(*)	,672	,000	9,66	12,29
	İşsiz	6,11(*)	,307	,000	5,51	6,72
Çalışmayan	8,75(*)	,253	,000	8,26	9,25	
Emekçi	Kapitalist	6,79(*)	1,235	,000	4,37	9,21
	Küçük kapitalist	2,56(*)	,888	,004	,82	4,30
	Özel yönetim emeği	-,98	,999	,329	-2,93	,98
	Kentli profesyonel	,25	1,644	,878	-2,97	3,48
	Küçük işletme sahibi	4,69(*)	,448	,000	3,81	5,57
	Nitelikli emekçi	-2,96(*)	,337	,000	-3,62	-2,30
	Küçük burjuva	5,27(*)	,389	,000	4,51	6,04
	Köylü	7,33(*)	,301	,000	6,74	7,92
	Niteliksiz emekçi	5,23(*)	,264	,000	4,71	5,75
	Tarım emekçisi	7,53(*)	,416	,000	6,71	8,34
	Ücretsiz aile işçisi	6,96(*)	,258	,000	6,46	7,47
	Emekli	3,64(*)	,284	,000	3,08	4,20
	Rantiye	8,01(*)	,665	,000	6,71	9,31
	İşsiz	3,15(*)	,290	,000	2,58	3,72
Çalışmayan	5,79(*)	,232	,000	5,34	6,25	

Küçük burjuva	Kapitalist	1,51	1,254	,227	-,94	3,97
	Küçük kapitalist	-2,71(*)	,914	,003	-4,50	-,92
	Özel yönetim emeği	-6,25(*)	1,023	,000	-8,25	-4,24
	Kentli profesyonel	-5,02(*)	1,659	,002	-8,27	-1,77
	Küçük işletme sahibi	-,58	,499	,242	-1,56	,39
	Nitelikli emekçi	-8,24(*)	,402	,000	-9,02	-7,45
	Emekçi	-5,27(*)	,389	,000	-6,04	-4,51
	Köylü	2,06(*)	,373	,000	1,33	2,79
	Niteliksiz emekçi	-,04	,343	,898	-,72	,63
	Tarım emekçisi	2,25(*)	,470	,000	1,33	3,18
	Ücretsiz aile işçisi	1,69(*)	,339	,000	1,03	2,35
	Emekli	-1,63(*)	,359	,000	-2,33	-,93
	Rantiye	2,74(*)	,700	,000	1,37	4,11
	İşsiz	-2,12(*)	,363	,000	-2,83	-1,41
Çalışmayan	,52	,319	,103	-,11	1,14	
Köylü	Kapitalist	-,54	1,230	,659	-2,95	1,87
	Küçük kapitalist	-4,76(*)	,881	,000	-6,49	-3,04
	Özel yönetim emeği	-8,30(*)	,993	,000	-10,25	-6,36
	Kentli profesyonel	-7,08(*)	1,640	,000	-10,29	-3,86
	Küçük işletme sahibi	-2,64(*)	,434	,000	-3,49	-1,79
	Nitelikli emekçi	-10,29(*)	,318	,000	-10,92	-9,67
	Emekçi	-7,33(*)	,301	,000	-7,92	-6,74
	Küçük burjuva	-2,06(*)	,373	,000	-2,79	-1,33
	Niteliksiz emekçi	-2,10(*)	,239	,000	-2,57	-1,63
	Tarım emekçisi	,20	,401	,623	-,59	,98
	Ücretsiz aile işçisi	-,37	,232	,114	-,82	,09
	Emekli	-3,69(*)	,261	,000	-4,20	-3,18
	Rantiye	,68	,655	,297	-,60	1,97
	İşsiz	-4,18(*)	,267	,000	-4,70	-3,65
Çalışmayan	-1,54(*)	,203	,000	-1,93	-1,14	
Niteliksiz emekçi	Kapitalist	1,56	1,221	,202	-,84	3,95
	Küçük kapitalist	-2,66(*)	,869	,002	-4,37	-,96
	Özel yönetim emeği	-6,20(*)	,982	,000	-8,13	-4,28
	Kentli profesyonel	-4,98(*)	1,634	,002	-8,18	-1,77
	Küçük işletme sahibi	-,54	,409	,187	-1,34	,26
	Nitelikli emekçi	-8,19(*)	,283	,000	-8,75	-7,64

	Emekçi	-5,23(*)	,264	,000	-5,75	-4,71
	Küçük burjuva	,04	,343	,898	-,63	,72
	Köylü	2,10(*)	,239	,000	1,63	2,57
	Tarım emekçisi	2,30(*)	,374	,000	1,57	3,03
	Ücretsiz aile işçisi	1,73(*)	,182	,000	1,38	2,09
	Emekli	-1,59(*)	,217	,000	-2,01	-1,16
	Rantiye	2,78(*)	,639	,000	1,53	4,04
	İşsiz	-2,08(*)	,225	,000	-2,52	-1,64
	Çalışmayan	,56(*)	,142	,000	,29	,84
Tarım emekçisi	Kapitalist	-,74	1,263	,558	-3,22	1,74
	Küçük kapitalist	-4,96(*)	,926	,000	-6,78	-3,15
	Özel yönetim emeği	-8,50(*)	1,034	,000	-10,53	-6,48
	Kentli profesyonel	-7,27(*)	1,665	,000	-10,54	-4,01
	Küçük işletme sahibi	-2,84(*)	,520	,000	-3,86	-1,82
	Nitelikli emekçi	-10,49(*)	,428	,000	-11,33	-9,65
	Emekçi	-7,53(*)	,416	,000	-8,34	-6,71
	Küçük burjuva	-2,25(*)	,470	,000	-3,18	-1,33
	Köylü	-,20	,401	,623	-,98	,59
	Niteliksiz emekçi	-2,30(*)	,374	,000	-3,03	-1,57
	Ücretsiz aile işçisi	-,56	,370	,126	-1,29	,16
	Emekli	-3,88(*)	,388	,000	-4,65	-3,12
	Rantiye	,49	,715	,497	-,92	1,89
	İşsiz	-4,38(*)	,392	,000	-5,14	-3,61
Çalışmayan	-1,73(*)	,351	,000	-2,42	-1,05	
Ücretsiz aile işçisi	Kapitalist	-,18	1,220	,886	-2,57	2,22
	Küçük kapitalist	-4,40(*)	,867	,000	-6,10	-2,70
	Özel yönetim emeği	-7,94(*)	,981	,000	-9,86	-6,01
	Kentli profesyonel	-6,71(*)	1,633	,000	-9,91	-3,51
	Küçük işletme sahibi	-2,27(*)	,405	,000	-3,07	-1,48
	Nitelikli emekçi	-9,92(*)	,277	,000	-10,47	-9,38
	Emekçi	-6,96(*)	,258	,000	-7,47	-6,46
	Küçük burjuva	-1,69(*)	,339	,000	-2,35	-1,03
	Köylü	,37	,232	,114	-,09	,82
	Niteliksiz emekçi	-1,73(*)	,182	,000	-2,09	-1,38
	Tarım emekçisi	,56	,370	,126	-,16	1,29
	Emekli	-3,32(*)	,210	,000	-3,73	-2,91
	Rantiye	1,05	,636	,099	-,20	2,30
İşsiz	-3,81(*)	,217	,000	-4,24	-3,38	

	Çalışmayan	-1,17(*)	,130	,000	-1,42	-,92
Emekli	Kapitalist	3,14(*)	1,226	,010	,74	5,55
	Küçük kapitalist	-1,08	,875	,218	-2,79	,64
	Özel yönetim emeği	-4,62(*)	,988	,000	-6,55	-2,68
	Kentli profesyonel	-3,39(*)	1,637	,038	-6,60	-,18
	Küçük işletme sahibi	1,05(*)	,422	,013	,22	1,87
	Nitelikli emekçi	-6,60(*)	,302	,000	-7,20	-6,01
	Emekçi	-3,64(*)	,284	,000	-4,20	-3,08
	Küçük burjuva	1,63(*)	,359	,000	,93	2,33
	Köylü	3,69(*)	,261	,000	3,18	4,20
	Niteliksiz emekçi	1,59(*)	,217	,000	1,16	2,01
	Tarım emekçisi	3,88(*)	,388	,000	3,12	4,65
	Ücretsiz aile işçisi	3,32(*)	,210	,000	2,91	3,73
	Rantiye	4,37(*)	,647	,000	3,10	5,64
	İşsiz	-,49(*)	,248	,048	-,98	-,01
	Çalışmayan	2,15(*)	,176	,000	1,80	2,50
Rantiye	Kapitalist	-1,23	1,365	,369	-3,90	1,45
	Küçük kapitalist	-5,45(*)	1,061	,000	-7,53	-3,37
	Özel yönetim emeği	-8,99(*)	1,156	,000	-11,25	-6,72
	Kentli profesyonel	-7,76(*)	1,744	,000	-11,18	-4,34
	Küçük işletme sahibi	-3,32(*)	,734	,000	-4,76	-1,88
	Nitelikli emekçi	-10,97(*)	,672	,000	-12,29	-9,66
	Emekçi	-8,01(*)	,665	,000	-9,31	-6,71
	Küçük burjuva	-2,74(*)	,700	,000	-4,11	-1,37
	Köylü	-,68	,655	,297	-1,97	,60
	Niteliksiz emekçi	-2,78(*)	,639	,000	-4,04	-1,53
	Tarım emekçisi	-,49	,715	,497	-1,89	,92
	Ücretsiz aile işçisi	-1,05	,636	,099	-2,30	,20
	Emekli	-4,37(*)	,647	,000	-5,64	-3,10
	İşsiz	-4,86(*)	,650	,000	-6,13	-3,59
	Çalışmayan	-2,22(*)	,626	,000	-3,45	-,99
İşsiz	Kapitalist	3,64(*)	1,227	,003	1,23	6,04
	Küçük kapitalist	-,59	,877	,503	-2,31	1,13
	Özel yönetim emeği	-4,13(*)	,990	,000	-6,07	-2,19
	Kentli profesyonel	-2,90	1,638	,077	-6,11	,31
	Küçük işletme sahibi	1,54(*)	,426	,000	,70	2,37

	Nitelikli emekçi	-6,11(*)	,307	,000	-6,72	-5,51
	Emekçi	-3,15(*)	,290	,000	-3,72	-2,58
	Küçük burjuva	2,12(*)	,363	,000	1,41	2,83
	Köylü	4,18(*)	,267	,000	3,65	4,70
	Niteliksiz emekçi	2,08(*)	,225	,000	1,64	2,52
	Tarım emekçisi	4,38(*)	,392	,000	3,61	5,14
	Ücretsiz aile işçisi	3,81(*)	,217	,000	3,38	4,24
	Emekli	,49(*)	,248	,048	,01	,98
	Rantiye	4,86(*)	,650	,000	3,59	6,13
	Çalışmayan	2,64(*)	,185	,000	2,28	3,00
Çalışmayan	Kapitalist	,99	1,215	,413	-1,39	3,38
	Küçük kapitalist	-3,23(*)	,859	,000	-4,91	-1,54
	Özel yönetim emeği	-6,77(*)	,974	,000	-8,68	-4,86
	Kentli profesyonel	-5,54(*)	1,629	,001	-8,73	-2,35
	Küçük işletme sahibi	-1,10(*)	,388	,005	-1,86	-,34
	Nitelikli emekçi	-8,75(*)	,253	,000	-9,25	-8,26
	Emekçi	-5,79(*)	,232	,000	-6,25	-5,34
	Küçük burjuva	-,52	,319	,103	-1,14	,11
	Köylü	1,54(*)	,203	,000	1,14	1,93
	Niteliksiz emekçi	-,56(*)	,142	,000	-,84	-,29
	Tarım emekçisi	1,73(*)	,351	,000	1,05	2,42
	Ücretsiz aile işçisi	1,17(*)	,130	,000	,92	1,42
	Emekli	-2,15(*)	,176	,000	-2,50	-1,80
	Rantiye	2,22(*)	,626	,000	,99	3,45
	İşsiz	-2,64(*)	,185	,000	-3,00	-2,28

* The mean difference is significant at the .05 level.

Ek 7. Toplumsal Tabakalar İtibariyle Eğitim Düzeyi İle Gelir İlişkisi Ortaya Korelasyon Analizleri

KORELASYON ANALİZLERİ (GENEL)

KAPİTALİST

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,116
	Sig. (2-tailed)	.	,298
	N	89	82
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,116	1
	Sig. (2-tailed)	,298	.
	N	82	82

KÜÇÜK KAPİTALİST

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,226(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,003
	N	196	177
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,226(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,003	.
	N	177	177

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

ÖZEL YÖNETİM EMEĞİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,134
	Sig. (2-tailed)	.	,167
	N	112	108
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,134	1
	Sig. (2-tailed)	,167	.
	N	108	108

KENTLİ PROFESYONEL

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,521(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,001
	N	39	37
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,521(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,001	.
	N	37	37

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KÜÇÜK İŞLETME SAHİBİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,271(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	802	759
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,271(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	759	759

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

NİTELİKLİ EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,424(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	539	523
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,424(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	523	523

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,394(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	1014	969
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,394(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	969	969

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KÜÇÜK BURJUVA

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,255(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	619	580
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,255(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	580	580

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KÖYLÜ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,201(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	1286	1238
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,201(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	1238	1238

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

NİTELİKSİZ EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,251(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	4079	3865
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,251(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	3865	3865

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

TARIM EMEKÇİSİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,198(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,001
	N	314	295
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,198(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,001	.
	N	295	295

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

ÜCRETSİZ AİLE İŞÇİSİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,038
	Sig. (2-tailed)	.	,120
	N	1798	1714
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,038	1
	Sig. (2-tailed)	,120	.
	N	1714	1714

EMEKLİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,214(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	1769	1752
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,214(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	1752	1752

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

RANTIYE

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,436(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	81	79
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,436(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	79	79

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

İŞSİZ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	-,008
	Sig. (2-tailed)	.	,784
	N	1250	1207
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	-,008	1
	Sig. (2-tailed)	,784	.
	N	1207	1207

ÇALIŞMAYAN

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,180(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	17420	13671
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,180(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	13671	13671

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KORELASYON ANALİZLERİ (ERKEK)

KAPİTALİST

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,032
	Sig. (2-tailed)	.	,794
	N	74	70
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,032	1
	Sig. (2-tailed)	,794	.
	N	70	70

KÜÇÜK KAPİTALİST

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,176(*)
	Sig. (2-tailed)	.	,031
	N	160	151
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,176(*)	1
	Sig. (2-tailed)	,031	.
	N	151	151

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

ÖZEL YÖNETİM EMEĞİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,091
	Sig. (2-tailed)	.	,387
	N	94	92
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,091	1
	Sig. (2-tailed)	,387	.
	N	92	92

KENTLİ PROFESYONEL

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,502(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,004
	N	31	31
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,502(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,004	.
	N	31	31

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KÜÇÜK İŞLETME SAHİBİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,245(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	652	633
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,245(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	633	633

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

NİTELİKLİ EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,379(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	297	289
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,379(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	289	289

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,353(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	679	654
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,353(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	654	654

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KÜÇÜK BURJUVA

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,227(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	436	415
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,227(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	415	415

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KÖYLÜ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,134(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	855	834
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,134(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	834	834

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

NİTELİKSİZ EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,174(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	2972	2859
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,174(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	2859	2859

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

TARIM EMEKÇİSİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,113
	Sig. (2-tailed)	.	,180
	N	153	142
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,113	1
	Sig. (2-tailed)	,180	.
	N	142	142

ÜCRETSİZ AİLE İŞÇİSİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	-,141(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,001
	N	631	590
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	-,141(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,001	.
	N	590	590

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

EMEKLİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,196(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	1265	1259
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,196(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	1259	1259

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

RANTIYE

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,584(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	45	44
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,584(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	44	44

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

İŞSİZ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	-,083(*)
	Sig. (2-tailed)	.	,036
	N	660	636
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	-,083(*)	1
	Sig. (2-tailed)	,036	.
	N	636	636

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

ÇALIŞMAYAN

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,248(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	6128	4196
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,248(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	4196	4196

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KORELASYON ANALİZLERİ (KADIN)

KAPİTALİST

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	-,122
	Sig. (2-tailed)	.	,706
	N	15	12
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	-,122	1
	Sig. (2-tailed)	,706	.
	N	12	12

KÜÇÜK KAPİTALİST

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,647(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	36	26
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,647(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	26	26

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

ÖZEL YÖNETİM EMEĞİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,629(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,009
	N	18	16
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,629(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,009	.
	N	16	16

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KENTLİ PROFESYONEL

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,742
	Sig. (2-tailed)	.	,091
	N	8	6
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,742	1
	Sig. (2-tailed)	,091	.
	N	6	6

KÜÇÜK İŞLETME SAHİBİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,322(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	150	126
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,322(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	126	126

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

NİTELİKLİ EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,523(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	242	234
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,523(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	234	234

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,535(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	335	315
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,535(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	315	315

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KÜÇÜK BURJUVA

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,216(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,005
	N	183	165
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,216(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,005	.
	N	165	165

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

KÖYLÜ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,045
	Sig. (2-tailed)	.	,369
	N	431	404
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,045	1
	Sig. (2-tailed)	,369	.
	N	404	404

NİTELİKSİZ EMEKÇİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,306(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	1107	1006
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,306(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	1006	1006

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

TARIM EMEKÇİSİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,018
	Sig. (2-tailed)	.	,828
	N	161	153
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,018	1
	Sig. (2-tailed)	,828	.
	N	153	153

ÜCRETSİZ AİLE İŞÇİSİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,008
	Sig. (2-tailed)	.	,800
	N	1167	1124
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,008	1
	Sig. (2-tailed)	,800	.
	N	1124	1124

EMEKLİ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,404(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	504	493
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,404(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	493	493

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

RANTİYE

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	-,033
	Sig. (2-tailed)	.	,853
	N	36	35
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	-,033	1
	Sig. (2-tailed)	,853	.
	N	35	35

İŞSİZ

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,086(*)
	Sig. (2-tailed)	.	,040
	N	590	571
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,086(*)	1
	Sig. (2-tailed)	,040	.
	N	571	571

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

ÇALIŞMAYAN

Correlations			
		Eğitim düzeyi	Toplam Yıllık Gelir
Eğitim düzeyi	Pearson Correlation	1	,044(**)
	Sig. (2-tailed)	.	,000
	N	11292	9475
Toplam Yıllık Gelir	Pearson Correlation	,044(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	.
	N	9475	9475

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).